

ANDY Mc NAB

BRAVO TWO ZERO

BIBLIOTEKA

BEST Svezak 7.

Uređuje MIROSLAVA VUČIĆ

Prvo hrvatsko izdanje

S engleskoga preveo VLADO OPAČIĆ

Likovno oblikovanje P.C. grafičke usluge

TARGA ZAGREB, 1996.

Naslov izvornika Bravo Two Zero

Copyright (c) 1993 by Andy McNab

Ovo izdanje objavljeno je posredstvom Transworld Publishers Ltd, London
Ali Rights Reserved

Copyright prijevoda (c) 1995 by Vlado Opačić

Trojici koja se nisu vratila

1.

U nepunih nekoliko sati što su se iračke čete i oklopne jedinice valjale preko granice s Kuvajtom, u 02,00 po lokalnom vremenu 2. kolovoza 1990. Pukovnija se spremala za pustinjske operacije.

Kao članovi Protuterorističke grupe sa sjedištem u Herefordu, moja klapa i ja, na nesreću, nismo u tome sudjelovali. Zavidno smo gledali kako je prva skupina dečki izvadila pustinjsku opremu i otišla. Naše se devetomjesečno dežurstvo bližilo kraju i s radošću smo iščekivali smjenu, no kako su tjedni promicali, počele su kolati glasine o odgađanju, pa i o potpunom odustajanju. Božičnog sam purana izjeo u tmurnu raspoloženju. Nisam, naime, želio propustiti priliku.

A onda, 10. siječnja 1991., polovica je čete obaviještena da za tri dana slijedi prebacivanje u Saudiju. Kamen mi je pao sa srca jer je bila uključena i moja jedinica. Muvali smo se skupljajući opremu, isprobavajući oružje i jureći u grad da si kupimo nove čizme za pustinju i obilje factora 20 za nos.

Odlazak je bio dogovoren za rane nedjeljne sate. Noć sam proveo u gradu sa svojom curom Jilly, no bila je previše uzbuđena da bi uživala. Bila je to noć patvorene nježnosti; oboje smo bili nervozni.

- Da se prošećemo? - predložio sam kad smo došli kući, nadajući se da ću popraviti raspoloženje.

Nekoliko smo puta obišli blok, a kad smo se vratili, uključio sam telku. Emitirali su Apokalipsu sada. Nismo bili raspoloženi za razgovor, pa smo samo sjedili i gledali. Nije mi baš bilo najpametnije što sam Jilly ostavio gledati dvosatni pokolj i mrcvarenja. Rasplakala se.

Snjom je inače sve u redu ukoliko nije svjesna drame. Vrlo je malo znala čime se bavim i nikad nije postavljala nikakva pitanja - zato, kako mi je rekla, što nije željela odgovore.

-Oh, ti odlaziš, a kad ćeš se vratiti? - bilo je najviše što bi upitala. No ovaj put bilo je drukčije. Ovaj put je znala kamo idem.

Dok me kroz mrak vozila prema logoru, rekao sam: - Zašto ne bi uzela onog psa koji ti se sviđao? Pravio bi ti društvo.

Mislio sam dobronamjerno, no opet je briznula u plač. Rekao sam joj da me iskrca malo dalje od glavnih vrata.

-Odavde ću pješice, stara - rekao sam kiselu se smiješeći.

- Trebam se razgibati.

-Vidimo se kad se vidimo - rekla je ljubnuvši me u obraz.

Nijedno od nas nije bilo od duga opraštanja.

Prvo što zamijetite kad uđete u logor jest buka: vozila turiraju, ljudstvo se nateže oko povrata dijelova opreme, a iz svake spavaonice u stanovima za neoženjene ječi druga vrsta glazbe - i to na maksimumu. Ovaj put sve je to bilo još glasnije jer nas je toliko odlazilo zajedno.

Našao sam se Dingerom, Markom Kiwijem i Stanom, trojicom iz moje škvadre. Nekolicina nesretnika koji ne idu u Zaljev prišla nam je i pridružila se trtljanju i blebetanju.

Ukricali smo opremu u automobile i odvezli se na sam kraj logora, gdje je kolona kamiona čekala da nas preveze u Brize Norton. Kao i obično, sa sobom sam u avion ponio vreću za spavanje, walk-man, pribor za pranje i brijanje, kao i cugu. Dinger je uzeo dvjesto Benson&Hedgesa. Zaglibimo li u kakvom nigdarjevu ili budemo li beskonačno čamili na nekom napuštenom uzletištu, neće nam to biti prvi put.

Letjeli smo RAF-ovim VC 10. Tijekom sedmerosatnog leta strpljivo sam se nagutao dima dvadesetak cigareta koje je Dinger popušio, stalno mu pri tome dodijavajući. Kao i uvijek, moji prigovori nisu imali nikakva učinka. Bio je, međutim, izvrstan za društvo, unatoč toj svojoj gadnoj navici. Isprva u Padobranskoj pukovnici, Dinger je bio falklandski veteran. Tako je i izgledao - grub i opasan, zastrašujućeg glasa, očiju još strahotnijih. No iza te face nogometnog huligana bio je bistar, analitički mozak. Dinger je začas mogao riješiti križaljku u Daily Telegraphu, što meni nije išlo od ruke. Kad bi skinuo uniformu, bio je izvrstan igrač kriketa i ragbija, ali i užasan plesač. Dinger je plesao onako kako je Virgil Tracy hodao. Međutim, kad bi došlo do gužve, bio je čvrst i flegmatičan.

Sletjeli smo u Rivadhu našli se u tipično ugodnom vremenu za to doba godine na Srednjem istoku, no nije bilo vremena za upijanje sunčanih zraka. Na asfaltnom su traku čekali pokriveni kamioni, koji su nas žurno prevezli u logor izdvojen od ostale koalicijske vojske.

Prethodnica je već dovoljno razradila stvari da bi mogla odgovoriti na prva tri pitanja koja se uvijek postavljaju pri dolasku na nov teren: gdje spavam, gdje jedem i gdje je sralnica?

Dom naše polučete bio je, kako smo otkrili, jedan hangar dug otprilike 100, a širok 50 metara. U nj se utrpalo četrdeset ljudi te svakovrsna oprema i zalihe, uključujući vozila, oružje i streljivo. Posvuda su bile hrpe kojekakvih stvari - od sredstava za odbijanje kukaca i hrane do laserskih pokazivača cilja i kutija brizantnog eksploziva. Bilo je teško ući među sve to i pokušati naći vlastiti što bolji smještaj. Svoj sam si log uredio od nekoliko velikih sanduka u kojima su bili krilni avionski motori. Tako sam dobio odvojen prostor koji sam zatim pokrio teškom ceradom kako bih se zaštitio od jakih lučnih svjetiljki odozgor.

Vrvjelo je na sve strane, odasvud neki žamor - radioaparati su bili ugođeni na Svjetski program BBC-a, walkmani s ukopčanim zvučnicima treštali su folk, rap i heavy metal. Snažno je zaudaralo na diesel, benzin i ispušne plinove.

Vozila su stalno ulazila i izlazila kako su ljudi odlazili da istraže ostale dijelove logora i vide što bi mogli dr-piti. I, naravno, dok njih nije bilo, njihovu su opremu pretraživali drugi ljudi. Na snazi je bila parola "drijemaš - nemaš".

Posjed je deset desetina prava. Ostaviš li predugo svoje mjestašce bez nadzora, kad se vratiš vidjet ćeš da ti nedostaje kakav stolac - katkada i sam krevet.

Po čitavu se hangaru pripremao čaj. Stanje sa sobom ponio čaj od naranče, pa smo mu se Dinger i ja primaknuti te s praznim šalicama u ruci sjeli na njegovu postelju.

- Čaj, dečko - zatražio je Dinger, ispruživši šalicu.

- Da, bwana - odgovorio je Stan.

Rođen u Južnoj Africi od majke Šveđanke i oca Škota, Stan se preselio u Rodeziju malo prije objave deklaracije UDI-ja. Smjesta je bio upleten u teroristički rat koji je izbio, pa kad se kasnije njegova obitelj preselila u Australiju, pristupio je Teritorijalnoj armiji. Prošao je na ispitima za medicinski fakultet, ali je previše čeznuo za aktivnim životom u prirodi, pa je nakon prve godine odustao od studija. Želio je doći u Veliku Britaniju i stupiti u Pukovniciju te godinu dana u Walesu oštro vježbati za Izbor. Po svemu sudeći, samo se prošetao.

Za Stana je sve fizičko bilo igrarija, uključivši i navlačenje žena. Od njegovih metar devedeset, one njegove krupnoće i naočitosti, samo su im sline curile. Jilly mi je rekla da Stana u Herefordu znaju pod nadimkom Doktor Seks, te da se to ime vrlo često nalazi po zidovima mjesnih ženskih zahoda. Po Stanovu priznanju, idealna žena je ona koja ne jede mnogo, pa je možeš jeftino zabaviti, te koja ima vlastiti auto i kuću, pa je, dakle, neovisna i neće se priljepiti za muškarca. Bez obzira na to u kojem dijelu svijeta bio, Stana su žene gledale i slinile za njim. U ženskom je društvu bio šarmantan i ugodan poput Rogera Moorea koji glumi Jamesa Bonda.

Osim uspjeha kod žena, najzamjetljivija i najneobičnija stvar kod Stana bila je njegovo shvaćanje odijevanja: nije ga uopće imao. Dok nije dospio u četu, posvuda je hodao u safari jaknama i hlačama koje mu nisu doticale gležnjeve. Jednom se na nekom elegantnom primanju pojavio u loše skrojenu odijelu kockasta uzorka i vrećastim hlačama. Puno je putovao i očito je imao mnogo prijateljica. Iz svih su mu dijelova svijeta pisale ženidbene ponude, no pisma su im ostajala bez odgovora. Stan nikad nije praznio svoj poštanski sandučić. Sve u svemu, vrlo prijazna, prijateljska osoba tridesetih godina; nije bilo ničega čemu Stan s lakoćom ne bi mogao doskočiti. Da nije u Pukovnji, bio bi yuppie ili špijun -- pa makar i u safari odjeći.

Većina ljudi nosi sa sobom tube sa senfom ili pastom od curryja kako bi začinili hranu, pa su se odande gdje se nešto dodatno frigalo širili pikantni mirisi. Protumarao sam malo uokolo i okusio ponešto. Svi stalno uza se imaju "natjecateljsku žlicu". Po nepisanu pravilu, onaj tko ima konzervu ili nešto kuha ima pravo na prvi zalogaj, a ostatak se mora podijeliti. Zabodeš natjecateljsku žlicu da stoji okomito, a potom zaimaš. Ako je žlica velika, zahvatit ćeš više mase iz limenke, ali ako je prevelika - recimo, drvena žlica odlomljena drška - uopće ti neće ući u limenku. Potraga za natjecateljskom žlicom savršene veličine traje.

Uvelike se kraducka. Ne sviđa li ti se glazba koju netko pušta, ušuljaš mu se kad ga nema pa mu baterije zamijeniš ispražnjenima. Mark je otvorio svoj telećak i otkrio da još od Hereforda tegli kamen-činu od deset kila. Pogrešno me osumnjičivši da sam mu je ja uvalio, moju je zubnu pastu zamijenio sredstvom za zaštitu od sunca. Kad sam je upotrijebio, pobjluvao sam se.

Marka sam upoznao 1989. u Brisbaneu, kad je nekoliko nas ugostio australski SAS. Igrao je protiv nas ragbi i bio je pravi čovjek odluke, jer su mu onakve noge poput stabala omogućavale da realizira svaki bočni pokušaj. Bio je to prvi poraz momčadi naše čete i zamrzio sam ga - zamrzio svih njegovih sto osamdeset centimetara. Ponovno smo se sreli sljedeće godine. Baš je prolazio Izbor, i toga dana kad sam ga susreo upravo se vratio u logor s utrke na osam milja u ratnim uvjetima i pod punom opremom.

-Reci koju jebeno dobru riječ za nas - nakesio se pre-poznavši me.

Prošao je na Izboru i ušao u četu malo prije no što ćemo u Zaljev.

-Baš jebeno fino da sam ovdje, stari moj - rekao je ulazeći u moju sobu i rukujući se sa mnom.

Bio sam zaboravio da u Kiwiju rječniku postoji samo jedan pridjev, i to onaj koji počinje slovom j.

Raspoloženje u našem hangaru bilo je veselo i živahno. Pukovnja se nije ovako okupila još od Drugog svjetskog rata. Bilo je divno što nas se toliko našlo. Toliko često radimo u grupicama na tajnim zadacima, no evo sada prilike da se javno vidimo u velikom broju.

Nisu nas još ni u što uputili, no svi smo u kostima osjećali da će rat svakome pružiti izvrsnu priliku da se lati "zelenog posla" - klasičnog SAS-ovog vojevanja iza neprijateljskih crta. Baš zbog toga je David Stirling i ustanovio Pukovnju, pa eto sada, nakon gotovo pedeset godina, vratili smo se onamo gdje smo počeli. Koliko sam mogao razaznati, najviše ćemo problema u Iraku imati s pomanjkanjem metaka ili vode. Osjećao sam se poput zidara koji je čitava života dizao bungalove, a sada mi, eto, pružaju priliku da sagradim neboder. Samo sam se nadao da rat ne završi prije no što dobijem priliku položiti prvu ciglu.

Nismo još imali blage veze o tome što nam je činiti, pa smo narednih nekoliko dana proveli pripremajući se za sve i svašta, od napada na ciljeve do uređenja promatračnica. Jako je lijepo baviti se svim tim uzbudljivim stvarima - uskakivanjem, uspinjanjem po užetu, jurnjavom kroz zgrade - ali Specijalne snage iznad i prije svega resi temeljitost i preciznost. Pravo geslo SAS-a nije "Tko se usudi pobjeđuje" nego "Provjeri i ispitaj, provjeri i ispitaj". Nekolicina nas morala je na brzinu osvježiti svoju vještinu baratanja eksplozivima, prebacivanja s vozilima i čitanja karata u pustinjskim uvjetima. Razvukli smo i teško oružje. Iz ponekoga, primjerice pedeset milimetarske strojnice, nisam pucao dvije godine. O raznoraznim temama obuku su vodili oni koji su bili najpučeniji - mogao je to biti zapovjednik postrojbe, ali i tek prispjeli pripadnik jedinice. Bilo je raketnih - scud-uzbuna, pa su svi željeli obnoviti osnove nuklear-no-biološko-kemijske zaštite, što nisu uvježbavali još od dana kad su se nalazili u svojim starim jedinicama. Jedinu je poteškoću predstavljalo to što je Pete, instruktor naše Gorske jedinice, imao škotski naglasak neodrediv poput magle nad rijekom Tyne, te što je njegov verbalni utvrđivač osigurača bio namješten na rafalnu

paljbu.

Jako smo se napregnuti da shvatimo što on to priča, ali nakon četvrt sata taj nas je napor slomio. Netko mu je postavio jedno pravo štrebersko pitanje, a on se toliko spleo da je počeo govoriti još brže. Pala su nova pitanja i vrzino se kolo pokrenulo. Na kraju smo se složili da oprema, ako se već mora primijeniti, ostaje trajno. Nismo se htjeli zamarati propisima o jelu i piću koje je Pete demonstrirao, jer bismo onda morali izvoditi i proceduru za pisanje i sranje - a sve je to za takve kao što smo mi bilo prekomplikirano. Sve u svemu, kako je rekao Pete dok se skup rasplinuo u nered, ovo mu baš i nije bio najkonstruk-tivniji dan - ili nešto u tom smislu.

Bili smo opremljeni letačkim naočalama pa smo malo uživali poput Fosterera Granta; čekali smo da netko prođe pokraj hangara da bismo tada naglo navlačili naočale kao u TV reklamama.

Morali smo uzimati pilule za zaštitu od nervnih otrova, ali smo to uskoro obustavili, jer se pronio glas da one uzrokuju impotenciju.

- Nije istina - rekao nam je stariji vodnik nakon nekoliko dana. - Upravo sam ga izdrkao.

Gledali smo CNN-ove vijesti i pričali o različitim scenarijima. Nagađali smo da će parametri naših operacija biti neodređeni, ali da to neće značiti da možemo jednostavno bazati uokolo rušeći dalekovode i sve ostalo što spazimo. Mi smo strateška vojska, pa stoga ono što radimo iza neprijateljskih linija može imati ozbiljnih posljedica.

Ugledamo li, na primjer, naftovod i dignemo li ga u zrak - tek onako iz puke zloće - mogli bismo u rat uvući Jordan: mogao bi to, naime, biti naftovod koji iz Baghdada vodi u Jordan, a koji su saveznici odlučili pošte -djeliti kako bi Jordan i dalje dobivao naftu. Stoga, u slučaju da vidimo ovakav cilj, moramo dobiti dopuštenje da ga dokrajčimo. Na taj bismo način mogli nanijeti maksimalne štete iračkoj ratnoj mašini, ali ne i naškoditi bilo kakvim političkim ili strateškim interesima.

Uhvate li nas, pitali smo se, hoće li nas Iračani pobiti? Bit će jako gadno učine li to. Još ako to obave brzo - a ako ne, morat ćemo jednostavno pokušati stvar ubrzati.

Hoće li nas jebati? Arapski su muškarci međusobno vrlo prisni, drže se za ruke i slično. To je jednostavno njihova kultura; naravno, to nužno ne znači da su topla braća, ali se to pitanje ipak moralo postaviti. Ova me mogućnost nije previše zabrinjavala, jer da mi se to i dogodi, nikom ne bih rekao. Jedini scenarij od kojeg sam se doista oznojio bio je mogućnost da mi odrežu jaja. To mi ne bi bio dobar dan. Da me čalmaši gologa svezu bruseći pritom noževe, radio bih sve stoje u mojoj moći da ih izazovem da me zakolju.

Nikad se nisam plašio umiranja. Moj odnos prema poslu koji se od mene očekivao u Pukovnici oduvijek je bio ovakav: od njih svakog mjeseca primaš novac, pa si, dakle, oruđe kojim će se poslužiti - a tako i jest. Pukovnica doista gubi ljudstvo, pa se i za tu eventualnost moraš postarati. Ispuniš police osiguranja, premda je u tom času samo tvrtka Equity&Law bila voljna da pripadnike SAS-a osigura bez dodatnih plaćanja. Napišeš pisma koja će se uručiti tvojim najbližima u slučaju da te ucemkaju. Napisao sam četiri i povjerio ih jednom tipu koji se zvao Eno. Jedno je bilo za moje roditelje i u njemu je stajalo: "Hvala vam što ste se brinuli za mene, nije vam to moglo biti lako, ali sam bar imao prilično lijepo djetinjstvo. Ne uzrujavajte se što sam mrtav, događa se to." Jedno je bilo za Jilly: "Ne duri se - uzmi lov i provedi se. P. S. 500 funti treba otići onkraj šanka za sljedeći sastanak čete. P.P.S. Ljubim te." Pa onda još jedno za malu Kate, koje će joj Eno uručiti kad malo odraste: "Uvijek sam te volio i uvijek ću te voljeti." Pismo za samog Ena, koji će biti izvršitelj moje oporuke, glasilo je: "Drkadžijo, ako ovo zajebeš, vratit ću se i progoniti te."

Jedne večeri oko 19,00 ja i Vince, zapovjednik druge grupe, pozvani smo zapovjedniku čete. Pio je čaj sa starijim vodnikom.

- Imamo zadatak za vas - kazao je pružajući svakom šalicu čaja. - Radit ćete zajedno. Andy će zapovijedati. Vince će mu biti zamjenik. Instruktaža će biti sutra ujutro u 08,00 - vidjet ćemo se ovdje. Pobrinite se da obavijestite ljude. Neće biti pokreta u sljedeća dva dana.

Moje je ljude ova novost prilično razveselila. Da zaboravimo na sve ostalo, ovo je značilo kraj prepirkama oko svrstavanja pred jedina dva upotrebljiva umivaonika i zahoda. Na terenu vonj čiste odjeće ili tijela može uznemiriti divljač i tako otkriti tvoj položaj, pa se zato posljednjih nekoliko dana prije odlaska prestaješ prati i paziš da ti je sva odjeća već nošena.

Dečki su se raspršili, a ja sam otišao pogledati najnovije vijesti na CNN-u. Rakete scud pale su na Tel Aviv, ranivši najmanje dvadeset i četiri civila. Stambene su četvrti dobile izravne pogotke. Dok sam gledao kadrove stambenih zgrada i djece u pidžamama, odjednom sam se sjetio Peckhama i vlastitog djetinjstva. Te noći, dok sam pokušavao zaspati, zatekao sam se u uspomenu na svoje stare dane i u razmišljanjima o roditeljima i čitavu nizu drugih stvari o kojima jako dugo nisam razmišljao.

Svoju rođenu majku nikad nisam upoznao, premda sam oduvijek zamišljao da mi je, ma tko ona bila, morala željeti samo najbolje: vrećica u kojoj su me našli ostavljena na stubištu bolnice Guy potjecala je iz Harrodsa.

Do druge godine o meni se brinuo jedan par iz južnog Londona, koji je kasnije zatražio da me posini. Promatrajući me kako rastem, vjerojatno su požalili tu odluku. Iz škole sam zbrisao navršivši petnaest i pol godina da bih radio u jednom prijevoznikom poduzeću u Brixtonu. Ionako sam zadnju godinu ili nešto više markirao dva do tri dana tjedno. Umjesto spremanja za maturu, zimi sam dopremao ugljen, a ljeti napitke za ugostiteljstvo. Radeći puno radno vrijeme, primao sam 8 funti dnevno, što je 1975. godine bila lijepa lova. S četrdeset funti u džepu petkom navečer bio si pravi kit.

Moj je stari vojnu službu odgudio u intendantskoj službi, a sada je radio kao vozač dostavnog vozila. Moj je stariji brat stupio u Streljačku pukovnicu dok sam ja još bio djetesce i bio je u njoj otprilike pet godina, sve dok se nije oženio. Pamtim uzbuđenje koje je vladalo kad bi se iz dalekih krajeva vratio kući torbe pune darova. Moj život u najranijoj dobi nije bio ni po čemu poseban. Ni u čemu nisam bio osobito dobar, a posve je sigurno da me vojni poziv nimalo nije zanimao. Najveće su mi ambicije bile da se s prijateljima dokopam kakvog stana da bismo mogli raditi što nam se prohtije.

U ranom sam pubertetu često bježao od kuće. Ponekad bih s prijateljem preko vikenda otišao u Francusku; te je ekspedicije prijatelj financirao potkradajući vlastitu tetku. Uskoro sam se i sam uvalio u neprilike s policijom, uglavnom zbog vandalizma po vlakovima i uličnim automatima. Procesi pred sudom za maloljetnike i kazne mojim su roditeljima zadale mnogo jada.

Kao šesnaestogodišnjak promijenio sam posao otišavši za šank McDonald"sa u Catfordu. Sve je išlo lijepo do Božića, kad su me s dvojicom drugih dečki uhapsili pri izlasku iz stana koji nije bio naš. Na tri su me dana strpali u istražni zatvor prije no što će me izvesti pred suca. Grozno mi je bilo za bravom, pa sam se zakleo da mi se to, izvučem li se ikako, više nikad neće dogoditi. Jako sam dobro znao da ću morati poduzeti nešto jako radikalno, jer ću inače provesti čitav život u Peckhamu zajejavajući druge i sebe. Vojska se činila sasvim prihvatljivim rješenjem. Mojem je bratu bila dobra, zašto ne bi i meni?

Na suđenju ona su dvojica poslana u popravište. Ja sam prošao s opomenom, pa sam se sutradan pojavio u uredu za novačenje. Dali su mi jednostavan školski test, na kojem sam pao. Rekli su mi da se vratim za mjesec dana; ovaj put sam se, zato što je test bio doslovce isti kao i onaj prethodni, uspio provući za nepuna dva boda.

Rekao sam da bih želio biti pilot helikoptera, baš kao što kažu oni koji nemaju nikakvih kvalifikacija, a ni pojma o tome što se za taj poziv traži.

- Nema teorije da postaneš pilot helikoptera - rekao mi je regrutni časnik. - Možeš, međutim, u Zrakoplovstvo kopnene vojske ako želiš. Tamo bi mogao raditi na krcanju goriva u helikoptere.

- Sjajno - rekao sam. - Ja sam za.

Pošalju te na tri dana u centar za novačenje, gdje te podvrgnu novim testovima, malo trčiš, pa onda na liječnički pregled. Prođeš li, a postoji li slobodno mjesto, dopustit će ti odlazak u pukovnicu ili struku koju si izabrao.

Otišao sam na završni razgovor, a časnik mi je rekao: - McNab, veći su izgledi da te grom treffi nego da postaneš dočasnik Zrakoplovstva kopnene vojske. Mislim da bi za tebe najbolji bila pješadija. Poslat ću te u Kraljevske zelene jakne. To je moja pukovnija.

Pojma nisam imao tko ili što su te Kraljevske zelene jakne. Što se mene tiče, mogle su biti momčad američkog nogometa.

Da sam pričekao da za tri mjeseca navršim sedamnaest godina, mogao sam u Zelene jakne ući kao punoljetni novak, no - kao pravi idiot - ja sam smjesta želio u uniformu. U pješadijski dočasnički bataljun u Shorncliffeu, u Kentu, stigao sam u rujnu 1976. i zamrzio ga. Obuku, koja nije bila ništa doli sranje i discipliniranje, vodila je garda. Nije se smjelo nositi traperice, a morali smo biti ošišani do kože. Nismo imali slobodno ni čitav vikend, zbog čega su posjeti mojem starom okolišu u Peckhamu bili prava muka. Imao sam jednom silna sranja kad sam propustio autobus u Folkestoneu pa zbog toga zakasnio deset minuta. Shorncliffe je bio tiha jeza, ali sam naučio igru. Morao sam - ništa mi drugo nije preostalo. Završna parada bila je u svibnju. Bila mi je odurna svaka minuta koju sam ovdje proveo, no naučio sam se snalaziti u sistemu, pa sam ne bez razloga promaknut u podnarednika, a dobio sam i značku lake divizije koja se dodjeljuje vojniku koji najviše obećava.

Zatim je uslijedilo razdoblje u Pješadijskom nastavnom centru u Winchesteru, gdje smo se mi mlađi vojnici uključili u posljednjih šest tjedana obuke jednog voda, svladavajući dril lake divizije. Ovo je bilo mnogo ozbiljnije i opuštenije od Shorncliffea.

U srpnju 1977. dodijeljen sam Drugom bataljunu Kraljevskih zelenih jakni, koji je toga trenutka bio smješten u

Gibraltaru. Za mene je ondje bilo ono pravo što vojska pruža - toplo podneblje, dobri drugovi, egzotične žene i još egzotičnije spolne bolesti. Na žalost, bataljun se već nakon četiri mjeseca vratio u Veliku Britaniju.

U prosincu 1977. otišao sam prvi put na službu u Sjevernu Irsku. Toliko je mladih vojnika ubijeno u tim prvim godinama izvanrednog stanja u Ulsteru da si morao navršiti osamnaest godina da bi mogao na službu onamo. Stoga, premda je bataljun otišao 6. prosinca, nisam mu se mogao pridružiti sve do svog rođendana, potkraj mjeseca. Mora da je zbilja bilo nečega između IRA-e i mladih vojaka, jer sam uskoro doživio svoj prvi borbeni kontakt. Jedan oklopni automobil saracen zaglibio je na terenu blizu Crossmaglena, pa su mene i mog kompića odredili da ga čuvamo. U ranim jutarnjim satima, dok sam kroz noćni nišan svoje puške promatrao okoliš, spazio sam dvojicu tipova kako nam se skrivajući se uz živice približavaju. Približili su se pa sam jasno vidio da jedan od njih nosi pušku. Nismo imali radio pa nisam mogao pozvati pomoć. Nije mi preostalo ništa drugo doli da im naredim da stanu. Tipovi su se bacili u stranu, a mi smo ispucali pet-šest metaka. Na žalost, u to doba nije bilo dovoljno noćnih nišana, pa je na kraju svake smjene isti komad oružja prelazio u ruke drugome vojniku. Noćni nišan puške kojom sam se služio bio je ugođen prema oku nekog drugog čovjeka, pa je tako samo jedan od mojih metaka pogodio cilj. Uslijedila je potraga sa psima, no ništa se nije našlo. Međutim, dva dana kasnije poznati igrač (član Privremene IRA-e) pojavio se u jednoj bolnici onkraj granice s kuglom od 7.62 u nozi. Bio je to prvi okršaj naše čete i svi smo se uspalili. Kompić i ja osjećali smo se kao mali heroji i obojica smo svojatali onaj pogodak.

Ostatak našeg boravka u Irskoj bio je manje živahan, ali zato žalosniji. Bataljun je imao nekoliko ranjenih za jednog minobacačkog napada na položaj kod Forkhilla, a jednog iz mog vod ubila je mina iznenađenja u Crossmaglenu. Kasnije je ubijen naš pukovnik kad je srušen helikopter gazelle kojim je putovao. Potom smo se vratili normalnom bataljunskom sranju u Tidworthu, a jedini spomena vrijedan događaj tijekom sljedeće godine bio je da sam se u dobi od osamnaest godina oženio.

Sljedeće smo se godine vratili u South Armagh. Sada sam bio razvodnik, vođa cigle (četveročlane ophodnje). Jedne subotnje noći naša je postrojba patrolirala u pograničnom gradu Keadvju. Kao i obično, subotom uvečer ulice su bile prepune mještana. Obično bismo autobusom otišli u Castleblanev s druge strane granice u kabare ili na tombolu, a zatim se vratili i drvili do jutra. Moja je cigla operirala na južnom rubu grada blizu jednog stambenog naselja. Kretali smo se preko neke pustopoljine pa smo zašli u nekakav korov koji nas je potpuno sakrivao. Kad smo izbili na rub strmine, ugledali smo dvadesetak ljudi koji prtljaju nešto oko nekakvog kamiona za prijevoz stoke parkiranog nasred ceste. Nisu nas spazili sve dok se nismo našli gotovo iznad njih.

Gomila je popizdila; vikali su i bježali u svim smjerovima od-vlačeći za sobom klinčadiju. Šest momaka s armaliteima upravo se spremalo ukrcati u kamion. Zatekli smo ih postrojene pred gomilom, maskirane i pripravne za polazak, s puškama i šakama u rukavicama povrh glava. Kasnije smo ustanovili da su se dovezli s juga. Planirali su se provesti pokraj patrole i izvesti brz udar na nas.

Dvojica su se baš uspinjala preko stražnje ograde kamiona kad sam naredio da stanu. Četvorica su još bila na cesti. Momak sa stražnjeg dijela kamiona podigao je pušku da nanišani, ali sam ga srušio prvim hicem. Ostali su uzvratili paljbu i došlo je do žestoka okršaja. Jedan od njih dobio je sedam kugli u tijelo te svršio u invalidskim kolicima. Jedan od ranjenih igrača bio je na samom početku zloglasne karijere. Zvao se Dessie O'Hare.

Ponovno sam postao zvijezda mjeseca, i to ne samo u britanskoj vojsci. Prilikom pucnjave nekoliko je metaka proletjelo kroz izlog jednog dućana, a istom je tom čovjeku smrskan i vjetrobrian automobila. Nakon nekih mjesec dana opet sam bio u ophodnji tim područjem i vidim gazdu kako stoji za novom registar blagajnom u obnovljenom dućanu, pred kojim se ljeska nov novcati auto. Smiješio se od uha do uha.

Kad smo se ljeta 1979. vratili u Tidworth, bio sam do kraja lud za vojskom. Krampom i lopatom morali bi me iz nje vaditi. U rujnu sam uvršten u interni dočasnički kadar. Ispit sam položio s najboljom ocjenom te sam iste te noći promaknut u kaplara. Tako sam postao najmlađi pješadijski kaplar u vojsci toga trena, navršivši jedva devetnaest godina. Godine 1980. na redu je bio ratni tečaj za zapovjednike desetina. Položio sam ga s izvrsnim uspjehom, a za nagradu sam dobio kartu za Tidvworth u jednom smjeru.

Garnizonski grad u Wiltshireu bio je i još je uvijek, depresivno mjesto za život. Imao je osam bataljuna pješastva, oklopnu pukovniciju, izviđačku pukovniciju, tri puba, prodavaonicu fish and chipsa i lokal s automatima za pranje rublja. Nikakvo čudo što je mojoj mladoj ženi išao na živce. I vojnicima je ovdje bilo gadno. Nismo bili ništa drugo doli proslavljeni specijalisti za zaprečavanje. Jedne su me nedjelje čak pozvali da zapovijedam ekipom goniča lještarki, ekipom koju su tvorili vojnici, u lovu priređenom za generale. Kao stimulaciju dobio sam dvije limenke piva - i još su se pitali otkud toliko osipanje mladih vojnika. U rujnu je mojoj ženi dopililo. Dala mi je ultimatum: ili ću je vratiti u London ili rastava. Ja sam ostao, ona je otišla.

Potkraj 1980. vraćen sam na dvije godine u Pješadijski nastavni centar kao kaplar za izvođenje obuke. To je bilo

zbilja prekrasno razdoblje. Uživao sam uvijek bavajući zelene regrute, premda je to kod mnogih značilo upuštanje u istinski osnovne stvari, počev od elementarne higijene i četkice za zube. Nekako u to doba počeo sam osluškivati priče o SAS-u.

Upoznao sam Debby, bivšu pripadnicu RAF-a, pa smo se vjenčali u kolovozu 1982. Oženio sam se njome zato što su nas vraćali u bataljun, koji je sada bio premješten u Paderborn u Njemačkoj, a nikako se nismo željeli rastati. Svi moji najveći strahovi glede života u Njemačkoj obistinili su se. Bio je to Tidworth bez fish and chipsa. Više smo vremena provodili u održavanju vozila nego u vožnji njima. Ljudi su izgarali na poslu a ni zbog čega. Sudjelovali smo u velikim vježbama, u kojima nitko zapravo nije znao što se zbiva, a doskora nije više za to niti mario.

Osjećao sam se zakinutim zato što Zelene jakne nisu poslane na Falklandsko otočje. Kad god bi bilo neke akcije, činilo mi se, u nju je bio uključen SAS. Želio sam je i ja - kakva bi inače imalo smisla to što sam u pješadiji a da je ne želim? Osim toga, činilo se da je u Herefordu jako zgodno živjeti, to prije što to nije bio garnizonski grad. U ono vrijeme činilo bi ti se da si građanin drugog reda ako živiš u nekakvom mjestu poput Aldershota ili Cattericka; kao običan vojnik nisi mogao uzeti u najam ni televizor ukoliko formular umjesto tebe nije potpisao neki časnik.

Četvorica nas iz Zelenih jakni prijavili smo se za Izbor ljeti 1983., sva četvorica iz istog razloga - da izidemo iz bataljuna. Nekoliko naših ljudi prošlo je zadnjih nekoliko godina na tom odabiru. Jedan od njih bio je kapetan koji nam je sredio mnogo vježbi u Walesu, tako da smo mogli putovati natrag u Veliku Britaniju i pripremati se. Sam nas je odveo u Brecon Beacons (nacionalni park u južnom Walesu) i uvijek bavao u brdskim uvjetima. Savjetovao nas je i ohrabrivao. Mnogo dugujem tom čovjeku. Imali smo sreće što smo ga poznavali: neke pukovnije, a osobito korpusi, nerado puštaju svoje ljude na Izbor, jer je njihova umijeća teško nadomjestiti. Ne daju im slobodno vrijeme ili pak njihove prijave trpaju u "13. spis" - koš za otpatke. Ako nekom i dopuste kandidaturu, pobrinut će se da taj radi sve do petka prije no što mu je poći.

Nijedan od nas nije prošao. Malo prije ispita izdržljivosti pao sam na orijentacijskom maršu na 30 kilometara. Bio sam ogorčen na sebe, no ipak su mi savjetovali da pokušam ponovno.

Vratio nam se u Njemačku i otprio sva zajebavanja zbog neuspjeha. Mudroslove obično oni koji se sami ne bi usudili na ispit. Nisam se uzrujavao. Bio sam mladi laktaš i najlakše bi mi bilo da ostanem u bataljunskim strukturama te da postanem velika riba u maloj bari, no takva me perspektiva nije nimalo privlačila. Prijavio sam se za zimski Izbor 1984. te čitav Božić proveo vježbajući u Walesu. Debby to i nije previše smetalo.

Zimski je Izbor grozan. Većina ljudi otpadne već prvog tjedna četverotjedne faze izdržljivosti. To su tipovi a la Walter Mitty ili takvi koji nisu dovoljno trenirali ili pak oni koji su se ozlijedili. Pojave se i pravi pravcati bezveznjaci. Misle da se u SAS-u radi samo o upadima u veleposlanstva i daje riječ o Jamesu Bondu. Ne shvaćaju da si i dalje vojnik i doživljavaju pravi šok kad otkriju što je to Izbor.

Jedino dobro u zimskom Izboru jest vrijeme. Trkačke tipove koji se mogu ljeti bjesomučno brzo gibati po terenu usporavaju snijeg i magla. Svi su ljudi jednaki kad zapadnu u snijeg do pojasa.

Prošao sam.

Nakon ove prve faze ideš na četveromjesečnu obuku, koja uključuje mučno razdoblje u azijskoj prašumi. Posljednji glavni test jest tečaj preživljavanja u borbenim uvjetima. Prvo te dva tjedna uče vještinama preživljavanja, a onda te pošalju liječniku. Ovaj ti gume prst u dupe da provjeri nisu li unutra prutići Mars čokolade, a onda te istresu na Black Mountainsu, odjevena u vojne hlače i košulju iz Drugog svjetskog rata, zimski kaput bez puceta i cipele bez žniranaca. Haj-kačke snage čini četa garde u helikopterima. Svaki od njih dobiva dvotjedni dopust uhvati li plijen. Bježao sam dva dana zajedno s tri stare strine - dvojicom mornaričkih pilota i jednim RAF-ovim ekspertom za utovar i istovar letjelice. Moralo se ići grupno, a nisam mogao dobiti tri gora mlinska kamena. Njima ovo uopće nije bilo važno; bilo je to tek trotjedno zajebavanje, nakon kojeg fino idu kući na čaj i po ordenje. Ali ako kandidati za SAS ne prođu na testu preživljavanja u borbenim uvjetima, neće dobiti značku.

Čekali smo najednom zborištu kadli su dvojica koja su bila na straži zaspala. Helikopter pun garde obrušio se i mi smo popušili. Nakon kraćeg lova pohvatali su nas i odveli na određite.

Nekoliko sati kasnije, dok sam bio na koljenima, skinuli su mi povez s očiju. Gledao sam u starijeg dočasnika koji je vodio obuku.

- Jesam li odmrčao? - kazao sam jadno.

- Ne, mamlazu. Vрати se u helikopter i nemoj zasrati.

Upao sam mu dok je bio dobre volje. Budući daje i sam nekoć bio pripadnik kraljevske divizije, oduševio se videći da njegova stara klapa još uvijek dobro stoji.

U narednoj sam fazi bio nezavisan, što mi je baš pasalo. Naše kretanje između zborišta bilo je sredeno tako da je

svatko na kraju faze bijega i izbjegavanja zarobljavanja bio uhvaćen i podvrgnut taktičkom saslušavanju. Učili su te da budeš - a to uvijek i nastojiš biti - sivi čovjek. Zadnje što bi poželio bilo bi da te izdvoje kao vrijednog daljnjeg ispitivanja. Ovu fazu nisam smatrao osobito teškom, jer unatoč verbalnim prijetnjama, nikog nisu mlatili, a znao si da to i neće učiniti. Hladno ti je, moker si i gladan, vraški ti je ružno, no sve je to samo pitanje ustrajnosti, tjelesne više nego duševne. Nisam mogao vjerovati da se neki slome tijekom ovih zadnjih sati.

Na kraju, za jednog saslušanja, ušao je neki momak, dao mi šalicu juhe i obznanio da smo završili. Uslijedilo je temeljito debriefi-ranje, jer ispitivači mogu o tebi saznati koješta, baš kao i ti o njima. Um zaista bude načet; iznenadio sam se otkrivši da sam za šest sati fulao u procjeni vremena.

Zatim sam dva tjedna u Herefordu pohađao obuku u rukovanju oružjem. Instruktori su gledali tko si, pa su po tome ugađali svoja očekivanja. Ako si još zelen stigao iz intendantskog korpusa, počinjali su strpljivo od početka, ako si pak pješadijski dočasnik, zahtijevali su da budeš izvrstan. Potom su na red došle padobranske vježbe u Brize Nortonu; nakon silnih napora Izboru doimale su se poput jednomjesečnog odmora u Butlinsu.

Vrativši se nakon šest zamornih mjeseci u Hereford, bili smo - jedan po jedan - pozivani u zapovjednikov ured.

Predavši mi slavnu beretu boje pijeska s njezinim krilatim bodežom, rekao mi je: - Upamti jedno: teže ju je zadržati nego dobiti.

Nisam ga pravo slušao. Previše sam se naprezao da ne zaplešem jig.

Pretežni dio novopridošlih, kao i obično, čine ljudi iz pješaštva, uz nekolicinu inženjera i vezista. Od 160 kandidata, koliko ih je bilo u početku, samo su osmorica prošla-jedan časnik i sedam vojnika.

Časnici u SAS-u služe na trogodišnji ugovor, s tim da kasnije mogu sklopiti još jednom takav ugovor. Kao vojniku drugog ranga, sklapao sam ugovor za puno trajanje svoje dvadeset dvogodišnje vojne službe - teoretski, za daljnjih petnaest godina.

Razišli smo se po četama. Mogao si reći želiš li u planinsku, mobilnu, desantnu ili zrakoplovnu truppu, a izaći će ti se u susret bude li to moguće. Inače sve ovisi o nedostatku ljudstva i tvojim kvalifikacijama. Otišao sam u zrakoplovstvo.

Četiri su čete bile posve različitih osobina. Jednom je netko rekao da će, ode li se u noćni klub, četa A biti ta čiji će ljudi sjediti u pozadini iza zid, ne govoreći ništa, čak ni međusobno, samo mrko mjerkajući sve ostale. Četa C razgovarat će, ali samo između sebe. Četa D na rubu će plesališta ogledavati žene, a dečki iz čete B - moje čete - bit će na plesalištu, davati tamo sve od sebe - i praviti od sebe prave pravcate glupane.

Debby se vratila iz Njemačke i pridružila mi se u Herefordu. Nije me vidjela još odonda kad sam u siječnju otišao na Izbor; nije bila suviše impresionirana kad su me dan nakon njezina dolaska poslali natrag u džunglu na dvomjesečni tečaj gonjenja. Kad sam se vratio, kuća je bila prazna. Pokupila je svoje krpice i otišla kući u Liverpool.

U prosincu sljedeće godine počeo sam izlaziti s Fionom, svojom prvom susjedom. Naša kći Kate rodila se 1987. godine, a u listopadu te godine vjenčali smo se. Vjenčani poklon moje pukovnije bio je dvogodišnja služba preko mora. S tog sam se puta vratio 1990., no u kolovozu, samo nekoliko mjeseci nakon mog povratka, brak je bio razvrgnut.

U listopadu 1990. sreo sam Jilly. Bila je to ljubav na prvi pogled - barem mi je tako rekla.

U 07,50 okupili smo se kod zapovjednikova stola radi primanja uputa. Svi su bili raspoloženi. Svatko je imao metalnu plošku i čitavo brdo čokolade. Dan će biti dug, a uštedom na odmorima radi osvježanja moći ćemo lakše napredovati u mnogo važnijim stvarima.

Još mi je godilo što su me imenovali zapovjednikom ophodnje i što ću raditi s Vinceom. Bližeći se svojim dvjema zadnjim godinama u pukovniji, trideset sedmogodišnji Vince bio je stari macan, silne snage. Bio je iskusan planinar, ronilac i skijaš, a hodao je posvuda - čak i uzbrdo - tako kao da pod svakom rukom ima bačvu piva. Za Vincea je sve bilo "jebeno govno", a te je riječi izgovarao s najizrazitijim svvindonskim naglaskom, no volio je pukovniju i branio bi je i onda kad bi neki drugi pripadnik čete gundao. Jedino što je njega smetalo u životu bilo je to što se primicao kraj njegova dvadeset dvogodišnjeg ugovora. Došao je iz artiljerije i izgledao je grubo, onako kao što bi većina ljudi iz vojske smatrala da treba izgledati pripadnik ove pukovnije, divlje kovrčaste kose i zali-saka te velika brka. Budući daje u pukovniji bio malo duže od mene, bit će ga vrlo zgodno imati uza se kad dođe na red planiranje.

Instruktažni se odjel, kako smo otkrili, nalazio u drugom hangaru. Proveli su nas kroz vrata s oznakom

ZABRANJENO ZA NEOVLAŠTENE. Kao pukovnija bili smo u izolaciji, no ovo je bila izolacija unutar izolacije.

Operativno osiguranje bilo je neophodno. U pukovniji nitko nikad ne bi pitao drugoga što radi. Kako po nepisanim

pravilima stoji, ovo je bilo pisano crvenom tintom, velikim slovima i podcrtano. Na vratima pokraj kojih smo prolazili stajale su oznake: ZRAČNO PLANIRANJE, ČETA D, INTENDANTSKI KORPUS, POHRANA KARATA. Te oznake nisu bile nimalo cifrate: bili su to obični papiri formata A4 pribodeni na vrata.

Atmosfera u ovoj zgradi bila je izrazito drukčija. Uz prisutno šištanje i zvrndanje radioodašiljača, sve je nekom svojom djelotvor-nošću stvaralo ugođaj nekakve klinike. Osoblje obavještajne službe, nama znano kao "špije" i "zeleni ljigavci", kretalo se iz jedne sobe u drugu noseći svežnjeve papira u rukama, brižljivo za sobom zatvarajući vrata. Svi su govorili tiho. Bila je to impresivna košnica profesionalne žustrine.

Mnoge smo špije znali po imenu jer smo s njima radili još u Velikoj Britaniji.

-Dobro jutro, ljigo - doviknuo sam jednoj poznatoj faci.

- Kako ide?

Odgovor je bio grimasa da umuknem i trzaj zgloba.

U ovoj prostoriji nije bilo prozora i stjecao se dojam da je odavno napuštena. Osjećao se osnovni vonj plijesni i oronulosti. Na nj se nadograđivao uobičajeni uredski zadah što se susreće posvuda - papiri, kava, cigarete. No budući da je ovo bio ured popizda (pozadinskih pizdeka) i kako je bilo rano jutro, osjećao se i jak miris sapuna, pjene za brijanje, paste za zube i losiona.

- Dobro jutro, popizdi! - pozdravio ih je Vince svojim swindonskim naglaskom i širokim cerenjem.

- Vi ste jebena govna, bome jeste.

- Ti si jebeno govno - odgovorila je jedna špija.

- Bi li ti mogao obavljati naš posao?

-Ne bih - rekao je Vince. - No ipak ste vi popizdi.

Prostorija čete B imala je otprilike pet četvornih metara. Strop

je bio vrlo visok s uskim otvorom, jedinom ventilacijom. Na sredini su bila spojena četiri pisaća stola. Na njima su ležale zemljopisne karte otisnute na svili i kompasi.

-Sića, pokupimo ih - rekao je Dinger.

-Ne gledaj kvalitetu, opipaj širinu - kazao je Bob, jedan od Vinceovih momaka.

Bob, visok metar i šezdeset, bio je švicarsko-talijanskog podrijetla, a zvali su ga Patuljak koji mumlja. Prije je bio u kraljevskim ma-rincima, no želio se usavršiti, pa ih je napustio i upustio se u rizike Izboru. Unatoč svojoj visini bio je strahovito snažan, kako tjelesno tako i karakterni. Uvijek je tražio da nosi isti teret kao i svi ostali, što je ponekad ispadalo vrlo smiješno: vidjela bi se samo velika naprtnjača i dvije nožice poput klipova koje pod njom stupaju. U privatnom životu bio je veliki zaljubljenik u stare crno-bijele komedije, kojih je prikupio lijep broj. Kad bi izašao u grad, najradije je plesao i brbljao sa ženama koje su ga nadvisivale barem tridesetak centimetara. Na dan odlaska u Zaljev morali smo ga u ranim jutarnjim satima odvući iz logorskog kluba.

Pogledali smo karte datirane još pedesetih godina. Na jednoj strani bili su Bagdad i okolica, a na drugoj Basra.

-Što mislite, dečki? - rekao je Chris, još jedan iz Vinceove

ekipe, razvučenim sjevernoengleskim narječjem. - Bagdad ili Basra?

Ušao je jedan špijun. Berta sam poznavao još iz dana kad je bio član naše obavještajne ekipe u Herefordu.

-Imaš li još ovih? - upitao je Mark. - Vraški su zgodne.

Tipičan pukovnijski mentalitet: ako je nešto sjajno, želim ga.

Ponekad uopće ne znaš čemu neki dio opreme služi, ali izgleda li dobro, uzimaš ga. Nikad ne znaš kad bi ti moglo zatrebati.

U prostoriji nije bilo stolaca, pa smo sjeli leđima se oslonivši o zid. Chris je izvukao svoju plošku i ponudio je ostalima. Lijepi i ljubez-ni Chris radio je u teritorijalnom SAS-u kao civil, a kasnije je odlučio stupiti u samu Pukovniciju. Za Chrisa, ako je nešto bilo vrijedno da se obavi, vrijedilo je to obaviti izvrsno, pa je posve u skladu s tim načelom prvo stupio u padobrance, jer je želio dobiti solidnu pješačku naobrazbu. Iz Aldershota prešao je u Hereford čim je dobio planirani čin mlađeg kaplara i prošao na Izboru.

Ako je Chris nešto nakanio, on će to i ostvariti. Bio je jedan od najupornijih, najodlučnijih ljudi koje sam upoznao.

Tjelesno jednako snažan kao i mentalno, bio je fantastičan bilder, biciklist i skijaš. Na terenu je volio nositi staru šiljatu kapu Afrika Korpsa. Izvan službe bio je istinska žrtva ludila za najnovijim dometima biciklističke ili skijaške tehnologije, a nosio je sva Guccijeva iznašašća. Kad je stupio u Pukovniciju, bio je vrlo tih, no nakon tri mjeseca počela se pomaljati snaga njegove ličnosti. Chris je bio utjelovljenje glasa razuma. Uvijek je bio onaj koji će intervenirati i smiriti svađu, a ono što bi rekao uvijek je zvučalo dobro, pa makar bilo i trabunjanje.

-Idemo na posao - rekao je zapovjednik. - Bert će vam izložiti situaciju.

Bert je sjeo na rub stola. Bio je dobra špija zato što je bio kratak, a što si kraći to te je lakše razumjeti i upamtiti što ti govore.

- Kao što znate, Saddam Hussein je napokon poduzeo napad na Izrael, ispaljujući modificirane rakete scud na Tel Aviv i Haifu.

Stvarna je šteta vrlo mala, ali tisuće stanovnika bježe iz gradova u sigurnije dijelove zemlje. U državi je došlo do zastoja. Njihov premijer nije impresioniran.

- Čalmaši su, međutim, vrlo zadovoljni. Što se njih tiče, Sadam je pogodio Tel Aviv, priznati glavni grad Izraela, te pokazao da srce židovske države nije više neosvojivo.

- Saddam očito želi da mu Izrael uzvрати, pošto-poto, zato što bi time gotovo sigurno došlo do pukotina u protuirračkoj koaliciji, pa bi tako čak i Iran bio uvučen u borbu protiv Izraela a na iračkoj strani.

Znali smo za ovu opasnost te od prvog dana nastojimo locirati i uništiti raketne lansere. Izviđački su bombarderi napali šest mostova koji u središnjem dijelu Baghdada premošćuju rijeku Tigris. Ovi mostovi povezuju dvije polovice grada, a preko njih se protežu i zemaljske linije veze kojima Baghdad komunicira s ostalim dijelovima države i sa svojom vojskom u Kuvajtu - kao i raketnim jedinicama koje djeluju protiv Izraela. Budući da su irački UKV odašiljači već razneseni u komadiće, a njihove radiosignale hvataju saveznički obavještajci, zemaljske su linije Saddamova zadnja veza. Za avijacijske planere one su postale primarna meta.

-Na žalost, London i Washington traže da se napadi obustave. Smatraju da najnovije snimke koje prikazuju malce kako se igraju uz bombardirane mostove znače lošu propagandu. Ali, gospodo, Saddamu se mora onemogućiti pristup do tih kabela. A želi li se Izrael i Iran zadržati izvan rata, moraju se blokirati rakete.

Bert se digao sa stola i otišao do velike zemljopisne karte Iraka, Irana, Saudije, Turske, Sirije, Jordana i Kuvajta, koja je bila pri-bodena na zid. Ubo je prstom u sjeverozapadni Irak.

-Ovdje - rekao je - ovdje su rakete scud.

Svi smo znali što slijedi.

-Od Baghdada tri OOP-a (osnovna opskrba puta) vode u smjeru istok-zapad - nastavio je - uglavnom u Jordan.

Ovi se OOP-i koriste za prijevoz goriva i svega ostaloga - kao i za premještanje scudova. Čini se da Iračani rakete ispaljuju na dva načina: sa stacionarnih lansernih mjesta, na kojima je obavljeno snimanje, i s nefiksni lokacija, na kojima se moraju zaustaviti te prije paljbe obaviti mjerenja. Potonja su operativnija. Većinu onih prvih već smo sravnili.

Ali ove pokretne...

Sada su nam stvari bile još jasnije.

- Mobilnim lanserima informacije se šalju zemaljskim linijama jer su sve druge komunikacije uništene. A sumnjam da im je u državi ostalo baš puno ljudi koji ih znaju popraviti. I tako, eto, u osnovi, stvari stoje.

- Vaša je zadaća dvojaka - rekao je gazda. - Prvo, locirati i uništiti zemaljske linije u području sjevernog OOP-a. Drugo, naći i uništiti scud.

Ponovio je što nam je zadatak, baš kao što to nalaže postupak

0 izdavanju naredbi. Njegov je zadatak sada postao naredba.

-Nas zapravo slabo zanima kako ćete to učiniti; bitno je da se obavi - nastavio je. - Vaše operativno područje proteže se uz 250 kilometara dug OOP. Zadatak traje do popune. Ima li tko kakvih pitanja?

U ovoj fazi nismo ih imali.

-U redu. Bert će se pobrinuti da dobijete sve što želite. I

ja ću navraćati ovamo tijekom dana, no iskrnsu li kakvi problemi, slobodno dođite po nas. Andy, kad napokon središ plan, zovni me da ga pogledam.

Umjesto da se smjesta bacimo na posao, uzeli smo si vremena za predah i piće. Ako ti se pije, piješ iz najbližeg dostupnog izvora. Ispraznili smo Markovu plošku, a onda se zagledali u kartu.

-Treat će nam sve moguće karte koje imaš - kazao sam

Bertu. - Sve topografske informacije. I sve fotografije, uključivši i satelitske slike.

-Za vas imam samo zrakoplovne navigacijske karte u mjerilu jedan prema pola milijuna. Ostalo je sranje.

- Što nam možeš reći o vremenskim uvjetima i prohodnosti ceste? - kazao je Chris.

- Rade mi na tome. Idem pogledati je li gotovo.

- Trebamo doznati i što više o optičkim vlaknima, o tome kako ona zapravo djeluju - rekao je Legs. - I o raketama scud.

Volio sam Legsa. Još se etablirao u Pukovnici, u koju je prije šest mjeseci došao iz padobranske pukovnije. Kao i svi pridošlice, još je bio malo tih, no uspostavio je čvrsto prijateljstvo s Dingerom. Imao je veliko pouzdanje u se i u svoje sposobnosti izviđačkog vezista, a kako je svoju vojnu karijeru započeo u inženjeriji, bio je i izvrstan automehaničar. Svoje ime - legs (noge) - stekao je zahvaljujući velikoj hitrosti kojom se kretao po terenu.

Bert je izašao iz sobe, a među momcima razvila se diskusija. Osjećali smo olakšanje. Činilo se da imamo dovoljno vremena - što je rijetkost za pukovnijske operacije - a bili smo u zgodnom okolišu; nismo se, naime, morali baviti planiranjem pod pljuskom u nekakvoj vukojebini. U pješadiji postoji načelo koje se naziva "Pravilo 6 p": "Propisno planiranje i priprema priječe propalu provedbu". Imali smo savršene uvjete za planiranje. Nećemo imati nikakvih isprika za lošu provedbu.

Dok smo čekali da se Bert vrati, dečki su odlutali da napune svoje ploške te da se okoriste sanitarnim čvorom pozadinskih pizdeka.

-Pribavio sam vam karte - rekao je Bert ulazeći u sobu nakon četvrt sata. - A imam i informacija s terena, ali ne baš mnogo.

Nastojat ću ih dobiti više. Stižu još neke bolje karte za povlačenje.

Dostavit ću vam ih prije nego što krenete.

Za svaki smo slučaj već bili poplašili ostale kao suvenire.

Sada smo imali nešto više vremena za razmatranje, pa smo Berta obasuli zahtjevima za podacima o neprijateljskim položajima; područjima lokalnog stanovništva; prirodni granice sa Sirijom, jer smo smjesta razmišljali o planu povlačenja, a ta je granica bila najbliža. Pitali smo ga kakve se jedinice nalaze u blizini našeg područja i kakva im je koncentracija, jer ako im je koncentracija velika, to znači da će se OOP-om uvelike putovati amo-tamo, što će nam otežati zadaću; kakav se promet odvija OOP-om i kojih je razmjera. Uz to, tražili smo da nam dostavi sve što može naći o funkcioniranju zemaljskih linija, o tome kako one izgledaju, kako se najlakše otkrivaju te, kad ih se pronade, mogu li se uništiti s pet kila plastičnog eksploziva ili pak jednostavnim udarcem čekića.

Bert je otišao s popisom naših novih narudžbi.

Promatrajući kartu na zidu, vidio sam jedan napušten podzemni naftovod. - Pitam se je li položen paralelno s OOP-om - rekao sam - i vodi li žica kroza nj?

-U četi je jedan momak koji je svojedobno polagao ze

maljske linije za Mercurv - kazao je Stan. - Pitat ću ga zna li on što o tome.

Bert se vratio s hrpom karata. Dok je nekoliko nas lijepilo karte jednu s drugom da dobijemo jedan jedinstven veliki zemljovid, dva su momka izišla da negdje zdipe stolce.

Sad je atmosfera postala ozbiljnija. Još smo pola sata mozgali o svemu onako općenito, a onda smo se dali na pravo planiranje. Chris je proučio karte i prokomentirao ih. Legs si je načrčkao bilješke o radiouređajima. Dinger je otvorio nov omot Benson&Hedgesa.

Prvo čime smo se morali pozabaviti bilo je mjesto na koje idemo. Trebali smo se obavijestiti o zemljištu kao i područjima s civilnim i vojnim ljudstvom.

Dostupne su informacije bile vrlo nepotpune.

-Konkretni OOP nije cesta od tucanika, već sustav međusobno spojenih pruga - rekao je Bert. - Na najširem mjestu ima mu dva i pol kilometra, a na najužem otprilike šesto metara. S objiju strana OOP-a u pojasu od sedamnaest kilometara teren pada samo kojih pedesetak metara. Zemljište je vrlo otvoreno, valovito, stjenovito, bez pijeska. Kad krenete na sjever prema Eufratu, zemljište se očito počinje spuštati. Prema jugu otvoreno je gotovo čitavim putem do Saudije, no zatim sve više nailazite na wadije što je dobro za orijentaciju i za za klanjanje - a potom se teren opet poravnava.

Na taktičkim zrakoplovnim kartama nisu bile označene konture; visine su bile označene samo bojom, otprilike kao u školskim atlasima. Zloslutno, čitavo područje OOP-a bilo je jednobojno.

-Ova je zemlja jedno jebeno govno - rekao je Vince.

Nasmijali smo se, pomalo nelagodno. Razabrali smo da se na ovom terenu neće biti lako sakriti.

U zabiti sve se nekako nastoji smjestiti blizu ceste ili rijeke. OOP je prolazio kroz naseljena područja, tri ili četiri uzletišta i nekoliko crpnih stanica za vodu, za koje smo mogli biti sigurni da će biti branjene vojskom. Isto je toliko utemeljena bila i pretpostavka da će se uzduž čitavog OOP-a nalaziti džepovi lokalnog stanovništva, bilo u čvrstim nastambama bilo u beduinskim karavanama, te da će po čitavu području, zbog prometnih pogodnosti i vode, biti dosta raštrkanih plantaža.

OOP je doticao Eufrat na sjeverozapadu kod većeg grada Banidahira, a zatim je skretao na jugozapad sve do Jordana. Promet će se odvijati u obliku transporta prema Jordanu i iz njega, zatim kao vojni transport za aerodrome

te u naseljenim područjima kao promet lokalne policije. Nije vjerojatno da će biti u stanju pripravnosti, jer u takvoj zabiti neće očekivati savezničke trupe. Što se njih tiče, ondje nije bilo ničega od neke osobite strateške vrijednosti. Dakle, gdje bismo uzduž OOP-a trebali djelovati? Nipošto ne na njegovu najširem dijelu, jer budemo li morali zatražiti zračnu intervenciju, želimo da područje potencijalnog cilja bude stiješnjeno. Trebala nam je zapravo točka gdje je OOP najuži, a zdrava nam je pamet govorila da će to biti na nekom oštrm zavoju: posvuda u svijetu vozači će uvijek nastojati sjeći zavoj. Potražili smo mjesto na kojem dolazi do najveće prometne zakrčenosti, a koje će biti što dalje od naselja i vojnih instalacija. Nije ga bilo lako naći, jer zrakoplovna karta pokazuje samo gradove i najvažnije obrise. Legs je ipak odredio odgovarajući zavoj na pola puta od jednog uzletišta i grada Banidahira, udaljenih tridesetak kilometara. Povrh toga, istu je lokaciju sjekao i podzemni naftovod, što je moglo poslužiti kao korisna orijentacijska markacija.

Vrijeme će, informirao nas je Bert, biti pro hladno, ali ne neugodno studeno. Poput proljetnog dana u Velikoj Britaniji, noću i ranim jutrom mogli smo očekivati hladnoću, dok bi popodne zatoplilo. Kiše su vrlo rijetke. Ovo je bila dobra vijest, jer nema ničeg goreg nego kad si mokar i ozebao, a osobito ako si uz to i gladan. Drži ove tri stvari pod kontrolom, i život ti je odmah vrlo lak.

Znali smo kamo ćemo. Valjalo je, dakle, odlučiti kako ćemo tamo dospjeti.

- Mogućnosti su nam da onamo odemo pješice, da odemo vozilima ili da nas prebace helikopterom - rekao je Vince.
- Tabananje nije baš neko rješenje - kazao je Chris. - Nebismo na takvu udaljenost mogli ponijeti dovoljno opreme - a trebalo bi nam nakon nekog vremena ponovno dati helikopter, koji bi nas jednako tako onamo mogao prebaciti i na početku zadatka.

Složili smo se da bi nas vozila mogla hitro izvući iz gužve i relocirati na OOP-u ili pak prebaciti na neko drugo mjesto na neki drugi zadatak.

Pinkieji (dugoosovinski Land-Roveri) pružili bi nam također povećanu vatrenu moć svojim na vozilo montiranim mitraljezima opće namjene i M19 40 milimetarskim ručnim bacačima ili bilo čime što bismo poželjeli. Isto bismo tako mogli ponijeti više streljiva i eksploziva, kao i opreme i, općenito uzevši, bili bismo samostalniji za duže vrijeme. No vozila su imala dva velika nedostatka.

-Bili bismo ograničeni količinom goriva koju bismo ponijeli sa sobom - rekao je Dinger, otpuhujući dim cigarete - a osim toga, mogućnosti skrivanja na tom području oko OOP-a vrlo su zajebrane.

Budući da je naša zadaća zahtijevala da dugo ostanemo na istom terenu, najbolji oblik obrane bit će nam skrivanje, a pri tome nam vozila neće nimalo pomoći. Na tom bi se teritoriju isticala kao pasja jaja. Svaki put kad bismo odlazili u ophodnju morali bismo ostavljati ljude uz teretnjake da ih čuvaju. Ne bismo inače mogli znati jesu li vozila u međuvremenu minirana, ne vraćamo li se možda u zasjedu ili nisu li ih pak otkrili mještani te o njima proširili vijesti. Osim toga, za osmoricu ljudi trebali bismo dva vozila, a dva su vozila udvostručavala izgled za razotkrivanje. Kad postoji samo jedna pješaka patrola, postoji i samo jedna šansa da je otkriješ. S druge pak strane, lako je moguće da dvotjedne zalihe oružja i druge opreme budu preteške za nošenje, pa, unatoč svim nedostacima, budemo primorani ipak na odlazak s vozilima. Morat ćemo prvo proračunati što nam je sve od opreme potrebno pa krenuti odatle.

Ispostavilo se da ćemo trebati eksplozive i streljivo, dvotjednu zalihu hrane i vode za svakog čovjeka, ABK odjeću te, samo ako ima mjesta, osobne stvari. Vince je napravio proračun te procijenio daje to baš količina koju bismo mogli sami prtiti.

- Dakle, na zadatak ćemo pješice - rekao je. - No hoćemo li dobiti ljude koji će nas prebaciti tamo vozilima ili ćemo helikopterom pa cipelcugom?

- Veće su šanse za otkrivanje idemo li vozilima - rekao je Mark. - Možda donle ne bismo ni mogli doprijeti bez dopune goriva.

- Ako nam je ionako potrebna dopuna, pa zašto onda ne odletimo helikopterom? - rekao je Legs.

Na kraju se društvo složilo s helikopterskim ubacivanjem.

-Možemo li dobiti letjelicu? - upitao sam Berta.

Uputio se u operativnu sobu da to istraži.

Pogledao sam kartu. Mora da nam je svima strujalo kroz glavu koliko ćemo biti izolirani. Upadnemo li u kakva sranja, neće biti nikoga da nas iz njih izvuče.

Bob je rekao: - Ako smo već u dreku, nemamo barem previše brda za gaženje pri izvlačenju.

-Mmm, krasno - promrmljao je Dinger.

Vratio se Bert. - Možemo vam pribaviti letjelicu, nema problema.

Započeo sam novu raspravu: - Gdje bi nas, dakle, trebali iskrcati?

Kod helikoptera je dobro to što vas oni dopremaju brzo. Gadno je pak to što su vrlo bučni te mogu navući protuavionsku vatru. Prizemljenje također prilično kompromitira. Nismo željeli da ono bude povezano sa zadatkom, pa bismo željeli odabrati takvo mjesto koje će biti barem dvadeset kilometara udaljeno od samog OOP-a. Ne bismo se željeli spustiti istočno ili zapadno od zavoja OOP-a, jer bismo time otežali navigaciju. Navigacija nije znanost nego vještina. Čemu vještinu otežavati problemima? Cilj je bio da se što prije dočepamo skrovišta.

-Da odletimo na sjever, preko OOP-a, a onda dopješačimo natrag na jug ili da mu pridemo s juga? - rekao sam. Nitko nije vidio nikakve prednosti u preletu OOP-a, pa smo se, dakle, odlučili za iskrcavanje na jugu na našu izabranu točku. Odatle smo se samo trebali kretati prema sjeveru i svakako ćemo doći do OOP-a.

Odatle ćemo se kretati po azimutu izračunavajući put. Svatko zna kolika mu je brzina hoda i uobičajena je praksa da tu brzinu provjerava konopcem s uzlovima koji nosi u džepu. Na primjer, znam da 112 mojih koraka na ravnom zemljištu odgovara dužini od 100 metara. Na uzici bih napravio deset čvorova, da bih je potom provukao kroz rupu u džepu. Nakon svakih 112 koraka hoda uvukao bih uzicu za jedan čvor. Kad bih uvukao svih deset čvorova, znao bih da sam prevalio jedan kilometar, što bih tada provjerio i napravom za mjerenje hoda. Ukoliko bi se njezina mjera razlikovala od moje, uzeo bih prosjek. Ovo se obavljalo u vezi s magellanom, ručnim uređajem za satelitsku navigaciju. Satelitska navigacija jest pomoć, no na nju se ne smiješ oslanjati. Može se pokvariti a i baterije mogu zakazati.

Nismo još mogli proračunati kad bismo željeli da nas iskrcaju; vremensku i daljinsku procjenu obaviti ćemo kasnije, ovisno o tome što će reći piloti. Oni su trebali mozgati o protuzračnoj obrani i koncentraciji vojske, kao i o tome kako će nas uglaviti na mjesto koje neće kolidirati sa stotinama drugih borbenih letova koji se odvijaju svakog dana - taj se faktor naziva dekonflikcijom.

U ovoj fazi planiranja znali smo kamo idemo, kako ćemo onamo doći te, u grubim crtama, gdje bismo željeli da nas iskrcaju.

Netko je pokucao na vrata.

-Ovdje je pilot, ako želite s njim porazgovarati – rekao je špijun.

Zapovjednik eskadrile bio je niži od Marka, ridokos i pjegav.

- Možete li nas dopremiti do ove točke? - upitao sam pokazujući mu kartu.

- Kada? - upitao je.

- Još ne znam. Otprilike za dva dana.

- Kako sada stvari stoje, da. Međutim, moram obaviti planiranje dekonflikcije i ostaloga. Koliko vas je?

- Osam.

- Vozila?

- Samo oprema.

- Nema problema.

Osjetio sam da u mislima već izračunava težinu goriva, predočuje konture zemljišta, razmišlja o protuzrakoplovnim snagama.

- Imate li još bilo kakve informacije, na primjer, karte?

- To sam pitanje želio postaviti vama - kazao sam.

- Ne, drek mi imamo. Ne budemo li vas mogli onamo spustiti, kamo biste htjeli ići?

- Sve ovisi o tome kamo nas možete odvesti.

Pilot će proći čitavu predstavu, od ukrcaja do iskrcaja, iako pojma neće imati o tome stoje zadaća. Potpuno ćemo se pouzdati u njegove prosudbe. Bit ćemo samo putnici.

Otišao je, a mi smo si pripremili još jedan čaj prije no što smo se latili onoga škakljivoga: kako napasti zemaljske linije i rakete.

Željeli smo riješiti kako da nanesimo maksimalnu štetu uz minimalan napor. Bude li sreće, kabel će se pružiti uzduž OOP-a, a na svakih desetak kilometara nalaziti će se otvori za kontrolu i popravak. Nismo znali hoćemo li u tim šahtovima naići na alarmne uređaje ili nešto slično. No Stan je ustvrdio da bi se, zbog ekonomičnosti polaganja žica, unutra mogli nalaziti i terenski komunikacijski kabeli.

Nova pitanja za Berta. Hoće li poklopci šahtova biti zatvoreni lokotom? Hoće li tamo biti uređaja za zaštitu od neovlaštenog ulaska, pa bude li ih, hoćemo li ih moći onesposobiti? Ne bude li moguće, hoćemo li morati kopati da dopremo do samih zemaljskih linija? Mogu li one biti oklopljene betonskim, čeličnim ili nekim drugim zaštitnim ovojima? Bude li tako, možda ćemo morati oblikovati eksploziv tako da prodremo kroz čelik? Hoće li šahtovi biti poplavljeni da bi se spriječila diverzija? Malo čudno, no ovo bi nam zapravo pogodovalo, jer voda djeluje kao

pojačavač eksploziva, pa bi stoga snaga eksplozije bila jača.

Dogovorili smo se da ćemo, ovisno o zemljištu, izvesti napad tako da na četiri, pet ili šest mjesta presiječemo kabel, a da svaki od tih rezova bude tempiran tako da do detonacija dođe u različita vremena tijekom nekoliko dana. Sav ćemo eksploziv postaviti u jednu noć, s tim da će jedan naboj prasnuti, recimo, u predvečerje idućeg dana. Tako ćemo dobiti jednu čitavu noć kad se, u najboljem slučaju, neće moći pristupiti popravku ili ćemo ga barem znatno usporiti, pa će se popravka latiti tek zorom. Po svoj će prilici ustanoviti gdje su izvedeni rezovi, pa će poslati ekipu da ih popravi. Bilo nam je posve razumljivo da, ako je ikako moguće, i ove ljude pokušamo uključiti u štetu i gubitke, smanjujući tako iračke sposobnosti popravljivanja drugih oštećenja. Mark je predložio postavljanje mina elsie, malih protupješađijskih mina koje se aktiviraju nagazno. Kad na nju staneš, ona prasne.

Bude li sve išlo po planu, prvo će punjenje presjeći kabel, a kad se ljudi spuste da ga ponovno spoje - vjerojatno u zoru - tehničar ili neki stražar u eksploziji mine elsie ostat će bez noge. Sljedeće večeri eksplodirat će drugi naboj, no uz ovaj nećemo postaviti mine. Momci koji će ovaj put krenuti u popravak bit će vrlo oprezni, polagani, ili će možda i odbiti taj posao. Dan kasnije eksplodirat će nov naboj, i to onaj kojemu smo dodali mine. Možda će ovaj put radnici biti slobodniji, pa ih možda ponovno dohvati. Jedino je pritom nezgodno to što nećemo moći postaviti mine, preblizu mjestu koje dižemo u zrak, jer bi ih eksplozija mogla izbaciti s ležišta ili razotkriti.

Po najgorem scenariju, na šest ćemo dana kabel izbaciti iz upotrebe. Po najboljem, uništiti ćemo ga trajno već nakon prvog dana. Ova je Markova zamisao bila sjajna, pa smo popisu naše opreme pridodali dvije kutije protupješađijskih mina - njih ukupno dvadeset i četiri.

U biti izvest ćemo onoliko presijecanja koliko nam to budu dopustili oprema i raspoloživo vrijeme. Moglo bi se dogoditi da moramo izvoditi diverzije na mjestima međusobno udaljenima i dvadesetak kilometara, pa i tijekom dviju noći. Nadao sam se da nećemo morati razarati šahtove da bismo došli do žica, jer budu li pregledavali ostale poklopce, sigurno će pronaći druge naprave. Da bismo im to onemogućili, na sve ćemo tempirne uređaje postaviti naprave koje blokiraju demontažu. Bit će to bilo potezne poluge, bilo tlačni zapori, koji će u slučaju da ih se podigne aktivirati eksploziv.

Počeo sam osjećati zamor. Bilo je vrijeme za odmor, jer ćemo inače početi praviti pogreške. Planiranje se požuruje samo onda kad se mora.

Popili smo čaj i protegnuli noge prije no što smo se posvetili problemu razaranja raketa scud.

Dvanaest metara dugačka i otprilike metar široka ruska raketa SS-1C scud-B ima doomet od 100 do 175 milja.

Transportira se i ispaljuje s osmerotočkovnog lansera TEL. Posade su uvježbane da operiraju s točaka maksimalnog zaklona. Budući da nisu osobito točne, rakete scud namijenjene su razaranju velikih skladišta, područja prikupljanja postrojbi i uzletišta, pa su gotovo više bile u službi promidžbe. Osim konvencionalnog brizantnog eksploziva, mogle su nositi kemijske, biološke ili nuklearne bojne glave.

Kad su naše oklopne postrojbe poslone u Saudiiju, pronijele su se glasine daje gospođa Thatcher, u slučaju da Saddam Hussein protiv njih primijeni kemijsko oružje, naputila generale da upotrijebe taktičko nuklearno oružje. Nikad nisam pomislio da ću se za svoga života suočiti s kemijskim oružjem. Nitko zdrav ne bi ga upotrijebio, no ovdje imamo čovjeka koji se tim sredstvima već poslužio protiv Irana i protiv svog vlastitog naroda te koji će, bez ikakve sumnje, i opet posegnuti za istim sredstvom ukoliko mu uredba u ovom ratu.

- Postoji petnaest do dvadeset TEL-a, no projektila je daleko više - rekao je Bert. - Može se očekivati da TEL prati neko komandno vozilo, nekakav teški tenk land cruiser, u kojem je zapovjednik i/ili kontrolor. U samom lanseru nalaziti će se posada: dva čovjeka sprijeda, a ostali operatori otraga. Komandno mjesto na samom TEL-u nalazi se u sredini vozila, ulaz je kroz vratašca s lijeve strane. Moguće je da mu osiguranje pruža pješaštvo, no ne znamo koliko ih je, a ne znamo ni to je li nekoliko TEL-ova grupirano kao konvoj ili pak svaki od njih djeluje samostalno. Postalo je jasno da je operator glavna osoba pri lansiranju scuda. Kad transporter dotutnji do nepripremljenog položaja za lansiranje, do ispaljivanja projektila protekne otprilike jedan sat. Za to se vrijeme obavlja precizno snimanje zemljišta, radarsko izviđanje zračnih balona u gornjim slojevima atmosfere, proračun takvih faktora kao što je kut otklona te upumpavanje raketnog goriva.

Tu je i nekoliko manje važnih sudionika - zapovjednik i dva operatora u kontrolnom centru, koji utipkavaju koordinate. Tako dolazimo do minimuma od trojice ljudi koje valja pobiti da bi se lanser potpuno izbacio iz borbe. Međutim, njih se može zamijeniti. I dalje ćemo se, dakle, morati nositi sa scudom.

Kako bismo njega razorili? Zračni su napadi jako dobri, no znali smo da Iranci imaju izvrsnu radiogoniometrijsku službu, pa smo morali pretpostaviti i ono najgore - da su njihovi radiogoniometrijski uređaji netaknuti i operativni. Oni djeluju preko niza stanica za prisluškivanje, posijanih diljem države, koje azimutski pronalaze izvor

radiosignala. Potrebna su samo dva takva određenja da se točno odredi položaj. Nakon toga vrlo bi im lako bilo da nas se dočepaju, osobito stoga što se krećemo pješice. Pozivanje zračnog napada značilo bi, dakle, da djelujemo javno.

Zračnim bismo napadima prebjegli samo u slučaju da nam Iranci ponude nešto što se zbilja ne može odbiti - recimo, golemu količinu scudova u konvoju. Tada bismo se jednostavno morali poslužiti radiovezama i izložiti opasnosti da nas otkriju. Morali smo pretpostaviti da bi oni ionako znali da smo negdje u blizini već i zbog toga što je udar navođen.

Budemo li napali samu raketu, izlazimo se opasnosti od same bojne glave. Ne bismo znali je li ona kemijska, biološka, nuklearna ili konvencionalna, a nismo željeli krenuti u napad u zaštitnoj ABK odjeći jer njezino oblačenje iziskuje dosta vremena, a uz to i užasno usporava kretanje. I s gorivom je problematično, jer je ono vrlo pogubno za zdravlje.

Sam TEL bio bi bolja meta, jer se bez njega rakete ne mogu lansirati.

- Možemo li ga uništiti? - upitao je Bob.

- Vjerojatno, no ne znamo koliko ga je lako popraviti - rekao je Dinger. - Osim toga, preblizu je projektilu.

- A što je s podacima o letu koji se moraju ubaciti u rakete? - upitao je Chris.

Što smo više razmišljali, to nam se neposredni napad s ciljem uništenja kontrolnog centra u sredini vozila činio pametnijim.

- Mogli bismo jednostavno onamo tutnuti eksploziv koji bi sve skupa lijepo sjebao, i to bez ikakvih problema za nas - predložio je Vince. - TEL mora biti zaštićen od praska rakete - što će biti dovoljno da naš naboj ne ošteti projektil.

Znali smo što ćemo napasti, ali kako ćemo to izvesti? Na kraju smo zaključili da ćemo, kad spazimo lansiranje scvda - što ne bi trebalo biti teško, ima li se na umu teren sličan bilijarskom stolu - odrediti koordinate i naći ga.

Osim toga, budu li zemaljske linije uništene, valja se nadati da nikakvih lansiranja više neće ni biti.

Znali smo ranjive točke. Znali smo da neće biti teško naći scudove. Otići ćemo u to područje, pronaći lansirni položaj te provesti izviđanje neposrednog cilja (INC) kako bismo utvrdili koliko je ondje vojske, koliko lansera i gdje su momci. Rutinskim ćemo izviđanjem vjerojatno pronaći scud, zatim krenuti natrag i zaustaviti se na mjestu konačnog prikupljanja udaljenom otprilike 1500 metara, ovisno o terenu. Odatle će četiri dečka otići i obaviti izviđanje punog kruga oko našeg logora, tragajući za slabim točkama. Zatim će dvojica od nas poći što dalje mogu kako bismo upotpunili informacije. Tada ćemo se povući na mjesto konačnog okupljanja (MKO). Morat ću iznijeti sažet prikaz INC-a kako ćemo obaviti zadaću, kako ćemo dospjeti do mete, iz kojeg ćemo se smjera vratiti, kakav će nam biti signal za raspoznavanje pri povratku na MKO. Kako bi spriječio zbrku, uvijek se vraćaš točno iz onog smjera u koji si otišao. Moj uobičajeni signal za raspoznavanje jest hod s rukama raširenim kao na raspelu, s tim da oružje držim u desnoj ruci. Različite ophodnje upotrebljavaju različite znakove. Na ovaj se način izbjegava bučan stražarski poziv te omogućuje lagana identifikacija. MKO se mora nalaziti na lako prepoznatljivu i branjivu položaju, jer orijentacija u mrklom mraku nipošto nije jednostavna kako se to možda čini. Vrativši se na MKO, u sebi ću pripremiti brzu seriju naredbi za napad, pa onda svima priopćiti na što ciljamo.

Dok se doista ne spustimo na teren, radit ćemo pod pretpostavkom da imamo najmanje tri točke dodira s neprijateljem, to jest da ćemo ubiti operatora, zapovjednika kontrolnog centra i tehničare. Ovo bi se normalno provelo oružjem s prigušivačima. Čovjek uvijek padne upućaš li ga u njegovu T-liniju, zamišljenu liniju koja od jedne sljepo-očice preko obrva vodi do druge, s time da se jedan krak s te linije spušta preko hrpta nosa do baze prsne kosti. Upućaj rali kuglu bilo gdje na toj liniji, tvoj će čovjek sto posto leći. Ovo se mora učiniti izbliza, gotovo tik do kože. Kreneš s polazne linije i prilaziš mu sve dok se ne okrene, a onda moraš biti brz. Nema oklijevanja. Sve je stvar čiste brzine, nasrtaja i iznenađenja.

Toliko, što se tiče teorije. Vince je sa sobom iz Velike Britanije ponio oružje s prigušivačem, no jedan drugi dočasnik izmolio je to oružje za određeni zadatak, i tako smo ostali bez njega. Četa D stigla je u Saudiju prije nas, a dolje u skladištu došlo je do gadnog nastupa sindroma drpeža svega i svačega. Oplindrano je sve što je bilo na vidiku; nije imalo nikakva smisla da odemo do njih i lijepo ih zamolimo da budu dobri i vrte nam naše igračke. Rekli bi jednostavno da ih trebaju - a vjerojatno i trebaju. U nedostatku oružja s prigušivačima vjerojatno ćemo se morati poslužiti svojim borbenim noževima - oružjem koje podsjeća na famozni komandoski bodež iz Drugog svjetskog rata - želimo li što duže sačuvati tajnost svoga napada.

Postavit ćemo četveročlanu jedinicu za vatrenu podršku, a zatim će se druga četiri čovjeka iskrasti i ući u područje scuda. Po-čistit ćemo kontrolora, a onda tipove koji sjede ili spavaju u TEL-u. Zatim ćemo postaviti naboj od plastičnog eksploziva PE4. Po mojoj procjeni, za ovaj će nam poslić u TEL-u dostajati dvije funte eksploziva i na dva sata tempirani upaljač. Lijepo ćemo zatvoriti vrata i ode on u zrak, naravno nakon što se mi već odavno

izvučemo. I na PE stavit ćemo napravu za blokiranje razminiranja, tako da spravica, ako je i nađu i podignu, prasne.

Na naboj ćemo postaviti i uređaj koji ćemo aktivirati u slučaju da budemo prerano otkriveni. Bit će to ručica i prekidač koji će aktivirati određenu dužinu sporogorećeg štapina, koji će zatim, nakon šezdesetak sekundi, aktivirati detonator. Tako ćemo, ako stvar pođe po zlu, moći jednostavno postaviti naboj i pobjeći. Naboj će se moći aktivirati na tri načina, što će, nadam se, pokriti svaku eventualnost: tempiranim uređajem, uređajem koji onemogućuje razminiranje - na principu povlačenja, pritiska ili smanjenja pritiska, koji god bio primjeren - te uređajem za hitno aktiviranje.

Bilo je 16,00. Najednom ili dva lica oko mene počeo se ocrtavati umor, a pretpostavljam da sam i sam tako izgledao. Zbilja smo se naradili. Znali smo kako ćemo obaviti zadaću, sve do samih neposrednih naredbi. Borbeni zadatak četveročlane grupe za vatrenu podršku bio je pružanje zaštitne vatre kojom će se jurišnoj grupi omogućiti da, ako je moguće, dovrši svoju zadaću i izvuče se. Zadatak četveročlane jurišne grupe bio je da međusobnim ispomaganjem pokuša dovršiti napad korištenjem uređaja za slučaj razotkrivanja. Bilo kako bilo, trebali bismo se izvući do zbornog mjesta u slučaju nužde (ZMUN) i brzo se pregrupirati. Zatim bismo trebali prijeći do zbornog mjesta ophodnje i ondje se pregrupirati s grupom za vatrenu podršku.

Naravno, nećemo znati je li išta od toga izvedivo sve dok ne vidimo kakvo je stanje na terenu. Mogla su biti četiri TEL-a zajedno, čime bi se otvorili problemi razotkrivanja zato što bi ciljeva bilo mnogo više. Ili bi pak mogao biti samo jedan TEL, no koji ne bismo mogli izravno napasti; u tom bismo slučaju poduzeli napad iz daljine s jakom vatrom - ali ne na štetu patrole a zbog uništenja samo jednog cilja. U slučaju napada iz daljine ne bismo obavljali "ručni rad" već bismo se u pokušaju uništenja cilja poslužili šezdeset šesticama. Takav napad mora biti kratak i oštar, ali odluka o tome hoće li se izvesti ili ne, može se donijeti samo na terenu. Tek kad se sagleda problem može se donijeti ocjena i razrada onoga što ti je činiti. Uvijek ćemo pokušati tajni napad, ako je ikako moguće.

Treća bi opcija bio zračni napad. Izbor između napada iz daljine i zračnog napada stvar je fine procjene, na koju vjerojatno utječe broj uključenih jedinica. Međutim, i u prvom i u drugom slučaju na vidjelo bi došla činjenica da se nalazimo negdje blizu na tom prostoru. Razotkrivanje bi bilo podnošljivo ukoliko bi bilo opravdano dovoljno velikim brojem jedinica, no ako uspijemo presjeći kabel, ovo uopće neće biti potrebno.

Sad je već soba zaudarala po znoju, prdežu i cigaretama. Posvuda je bilo papirića sa slikama scudova te dijagrama s pokretima ljudi i grupe za vatrenu podršku. Planiranje uvijek iscrpljuje, ali samo zbog toga što sve želimo razraditi do najsitnijih pojedinosti. Kad dođemo do lansera, a vrata budu zatvorena, gdje se nalazi kvaka? Kako funkcionira? Na koju se stranu otvaraju vrata, na van ili unutra? Jesu li to vrata harmonika? Vise li vrata s dovratka? Hoće li biti zatvorena lokotom kao kod brojnih oklopnih vozila? Što ćemo u tom slučaju? Ljudi to nisu znali, pa smo zato proučavali slike i mozgali. Detalj, detalj, detalj. To je strašno važno. Mogao bi gurati vrata koja bi trebalo povući. Propustiš li sitnicu, sigurno ćeš sve zajebati.

Prešli smo na razmišljanje o opremi potrebnoj za izvršenje naših planova.

Električnu se centralu može uništiti kumulativnim nabojem od dvije funte eksploziva postavljena na pravo mjesto; ne mora se dići u zrak čitava instalacija. Može se to postići malim nabojem eksploziva za specifične namjene, jer se zna ranjiva točka koja se napada. Kod scuda smo znali ranjive točke, ali nismo baš bili sigurni kako ćemo do njih doći. Bio sam za to da uzmemo samo naboj PE, po dvije funte svaki, a ne i eksplozive za specifične namjene, jer te namjenske ne bismo mogli upotrijebiti ni na koji drugi način. No i opet, do informacija ćemo doći tek kad stignemo na teren.

Trebat će nam stoga eksploziv PE4, štapin, električni upaljači, električni i neelektrični detonatori, tempirni uređaji, detonirajući štapin. Detonatori se ne umeću u plastični eksploziv izravno onako kao u filmovima. Između detonatora i eksploziva stavlja se detonirajući štapin. Ove ćemo naboje pripremiti unaprijed, a detonatore i tempirne uređaje staviti ćemo u njih neposredno prije napada.

Vince i Bob otišli su u potragu za tim stvarčicama. Vratili su se za četvrt rata.

-Sve je sređeno - kazao je Vince. - Sve smo smjestili pod tvoj krevet.

Sada su sve glavne točke bile pokrивene.

Nastupat ćemo pješice, noseći sve sa sobom, pa će nam stoga trebati nekakvo sklonište, naše pričuveno skrovište (PS). Idealno bi bilo da PS pruža zaklon od vatre i pogleda, jer će u njemu stalno netko biti. Vrlo je opasno ostavljati opremu pa se po nju vraćati - premda se ponekad mora i to -jer se, bude li skrovište otkriveno, može upasti u zasjedu ili naletjeti na mine iznenađenja. Djelovat ćemo iz patrolne baze i iz nje odlaziti na zadatke.

Moguće je da za ophodnje pronađemo bolji PS; u tom ćemo slučaju u nj pod zaštitom mraka preseliti svu opremu. Sada smo prorađivali plan za povlačenje i izbjegavanje zarobljeničtva (PIZ). Bit ćemo tristo kilometara od Saudije,

ali samo 120 od susjednih država. Neke od njih pripadaju koaliciji, pa bi, teorijski, trebale biti savršena odredišta.

- Kakve su granice? - upitao je Vince Berta.

- Ne znam pouzdano. Mogle bi biti poput granice sa Saudijom, protutenkovski jarak, i to je sve. Ali mogle bi biti i jako branjene.

Ma kakva bila granica, prijedete li je, čuvajte se, zaboga, da ne pomisle da ste Izraelci. Nisu ni oni daleko.

- Pošteno, Bert - rekao je Stan, kimajući glavom prema Bobu i keseći se - ali ja ni preko koje granice ne idem s onim južnjakom.

Guste crne kovrčave kose i velika nosa. Bob je zaista ostavljao takav dojam.

-N...da, a tko bi pak htio onamo s ovim Zorroom? -pokazao je Bob na Markovu nosinu.

Sve je teklo lijepo. Kad se ljudi prestanu bockati i kad se jedan prema drugome počnu lijepo odnositi, tada se trebaš zabrinuti.

- Kakav je teren tamo gore? - upitao je Mark.

- Uglavnom isti. Pretežno ravan, ali kad dospiješ u područje Krabilaha i granice, ima i nešto uzvisina. Što zapadnije to je teren viši.

- Kakvo je stanje na Eufratu? - upitao je Dinger. - Može li ga se preplivati?

- Rijeka je široka gotovo kilometar, ima na njoj nekakvih otočića. U ovo vrijeme bit će da je jako nabujala. Posvuda uokolo je biljni pokrov, a gdje je vegetacije, tu je i vode, a gdje je vode, tu su i ljudi. Stoga će uvijek uz rijeku biti ljudi. Sve buja i zeleni se – pravi zavičaj Adama i Eve, ako se još sjećaš Biblije.

Potražili smo druge mogućnosti. Otkriju li nas, hoćemo li taba-nati daleko na jug ili ćemo krenuti na sjeverozapad? Prelazak granice vjerojatno će biti vrlo dramatičan, ali tako bi nam bilo i da pođemo na jug. Ionako bi nagađali da idemo na jug, a bježati tamo vraški je daleko.

Dinger se oglasio svojom najboljom imitacijom glasa W.C. Fieldsa: "Idi na zapad, mladiću, na zapad!"

- Ne, zajebite to - rekao je Chris - tamo sve vrvi od čalmaša. Ako već bježimo, krenimo na neko ljepše mjesto.

Hajdemo u Tursku. Bio sam jednom ondje na ljetovanju. Bilo je sasvim zgodno.

Dođemo li u Carigrad, tamo je jedan lokal koji se zove Pudding Club.

U njemu se susreću svi svjetski putnici i ondje ostavljaju poruke. Mogli bismo ostaviti poruku za ekipu koja će nas tražiti pa se lijepo otići zabavati dok ne dođu po nas. Meni to zvuči fino.

- Bert, kakav odbor za doček očekujemo drugdje? – upitao je Legs. - Ima li ikakvih informacija od srušenih pilota?

- Raspitat ću se.

- Ako nam ne rekne drukčije, Bert - rekao sam - nećemo na jug.

Uvijek se, što je moguće duže, držimo kao ekipa, jer je to bolje za moral i vatrenu moć, a izgledi za izvlačenje veći su nego za pojedinca. No ako se patrola razbije, ljepota odabira sjevera sastoji se u tome da možeš biti čovjek najgore sposobnosti za orijentaciju na svijetu a da ipak stigneš kamo si se uputio. Ravno na sjever pa na rijeku, drž" se lijevo i prema zapadu. No ako i uspijemo prijeći granicu, nećemo moći smatrati da smo na sigurnom. Nema nikakvih informacija koje bi to potvrđivale.

Druga stvar koje smo se bojali jest zarobljavanje. Koliko ja znam, Iračani nisu potpisali ni Ženevsku ni Hašku konvenciju. Tijekom Iransko-iračkog rata svi smo mi vidjeli zvjerstva koja su počinili pri ispitivanju. Svoje su zarobljenike bičevali, pržili strujom i djelomice im komadali tijela. Jako me zabrinjavalo da se oni, ako nas uhvate a mi im damo samo one podatke koje smo dužni dati: broj, čin, ime i dan rođenja, neće time zadovoljiti te da će od nas tražiti više, baš kao što to prikazuju njihove grozovite snimke. Zbog toga sam odlučio da, unatoč vojničkim običajima i ne obavještavajući o tome svoje nadređene, za ophodnju valja spremirati neku izliku. Ali kakvu?

Očito je da smo mi jurišna postrojba. Upast ćemo u sjeverozapadni Irak noseći svu silu streljiva, eksploziva, hrane i vode. Nije potreban mozak nekakvog nadbiskupa da se shvati kako mi nismo pripadnici Crvenog križa.

Jedino čega smo se mogli domisliti bilo je da smo ekipa za traženje i spašavanje. Ovakve ekipe stižu kao razmjerno velike postrojbe, osobito kad Amerikanci odlaze izvlačiti svoje oborene pilote. Piloti imaju uređaj TACBE (taktički radiofar), koji radi na međunarodnoj frekvenciji za hitnu pomoć, a koju awacsi neprekidno slušaju i lociraju pozive. Naravno, slušaju ih i svi ostali, uključujući i Iračane. Awacs će prema radiofaru locirati pilota i prenijeti obavijest.

Tada će nastupiti ekipa za traženje i spašavanje. Postrojbu će sačinjavati helikopter sa škvadrom za izvlačenje (osam do deset ljudi) sa strojnicama montiranim na helikopter. Škvadru može pratiti i nekoliko jurišnih helikoptera tipa Apache, koji će pružati podršku, tako da se veći helikopter može spustiti i izvesti prepad. Uza sve to najvjerojatnije će biti avi-jacijsko osiguranje - nekoliko mlažnjaka, na primjer, A10, radi pojačanja pritiska u slučaju potrebe. Jako se inzistira na vraćanju ljudi, a tako i treba. Tada znaš da će se, upadneš li u govna, učiniti sve da te se spasi, osobito ako si pilot.

To je dobro za moral i djelotvornost letenja, a s posve druge strane, tu su i razlozi financijske prirode - u obuku svakog pilota uloženi su milijuni funti.

Iračani će znati za ove velike spasavalačke postrojbe kao i za to da se u helikopteru za spašavanje nalazi medicinska ekipa, ponajprije zbog obrada rana. Nas će biti baš odgovarajući broj i obučićemo se više-manje jednoobrazno. Nasuprot uvriježenu mišljenju, ne hodamo mi okolo u onome što nam se sviđa. Potreban ti je neki oblik raspoznavanja kako bi te mogla identificirati tvoja vlastita vojska. Ne želiš baš da te ustrijele tvoji, bilo bi vrlo neprofesionalno. Stoga za ovakvu vrstu operacije nalikuješ nekakvom vojniku.

Zbog toga što ćemo nositi samo normalni PE4, moći ćemo reći da ga imamo samo za vlastitu zaštitu - da ponekad moramo držati točku susreta dok nam awacs ne navede srušenog pilota. U takvom slučaju provodimo lokalnu zaštitu. - Dali su nam sav taj materijal - reći ćemo - a zapravo pojma nemamo kako se on koristi.

Svi su bili upućeni u medicinu. Čitava je pukovnija obučena do visoke razine. Chris, bolničar ophodnje, bio je na odgovarajućem tečaju. Stan je, naravno, imao medicinsku naobrazbu i godinu dana prakse u bolnici. Ekipa za traganje i spašavanje uglavnom se bavi obradom rana, pa će u nju biti uključeni ljudi našeg znanja.

Uređaji TACBE uklapat će se u našu priču, no u dubini duše znao sam da sve ovo neće dugo držati, osobito ako nas uhvate s pričuvnom opremom. Znali smo da se s tom pričom nećemo izvlačiti duže od dva do tri dana, no to će glavonjama biti dovoljno da procijene koliku bismo štetu mogli nanijeti našoj operativnoj sigurnosti. Što oni znaju? - pitat će se naše glavonje - i koliko to može nauditi našim budućim operacijama? Morat će pretpostaviti da ćemo reći sve što nam je poznato. Zato nam i govore samo ono što trebamo znati - zbog našeg vlastitog dobra, kao i zbog dobra svih ostalih. U najboljem slučaju, namaknut ćemo im vrijeme.

Bilo je već oko šest navečer, trenutak za novi odmor. Prostorija je zaista smrdjela, a na licima se ocrtavala napetost. Otišli smo nešto prigrusti, a ovaj put smo, za promjenu, sjeli zajedno. Uobičajeno je inače da odeš svojim prijateljima i baviš se svojim stvarima.

- Na nesreću, gledao sam Apokalipsu sada na TV noć prije no što smo krenuli - rekao je Vince i promiješao kavu.

-I ja - rekao je Mark. - Nisam imao što raditi, birtije su bile zatvorene.

Većina je ljudi iskusila isto ono grozno zatišje kad u ranim jutarnjim satima samo sjediš i čekaš, sjediš i čekaš. Jilly i ja smo taj dan proveli u napetoj tišini. Samo se Bob drukčije provodio, šilbočeći u klubu očito jednako loše kao i uvijek.

Razgovarali smo o tome kako je zadatak dobar te koliko se radujemo odlasku na teren, no raspoloženje je donekle gušila pomisao na izoliranost u kojoj ćemo se naći. Znali smo daje zadaća opasna, no nije nam to bilo ni prvi ni zadnji put - na koncu konca, za to smo i plaćeni.

Natočili smo svoje ploške i spremili se za novu sjednicu.

Sada, dok sam rezimirao dvanaest sati planiranja, raspoloženje je bilo vedrije.

-Ovako. Chinook nas spušta na mjesto desanta dvadeset kilometara južno od OOP-a, zatim tabanamo jednu noć, možda i dvije, ovisno o terenu i stanovništvu, do PS-a i stovarišta. Odatle ćemo odašiljati izviđačke ophodnje da lociramo zemaljsku liniju. Ova potraga može potrajati dvije do tri noći. O tome se ne može ništa reći dok ne stignemo na teren. U početku ćemo biti zaokupljeni nalaženjem zemaljske linije, no istodobno ćemo uspostaviti promatračnicu na OOP-u pazeći na pokrete scudova. Ugledamo li golem broj scudova kako prolaze OOP-om, posavjetovat ćemo se i zatražiti zračni napad. Opazimo li lansiranje scuda, uzet ćemo mu koordinate, locirati ga, obaviti izviđanje pa ga onda napasti. Zatim ćemo se vratiti u PS i nastaviti svoju zadaću.

Sve je ovo podložno promjenama dok se ne nađemo na terenu. Moglo bi se dogoditi da već prve noći na terenu primijetimo lansiranje scuda.

U tom slučaju, međutim, nećemo poduzimati ništa sve dok se čvrsto ne utvrdimo u PS-u. Nema nikakva smisla da se deremo "banzai!" i da nam ispraše turove samo zbog jedne bravure i jednog samotnog scuda.

Bolje se strpiti i nanijeti više štete. Zato ćemo se mi prvo srediti, a onda krenuti, i to oštro. Nakon petnaest dana izvući ćemo se do mjesta ukrcaja, koje ćemo ugovoriti s letačima prije no što nas desantiraju ili ćemo im tu poziciju javiti u operativnom izvješću. Oni će doći, pa nas ili opskrbiti i premjestiti ili pak vratiti da dobijemo drugi zadatak. Sve je zaista vrlo jednostavno.

I bilo je. Moraju se, ako je moguće, stvari postavljati na ovaj način, jer tako ostaje manje toga za zaboravljanje i manje toga može poći po zlu. Ako u planu ima mnogo aspekata i ovisi li on o munjevitom tempiranju - a ima i takvih slučajeva - veća je vjerojatnost da će se nešto zajebati. Mnogi planovi, međutim, moraju biti baš takvi, no uvijek se valja truditi da budu što jednostavniji. Što jednostavnije to sigurnije.

Za vezu s područnom bazom u Saudijskoj imali smo patrolni radio. Nije bilo vjerojatno da ćemo naći mjesta za

rezervni zbog težine. To što ćemo imati samo jedan uređaj nije bio nikakav problem jer ćemo ionako raditi kao jedna ophodnja. Imali smo i četiri radiofara; bilo bi idealno da svatko ima po jedan, ali nije ih bilo. To su naprave dvostruke namjene. Čvrkneš jednu tipku i TACBE emitira signal koji može uhvatiti bilo koja letjelica.

- Sjećam se jedne priče o nekoj jedinici u Belizeu – rekao sam. - Nije iz Pukovnije. Bili su na vježbi u prašumi. Dok su bili u džungli dali su im TACBE. Jedan je časnik stavio svoj uređaj u ormarić, a pritom se izvukla tipka radiosignala i aktivirala napravu. Javljali su se civilni avioni, sve se uzmuvalo. Dva su im dana trebala da pronađu radiofar u ormariću.

- Mamlazi.

Izvučeš li drugu tipku, aparat funkcionira kao svaki normalni radio, komunicira unutar ograničenog dometa zrakoplova iznad tebe. TACBE se može upotrebljavati i za veze na tlu, no to mora biti unutar linije neposredne vidljivosti i ograničena dometa. Glavna mu je, međutim, namjena komuniciranje s av/acsom u slučaju nužde. Rečeno nam je da će nam av/acsi pružati danonoćnu zaštitu te da će na naš poziv odgovoriti za nepunih petnaest sekundi. Utješno je bilo znati da će ti netko odgovoriti onim ugodnim, umirujućim, uljudnim glasom kakvim se awacsi uvijek služe da umire unesrećene pilote. Poteškoće su, međutim, izvirale iz činjenice da je TACBE bilo vrlo lako radiogonio-metrijski locirati. Upotrijebili bismo ih samo u krajnjoj nuždi ili ako sve krene k vragu za zračni napad.

Imali smo još jedan radio na principu simplex - istom onom principu kao i TACBE, ali na drugoj frekvenciji i s dometom od otprilike jedan kilometar. Služio je za razgovor s helikopterom u slučaju velike gužve, kako bismo ga mogli vratiti ili navoditi. Budući da mu je snaga odašiljanja bila beznačajna, bilo ga je gotovo nemoguće locirati, pa ćemo ga moći rabiti posve sigurno.

Glavni predmet opreme stoje nosimo o opasaču i uprtačima bili su municija, voda, najnužnija hrana, pribor za preživljavanje, zaštitni prsluk, nož i prizmatični kompas kao rezerva kompasu silva za određivanje smjera na terenu. Voda i meci - ovo je uvijek prva briga. Sva je druga oprema drugorazredna, pa će predmeti osobnog komfora doći zadnji na red - i to samo bude li mjesta. Pribor za preživljavanje uvijek je prilagođen bojištu i zadaći, pa smo stoga iz njega izbacili udice i uzice za ribolov, ali smo zadržali heliograf, minijaturnu pilu i povećalo za paljenje vatre. Ponijeli smo i osnovnu opremu za prvu pomoć, koja se sastoji od pribora za obradu rana, sredstava protiv boli, rehidrata, antibiotika, skalpela, otopina i sredstava za davanje otopina. Prema propisima, svoje dvije sirete s morfijem nosiš o vratu, tako da svi znaju gdje se nalaze. Moraš li nekom dati morfij, uvijek ćeš uzeti onaj s nastradaloga, a ne svoj; tvoj bi ti mogao zatrebati već za koju minutu.

Nećemo se gnjaviti s vrećama za spavanje zbog njihova obujma i težine te zato što vrijeme neće biti tako strašno.

Ipak ću ponijeti komplet GoreTexa, a svi su ostali uzeli svoje pelerine ili kozmonautske pokrivače. Uzeo sam i svoju staru vunenu kapu, jer se mnogo tjelesne topline gubi preko glave. Dok spavam, navučem je preko lica, što ima i tu prednost da se osjećam razmjerno ugodno kao pod pokrivačem.

U naprtnjačama smo nosili eksploziv, rezervne baterije za patrolni radio, dodatnu fiziološku otopinu i odgovarajući pribor, vodu i hranu. Boba je dopalo da nosi kantu za pišanje, plastični kanistar od 4,5 litre. Kad kanta bude puna, jedan od nas odnijet će je dva kilometra dalje u grmlje, pomaknuti kakav kamen, iskopati pod njim rupu, zatim isprazniti kantu i vratiti kamen tamo gdje je i bio. Ovako će se spriječiti razotkrivanje njuhom, životinjskim zanimanjem ili aktivnošću kukaca.

Podijelio sam i druge dužnosti.

- Chris, ti sredi medicinski pribor!

On će automatski uzeti kiruršku opremu, u kojoj je kompletni intravenozni pribor i zavoji za sve nas.

- Legs će se pobrinuti za signalizaciju.

Znao sam da će se Legs, između svega ostaloga, postarati da imamo rezervne antene za patrolni radio, tako da, razotkriju li nas dok je antena izvučena, možemo jednostavno otići i ostaviti je. I dalje ćemo moći održavati vezu uz pomoć rezervne antene. Isto će tako provjeriti da su u svim aparatima nove baterije, da imamo dovoljno rezervnih, kao i za to da sve naprave funkcioniraju.

-Vince i Bob, možete li pregledati pribor za rušenje?

Njih će dvojica izvući PE iz svih omota i umotati ga maskir-nom vrpcom da mu zadrže oblik. Time ćemo izbjeći šuštanje pri raz-matanju na bojištu te mogućnost da nas razotkriju zbog zaboravljenog otpada. - Spazi li neprijatelj jednu jedinu potrošenu šibicu na tlu ispred sebe, znat će da ste bili ovdje - tako je govorio moj instruktor na tečaju za preživljavanje u borbenim uvjetima. - A nade li je iza sebe, znat će da su to bili komandosi.

-Mark, ti se možeš pobrinuti o hrani i sranju.

Kiwi će iz skladišta uzeti dvotjedne porcije za osmoricu ljudi. Sve će se to rasporemiti, a za pojas će svatko pospremiti samo jedan komplet za pripremu pića. Odbacujem toaletni papir jer na terenu serem čučeci, pa mi zato

niti ne treba. No svatko ima svoju plastičnu vrećicu u koju sere. Nakon uporabe, sveže se čvor i vrećica se sa sadržajem vrati u naprtnjaču. Sve mora ići s vama, jer se ne smije ostaviti ništa što bi moglo razotkriti vaš položaj, kako onaj stari tako i sadašnji. Ako drek jednostavno zakopate, pobudit ćete zanimanje životinja, a otkrije li ga tkogod, može mu se analizirati sastav. Riža će, na primjer, ukazivati na to da se radi o Iračaninu, dok će ribizi ili čili upućivati na zapadnjaka.

Uvijek se pravi cirkus sa zamjenom jelovnika. Prema nepisanu pravilu, sve što ne želiš bacati u kantu da bi drugi dečki probrali što ih zanima. Stan nije volio pirjano meso na srednjoengleski način, ali je zato volio odreske s povrćem, pa smo mu krišom zamijenili konzerve. On će prijeći granicu s dvotjednom zalihom jela koje najteže podnosi. Sve je to ipak samo zafrkancija; kad jednom budemo na terenu, opet ćemo se trampiti.

Trebale su nam još maskirne mreže kako bismo sakrili sebe i svoju opremu.

-To ću ja - dobrovoljno se javio Dinger.

On će s bale vrećevine odrezati četvorine veličine šest sa šest stopa. Novu vrećevinu potrebno je "uresiti" strojnim uljem. Vrećevina se stavi u blato koje se dobro utrlja. Sve se potom dobro otrese, ostavi da se osuši i eto ti prave pravcate maskirne mreže.

- Sve treba biti završeno do sutra u 10,00 - zaključio sam.

Pregledavat ćemo i provjeravati neprekidno. To neće spriječiti da stvari podu po zlu i da ne funkcioniraju, ali će barem donekle umanjiti vjerojatnost da se to dogodi.

Bilo je oko 22,30 i Dinger je obznanio da pada od umora.

Shvatio sam. Sve smo već pretresli, tako da bi daljnji nastavak bio samo puko otkrivanje tople vode. Odlazeći, dečki su svaki i najmanji papirić ubacili u uređaj za uništavanje dokumenata.

Vince i ja smo još malo ostali. Morali smo još u glavnim crtama prikazati plan zapovjedniku čete i starijem vodniku. Oni će nas obasuti brojnim pitanjima tipa "što ako", a njihov drukčiji slijed misli mogao bi stvar osvijetliti drugim svjetlom. Bude li sreće, mogli bi prihvatiti plan.

Nisam mogao spavati jer su mi misli letjele brzinom od sto milja na sat. U ovoj su mi igri ljudski životi, uključujući i moj. Zapovjednik čete odobrio je plan, no tu nije prestalo moje razmišljanje može li se naum provesti bolje i kako. Jesu li ostali tek tako kimali glavama i slagali se s onim što sam rekao? Vjerojatno nisu, jer su svi bili vrlo zainteresirani za naš uspjeh, a osim toga, svi su oni ljudi bez dlake na jeziku. Jesam li išta ispustio ili zaboravio reći? Ipak dolaziš do točke kada unatoč svemu moraš djelovati. Mogao bih naime, čitav život umovati o različitim mogućnostima.

Digao sam se i pripremio si čaj. Legs je baš završio sa sređivanjem sredstava veze, pa mi se pridružio. Stanu i Dingeru nije bilo traga. Ta su dvojica mogla zaspati dok rekneš keks.

- Glavonja veze upravo mi je dao naš pozivni znak - rekao je Legs. - Glasi BRAVO TWO ZERO. Zvuči dobro. Pročavrljali smo malo o možebitnim manjkovima. Gledajući ga kako odlazi prema svome krevetu, pitao sam se razmišlja li o svom domu. Bio je solidan obiteljski čovjek, drugom mu je djetetu bilo tek pet mjeseci. U mislima sam odlutao k Jilly. Nadao sam se da je neće uznemiriti ništa od onoga što čita u novinama.

Stalan je bio šum pakiranja opreme i kretanja momaka koji su se spremali. Uključio sam svoj walkman i slušao Madness. Nisam ih zapravo slušao, jer su mi misli letjele u svim mogućim smjerovima, no mora da sam oko tri začorio, jer se u šest, kad sam se probudio, pjevač predvodnik spustio za dvije oktave i upravo su brujali završni akordi.

Toga je jutro bila prava ludnica. Provjeravali smo znamo li još uvijek uključiti signal za pomoć na malim TACBE radiouređajima, te umijemo li te naprave koristiti za vezu u uvjetima geometrijske vidljivosti.

Vince je prikupio streljivo kalibra 5,56 za armalite te sve 40 mm bombe za tromblone kojih se mogao dočepati. Osjećali smo velik manjak tih bombi, jer je tromblon zaista izvrsno, moćno oružje. Bombe su zaista cijenjena roba; kad ih dobiješ, dobro ih skrivaš. Objasnio sam svoj problem jednom prijatelju iz čete A, a on se snašao i donio nam ih još nekoliko.

Svi meci 5,56 morali su se staviti u okvire za municiju kako bismo se uvjerali da svi okviri besprijekorno funkcioniraju. Okviri su jednako važni kao i samo oružje, jer ukoliko opruge ne ubacuju metke kako treba, mehanizam ne može ubaciti metak u ležište. Zato smo uvijek iznova i iznova provjeravali okrive. U okvir armalitea normalno stane trideset metaka, no mnogi od nas radije su u nj stavljali 29, čime se omogućuje nešto malo jači potisak opruge. Lakše je i brže staviti novi okvir nego se gnjaviti sa zastojem.

Provjerili smo bombe za 203 i eksploziv. PE4 nema mirisa, a pod prstima se osjeća kao plastelin. Iznenađujuće je inertan. Možeš čak zapaliti štapić eksploziva, koji će izgorjeti poput neke pomahnitale svijeće. Jedini problem s

PE4 jest taj što on na hladnoći postaje krt pa gaje teško oblikovati. Treba ga gnječiti u ruci da postane podatan. Stalno smo iznova ispitivali i provjeravali detonatore. Oni ne-električni, koje ćemo upotrijebiti u slučaju nužde, iniciraju se štapinom koji izgara u njima; ne može ih se provjeravati. Električni se detonatori mogu provjeriti ispitivanjem električnog kruga. Postoji li provodljivost kroz detonator, možemo biti sigurni da će električni impuls aktivirati eksploziv u detonatoru, što će dovesti do eksplozije naboja. Na sreću, zatajenja su vrlo rijetka. Provjera naprava za tempiranje iziskuje dosta vremena. Mora se namjestiti uređaj za odgodu aktiviranja te ispitati funkcionira li. Ako funkcionira kad ga se namjesti na jedan sat, funkcionirat će i za četrdeset i osam. Zatim se naravna vrijeme kako bi se i to provjerilo. Po propisu, ako ovdje dođe do pomaka od pet sekundi u bilo kojem smjeru, naprava se zamjenjuje drugom. U praksi, odbacujem svaki tajmer u koji posumnjam.

Na kraju ispitujemo žičanu mrežu za protupješađijske clay-more mine, što se također obavlja testiranjem strujnog kruga.

Zatim smo se dali na montiranje i demontiranje malih protu-pješađijskih mina elsie. Mnogi od nas odavno u rukama nisu imali te stvarčice. Postarali smo se da ih naučimo montirati i, što je još važnije, demontirati. Mogla bi, naime, nastati i takva situacija da na metu položimo eksploziv i ove mine, ali da zbog nekog razloga moramo otići i izvaditi ih. Time se stvari pri postavljanju uvelike kompliciraju, jer moraš bilježiti gdje su one na terenu, a, uz to, onaj koji je postavljao naprave za blokadu razminiranja morao bi te naprave i dezaktivirati.

Velik je problem predstavljalo to što je mina claymore bilo isuviše malo a one su bile idealne za obranu i sprečavanje gonjenja. Riješili smo to tako da smo otišli do poljske kuhinje, pokupili hrpu posuda za sladoled te sami proizveli vlastite mine. Provrtla se rupa u središtu kutije, kroz nju se provuče eksplozivna korda koja se sveže u čvor unutar posude. Od PE4 se oblikuje naboj i postavi se na dno posude; pri tome valja pripaziti na to da čvor bude dobro usađen u plastičnu masu. Zatim se kutija natrpa šarafima i maticama, metalnim otpacima i svakovrsnim gadnim sitnežom koji se nalazi uokolo, na posudu se stavi poklopac i sve skupa dobro obavije maskirnom vrpcom. Kad ova mina jednom dođe na svoje mjesto, trebaš samo na detonirajući štapin staviti detonator i Bog te veseli. Zatim smo sredili oružje, pdčev od tronožnog postolja do ušti-mavanja nulte točke na nišanu. Legneš potruške, naciljaš u isto mjesto na meti udaljenoj sto metara pa ispalíš pet metaka. To se naziva grupom. Pogledaš gdje je grupa uletjela u metu, pa dotjeraš nišan tako da sljedeća grupa ode onamo kamo ti želiš - to jest, kamo ciljaš. Ako ga ne ugođiš, a grupa je, recimo, četiri palca udesno od mjesta na koje ciljaš s udaljenosti od 100 metara, na 200 metara ta će razlika biti osam palaca udesno i tako dalje. Lako bi ti se moglo dogoditi da na 400 metara posve promašiš metu.

Zbog raznoraznih faktora nulta će se točka razlikovati od pojedinca do pojedinca. Ponekad je to zbog fizičke veličine i "očnog reljefa" - udaljenosti između strelčeva oka i zadnjeg nišana. Poslužiš li se tuđim oružjem, nulta ti točka može biti predaleko. To nije neki problem na kratkim daljinama do 300 metara, no na većima može postati... Ako se to zbilje, a mogao si vidjeti kamo ti kugle odlaze - mogao si "nišanići s pretjecanjem" da to ispraviš. Čitavo smo jutro proveli na strelištu - prvo da naštimamo oružje, a zatim da isprobamo sve okvire. Na ophodnju ću nositi deset okvira, ukupno 290 metaka, a svaki je okvir trebalo ispitati. Isto ću tako nositi i kutiju sa 200 metaka za minimi, koji se puni istom municijom kao armalite, i to bilo s redenika, bilo iz okvira.

Isपालili smo iz 203 nekoliko školskih bombi, koje su pri padu zadimile bijelim dimom, što vam pomaže da ustanovite trebate li ciljati više ili niže - grub način dotjerivanja nišanskih sprava.

Uvježbavali smo mnoge scenarije. Stanje na terenu može se mijenjati vrlo brzo, a moraš očekivati da tamo sve bude prilično neodređeno. Što više vježbaš, to si fleksibilniji. Ovu fazu planiranja i priprema zovemo "prođi i pretresi sve" i tu se ponašamo poput kineskog parlamenta. Svatko, bez obzira na čin, ima pravo iznijeti vlastite ideje, kao i pokopati tuđe.

Radili smo s različitim pričuvnim skloništim, jer nismo znali kakav je reljef zemljišta. Teren je mogao biti ravan poput palačinke, pa bismo se u tom slučaju rasporedili u dvije četveročlane skupine koje bi se međusobno pomagale. Raspravljali smo o tome kako bismo komunicirali među tim skupinama: bismo li se poslužili konopcem - jednostavnim komadom uzice koji se u slučaju dramatičnog stanja može jednostavno potezati - ili pak poljskim telefonom, malim uređajem prikopčanim na dvožilnu DIO žicu razvučenu između dva položaja. Za slučaj da se odlučimo za ovu zemaljsku liniju, uvježbavali smo razvlačenje DIO i sam način razgovora. Legs se negdje izgubio da bi se vratio s parom elektroničkih poljskih telefona, koje ni on sam nije pravo poznavao. Prije no što ih je poplašio, njima su se služili za razgovore između prostorija. Sjedili smo s tim telefonima poput djece uz novu igračku tvornice Fisher-Price, pritišćući ovo, izvlačeći ono. - Čemu ovo? Što će biti pritisnem li ovo?

Prednost pri pakiranju naprtnjače ima "operativna oprema" - u našem slučaju naoružanje i oprema koja će nam pomoći da smjestimo ili dostavimo to naoružanje.

Zatim su na redu one osnovne stvari za preživljavanje - voda i hrana, pribor za obradu rana i, za ovu operaciju, oprema za ABK zaštitu.

U naprtnjačama se nalazila oprema koja će nam trebati u operacijama na terenu. Međutim baterije za radio prazne se, pa ćemo ih, zajedno s mnogim drugim stvarima, trebati zamijeniti tijekom naše dvotjedne izoliranosti. Zbog toga, radi popune naprtnjače, morali smo sa sobom ponijeti i pospremiti još mnogo druge opreme. Ta se popuna nalazila u kontejnerima. Nosili smo još i dvije vreće za pijesak: u jednoj je bila dodatna ABK oprema, a u drugoj pričuvena hrana, baterije i raznovrsni sitni materijal.

To je još pridonijelo užasnoj težini opreme. Vince je bio zadužen za raspodjelu tereta. Oprema različite vrste morala se ravnomjerno razdijeliti na čitavu patrolu. Budu li svi eksplozivni u jednoj naprtnjači, pa ako se ta iz bilo kojeg razloga izgubi, izgubit ćemo sposobnost napada eksplozivom. Za operacije na Falklandskom otočju, zaliha prutića Mars čitave operativne grupe poslana je na jednom jedinom brodu, i svi su strepili da taj ne potone. Da su bar imali Vincea da im to lijepo sredi! Osim taktičkih razloga koji su nalagali ravnomjernu raspodjelu, ljudi su željeli i očekivali da tereti budu ujednačeni. Imali smo vagu koja važe do 100 kilograma, pa smo njome odredili da svaki čovjek o pojasu i na leđima nosi 69,30 kg. Uz to je svatko imao i kanistar od 5 galona vode - što je bilo dodatnih 18 kg. Nosili smo k tome svoju ABK opremu i pričuvenu hranu, daljnjih 6,75 kg, u dvije vreće za pijesak, koje su bile povezane tako da zajedno čine svojevrsno sedlo, što se može prebaciti oko vrata ili preko ramena. Sveukupno su tako po čovjeku otpadala 94 kilograma, što je težina krupnijeg muškarca. Svatko je svoju opremu pakirao kako mu se htjelo. Nema propisa kojim bi se to uređivalo; bitno je samo da sve imaš i da ti je pri ruci. Jedino se patrolni radio uvijek morao nalaziti na vrhu vezistove opreme kako bi ga u slučaju borbe svatko mogao lako naći.

Oprema koja se nosi o pojasu sastojala se od streljiva i osnovnog pribora za preživljavanje - vode, hrane, pribora za obradu rana, kao i osobnih stvarčica. Za ovu ćemo operaciju o pojasu nositi i TACBE, maskirnu mrežu, kojom ćemo se kamuflirati ne nađemo li prirodan zaklon, te pribor za kopanje kako bismo u slučaju potrebe mogli doći do kabela. Ovaj pojasni pribor nikad ne bi trebalo skidati sa sebe, no ako ga se skine, uvijek se mora nalaziti na dohvat ruke. Noću s njim uvijek morate biti u kontaktu. Ako je skinut, spavate na njemu. Isto vrijedi za oružje.

Najboljim načinom prebacivanja opreme pokazalo se naizmjenično prenošenje u dvjema četveročlanim grupama: četvorica osiguravaju zaštitu, četvorica tegle, da bi potom zamijenili mjesta. Naporan je to posao i nimalo se nisam veselio dvadesetkilometarskom taba-nanju one prve noći - ili možda prve dvije noći - od iskrcavanja iz helikoptera do OOP-a. Sigurno se sada nećemo baviti uvježbavanjem tegljenja; bilo bi to kao da uvježbamo rad u studeni, gladi, vlazi - ništa se time ne bi postiglo.

Uvježbavali smo, međutim, iskrcavanje iz letjelice te postupke koje ćemo poduzeti budemo li otkriveni za samog iskrcaja ili dok se helikopter bude udaljavao.

Sve je sada bilo podređeno zadaći. Ako nisi fizički nešto radio na pripremi, razmišljao si o njoj. Tijekom faze "prodi i pretresi sve" vidio sam da su sva lica osjenčana usredotočenošću.

Hranili smo se svi zajedno i kuhari su zbog nas dobro oznojili stražnjice. Veći dio Pukovnije već je otišao na zadatke, no bilo je još sasvim dovoljno dečki da zakrče kuhinju i da se zabavljaju. Dečki iz čete A ošišali su se na najstrašnji način do same kože; sprijeda suncem opaljena lica, a odotrag blještavo bijele lubanje. Neki su izgledali kao pravi hotelski žigoli koji petkom izlaze u grad. S tim svojim užasnim frizurama sigurno su se očajnički molili da rat potraje dovoljno dugo da im vlasi ponovno narastu.

Budući da se i mnogo pukovnijske administracije obavljalo s jednog mjesta, neprestano sam se sudarao s ljudima koje nisam jako dugo viđao. Spustio bih im kakav štos, pogledao što imaju dobra za čitanje i zatim im to poplašio. Bilo je to zbilja divno vrijeme. Ljudi su bili društveniji no inače, vjerojatno zato što smo bili u izvanrednoj situaciji, zato što nije bilo nikakvih ludovanja, nego samo puki posao. Svi su bili euforični. Još od Drugog svjetskog rata i vremena Davida Stirlinga nije se u istom trenutku i na istom ratištu okupilo toliko ljudi iz Pukovnije.

U jednom smo trenutku primili neke vrlo gadne injekcije protiv jednog bojnog biološkog sredstva za koje se smatralo da bi ga Saddam Hussein mogao upotrijebiti. Prema propisima, trebalo je primiti jednu injekciju, pričekati nekoliko dana pa se vratiti po drugu, no većina nas je već nakon prve bila izbačena iz stroja. Bilo je užasno: ruke su nam nabreklile poput balona, pa više nismo htjeli natrag.

Osamnaestog nam je rečeno da ćemo na jedan od prednjih položaja, na nekakvo uzletišće, s kojeg će nas poslati na zadatak. Sredili smo svoje osobne stvari, tako da, budu li ih morali poslati našoj rodbini, među njima ne bude ništa uznemirujuće ili pornografsko. Za to bi se, doduše, pobrinuli i sami dečki iz čete, pa naše prljavštine ionako ne bi izbile u javnost. Da bi se smanjila frka u familiji, obično se vojne stvarčice među u jednu vreću, a osobne u drugu. Adresirali smo ih i predali u pohranu četnom intendantskom dočasniku.

Iz operativne baze odletjeli smo avionom C130, punim borbenih vozila i brda opreme.

Bio je to borbeni let na maloj visini, premda smo se još uvijek nalazili u zračnom prostoru Saudijske Arabije. Buka je bila prevelika da bismo mogli razgovarati. Na uši sam stavio štitičke i pognuo glavu.

Bio je mrkli mrak kad smo sletjeli u veliku savezničku zrakoplovnu bazu i kad smo počeli istovarivati opremu.

Buka je bila neprekidna i zaglušujuća. Letjelice svih mogućih fela dizale su se i spuštale na blještavo osvijetljenu pistu; bilo ih je svakakvih - od izviđačkih aviona do A10 thunderbolta.

Bili smo znatno bliže iračkoj granici i zapazio sam daje ovdje puno svježije no što smo mi bili naviknuli. Da bi se čovjek ugrijao, svakako je trebao džemper ili radno odijelo, pa makar zbog toga morao i raspripremiti prtljagu. Na travu ispod palmi razastrli smo vreće za spavanje pa si iz opreme o pojasu pripremili čaj.

Ležao sam na leđima i zurio u zvijezde kadli sam začuo šum koji je prvo počeo kao nekakva potmula daleka grmljavina, a zatim je rastao te ispunio čitavo nebo. Val za valom, rekao bih, B52 povrh naših glava letio je prema Iraku. Kamo god si se okrenuo, sve sami bombarderi. Prizor kao s nekakvog plakata za regrutaciju iz Drugog svjetskog rata. Zatim je slijedio niz aviona tankera, pa onda opet mlažnjaci. Nebo je tutnjalo dobrih pet-šest minuta. Tolika moćna, zastrašujuća zračna sila koja dominira nebesima - i tamo dolje, na travi, grupica mamlaza koji pijuckaju. Bili smo sami sebi dovoljni, zaokupljeni sami sobom, da od rata nismo ništa drugo vidjeli doli svojih vlastitih priprema. Sad mi je sinulo: Zaljevski se rat ne sastoji samo od nekolicine ljudi na zadatku, nego je to nešto daleko, daleko veće. I, uz jedno dopunsko punjenje, mi smo unutar dometa tog silnog oružja.

Malo prije svitanja sirene su počele tuliti i ljudi su se razbježali u svim mogućim smjerovima. Nitko od nas nije imao pojma što se zbiva, pa smo ostali u svojim vrećama za spavanje.

- U sklonište! - viknuo je netko, no nama je bilo i previše udobno da bismo se pomaknuli. Da je kome bilo do toga da nam rekne što se događa, prišao bi i kazao nam. Na kraju je netko dreknuo: - Scud! - Trgnuli smo se. I baš kad smo htjeli skočiti na noge, oglašen je prestanak uzbune.

Svakog punog sata netko bi uključio BBC-ov Svjetski program. U određeno vrijeme čuo bi se i pozivni znak Archersa. Kad si daleko od kuće, uvijek se nađe netko tko sluša svakodnevne zgone ljudi sa sela, makar to i ne htio priznati.

Rečeno nam je da krećemo te noći. Odlanulo nam je. Na aerodrom smo došli samo s onim što imamo na sebi.

Poslijepodne sam izdao formalnu zapovijed. Prisutni su bili svi koji su bili uključeni u zadaću - svi članovi patrole, zapovjednik čete i časnik operativnog odjela koji nadgleda sve operacije čete.

Nakon što sam ih izdao usmeno, zapovijedi će se predati operativnom centru. Ondje će ostati do ispunjenja zadaće, pa pođe li po zlu, svi će znati što sam bio smjerao. Ako smo se, na primjer, četvrtog dana trebali naći na točki A, a ne bude li nas tamo, znat će da želim da to područje nadleti brzi mlažnjak kako bih s njim stupio u kontakt pomoću TACBE-a.

Pri vrhu svakog dokumenta bila je otisnuta oznaka da je riječ o strogo povjerljivu materijalu. Vrlo je važno da nitko ne zna ništa o onome što ga se izravno ne tiče. Piloti, primjerice, nemaju ništa s ovom zapovijedi.

Počeo sam opisom terena na koji odlazimo. Zapovijed se treba objasniti tako kao da nitko nema pojma o onome što se zbiva. Stoga sam, u ovom slučaju, krenuo od toga gdje se Irak nalazi i s kojim državama graniči. Zatim se prelazi na uže područje, koje je, za nas, zavoj OOP-a. Opisao sam zemljište i izložio ono malo topografskih informacija koliko sam imao. Sve što sam znao morali su znati i oni.

Potom sam im dao vremena izlaska i zalaska sunca, Mjesečevih mijena i vremensku prognozu. Dečki iz meteorološke službe obavijestili su me da će vrijeme biti hladno i suho. Informacije o vremenu vrlo su važne, jer ako vas, na primjer, u zapovijedi upute da vjetar najčešće puše iz smjera sjeveroistoka, ta vam informacija može pomoći pri orijentaciji. Budući daje po predviđanju vrijeme tijekom naše operacije trebalo biti razmjerno blago, još smo jednom odlučili da ne nosimo vreće za spavanje. Osim toga, za njih i nije bilo mjesta.

Prikazao sam potom situaciju. U normalnim okolnostima, u ovom bih trenutku iznio sve što znam o neprijatelju koji je pred nama - kakvo mu je naoružanje, moral, sastav snaga i slično - no obavještajni su podaci bili vrlo oskudni. Isto bih tako, u normalnoj situaciji, spomenuo gdje se nalaze bilo čije prijateljske snage, kako nam one mogu priskočiti u pomoć, no za ovu našu operaciju o tome se nije imalo što reći.

Zatim je slijedio borbeni zadatak, što sam ponovio dvaput. Bio je točno onakav kako nam ga je definirao zapovjednik čete u prostoriji za instruktažu: prvo, locirati i uništiti zemaljske linije na području sjevernog dijela OOP-a i, drugo, pronaći i uništiti scudove.

Sada je na red došla izvedba, pravi sadržaj zapovijedi - kako ćemo zapravo obaviti svoju zadaću? Dao sam prikaz u glavnim crtama, razdijeljen po fazama, otprilike onako kako se pripovijeda priča.

- Faza 1 bit će ubacivanje, što će se obaviti chinookom. Faza 2 bit će pokret do pričuvnog skloništa. Faza 3 je svakodnevna aktivnost u PS-u. Faza 4 bit će izviđanje, a zatim napad na zemaljsku liniju. Faza 5 bit će djelovanje po mjestu scuda. Faza 6 bit će izvlačenje ili popuna ili određivanje novog zadatka.

Zatim sam potanko izložio kako ćemo provesti svaku pojedinu fazu. Ovo se mora proraditi što detaljnije kako bi se uklonile sve nejasnoće. Nakon svake faze izdao sam zaduženja - na primjer, budemo li razotkriveni tijekom samog desanta, ako se ophodnja nađe pod vatrom u trenutku kad se helikopter upravo digao. Tako će ljudi znati što želim da se događa ako ne bude frke, a znat će i što valja činiti bude li je.

U teoriji je sve ovo, naravno, vrlo lijepo, ali svako od ovih zaduženja trebaš detaljno opisati. O svemu se ovome moralo prethodno razglabati, sve se ovo trebalo razraditi te zatim pretočiti u formalnu zapovijed. Prethodno planiranje štedi vrijeme i energiju na terenu, jer ljudi tako znaju što se od njih traži. Na primjer, što će se dogoditi ako se u nekoj etapi zatraži da se helikopter vrati do ophodnje radi zamjene pokvarenog radija? Kad se letjelica spusti, obilazimo li je i idemo li do njezine stražnje strane? Prihvaćamo li novi radio kroz istovarivačeva vrata sa strane? Kako zapravo pozivamo helikopter? Koji je kôd pozivnog signala? Rješenje za ovo posljednje bilo je da ćemo se pri prepoznavanju poslužiti sločanim kodom - slovom BRAVO. Pilot helikoptera će, dakle, znati da će na određenoj koordinatnoj mreži, ili na području unutar te mreže, vidjeti bljesak BRAVO u infracrvenom. Nositi će naočale za noćno promatranje i znat će, jer ću mu ja tako reći, da kad ugleda B, spusti letjelicu, pet metara ulijevo od znaka. A onda, zbog toga što će se spustiti meni zdesna, morat ću samo pokraj kokpi-ta prići do i stovari vačećih vrata, koja su na chinooku s lijeve strane iza kokpita, ubaciti svoj radio i prihvatiti onaj koji će mi hitnuti. Bude li kakvih poruka, ščepat će me za ruku i predati mi ih na komadu papira. Čitava će razmjena biti gotova za minutu. Prošao je sat i pol prije no što smo prošetali svaki detalj svake faze. Na red su došle upute o koordinaciji, suhoparni detalji kao što su usklađivanje vremena, napomene o koordinatama, sastajalištima, važnim lokacijama. Sve je ovo već bilo dato, ali se iznosi potvrde radi. Ovdje su bile obuhvaćene i akcije u vezi sa zarobljavanjem kao i podrobnosti plana izvlačenja i izbjegavanja zarobljavanja.

Izvijestio sam o pozadinskoj podršci, što se zapravo odnosilo na zalihe i opremu koje nosimo sa sobom. Na kraju sam opisao red podčinjenosti i sredstva veze - tipove radioaparata, frekvencije, rasporede, kodove i lozinke kao i sve ratne znake date isključivo za ovu zadaću.

- Siguran sam da svi već znate - rekao sam - da je naš pozivni znak BRAVO TWO ZERO. Red podčinjenosti je ovaj: zapovjednik ophodnje sam ja, a zamjenik je Vince. O ostalome raspravite među sobom.

Sada je bila prigoda za postavljanje pitanja, a potom smo sinkronizirali satove.

Izveštaj o letu dao je pilot, jer će on biti zapovjednik tijekom faza ubacivanja i izvlačenja. Pokazao nam je kartu rute kojom ćemo ići i onda nešto duže govorio o mogućim poteškoćama glede protuzrako-plovnih položaja i napada roland projektilima zemlja-zrak. Rekao nam je kako se trebamo ponašati u stražnjem dijelu letjelice te što se radi u slučaju havarije. O tome sam s njime već bio razgovarao i bilo mi je zapravo drago što je želio da se razdvojimo, tako da zrakoplovci i ophodnja svaki za se okušaju vlastitu sreću. Da budem iskren, mi ne bismo željeli klapu zrakoplovca, a ni oni, iz nekih svojih razloga, nisu željeli s nama. Govorio je i o dekonfliciji, jer će se izvoditi zračni napadi na okolne ciljeve - stanoviti broj fiksnih lansirnih mjesta u krugu od deset kilometara od mjesta našeg prizemljenja bit će razoren. Naša je dekonflicija bila uređena tako da nam se pod okriljem tih napada omogućiti neopažen ulazak na teren.

Sastanak je završen oko 11,00. Svatko je sada znao što mora učiniti, gdje i kako.

Negdje u doba ručka rečeno nam je da zbog dekonflicije možda nećemo moći krenuti. Ipak, pokušat ćemo - ne možeš znati dok ne probaš. Uzet ćemo dodatno gorivo malo prije saudijsko-iračke granice, a onda je s punim spremnicima prijeći. Još smo jednom, zadnji put, sve skupa provjerili, pa natovarili opremu na kolica za teret te pojeli što smo mogli više svježih hrane.

Žudjeli smo za polaskom. Raspoloženje je bilo u skladu s onim: samo vi nas pustite da uđemo onamo i sve to lijepo sredimo. Ostalim ćemo dečkima prepustiti da okolo krađu po šatorima i opremi i sve skupa sjebu. Kad se vratimo, logor će biti sređen.

U 18,00 ušli smo u vozila i odvezli se do chinooka. Atmosfera je bila ležerna. Momci iz čete prilazili su nam govoreći: - Koji su, ono, broj tvoje nove čizme? Tebi više ionako neće trebati, zar ne? - Na našem prvom terenu nas četvorica-petorica poplašili smo neke madrace od spužvaste gume, u skladu s načelom: ako je nešto negdje, a zgodno je, uzmi! Sada su nam počeli pristupati i neki iz drugih patrola; govorili su: - Ovo vam više nikad neće trebati, zar ne, pa nam baš možete i ostaviti. - Ovo je bilo popraćeno pokretom kopanja naših grobova.

Prikazao se i sam zapovjednik. - Otiđite tamo, obavite posao i vratite se! - Ovo je bila sva njegova instruktaža.

Bob se iznenada nečeg sjetio. - Zajebao sam stvar - kazao je jednom drugu. - Nisam ispunio obrazac oporuke.

Mamino je ime dolje, a ja sam se potpisao - morat ćeš među mojim stvarima iskopati njezinu adresu. Pobrini se da se to sredi i da joj se uruči!

Na brzinu sam porazgovarao s pilotima. Dodijelili su im kompletne armirane prsluke, pa su vodili važne raspre što će s njima: hoće li sjesti na njih, pa da im bombe ne otkinu jaja, ili će ih stvarno navući na se da im ne prostrijele grudi. Došli su do zaključka da je bolje te prsluke navući na prsa, jer bi bez jaja mogli živjeti.

-To ne znači da ih on i ima - rekao je kopilot - kao što ćeš se uskoro i sam uvjeriti.

Još je bilo svjetlo pa smo vidjeli kako reaktivna struja rotora podiže snažnu pješčanu oluju dok se helikopter diže. Kad se prašina slegla, vidjeli smo samo dečke koji zure uvis i mašu nam.

Iznad pustinje letjeli smo nisko. Isprva smo promatrali zemlju, ali nije se tu imalo što gledati - samo golema pješčana prostranstva i nekoliko brda. Po pustinji su poput točkica rasuti neobični krugovi koji su izgledali poput preobrnutih žitnih krugova - usjevi koji se uzdižu umjesto da se povijaju. Bili su to povrtlarski tereni. Sa svojim velikim uređajima za natapanje, koji su neprestano plavili zemlju, u ovom su golom krajoliku izgledali posve nestvarno.

Smračilo se, bili smo dvadesetak kilometara od granice, kadli se pilot oglasio preko interfona.

-Povedi dečke do prozora pa neka pogledaju ovo!

Na nebu, tisuću stopa iznad nas, bilo je bezbroj aviona. Pod dirigentskim štapićem awacsa, letjeli su razmaknuti djelićima sekunde složenom mrežom zračnih koridora, izbjegavajući sudare. Svi su imali upaljena prednja svjetla. Nebo je plamsalo svjetlom. Sva ova silna različito obojena svjetla letjelica različitih veličina doimala su se poput Rata zvijezda. Mi smo napredovali brzinom od 100 čvorova, oni mora da su letjeli 500 ili 600. Pitao sam se znaju li za nas. Pitao sam se govore li sami za se: nadajmo se da ćemo dobro obaviti svoj posao, pa da ovi momci uspiju ući i obaviti svoje. Dvojio sam.

Dva su se lovca stuštila da provjere tko smo, a onda se opet vinula u visinu.

- Do granice je još pet kilometara - rekao je pilot. - Pogledajte što se sada zbiva!

Tek što je to izrekao, kao da je pregorio jedini osigurač rasvjete promenade u Blackpoolu: na nebu je odjednom zavladao mrkli mrak. Svi su avioni istodobno pogasili svjetla.

U neprozirnoj tmini spustili smo se da žurno iskrčimo dodatno gorivo, što znači da smo ostali u letjelici i da je rotor radio. Ovdje ćemo dobiti konačno odobrenje za polazak ili opoziv, ovisno o životno važnoj dekonfliciji. Dok se zemaljsko osoblje pomaljalo iz tame, napeto sam promatrao hoće li netko dati znak ohrabrenja. Jedan je pogledao prema pilotu i okrenuo ruku: vraćaj se.

Gad!

Jedan drugi klippan pritrčao je pilotu s nekim papirićem i gurnuo mu ga kroz prozor.

Trenutak kasnije kroz slušalice sam čuo pilotov glas: - Opoziv, opoziv, moramo se vratiti.

Dinger je smjesta upao u vezu: - Ma, zajebi to. Hajd"mo mi svejedno preko granice, tek tako da možemo reći da smo bili prijeko. Hajde, pa to je tek koji kilometar. Ne treba nam puno da odletimo tamo i da se vratimo. Moramo prijeći, da nas ne bi zajebavali kad se vratimo.

No pilot nije bio toga mišljenja. Ostali smo na tlu još dvadeset minuta dok je on obavljao svoje provjere i dok su se punili spremnici, a onda smo se digli i krenuli na jug. Istovarili smo svu opremu, a zatim su nas odveli do mjesta na kojem se nalazila polovica čete, koja se dotle već bila preselila na drugu stranu uzletišta. Ljudi su iskapali kištre od granata, pa ih pokrili pelerinama i komadima dasaka i kartona kako bi se zaštitili od vjetra. Kao da su se ulogorile neke protuhe: oko improviziranih vatri gomile natisnutih tjelesa.

Patrola je bila loše raspoložena, ne samo zbog razočaranja što nije prešla granicu nego i zbog toga što nismo bili sigurni štoće se sada dogoditi. Bio sam dvostruko pogođen jer sam svoj madrac već bio poklonio.

Čitavog 20. besposleno smo se klatili, iščekujući da se nešto dogodi, iščekujući bilo što.

Provjerili smo opremu još nekoliko puta i pokušali se nekako udomačiti ovdje za slučaj dužeg čekanja. Izvukli smo maskirne mreže - ne zbog nekih operativnih razloga, jer je uzletišta bilo u sigurnoj zoni - nego zato da se zaklonimo od vjetra i da si napravimo malo hlada preko dana. Kad si zakriljen nečim, imaš iluziju da si i zaštićen. Kad smo se tako malo sredili, pojurili smo uokolo u lakim vozilima i pinkiejima da vidimo može li se što poplašiti. Ovo je bio pravi pravcati raj za kleptomane.

S Amerima smo obavili stvarno dobru trampu. Naša hrana je daleko bolja od američke, ali u njihovim sljedovanjima ima zgodnih stvari - vrećica M&M bombona, te bočica tabaska, koji govedini i valjušcima daje onaj pravi dodatni okus. Drugi fini predmet iz američke opreme, čvrsta plastična žlica koja se nalazi u svakom paketu. Na njoj se ispalila rupica, kroz koju se provuče uzica, i eto ti u džepu savršene natjecateljske žlice.

Budući da su naši madraci od spužvaste gume zauvijek išče-znuli za našeg neuspjelog leta, pokušali smo se domoći udobnih američkih vojnih kreveta. Amerikanci su imali toliko opreme da im je i na uši izlazila, pa su vrlo rado trampili krevet za nekoliko kutija hrane.

Mala Amerika nalazila se na drugoj strani aerodroma. Ondje je bilo svega: od mikrovalnih pećnica i strojeva za pravljenje uštipaka do videa Barta Simpsona, koji su se prikazivali dvadeset četiri sata na dan. A i zašto ne bi - Ameri su u svakom slučaju znali kako elegantno ratovati. Školska djeca u Sjedinjenim Državama slala su vojnicima velike kutije s raznoraznom kramom: slike na kojima su šestogodišnjaci nacrtali dobre momke s američkim i loše s iračkim zastavama, te svu silu sapuna, pasta za zube, pribora za pranje, češljeva i sredstava protiv znojenja. Te su kutije stajale otvorene na stolovima kantine i svatko je iz njih mogao uzeti što mu se sviđelo. Ameri nam nisu mogli prirediti ljepšu dobrodošlicu. Odmah smo se našli tamo. Ispijajući pjenušavi cappuccino, hitro smo rovali po kutijama. Ne treba niti spominjati da smo veći dio sadržaja odnijeli.

Neki su tipovi bili strašni i s njima je bilo vrlo zgodno brbljati, osobito s nekim američkim pilotima koji su, mislim, bili pripadnici Nacionalne garde. Svi su oni u civilu bili pravници ili direktori pilana. Bili su to krupni stari dečki četrdesetih i pedesetih godina posuti raznoraznim značkama; pušili su ogromne cigare, letjeli na svojim thunderboltima i posvuda po nebu urlali "Yeah, boy!" Nekima od njih ovo je bio treći rat. Bili su izvrsni ljudi i pričali su zapanjujuće priče. Učio si slušajući ih.

U naredna smo dva dana ponovno prošli naš plan. Sada, kad smo imali nešto više vremena, bi li se u njemu išta moglo poboljšati? Pričali smo i pričali, ali smo ostali na istom.

Bilo je to vrijeme frustriranosti, puko čekanje - kao da smo u startnom bloku, a starter je zapao u trans. Radovao sam se olakšanju koje će nastupiti kad zaista dođemo na teren.

Porazgovarali smo s pilotom jednog jaguara kojem se avion na nekoliko dana zaglibio na uzletištu. Na svom prvom borbenom letu morao je zbog problema s generatorom odustati.

- Želim ostatak rata provesti ovdje - rekao je. - Zajebavanje koje me čeka pri povratku bit će neizdrživo.

Istinski smo ga žalili. Znali smo kako mu je.

Konačno, 21., dobili smo zeleno svjetlo za polazak sljedeće noći.

Ujutro, 22., probudili smo se u praskozorje. Dinger je odmah uzeo cigaretu.

Stan, Dinger, Mark i ja bili smo pod jednom maskirnom mrežom, okruženi kutijama s hranom i svom silom svakovrsnih drugih kutija i plastičnih vreća. U sredini je bila konzerva s vatricom za kuhanje.

Stan je iz udobnosti svoje vreće za spavanje izvukao čaj. Nitko se nije htio dignuti i istaknuti jer je bilo odvratno hladno. Ležali smo i pijuckali čaj, hračkali i jeli čokoladu iz sljedovanja. Naš prekrasni san dvaput su nam noću bile prekinule uzbune. Spavali smo, doduše, s većim dijelom opreme na sebi, no mrsko nam je bilo i pomisliti na navlačenje čizama, zaštitnog prsluka, kacige te na bijeg u streljački zaklon. U oba navrata već je za deset minuta bio oglašen prestanak uzbune.

Dinger je otvorio vrećicu s kobasicama i grahom i podijelio nam ih. Tri ili četiri šalice čaja kasnije, u Dingerovu slučaju tri cigarete kasnije, slušali smo Svjetski program. Ma gdje u svijetu bio, od njih ćeš doznati što se zbiva prije no što ti to rekne koji drugi peder. Male kratkovalne radioprijemnike nosimo sa sobom u sve operacije i vježbe, jer zaglibiš li u nekakvoj džungli, jedina veza koju ćeš imati s vanjskim svijetom bit će ti Svjetski program. Kamo god pošao, posvuda ćeš vidjeti ljude sagnute nad svojim aparatima tražeći frekvencije, jer se one mijenjaju ovisno o vremenu u toku dana. Ponijet ćemo ih sa sobom i na ovaj zadatak, jer je sva prilika da ćemo tako primiti prve glase daje rat završen. Nitko nam to inače neće moći javiti dok ne uspostavimo veze, a do toga može doći i dan nakon Saddamova pada. Zajebavali smo se na račun Dingerova radija, jer su taj od raspadanja spašavale samo brojne uzice i ljepljive trake. Svi su imali digitalne aparate, samo je Dinger čuvao svoju starinsku napravu na parni pogon koju je trebalo narihta-vati čitavu vječnost.

Pronijele su se glasine da će tijekom dana stići neka pošta, prva po našem dolasku u Saudiiju. Bilo bi zbilja zgodno doznati što je nova kod kuće prije no što odemo. Jilly i ja bili smo u fazi kupovanja kuće i morao sam joj potpisati punomoć. Nadao sam se da će i to stići, jer će inače, srede li me, imati veliku firku.

Posjetili su nas pilot i kopilot, pa smo obavili zadnji razgovor o ukrcanju tereta. Ponovio sam rutinski postupak uspostavljanja prekinute veze i sve ono što se radi dođe li do borbenog kontakta na mjestu desanta, kako bih se još jednom uvjerio da nam je svima sve bistro.

Razgovarali smo s dvojicom utovarivača, dečkima dvadesetih godina, očito velikim ljubiteljima Apokalipse sada, jer su s chinooka na sve strane virili mitraljezi. Jedino što nisu imali kacige s tigrovom glavom i što im se iz naglavnih radiotelefona nije čula Wagnerova glazba "Kas Valkira". Za njih je odlazak preko granice bio životna želja. Ludili su za tim.

Piloti su doznali za još nekoliko položaja rolanda, pa su razradili rutu kojom će ih zaobići, no prema načinu na koji su utovarivači razgovarali, pomislilo bi se da oni zapravo žele biti napadnuti.

Pomislio sam da bi se oni zapravo grozno razočarali da nas iskrcaju i da se vrate čitavi.

Za jednim stolom na drugoj strani uzletišta provjerio sam svoje zapovijedi. Budući da je prvo ubacivanje propalo, trebat ću grupi ponoviti čitavu zapovijed istog popodneva - ne onoliko potanko, ali ipak obuhvaćajući sve točke. Čekali smo neuhvatljivu poštu. Konačno je doprla vijest daje stigla i da se nalazi na drugoj strani uzletišta, pola milje daleko. Bilo je 17,30, samo pola sata do polaska u letjelicu. Vince i ja sjeli smo u jedno lako vozilo te odjurili i dočepali se vreće za četvrt B.

Jedan dečko dobio je razrez poreza, drugi je pak bio sretni primalac poziva na pretplatu na Reader's Digest. Ja sam bio bolje sreće. Primio sam dva pisma. Jedno mi je napisala mati - bilo je to prvo pismo od mojih roditelja otkako sam navršio sedamnaestu. Nisu znali da sam u Zaljevu, no mora da im je to ipak bilo jasno. Nisam ga imao vremena čitati. Ako si u žurbi, možeš barem rasporediti omotnice tako da izgleda kao da su pisma pročitana, kako ne bi povrijedio ničije osjećaje u slučaju da se ne vratiš. Prepoznao sam omotnicu A4 od Jilly. U njoj je bilo nekoliko karamela, onih meni najdražih. Pic'n Mix od Woolies. Začudo, bilo ih je točno osam, po jedna za svakoga iz patrole. Uz njih, tu se nalazila i punomoć.

Posljednja večera doista je velik događaj prije odlaska na zadatak. Okupi se čitavo društvo pa se zajebava.

- Kad te sljedeći put vidim, gledat ću te odozgo jer ću te pokapati - kazao je netko, praveći pokrete kao da zasipa zemljom raku.

- Drago mi je što se poznamo, drkadžijo - rekao je netko drugi. - E pa, kakav bicikl imaš kod kuće? Hoće li mi tko od prisutnih posvjedočiti da će mi dati svoj bicikl ako ga ucmekaju?

Raspoloženje je bilo vedro, a svi su bili voljni da, bude li potrebno, pomognu u pripremama. U isto vrijeme pojavila se nova količina svježe hrane. Pukovnijski intendantski dočasnik domogao se pošiljke odrezaka, kobasica, gljiva i svih drugih sastojaka dobra roštilja. Bila je fantastična zafrkancija, no nesretan je ishod bio taj da smo svi mi nakon toliko dugog režima na konzerviranoj hrani imali silnu i žestoku potrebu za sranjem.

Zemaljska je ekipa čitavu noć bojila chinooku mrljav pustinjски dezen koji je izazvao pljesak i zvižduke odobravanja momaka koji su nas došli ispratiti.

Bio je trenutak za posljednje poruke. Ugledao sam svog prijatelja Micka pa mu rekao: - Bude li frke, pisma ima Eno. Pobrini se za kartu bijega, jer se na njoj potpisala četa. Ne želim da nestane; bit će draga Jilly.

Slučajno sam čuo Vincea kako govori: - Bude li frke, tebe zadužujem da se pobrineš za Dee.

Mick je o vratu imao fotoaparat. - Hoćete li se slikati?

- Tko ne bi? - odgovorio sam.

Na stražnjim vratima chinooka postavili smo se zbog zajedničke snimke ekipe BRAVO TWO ZERO.

Dečki su se dali na zajebavanje posade helikoptera, osobito onih utovarivača. Jedan od njih bio je isti Garry Kemp iz Spandau Balleta. Nosio je i iste zaliske kao ovaj zabavljač osamdesetih godina. Dva-tri klipana iz čete stajala su uz kolica, drimala se i pjevala "Ti si zlato..." Jadnom je dečku bilo vrlo neugodno.

Neki su se momci okupili i uvježbavali počasnu pratnju lijesa mumljajući pogrebnu koračnicu. Drugi su pak izvodili parodiju video-spota grupe Madness "To mora da je ljubav", u kojoj pjevač stoji iznad rake, a pogrebnik skače oko njega i uzima mu mjeru.

Kroz svu ovu sprdnju čulo se neobično mrmljanje "Vidimo se uskoro" i "Nadam se da će sve dobro proći".

Piloti u zaštitnim prslucima pristupili su da nam kažu još koju, a potom smo se ukrcali.

U chinooku nitko ne leti u prvom razredu. Unutrašnjost je spartanska: golo korito, konstrukcija presvučena plastikom. Nema nikakvih sjedala; sjedi se na podu, pokrivenom popođenjem koje sprečava klizanje. Pod je umazan pijeskom i masnoćom. Tu je ugrađen i veliki rezervoar kako bi se moglo utovariti dopunsko gorivo. Smrad avionskog goriva i strojeva nesnosan je, čak i u dnu, pokraj rampe. Sve skupa, kao da sjediš u pećnici. Utovarivači su, zbog cirkulacije zraka, spustili gornju polovicu stražnjih vrata.

Motori su zatutnjali, iskašljavajući strahovite oblake dima u stražnji dio letjelice. Sa svoga položaja na rampi vidjeli smo da dečki prestaju sa zajebancijom i teturaju kroz vruću izmaglicu; jedino je još Spandau Ballet malo nastavio svoju cirkusadu. Kad se chinook digao, njegova je reaktivna struja izazvala znatnu pješčanu oluju. Kad se prašina slegla, mi smo se već popeli na stotinu stopa i uskoro smo mogli vidjeti još samo svjetla borbenih vozila.

Bilo je vruće, pa sam se počeo znojiti i zaudarati. Bio sam umoran, mentalno i fizički. Toliko mi je toga strujalo glavom. Brinuo sam se zbog ubacivanja, jer na nj nismo imali nikakva utjecaja: morali smo samo mirno sjediti i nadati se najboljem. Nikad nisam volio da mi je život u nečijim rukama. Uzduž naše rute bili su položaji protuzrakoplovnih projektila roland, a što je mašina veća, veće su i šanse da je obore. Chinooki su glomazni.

Postojao je i dodatni rizik da nas skine naše vlastito zrakoplovstvo, jer smo letjeli u okrilju triju zračnih napada.

Jedva sam čekao da se nađemo na zemlji. Lijep je osjećaj zapovijedati ovako klasičnom SAS-ovom zadaćom. Svatko se nada da će jednom u životu doživjeti pravi rat, a ovaj je bio moj i ove moje klape, koju je ostatak čete već nazivao Legijom stranaca.

Naprtnjače su bile napete kako ne bi letjele zrakom i padale po nama bude li pilot morao izvoditi manevre izmicanja ili u slučaju havarije. Malo prije sutona utovarivači su zdrobili rasvjetne štapiće i po-metalni ih po opremi kako bismo vidjeli gdje se nalazi, eda se ne bismo ozlijedili. Ti su štapići slični onima koje djeca kupuju po zabavistima: to je plastična cijev koju valja svinuti, kako bi se u njoj zdrobile staklene ampule te tako spojile kemikalije koje zajedno stvaraju fosfores-centnu smjesu.

Uzeo sam naglavni interkom i razgovarao s pilotom dok su ostali dečki prekapali po opremi ratnog zrakoplovstva, oduzimajući posadi sendviče, čokoladu i boce s mineralnom vodom.

Ukratko smo ponovili što nam je činiti pri iskrcavanju. Budemo li napadnuti pri slijetanju, ostat ćemo u letjelici. Budemo li se upravo iskrcavali, uskočit ćemo natrag. No ako helikopter već bude u zraku, a mi budemo napadnuti, radio simplex omogućuje nam da razgovaramo na udaljenosti od kilometar i pol, pa ćemo ga, dakle, pozvati da se vrati.

-Jednostavno ću okrenuti letjelicu i hitro doletjeti – rekao je pilot - a vi samo uskakujte kako god možete. Zajebite svu opremu!

O pilotima Kraljevskog ratnog zrakoplovstva (RAF-u) ponekad se misli kao o proslavljenim taksistima koji će vas s točke A prebaciti do točke B, ali oni to nisu - oni su sastavni dio svake operacije. Dovlačenje chinooka u ovako nešto za svakog bi drugog pilota bilo nešto nečuveno. To je velik aparat i lak cilj, no RAF-ov je pilot spreman to učiniti. Ili on nije imao pojma o onome što bi se moglo događati na zemlji ili je pak bio blaziran jer mu je to posao. Očito je znao što govori; bio je, dakle, blaziran. Pa ako je bio voljan to učiniti, baš me briga, uskočit ću natrag. Leteći nad Saudijom, počeli smo zagledati kakvo je zemljište. Izgledalo je poput smeđeg bilijarskog stola. Puno sam puta bio na Srednjem istoku, ali takvo što nikad nisam vidio.

-Na Zanussiju smo - rekao je Chris preko interfona, koristeći se pukovnijskim izrazom za nekoga tko je toliko dalek i čudan da se s njim ne može stupiti u dodir jer je na drugom planetu.

A ovo je baš Zanussi - drugi svijet. Naša proučavanja karata kazivala su nam da će teren cijelo vrijeme biti ovakav. Imat ćemo problema, no bilo je prekasno da išta poduzmemo. Ušli smo u akciju.

Povremeno bi se u slušalicama začuo kratak razgovor pilota s awacsima. Uživao sam gledajući dva utovarivača ratnika kako se spremaju za Velikoga, kako provjeravaju strojnice nadajući se da će uskoro iz njih pucati.

Sve vrijeme zaglušan zvuk elise rotora zš, zš, zš. Zbog te buke malo smo koju riječ progovorili među sobom. Svima je jednostavno bilo drago što se više ne moramo tepsti uokolo, što jednostavno ležimo tu po opremi pijuckajući vodu i pišamo u jednu od boca koje smo netom ispraznili. Pitao sam se bi li moj život mogao biti drukčiji da sam ostao u školi i maturirao. Možda bih sada sjedio u kokpitu, brbljao, radovao se piti i pivu koji me čekaju.

Prednja utovarna vrata bila su napola otvorena, poput stajskih vrata. Kroz njih je puhao hladan, osvježavajući vjetar. Remeni koji su visjeli po unutrašnjosti chinooka lepršali su i udarali na vihoru.

Stigli smo na istu stanicu za popunu goriva kao i ranije. Pilot je ponovno ostavio uključen rotor. Kvar na motoru u ovoj fazi značio bi odgodu operacije. Ostali smo u letjelici, no stražnji je utovarivač smjesta iščeznuo u mrak.

Ameri, Bog ih blagoslovio, imali su toliko stvari da su vas jednostavno obasipali. Dečko se vratio s čokoladama Hershey, uštipcima i limenkama Coca-Cole. Iz posve nerazumljivih razloga, Ameri su mu utrpali pregršt kemijskih olovaka i češljeva.

Čekali smo i čekali. Bob i ja smo iskočili i otišli do smetlišta uz asfalt, tridesetak metara podalje. Kad smo se vratili, utovarivač mi je pokazao da navučem naglavni radio.

-Imamo odobrenje - rekao je pilot s jedva-jedvice primjetljivim tračkom uzbuđenja u glasu.

Počeli smo gubiti visinu.

-Prešli smo granicu - rekao je pilot suhoparno.

Prosljedio sam poruku. Dečki su počeli navlačiti opremu.

Sada je posada počela zaista odrađivati svoju plaću. Zajebancija je prestala. Radili su s naočalama za noćno promatranje, jurili brzinom od 80 čvorova na visini od jedva 70 stopa iznad tla. Krakovi elise imali su velik promjer, a iz karata smo znali da letimo između brojnih dalekovoda i zapreka. Jedan je utovarivač pazio na prednju, a drugi na stražnju elisu. Kopilot je neprekidno kontrolirao instrumente, a pilot je letio vizualno i prema uputama koje je dobivao od ostale posade.

Budući da se letjelo nisko i kroz raznorazne istaknute točke, među pilotom, kopilotom i dvojicom utovarivača stalno je tekao razgovor. Glasovi su im zvučali umirujuće. Sve je bilo dobro uvježbano i dobro se provodilo. Bilo je toliko prozaično kao da su za trenažnim uređajem.

Kopilot: - 100 stopa... 80 stopa... 80 stopa.

Pilot: - U redu, 80 stopa.

Kopilot: - Dalekovod jedna milja.

Pilot: - U redu, dalekovod jedna milja. Penjemo se.

Kopilot: - 500 stopa. Imam žice vizualno... prelazimo ih.

Utovarivač: - Čisto.

Pilot: - O.K. Idemo niže.

Kopilot: - 150...120...80 stopa. 90 čvorova.

Pilot: - U redu. Ostajemo na 80 stopa, 90 čvorova.

Kopilot: - Ponovni upad lijevo, jedna milja.

Pilot: - To je u redu. Imam neku zgradu zdesna.

Utovarivač: - To je u redu, zgrada zdesna.

Kopilot: - 80 stopa. 90 čvorova. Dalekovod pet milja.

Pilot: - U redu, pet milja. Silazim udesno.

Uto varivači su promatrali i zemljište ispod nas. Uz to što su pazili na zapreke, pazili su i na možebitne projekte.

Kopilot: - 80 stopa. Neasfaltirana cesta za dvije milje.

Pilot: - U redu. Neasfaltirana cesta, dvije milje.

Kopilot: - Još milja. 100 čvorova, 80 stopa.

Na visini ispod 80 stopa elisa bi pri zaokretu letjelice dodirnu-la tlo. Dok smo jurili prema svakom objektu koji bi helikopteru mogao pružiti kakav-takav zaklon, utovarivači su izviđali zapreke, nastojeći osigurati dovoljno prostora za vrtnju elise.

Pilot: - Silazak, udesno. Lijepo.

Kopilot: - Dobro, to je 70 stopa, 100 čvorova. 70 stopa, 90 čvorova.

Morali smo prijeći glavnu zapreku koja ovim dijelom države prolazi u smjeru istok-zapad.

Kopilot: - O.K. To je cesta s dva kolnika, 5 milja.

Pilot: - Idemo gore. 200 stopa.

Kopilot: - O.K. Imam je vizualno.

Mi putnici samo smo sjedili i mlatili Hershey čokoladu, kadli je iznenada prednji utovarivač sjeo za strojnicu.

Zgrabili smo puške, pa i mi poskočili. Pojma nismo imali što se zbiva. Nismo mogli bogzna što učiniti, jer progurao li cijev puške u struju zraka koju stvara propeler, to ti je kao da gurneš ruku iz auta koji vozi 100 milja na sat. Drek smo mi mogli napraviti, no osjećali smo da moramo priteći u pomoć.

Nikakve frke zapravo i nije bilo. Samo smo se približavali cesti, a utovarivač se nadao da će netko zapucati na nas, pa da će mu on moći uzvratiti.

Bila je ovo glavna cesta između Baghdada i Jordana. Prešli smo je na visini od 500 stopa. Bilo je mnogo svjetala od konvoja, no mi smo letjeli s isključenim svjetlima i sigurno nas nitko nije mogao čuti. Bio nam je to prvi pogled na neprijatelja.

Pogled na cestu omogućio nam je da se dobro orijentiramo, jer smo znali gdje je ona na karti. Upravo sam se trudio proniknuti koliko ćemo još biti u zraku, kadli sam začuo sirenu.

Dinger i ja smjesta smo nabili slušalice na glavu, pa se, slušajući posadu, z gledali.

-Silazak ulijevo! Silazak udesno!

Sam se pakao otvorio. Helikopter se snažno zanosio čas ulijevo, čas udesno.

Utovarivači su skakali uokolo s džepnim svjetiljkama, pritiš-ćući sve moguće tipke da ispale ometače radara.

Piloti su znali gdje je većina rolanda, no ovaj im položaj očito nije bio poznat. "Osvijetlila" nas je raketa zemlja-zrak uključivši unutrašnji alarm. Da stvar bude još gora, kad nas je uhvatila, letjeli smo razmjerno sporo.

U svjetlu rasvjetnih štapića spazio sam izraz Dingerova lica. Slušajući svu onu samopouzdanu zajebanciju, uljuljali smo se u osjećaj nekakve lažne sigurnosti. Sada sam imao onaj osjećaj koji imaš kad, vozeći auto na trenutak spustiš pogled, da bi, kad ga opet digneš, otkrio kako se situacija ispred tebe odjednom promijenila, pa moraš leći na kočnicu. Nisam znao je li projektil zaista ispaljen ili smo u radarskom snopu, što je na stvari?

-Ma zajebi! - rekao je Dinger. - Ako se dogodi, neću bar da čujem!

Istodobno smo bacili slušalice na pod. Legao sam i sklupčao se, spreman da podnesem prizemljenje. Pilot je bacao letjelicu amo-tamo nebom. Za te su gimnastike strojevi stenjali i naprezali se. Chinook se izravnao i poletio ravno naprijed. Pogled na lica utovarivača kazivao nam je da smo se izvukli. Ponovno sam stavio naglavni telefon i rekao: - Kakva je ovo bila pizdarija? - Vjerojatno roland, tko će znati? Nije nešto naročito lijepo. Za vas, dečki, sve je u redu. Mi smo ti koji se ovim putem moramo vratiti.

Poželio sam istupiti iz ove letjelice i ponovno zadobiti kontrolu nad vlastitom sudbinom. Lijepo je kad te gospodski dovezu na neko mjesto, ali ne baš ovako. A tome još i nije kraj. Ako su Iračani na zemlji izvijestili da su otkrili letjelicu, njihovo bi nas zrakoplovstvo moglo potražiti. Nitko ne zna podižu li Iračani avijaciju niti imaju li mogućnosti za noćno letenje, no mora se računati s najgorim. Znojio sam se kao kakav silovatelj.

Pola sata kasnije pilot nas je upozorio da za dvije minute slijedećemo. Podigao sam dva prsta prema dečkima, isti znak kao i pri padobranskom iskananju. Stražnji utovarivač počeo je otkapčati vrpce koje su vezivale opremu. Pri crvenom svjetlu sićušne svjetiljke koju je držao u ustima izgledao je poput đavla na poslu.

Četvorica nas imala je 203, američku M16 armalhe pušku s tromblonom što ispaljuje 40 milimetarsku bombu koja izgleda poput velikog, tupastog metka; ostali su imali minimi, laki puškomitraljez. Za naše je potrebe armalhe bio bolji od naše nove puške S>Y80. Lakši je i vrlo jednostavan za čišćenje i održavanje. To je dobro, jednostavno oružje koje se u raznim varijantama pojavljuje još od vijetnamskih dana. Pukovnija je SA80 iskušala za vrijeme obuke u prašumi čim su se pojavile; ustanovilo se da to oružje ne odgovara najbolje postavljenim zahtjevima. Kod M16 sve je lijepo i čvrsto, nema nikakvih djelića i komadića koji strše. Sigurnosni zapor vrlo je jednostavan i njime se može rukovati palcem - dok se kod SA80 moraš koristiti prstom kojim okidaš (desnim kažiprstom), što je budalasto. Nađeš li se na pokrivenu zemljištu sa M16, lako palcem možeš kvrcnuti kočnicu a da pritom prst i dalje držiš na okidaču. Osim toga, ako je zapor na M16 postavljen na automatsku paljbu, znaš daje oružje spremno: to znači da je napeto s metkom u ležištu. Pri ophodnji vidiš ljude kako svakih nekoliko minuta palcem provjeravaju kočnicu; nikako ne bi htjeli da slučajnim pucnjem privuku neprijatelja.

M16 ima tihu kočnicu -još jedan plus pri patroliranju - a nema ni dijelova koji bi mogli zahrđati. Da su puške automobili, umjesto odabira ford sierra - koju oni koji je voze hvale kao dobru, pouzdanu i prokušanu - oružjem SA80 vojska se opredijelila za rolls-royce. No prototip rolls-roycea, s mnogo dječjih bolesti. Po mojem mišljenju, jedino što se može prigovoriti 203 jest to što joj se, zbog tromblona, ne može nataknuti bodež.

Na M16 nismo imali remen. Remen označuje da ćeš pušku imati o ramenu: zbog čega bi za vrijeme operacije želio nositi pušku o ramenu, a ne u rukama, spremnu za paljbu? Kad se patrolira s oružjem, uvijek pušku držiš objema rukama, s tim da ti je kundak na ramenu. Što će ti puška ako je ne možeš nositi tako da je možeš hitro upotrijebiti? Dokle god obavlja ono čemu je namijenjeno, a ja ga znam upotrijebiti, ne zanima me kako je i gdje oružje proizvedeno. Dokle god ono ispaljuje streljivo i dok ga imaš dovoljno, to je sve što bi čovjeka trebalo zanimati.

Naravno, oružje je dobro samo onoliko koliko su dobri oni koji njime rukuju. Među momcima mnogo je urođena suparništva kad je riječ o vježbama gađanja bojnomo municijom. Sva naša obuka s oružjem izvodi se s bojnomo streljivom - to tako mora biti, jer se samo na taj način stječe osjećaj za realnost i perspektivu. U vatrenom okršaju strahovita buka umanjit će ti sposobnost djelovanja ako se na nju nisi dobro i istinski naviknuo. Pri pucnjavi armalite zvuči iznenađujuće limeno, ne trza jako. Obično čuješ tuđe oružje bolje od svoga. Kad ispalíš 40 milimetarsku bombu, čuje se samo slab prasak kao da otvaraš bocu; nema nikakve eksplozije ni trzaja.

Imali smo četiri minimija, laka puškomitraljeza kalibra 5,56 milimetara. Mogu se puniti s rasklopnih redenika iz kutije od 200 komada kao i običnim okvirima. Oružje je toliko lagano da se u napadu može koristiti kao puška, no i za davanje vatrene podrške, a ima strahovitu brzinu gađanja. Ima i dvonožac koji jamči, ustreba li, dobru, preciznu automatsku paljbu. Plastične pakirne kutije za streljivo toga oružja nisu najsretnije rješenje. Za ophodnje kutija ti leži preko tijela; može treskati o tebe i otpasti, tako da se na to mora paziti. Nije dobro ni to što meci u kutiji nisu zbijeni natijesno, pa se čuje ritmičko lupkanje, što je osobito nezgodno noću, kad se zvuk lakše širi.

Svaki član ophodnje nosio je i 6,88 milimetarsku raketu američke proizvodnje, namijenjenu pješastvu za borbu protiv tenkova. Ova naprava duga nešto više od dvije stope sastoji se od dviju cijevi koje su umetnute jedna u drugu. Te se dvije tube razdvoje, a unutar unutrašnje cijevi nalazi se raketa spremna za ispaljivanje. Dok ih razvlačiš, iskoče nišanske naprave. Ispalíš raketu i oružje odbaciš. Dobro je jer je jednostavno. Što je nešto jednostavnije, to su izgledi da će funkcionirati veći. Projektil na vrhu nosi kumulativno zrno namijenjeno probijanju oklopa. Upaljač se aktivira nakon 9 metara; i samo okrznuće cilja dovoljno je da izazove eksploziju; 66 ne eksplodira u obliku velike vatrene lopte kao što se vidi u filmovima. To se događa samo u slučaju sekundarne eksplozije.

Nosili smo fosforne granate, kao i obične L2 eksplozivne. Fosfor gori vrlo burno, ostavljajući razmjerno dobru dimnu zavjesu, ako vam je potrebno vrijeme za bijeg.

Granate više nemaju onaj stari oblik, sličan ananasu, kako ih ljudi vole zamišljati. Granate bijelog fosfora cilindrične su, označene sa WP (white phosphorus). L2 je jajolika i sastoji se od žice čvrsto namotane oko eksplozivnog naboja. Ukosujemo igle još više no što su same ukošene da bi za njihovo izvlačenje trebao još veći pritisak. Granatu obavijamo maskirnom trakom da bi ručica bila još osiguranija ako dođe do neke firke s iglom. Zbog toga stoje toliko opasan, bijeli se fosfor ne koristi često na obuci. Nađe li se na vama, morate iz čuture vrlo polako lijevati vodu da prekinete vezu s kisikom i tek ga potom odstraniti. Ne uspijete li, ovaj način umiranja nije osobito lijep.

Svaki od nas imao je barem 10 okvira streljiva, 12, 40 milimetarske bombe, L2 i fosforne granate, kao i 66. Četiri puškomitra-ljesca imala su svaki po 600 metaka, kao i 6 punih okvira. Za osmero-članu ophodnju bila je to zastrašujuća vatrena moć.

Mi koji smo imali 203 provjerili smo jesu li postavljeni trom-bloni. Bob je provjeravao nisu li se redenici sa streljivom za njegov minimi spleli - bitno je da streljivo iz redenika ulazi glatko u oružje. Ako su redenici iskrivljeni, dolazi do zastoja. Vidio sam kako Vince ispituje neće li kutija sa streljivom što je na oružju otpasti. Njegova će klapa osiguravati kružnu zaštitu izbijajući na točke tik izvan dometa helikopterskog zračnog vrtloga. Dok oni budu hrlili van, mi ostali izbacivat ćemo opremu kroz stražnji ulaz što brže budemo mogli.

Stan je provjerio bijeli fosfor kako bi bio siguran da može lako do njega. Svatko se psihički spremao za pokret. Dečki su poskakivali da utvrde je li sve na svom mjestu. Jednostavno otkopčać hlače, potr-paš u njih sve što treba, zatim ih ponovno skopčać, zategneš remen, provjeriš je li sve ono što nosiš o pojasu tamo gdje treba biti, provjeriš jesu li sve nabojnjače i puceta zakopčani. Zatim sve opet ponovno pregledaš i provjeriš imaš li sve i nisi li štogod ostavio na podu.

Po okretanju krakova elise znao sam da helikopter manevrira blizu tla. Stražnja se rampa počela spuštati. Virnuo sam van. Nevjerojatno je koliko ste ranjivi za prizemljenja. Neprijatelj bi mogao pucati na letjelicu, no zbog buke motora toga uopće ne biste bili svjesni sve dok vas ne bi srušio na tlo. Rampa se još više spustila. Pri svjetlu prve Mjesečeve četvrti krajolik je bio crno-bijel poput filmskog negativa. Bili smo u malom wadiju, koji se s obiju strana dizao otprilike četiri metra. Uvis su sunuli oblaci prašine, a Vince i njegovi pomaknuli su se prema izlazu s otkočenim oružjem. Jako se osjećao vonj goriva. Buka je bila zaglušujuća.

Letjelica se još uvijek nalazila nekoliko stopa iznad zemlje kad su iskočili. Dođe li do okršaja, nećemo to znati sve dok ih ne spazimo kako uskakuju natrag.

Pilot je spustio chinook i onih posljednjih nekoliko stopa do tla. Pobacali smo opremu, a onda su za njom iskočili Stan, Dinger i Mark. Ostao sam u letjelici dok je utovarivač s rasvjetnim štapićem u ruci zadnji put pregledavao nije li još štogod zaostalo na podu. Buka rotora se pojačala; osjetio sam da je helikopter podigao svoju težinu sa stajnog trapa. Čekao sam. Uvijek se isplati za svaki slučaj pričekati dodatnih deset sekundi, nego kad helikopter već odleti otkriti da nismo pokupili polovicu opreme. Kao i uvijek, riječ je o ravnoteži između brzine i propisnog obavljanja posla.

Utovarivao je podigao palac i kazao nešto u interfon. Letjelica se počela uzdizati pa sam iskočio. Tresnuo sam na zemlju i pogledao uvis. Helikopter se brzo dizao, a rampa se još zatvarala. Za nekoliko sekundi više ga nije bilo. Bilo je 21,00 i bili smo sami.

Bili smo u sasušenom riječnom koritu. Istočno od nas pružala se ravnica i mrak. Prema zapadu također.

Noćno je nebo bilo kristalno jasno i vidjele su se sve zvijezde. Bilo je zaista prekrasno. Vidio sam svoj dah. Bilo je hladnije no što smo bili navikli. Zrak je bio zaista studen. Znoj mi se slijevao niz lice i počeo sam drhturiti.

Očima treba vremena da se priviknu na tamu. Čunjići u oku omogućuju nam da gledamo po danu; pomoću njih opažamo, doživljavamo boje. No noću od njih nikakve koristi. Tada stvar preuzimaju štapići koji se nalaze na rubu šarenice. Zbog konveksnog oblika oka oni su položeni pod kutom od 45 stupnjeva, pa zato, gledate li noću izravno u nešto, vi to zapravo i ne vidite; zamjećujete samo neku mutnu mrlju. Morate pogled usmjeriti povrh ili pokraj predmeta kako bi se ti štapići našli u najboljem položaju, koji će vam dati sliku. Da bi postali potpuno djelotvorni, potrebno im je četrdeset minuta, no vid će vam se poboljšati nakon pet. A ono što vidite pri prizemljenju i ono što vidite nakon pet minuta dvije su posve različite stvari.

Vince je sa svojim klipanima malo dalje još uvijek osiguravao zaštitu. Bili su se udaljili tridesetak metara na rub uzvišice suhog korita pa su odande motrili okolicu. Privukli smo se uz rub wadija kako bismo bili što sigurniji.

Svako od nas u dva je navrata prenio naprt-njače, kanistere i vreće za pijesak.

Mark je izvadio magellan i odredio naš položaj. Škiljio je u uređaj jednim okom. I najmanja količina svjetla može uništiti noćni vid, pa onda proces prilagodbe mora početi od početka. Moraš li baš nešto pogledati, zatvoriš oko kojim nišaniš, ono "važnije", pa gledaš drugim.

Tako ćeš ipak imati pedeset posto noćnog vida, i to u onom oku koje ti je "jače".

Ležali smo u kružnoj obrani, pokrivajući svih 360 stupnjeva luka. Ništa, baš ništa, nismo radili narednih deset minuta. Izašao si iz bučne, smrdljive letjelice i žustro si radio. Moraš svome tijelu dati priliku da se uklopi u novi okoliš. Moraš se prilagoditi zvucima i mirisima, promjeni klime i terena. Kad tražiš ljude po prašumi, ponašaš se jednako: svako malo zastaneš, ogledaš se, osluškuješ. I u običnom je životu isto. U nekoj tuđoj kući mnogo se opuštenije osjećaš nakon što si u njoj proboravio bar koji časuk. Ljudi koji su srasli s nekim područjem mogu nagonski osjetiti visi li štogod u zraku i prijeti li nesreća; običan turist natrapat će ravno na nju.

Trebali smo utvrditi gdje smo, jer se često pojavljuje razlika između mjesta na kojem se želiš naći i mjesta na koje te RAF iskrcao. Kad jednom uglaviš gdje si, tu spoznaju svakako preneseš i ostalima. Našli smo se, činjenica je, baš na mjestu na kojem smo se i htjeli naći, što je zbilja šteta, jer tako sada nećemo moći zajejavati Kraljevsko zrakoplovstvo kad se vratimo.

Zemljište je bilo bezoblično. Tvrda kamena podloga pokrivena s otprilike pet centimetara krševita škrljevca. Kraj stran i pust poput scene iz Dr. Whoa. Kao da smo na Mjesecu. Na Srednjem sam istoku bio mnogo puta na različitim zadacima i mislio sam da mi je teren poznat, no ovo je za me bilo novo. Uši sam načulio kad je negdje u daljini zalajao pas.

Bili smo vrlo izolirani, no bilo nas je mnogo; imali smo svu silu oružja i streljiva i radili smo ono za što su nas plaćali.

U jednom sam trenutku uočio obris nekakve plantaže kojih 1500 metara prema istoku. Nije je ondje trebalo biti, no bila je - stabla, toranj za vodu, neka zgrada. Sada sam znao odakle onaj lavež. Oglasilo se još nekoliko pasa. Mora da su čuli chinook, ali za svako pučanstvo helikopter nije ništa više nego helikopter. Do gužve će doći samo ako je ondje vojna posada.

Zabrinuo sam se i pitao koliko su pouzdane ostale informacije koje imamo. No pri kraju dana sada smo, eto, ovdje i tu se više ne može ništa učiniti. Ležali smo iščekujući znake kretanja nekakvih automobila, ali ništa se nije dogodilo. Gledao sam još dalje od plantaže. Kao da piljim u beskonačnost.

Promatrao sam svijetleće zrno koje leti uvis. Nisam nigdje mogao vidjeti bilo kakav zrakoplov, no bio je to svejedno divan umirujući osjećaj. Imao sam osjećaj kao da to rade samo zbog nas.

- Jebi ga, krenimo već - rekao je spokojno Mark.

Ustao sam, kadli je iznenada, sa zapada, zemlja bučno eksplodirala, a na nebu se pojavilo zasljepljujuće svjetlo.

- Koji je to kurac? - šapnuo je Mark.

- Helikopter!

Odakle li je ovo sunulo, nisam imao blage veze. Znao sam tek toliko da smo na zemlji deset minuta i da nam predstoji gadna frka. Ni po kakvoj teoriji ovo nije mogao biti jedan od naših helikoptera. Kao prvo, ne bi ovako svijetlio reflektorom. Čiji god bio da bio, izgledalo je kao da leti ravno prema nama.

Isuse, kako li su Iračani mogli tako brzo krenuti na nas? Je li moguće da su chinook pratili od trenutka kad smo ušli u njihov zračni prostor?

Svjetlo kao da je dolazilo i dolazilo. Tek mi je tada sinulo da se ono ne kreće prema nama nego uvis. Blještavo svjetlo nije bilo reflektor nego vatrena kugla.

-Scud! - šapnuo sam.

Čuo sam uzdah olakšanja.

Svima nam je ovo bilo prvi put da gledamo lansiranje scuda i sada smo vidjeli kako je to: nešto slično lansiranju apolla na Mjesec, velika lopta ispušnih plinova, udaljena desetak kilometara, koja izgarajući leti ravno uvis sve dok konačno ne iščezne u tmuni.

"Aleja scudova", "Scudov trokut" - oba su ova izraza koristili mediji, a sada smo ovdje mi, u samom središtu tog područja.

Kad se sve smirilo, uspeo sam se i Vinceu šapnuo na uho da povuče ostale puškomitraljesce. Nije bilo nikakve žurbe. Oblik, odsjaj, sjena, obris, pokret i buka nešto su od onoga što će vas uvijek odati. Polagani pokret ne stvara buku niti ne veže pogled tako lako, i to je razlog zbog kojeg patroliramo tako sporo. Osim toga, ako trčiš pa padneš i ozlijediš se, sve ćeš zajejavati.

Rekao sam im gdje se točno nalazimo i potvrdio u kojem ćemo smjeru dalje, kao i to na kojem ćemo se mjestu naći. Stoga, dođe li do ikakve frke na potezu između ovog mjesta na kojem jesmo i našeg planiranog skrovišta pa se zbog toga razdvojimo, svi će znati da je za sljedeća dvadeset i četiri sata okupljalište već određeno. Ići će na sjever, na kraju izbiti na poluukopani naftovod, pa onda držeći se njega, dospjeti do glavne vododijelnice, gdje ćemo se naći. Naputak je morao biti ovako neodređen, jer bilo što preciznije ne bi ništa značilo momku koji se našao u pustinji

samo s kartom i kompasom; na karti se ionako vide samo grebeni. Nakon toga, a i za naredna dvadeset četiri sata, sljedeće zorno mjesto bit će opet na mjestu desanta.

Sada smo morali poći na područje predviđeno za skrovište. Nastupali smo onako kako smo i uvježbavali: četiri dečka nose opremu, četvorica ih osiguravaju, a potom se smjenjuju. Budući da smo bili u patroli, moralo se postupati strogo taktički: zastali bismo, ispitali teren ispred sebe te nakon svakih par kilometara, kad bismo se zaustavili radi odmora, četveročlano bi osiguranje otišlo naprijed, a ostali bi provjeravali opremu kako bismo se uvjerali da ništa nije ispalo i da su sve naboj-njače i dalje zakopčane te da se nijedna vreća za pijesak nije poderala. S vodom je bilo najgore - kao da jednom rukom nosiš najteži kovčeg na svijetu. Pokušao sam je nositi povrh naprtnjače sve dok me nije satrla bol u leđima. No nitko i nije rekao da će biti lako.

Krećući se što smo brže mogli, no ujedno i taktički, morali smo do OOP-a doći dobrano prije izlaska sunca kako bismo našli tajno spremište za opremu i skrovište za sebe. U zapovijedi sam kao vrijeme pri-jekida kretanja naveo 04,00 idućeg jutra; da do tada i ne dođemo do namjeranog položaja, morali bismo se pozabaviti traženjem pričuvnog skloništa. Imali bismo za to na raspolaganju sat i pol mraka.

Teren me zabrinjavao. Bude li i dalje ovakav, bit će preotvoren i pretvrd za skrivanje. Budemo li morali leći na otvorenom usred bijela dana, stršat ćemo kao buldogova muda.

Orijentirali smo se po azimutu, vremenu i udaljenosti. Jesmo imali magellan, no to je bilo tek pomoćno sredstvo. Ovakvo patrolira-nje kakvo je bilo naše nije bilo pogodno za njega. Osim činjenice da se na nj nije moglo osloniti, taj je uređaj emitirao izdajničko svjetlo, a da operator ne gleda u nj a ne preda se, ne bi bilo nimalo taktički.

Otprilike svakih pola sata uglavljivali smo novo zorno mjesto u slučaju nužde, točku na terenu kod koje smo se mogli prestrojiti ako dođe do okršaja ili do prisilnog hitnog povlačenja. Ako smo došli do nekog istaknutog mjesta, recimo do gomile ostataka drevnog grobišta, vodeći bi čovjek ovo mjesto označio novim zborištem tako da bi dao kružni znak rukom, što bi se potom prosljedilo čitavoj patroli.

Čitavo smo vrijeme nešto proračunavali. Moraš samom sebi postavljati pitanja tipa "što ako". Što ćemo ako dođe do napada s čela? Ili s lijeva? Gdje ću se skloniti? Je li ovo dobro mjesto za zasjedu? Gdje je ono zadnje zorno mjesto u slučaju nužde? Koga imam ispred sebe? Tko je iza mene? Sve vrijeme trebaš paziti da ne bi koga izgubio. Uz to, stalno moraš paziti na to da pokrivaš svoj sektor, a valja pripaziti i na buku koju sam stvaram.

Hodajući tako, postaje ti vruće. Kad se pak zaustaviš, ponovno ti je hladno. Sjediš tako a studen ti plazi niz leđa i ispod pazuha, počinje te zepsti i lice. Na potiljku osjećaš onu groznu neugodnu ljepljivost, a odjeću oko pojasa natapa znoj. Zatim kreneš dalje jer se ne želiš smrznuti. U ovakvim si se situacijama našao bezbroj puta ranije, pa znaš da ćeš se na kraju osušiti, ali zbog toga ti muke nisu ništa manje.

Napokon smo u 04,45 prispjeli u područje zavoja OOP-a. U mrkloj tami nismo mogli vidjeti nikakva automobilska svjetla. Posakrivali smo opremu i Vinceova je škvadra ostala uz nju na straži. Mi ostali idemo naprijed izvidjeti i pronaći neko skrovište.

- Vratit ćemo se ovamo u 05,45 - šapnuo sam Vinceu na samo uho, kako se glas ne bi širio dalje.

Ne uspijemo li se vratiti, no budu li znali da nije bilo nikakva sukoba jer nisu čuli nikakvu galamu, naći ćemo se na patrolnom zbornom mjestu blizu starog naftovoda. Ne bude li nas tamo dvadeset i četiri sata, Vince će se premjestiti natrag na zborište kod mjesta na kojem smo se prizemljili, pa će pričekati daljnja dvadeset i četiri sata, a onda zatražiti izvlačenje. Ne bude li nas tamo, morat će se ukrcati u helikopter i otići. Do helikopterskog zbornog mjesta povući će se i ako čuju okršaj, ali toliko daleko da nam ne mogu priskočiti u pomoć.

Dao sam i naputke u vezi s povratkom. - Doći ću iz istog smjera u kojem odlazim - šapnuo sam Vinceu - i dok budem prilazio, bit ću sam. Ruke ću raskriliti poput raspela, s tim da će mi oružje biti u desnici.

Zatim ću prići da me dečki prepoznaju, pa se onda vratiti i dovesti preostalu trojicu. Sve ću ovo obaviti osobno, jer koliko god bilo važno da dečki prepoznaju mene, isto je toliko važno da se i ja uvjerim da možemo slobodno pristupiti; mogli bi, naime, biti pobijeni, s tim da nas neprijatelj čeka u zasjedi. Ostala će trojka biti raspoređena kao podrška, pa će, dođe li do firke, sasuti vatru kako bih seja mogao povući natrag k njima.

Otišli smo u izviđanje te nakon pola sata našli pogodno mjesto za PS - razvode na kojem su bujice tijekom tisuću godina izlokale malo udubljenje, otprilike pet metara visoko u stijeni, s tim da postoji i prevjesna stijena. Bit ćemo u mrtvom kutu, zaštrti od pogleda i s djelomičnom zaštitom od paljbe. Nisam mogao povjerovati da imamo toliko sreće. Smjesta smo se vratili po ostale.

Svu smo opremu prenijeli u PS. Špilju je velika stijena dijelila na dva dijela; skupili smo svu opremu i rasporedili se u dvije skupine oko nje. Napokon sam se osjetio sigurnim, premda se pri noćnom pronalaženju PS-a javlja problem da ujutro čitava situacija može izgledati posve drukčije. Možeš tako ustanoviti da se ono što ti se učinilo savršenim PS-om nalazi ravno usred stambenog naselja.

Sad je nastupilo novo razdoblje mirovanja, počinka, tišine, osluškivanja što se zbiva, uklapanja u novi okoliš. Kraj nije više izgledao onako tuđe i osjećali smo se sigurnijima.

Bilo je vrijeme da se malo i odspava. Ima jedna vojnička uzrečica koja glasi: "Kad god u bici nastupi zatišje, spusti glavu na počinak", i to stoji. Moraš spavati kad god mogneš, jer nikad ne znaš kad će ti se za to opet pružiti prilika. Na straži su bila dvojica, s tim da su se smjenjivali svaka dva sata. Morali su motriti i osluškivati. Pođe li išta prema nama, trebali su nas upozoriti i dignuti. Mi ostali spavali smo pokrivajući vlastite sektore, tako da smo se morali samo preokrenuti i zapucati.

Te nas je noći nadletjelo više mlažnjaka. Vidjeli smo protuavionsku vatru i plamen u Bagdadu kojih 150 kilometara daleko od nas. Na zemlji nije bilo nikakvih incidenata.

U samo praskozorje izvukao sam se iz PS-a s još jednim momkom da provjerimo nismo li za sobom ostavili otiske cipela, izgubili opremu, narušili okoliš ili dali bilo kakav izdajnički "znak". Morate pretpostavljati da svatko u svemu može biti bolji od vas - pa i u traganju - te se u skladu s time i ravnati.

Postavili smo mine tako da oba stražara mogu vidjeti i njih i svoju zonu promatranja te da ih lako mogu aktivirati "čegrtaljkom" koja im je pri ruci. Primijeti li stražar neki pokret, probudit će sve nas ostale. Tada neće doći ni do kakvih grozničavih pokreta - samo ćemo se pripremiti za napad. Sve se uvijek odvija polagano. Znat ćeš ako moraš pohitati jer ćeš čuti stražarevu paljbu. Nađe li se netko u poziciji da nastrada od mine, mi ćemo biti u situaciji da nas razotkriju, pa stoga straža odlučuje o aktiviranju ili neaktiviranju "čegrtaljkom". Pridje li nam netko toliko blizu da se nađe u zoni mina koje su postavljene kao posljednje sredstvo obrane, morat ćemo ući u okršaj. No skrivanje nam je i dalje bilo najbolje oružje.

Popeo sam se do zaštićenog položaja zbog dodatne provjere. Gledajući na sjever, prema OOP-u, vidio sam pustopoljinu od kojih 600 metara, zatim blagi uspon od otprilike pet metara, a zatim, nakon daljnjih 400 metara, plantažu. Prema istoku i zapadu dokle god je oko sezalo sve je bilo ravno. Prema jugu, meni s leđa, na nekih 1500 metara nalazila se još jedna plantaža s tornjem za vodu i nekim zgradama. Prema karti i Bertovim informacijama, ovih naselja ovdje ne bi smjelo biti, no bilo ih je, i to previše blizu da bismo bili spokojni.

Čuo sam kako se po još neviđenom OOP-u kreću vozila, no ona nisu bila važna. Moglo nas se opaziti samo s ruba uzvisine s druge strane. S ove naše strane wadija nije nas se moglo vidjeti zbog pre-vjesne stijene. Mogli su nas vidjeti samo ako i mi vidimo njih.

Spustio sam se i obavijestio dečke što sam vidio. Na straži je trebao ostati samo jedan čovjek, jer je sa svoga položaja mogao promatrati sam wadi a i gornji rub uzvisine. Dok sam iznosio svoje izvješće, stražar nam je bio okrenut leđima; obavljao je svoju dužnost. Opisao sam što sam vidio na uzvisini i izložio što ćemo raditi u slučaju da se tijekom dana upustimo u okršaj.

Bio je trenutak za odašiljanje operativnog izvještaja bazi. Dok to ne učinimo, nitko neće znati gdje smo i u kakvu smo stanju. Tijekom ovog zadatka nastojat ćemo ove izvještaje slati svakog dana; javljat ćemo gdje smo, što smo doznali o neprijatelju ili što smo poduzeli protiv njega, obavještavati o budućim nakanama i slati sve moguće informacije. Oni će nama uzvraćati uputama.

Dok sam pisao, Legs je pripremio radio. Šifrirao je poruku i, utipkavši je, spremio se za odašiljanje. Patrolni će je radio odaslati u jednoj jedinjoj vrlo kratkoj emisiji, koju neprijatelj praktički neće moći detektirati. Ta će se emisija odbiti od ionosfere, a mi ćemo pričekati nekakvu potvrdu primitka.

Dobili smo kurac.

Legs je pokušavao i pokušavao, no ništa se nije dogodilo. Bili smo zlovoljni, ali ne i očajni, jer smo znali kako se postupa u slučaju gubitka veze. Sljedeće ćemo se noći jednostavno vratiti do mjesta desanta i ondje se u 04,00 sastati s helikopterom zbog zamjene radio-aparata.

Ostatak dana proveli smo iskušavajući različite antene - od savijene žice pa do poluperiodnog dipola. Svi smo mi prošli vezističku obuku i svi smo pokušavali, no nije išlo.

Svi smo stražarili po dva sata, a pola sata prije zalaska sunca svi smo bili u stanju spremnosti. Najbolji su uvjeti za napad malo prije zalaska sunca i malo prije svanuća, tako da su, u skladu s uobičajenim operativnim postupkom, u to doba svi budni i sve je spremno za pokret. Postavili smo se s oružjem u vatreni položaj i pripremili šezdeset-šestice, skinuvši im gornju navlaku i otvorivši cijev tako da budu spremne za paljbu. Kad je sunce zašlo, sve smo ponovno spremili i pripremili se za izviđačku patrolu.

Sa svojim sam odredom otišao u 21,00. Vrijeme završetka akcije dogovorili smo za 05,00. Ne vratimo li se do tada, to će značiti daje bilo firke - ili smo se izgubili, ili se netko ozlijedio, ili smo stupili u kontakt s neprijateljem, što bi Vinceovi ljudi trebali čuti. Ako ne budu čuli okršaj, trebaju čekati na PS-u sve do 21,00 iduće večeri. Ne dođemo li ni dotad, trebaju se prebaciti na mjesto sastanka s helikopterom. Bude li borbe, trebaju se prebaciti na mjesto

sastanka s helikopterom a mi ćemo se također svojski potruditi da donle stignemo do sljedeće evakuacije, dogovorene za 04,00.

Stan, Denger, Mark i ja popeli smo se preko ruba wadija u posvemašnjem mraku. Zadaće nam je bila potvrditi položaja OOP-a i locirati zemaljsku liniju. Besmisleno je sjediti povrh nečega što smatraš svojim ciljem ako to nisi i potvrdio. Koliko smo znali, OOP se trebao nalaziti kilometar dalje, pa je to valjalo i provjeriti. Patrolirat ćemo u smjeru obrnutom od kazaljke na satu, krećući se generalno prema sjeveru, koristeći se reljefom zemljišta da vidimo hoćemo li naići na išta što sličí OOP-u.

Prvo smo, međutim, morali odrediti neki orijentir po kojem ćemo se ravnati pri povratku do PS-a ako se slučajno izgubimo. Odredit ćemo azimut ravno prema sjeveru dok ne stignemo do druge strane ceste, gdje ćemo pokušati naći nekakvu stijenu ili neku drugu istaknutu točku. Tada ćemo, ako se izgubimo, znati da trebamo samo ići uzduž uzvisine, pronaći orijentir te se, idući ravno na jug, vratiti u razvođe.

Orijentacija po karti bit će teška jer na njoj nema nikakvih istaknutih točaka. U većini zemalja postoje uzvisine na kojima se mogu odrediti reperi, postaje i ceste i drugi orijentiri, i sve je vrlo jednostavno. U prašumi je također lako, jer imaš svu silu rijeka i možeš se koristiti izohipsama. Ali ovdje, usred pustinje, nema ama baš ničega, pa sve opet ovisi o azimutima i brojenju koraka, uz pripomoć magellana.

Našli smo odgovarajući orijentir, jednu veliku stijenu, te krenuli na zapad smjerom obrnutim od kazaljke na satu. Već za nekoliko minuta ugledali smo prvu točku te noći i odmah začuli lavež. Beduini se noću ne kreću; čim sunce zađe, odlaze u krpe. Stoga ako pas laje, znaju da nešto nailazi. Za nekoliko su se sekundi još dva psa pridružila prvome.

Prvi sam čuo tiho rezanje. Podsjetilo me na dane patroliranja u Sjevernoj Irskoj. Treba stati i prosuditi što se zbiva. U devet desetina slučajeva radi se o ulasku na pseći teritorij; ako se povučesh, sjedneš i pričekaj da se sve smiri, onda će se to i dogoditi. Naš se problem sastojao u tome da smo ovu točku morali propisno izvidjeti. Psi su lako mogli biti dio obrane položaja scuda.

Sjeli smo i iz korica izvadili svoje borbene noževe. Bit će za njih posla ako nam priđu psi pa počnu istinski lajati ili se pak odluče za napad. I u jednom i u drugom slučaju pobit ćemo ih. Trupla ćemo ponijeti se sobom, tako da ujutro njihovi gazde zaključe da su životinje odbjegli ili odlutale. Bit će im to čudno, no to je najbolje što možemo učiniti u ovoj situaciji.

Osluškiivali smo i čekali svjetla koja će sinuti kad ljudi izađu pogledati čemu lavež. Ništa se nije dogodilo. Počeli smo se ogledavati uokolo ne bismo li s neke druge strane mogli utvrditi o čemu je riječ. Zaobišli smo položaj te ustanovili da su ovo samo neki domoroci. Bilo je tu nekoliko šatora, zemunica, džipova i kojekakvih drugih vozila, no ni traga vojsci. Magellanom smo odredili koordinate, tako da kad se vratimo u PS možemo obavijestiti ostale te zatim oprezno krenuli dalje prema sjeverozapadu. Željeli smo zasad izbjeći plantažu, koja je, kao što smo znali, sjeverno od nas.

Bio sam predvodio ophodnju kad sam spazio nešto pred sobom. Zaustavio sam se, osluhnuo, pa se polako približio.

Četiri šatora i vozila nalazili su se pokraj dva S60 protuzrako-plovna topa, naznačujući tako postrojbu jačine jednog voda. Sve je mirovalo. Nigdje nikakve straže. Mark i ja krenuli smo polako naprijed. Ponovno smo zastali, ogledali se, osluhnuli. Nismo htjeli izbiti baš na sam taj položaj, već mu se toliko približiti da što bolje doznamo što je posrijedi. Nitko nije spavao ni na topovima ni u vozilima. Mora da je cijeli vod bio u šatorima. Čuli smo ih kako kašlju. Ovaj nas položaj nije neposredno ugrožavao, ali me zabrinjavalo to što je protuzrakoplovno oružje ovdje postavljeno zbog toga da nešto čuva. Ako je to sam OOP, neće biti nikakvih problema. Opasnost je ležala u tome što bi ovo mogao biti dio oklopne borbene grupacije ili nečeg sličnog. Mark je magellanom odredio položaj, pa smo zatim otišli na sjever.

Hodali smo 4 kilometra ne naišavši ni na što, pa smo zaključili daje ono što smo bili prešli ranije bio zapravo OOP. Prema magellanu položaj našeg PS-a bio je 1 kilometar sjevernije od mjesta po kojem se, prema karti, trebao nalaziti OOP, što je bilo zanemarivo. Na karti je i pisalo da su ceste, stupovi dalekovoda i naftovodi ucrtani približno.

Sada smo posve pouzdano znali da smo po propisima pronašli zavoj OOP-a, no, na žalost, znali smo i to daje ovaj kraj vrlo napučen: plantaže su se nalazile sjeverno i južno od nas, civili dalje niz cestu, a položaj S60 sjeverozapadno od našeg PS-a. S taktičke točke gledano, svoj smo PS mogli isto ovako postaviti i nasred londonskog Piccadilly Circusa. Ali opet, nitko i nije rekao da će biti lako.

Vratili smo se da pogledamo zgrade na plantaži sjeverno od našeg PS-a. Bio sam planirao da ovo pogledamo kao zadnje, jer je ovo bila najopasnija lokacija za koju smo znali prije izviđanja. Prošvr-ljali smo malo oko plantaže te otkrili da se ona sastoji samo od vodenog tornja i jedne prazne zgrade u kojoj se vjerojatno nalazila crpka za

natapanje. Nije bilo nikakvih vozila, svjetala, nikakvih znakova života, što nam je bilo drago. Ovo je očito bilo namijenjeno održavanju, a ne stanovanju.

Kad smo se vraćali u PS, vidjeli smo lansiranje još jednog scuda sjeverozapadno od nas, na približnoj udaljenosti od 5 kilometara. Izgleda da smo se našli u središtu jednog velikog lansirnog područja. Imat ćemo mi ovdje lijepe zabave. Ponovno smo uzeli koordinate.

Kročili smo natrag prema PS-u, pronašli reper, pa se od njega spustili ravno na jug prema wadiju. Kad sam došao do njegova ruba, raširio sam ruke kao na raspelu.

Na straži je bio Bob. Stajao sam tako i čekao da izviri. Nasmiješio mi se, pa sam se vratio po ostale dečke. Pogledao sam na sat. Ophodnja je trajala pet sati.

Nije bilo razloga da dečke informiram istog trenutka, jer su oni koji nisu bili na straži spavali, a noću bih obavještavanjem samo stvorio neželjenu buku. Bilo je, međutim, važno da svi doznaju što smo vidjeli. Sve ono što smo učinili i vidjeli trebaju znati svi ostali. Odlučio sam pričekati zoru.

Stražar nas je u svanuće probudio i svi smo zalegli u streljački položaj. Nakon toga, a prije no što ću ih izvijestiti o noćnoj izvidnici, želio sam ponovno provjeriti branjeni položaj, premda smo ga sinoć pregledali. Pouzdano sam znao da smo na OOP-u, no htio sam pronaći bilo što čime bismo utvrdili gdje su zemaljske linije. Bilo je tu još nečeg osobnog: htio sam provjeriti da iznad nas nije došlo ni do kakvih promjena. Zvučno izolirani zidovima špilje, mogli smo tako mirno sjediti dok grupa Genesis održava koncert na otvorenom, a da mi pritom ne čujemo baš ništa. Chris me štitio dok sam se prtio uza stijene i virio preko ruba. Bio je posljednji trenutak u kojem bih se za danjeg svjetla odvažio na ovo.

Pogledao sam prema sjeveroistoku i tamo, baš na samom kraju OOP-a, nalazila su se nova dva S60. Mora da su stigli noću. Vidio sam dva teretna vozila, šatore, momke koji se protežu i kašlju - sve to na udaljenosti od pukih 300 metara od našeg položaja. Nisam mogao vjerovati. Posve nestvarno! Mora da ih je naša izvidnica promašila kojih pedesetak metara. Spustio sam se i obavijestio Chrisa, a onda otišao ostalima podnijeti izvješće. Mark se uspeo i nakratko zirnuo da potvrdi kako nemam halucinacije.

Ovakav razvoj događaja nije me zapravo impresionirao. Bilo je pomalo jezivo, jer su oni tipovi bili ravno iznad nas. Oni će nas gadno zakočiti.

Razastro sam kartu i pokazao sve lokacije koje smo otkrili - uključujući i nove položaje S60. Ostatak dana proveli smo u nastojanjima ponovnog odašiljanja našeg operativnog izvješća. Novi su S60 ovdje očito zbog zaštite OOP-a. Nisu, dakle, imali nikakva razloga za slanje patrola za čišćenje terena. Bili su u svojoj zemlji i uzajamno su se podržavali. Uvjeravali smo jedan drugoga da nas mogu otkriti samo s ruba druge uzvisine, a i tad samo ako netko stoji baš na njemu i gleda dolje.

Opet smo se svi trudili oko radija, ali bez ikakva uspjeha. Ona naša varijanta za slučaj gubitka komunikacije mora da se dosad već počela odvijati, pa je helikopter vjerojatno već dobio nalog da se s nama sretno idućeg jutra u 04,00. Nismo bili nimalo zabrinuti. Bili smo u skrovištu, a bili smo osmeročlana patrola. Kad se nađemo s letjelicom, razmijenit ćemo aparate ili se pak ukrcati i otići na neko drugo mjesto.

U mislima sam ponovio postupak na helikopterskom zborištu. Pilot će dolaziti s naočalama za noćno promatranje na glavi, pazeći na signal moje infracrvene lampe. Bljesnut ću mu slovo BRAVO kao znak raspoznavanja. Sletjet će pet metara desno od mene koristeći se pritom svjetlom kao reperom. Utovarivačeva su vrata odmah iza pilota i ja ću samo morati prići, predati radio i prihvatiti novi aparat koji će mi uručiti. Bude li za nas ikakva poruka, čovjek će me primiti za ruku pa mi dati pismenu poruku. Ako se pak bude radilo o dužoj poruci, spustit će rampu, prići će utovarivač i pomoći mi da se popnem u letjelicu. Ostali članovi patrola bit će na položajima kružne obrane. Budem li morao ući i njih ubaciti, znaju kakav je postupak. Želim li da nas premjeste, zgrabit ću utovarivača i pokazati mu otraga prema rampi. Rampa će se tada spustiti i svi ćemo se ukrcati.

Tako je to bilo planirano. Bez ikakve firke. Povući ćemo se te noći i premjestiti.

Čitav smo dan slušali kako vozila tutnje OOP-om. Nisu značila nikakvu prijetnju.

Međutim, negdje sredinom poslijepodneva, čuli smo mladenački glas s daljine ne veće od pedeset metara. Dijete je vikalo i kričalo, a onda smo začuli topot koza i cilik zvonca.

Nije to bio nikakav problem. Ne može nas otkriti sve dok ne ugledamo osobu na drugoj strani ruba. Ni na koji drugi način nisu nas mogli vidjeti. Osjećao sam se sigurnim.

Koze su se približile. Bili smo u stanju najveće pripravnosti; bili smo pod punom opremom s oružjem u rukama.

Nije bilo kao da smo zatečeni u vrećama za spavanje ili za sunčanja. Pa ipak, osjetio sam da mi palac klizi prema kočnici moje 203.

Zvono je zazvonilo točno iznad nas. Podigao sam pogled baš u trenutku kad se s druge strane ukazala kozja glava. Osjetio sam da stiš-ćem čeljusti od straha. Svi su se skamenili. Samo su nam se oči micale.

Do ruba je dolutalo još nekoliko koza. Hoće li za njima doći i pastir?

U vidokrugu se pojavilo tjeme mlada čovjeka. Zaustavilo se i okretalo na jednu i drugu stranu. Zatim je pošlo naprijed. Ugledao sam profil malog smeđeg lica. Dečka je, čini se, zaokupilo nešto što se nalazilo iza njega. Krećući se naprijed, gledao je nekako preko ramena. Pomolio mu se vrat, pa ramena, a potom i prsni koš. Do ruba nije mogao biti dalje od metra. Okretao je glavu čas na jednu, čas na drugu stranu, vičući na koze i udarajući ih dugačkom šibom.

U sebi sam mu doviknuo da ne gleda dolje. Još nam nije sve propalo, dokle god bude gledao u drugom smjeru. Molim te, nemoj da se sretnemo oči u oči, gledaj samo svoja posla...

Okrenuo je glavu i promotrio okoliš.

Polako sam bezglasno rekao: Odjebi!

Pogledao je dolje.

Gad! Sranje!

Pogledi su nam se sreli i na trenutak zastali. Nikad u dječjim očima nisam vidio toliko iznenađenja.

Što sad? Stajao je kao ukopan. Razna su mi rješenja strujala kroz glavu.

Da ga pogodimo? Previše buke. Osim toga, zašto? Ne bih ga želio ostatak života imati na savjesti. K vragu, mogao bih ja biti Iraćanin u neprijateljskoj pozadini u Britaniji, a ovo gore, preda mnom, Katie.

Dečko je potrčao. Moje su ga oči slijedile. Pokrenuo sam se. I Mark i Vince četveronoške su, poput luđaka, jurnuli nastojeći presjeći dečku put. Ščepati ga, to je bilo ono prvo. Kasnije ćemo moći odlučiti što ćemo s njim - svezati ga i natrpati mu usta čokoladom ili već nešto drugo. No zbog opasnosti da nas ne otkriju s položaja S60 naše je kretanje bilo vrlo ograničeno, a dečko je na samom startu izborio veliku prednost. Nestao je, utekao, derući se kao luđak, trčeći prema topovima.

Mogao je učiniti svašta. Mogao je ne reći nikome ništa, jer bi inače dopao različitih neugodnosti - možda se nije uopće smio naći na tom području. Mogao se povjeriti svojoj obitelji ili prijateljima, ali tek kasnije, kad stigne kući.

Ili je pak mogao nastaviti trčati i vikati čitavim putem. Morao sam pretpostaviti ono najgore. I onda? Mogli su mu ne povjerovati. Mogli su doći i sami pogledati. Ili su pak mogli pričekati pojačanje. Morao sam računati s time da će informirati druge, pa nas kasnije potražiti. I onda? Otkriju li nas, doći će do kontakta prije mraka. Ne otkriju li nas, pružit će nam se prilika da se izvučemo pod zaštitom mraka.

Svoj smo PS odabrali zato što nam pruža zaklon od pogleda - izuzev ono mjesto na kojem se pojavio dečko. Sasvim sigurno nismo ga odabrali kao mjesto koje ćemo braniti. Bilo je to zaokruženo mjesto, na vrhu vododijelnice, s kojeg se nije imalo kamo.

Ništa nije trebalo reći; svatko je znao što nam je činiti. Sve se zbilo brzo. Međutim, to nije značilo da moramo jednostavno uprtiti svoje stvari i uteći, jer bi takvo rješenje bilo kontraproduktivno. Isplati se potrošiti nekoliko trenutaka da se stvari razbistre.

Svi su niz grlo stuštili čokoladu i vodu. Nismo znali kad ćemo opet moći jesti. Provjerili smo jesu li nam nabojnjače zatvorene, puceta na džepovima s kartama pokopčana, kako karte ne bi poispadale, okviri s municijom pravilno postavljeni. Provjere, provjere i opet provjere.

Vince je izgurao Stana i Boba s minimijima. Čim se druga dva čovjeka sprema, smijenit će se s ovom dvojicom, kako bi se i straža stigla spremirati. Svi ostali automatski su obavljali neophodne zadaće. Vince je pregledao opremu koju smo bili pohranili. Izvukao je kanistar s vodom i pomogao ljudima da napune čuture. Stupimo li u borbeni dodir, izgubit ćemo naprtnjače i sve što je u njima. Ljudi su pili u velikim gutljajima da uzmu što je moguće više vode; praznili su čuture pa ih ponovno punili. Čak ako i ne dođe do okršaja, znali smo da nam predstoji užasno tabananje.

Provjerili smo opremu o pojasu kako bismo bili sigurni da su sve nabojnjače zatvorene te da za bježanja ništa nećemo izgubiti. Okviri usađeni? Provjeri još jednom. Oružje na gotovs i zakočeno? Naravno, bilo je, no ipak smo ga provjerili. Zatvorili smo dvije cijevi naših 66 i sklopili ih da bismo ih lakše nosili. Nismo se gnjavili stavljanjem završnih čepova i remenja nego smo oružje samo utaknuli među uprtače kako bi bilo smjesta spremno za uporabu. Provjerili smo mogu li se rezervni okviri hitro izvući. Utakneš li ih na pogrešan način, gubiš dragocjenu sekund-dvije da ih pre-okreneš. Staviš li ih na opasač tako da im zaobljenje stoji kako treba, lako ih usađiš na njihovo mjesto. Mnogi ljudi stavljaju komadić mas-kirne vrpce na okvir da bi ga lakše mogli izvući. Kad ispraznim okvire, bacit ću ih niz borbeno odijelo kako bih ih kasnije napunio. Možemo se koristiti mecima iz minimijeva redenika. Za sve je ovo trebalo nekoliko minuta, no bilo je bolje potrošiti vrijeme na to nego jednostavno ustati i potrčati.

Znali su gdje smo - čemu onda hrliti? Straža će nam javiti dolaze li.

Legs se smjesta latio radija. Ražestio se razvlačeći sve moguće antene, iskušavajući različite kombinacije koje nije mogao iskušati dok smo bili sakriveni. Sada, kad su nas razotkrili, mogao je raditi što je htio. Uspije li odaslati poruku, naši bi nam mogli poslati nekoliko brzih mlažnjaka. Mogli bismo razgovarati s pilotima preko TACBE-a i dobiti vatrenu podršku, što bi bilo jako zgodno.

Ostali su se pobrinuli za Legsovu vodu. Dok se grbio nad aparatom, dečki su otvorili njegovu opremu, izvadili čuture, dali mu da ih iskapi, pa ih ponovno natočili te mu pridodali dodatnu hranu. Kad je on osjetio da nam je vrijeme isteklo, rasklopio je uređaj i spakirao ga na vrh svoje naprtnjače.

- Upute za karte su u desnom džepu na mojim hlačama - rekao je svima. - Radio je na vrhu moje naprtnjače. - Sve je ovo bilo strogo propisano, tako da bismo, u slučaju da on padne, mi ostali mogli brzo pronaći uređaj, ali i on se strogo držao propisa kako bi bio siguran da ih svi znaju.

Kad se spremio, Legs je smijenio Boba na straži. Vladala je atmosfera prihvaćanja odgovornosti, mirnoće dobro uvježbane rutine koja se ispunja do zadnjeg slova.

Svi su bili spremni za pokret bude li to neophodno. Za sve ovo potrošili smo sve u svemu tri minute. Preostao je još sat i pol dnevnog svjetla.

Naše najbolje oružje bilo je skrivanje, no onaj nas je dječak razočarao. Tu gdje smo se nalazili nismo se mogli boriti. Položaj je bio toliko stiješnjen da bi dostajala samo jedna do dvije granate da nas unište. Preostalo nam je jedino da se izvučemo na otvoreno i borimo ili možda pobjegnemo. U dreku smo ako ostanemo gdje jesmo, a u dreku smo i izađemo li na otvoreno, jer ondje nema nikakva zaklona. Kao da s tave koja se grije treba skakati u vatru, no u vatri smo imali bar nekih izgleda.

Klopot gusjeničara dopro je s juga. Sada se više nismo mogli izvući iz wadija - bilo je prekasno. Jedini izlaz blokirao nam je ovaj oklopnjak. Morat ćemo prihvatiti borbu ovdje.

Nisam mogao shvatiti zašto ovamo, na ovaj mali, stiješnjeni prostor, dovlače oklopni transporter. Valjda ipak računaju s time da imamo protuoklopna oružja? Rasklopili smo naše 66 i rastrčali se da pronađemo dobar borbeni položaj. Chris je skakutao sa svojim starim njemačkim šešišrom iz Afrika Corpsa na glavi, pokazivao na naše šezdesetšestice i govorio nam poput najstrpljivijeg instruktora na svijetu: - E pa, dečki, pripazite na vatreni konus! Pazite, molim vas, na vatreni konus! Ova faca mora subotom uvečer u grad. Nimalo ne čezne za šrapnelima!

Stan je preko nišana svog napetog minimija zurio u obris razvoda u smjeru iz kojeg se čuo zvuk vozila na gusjenicama. Dokotrljalo se bliže. Sijevnuo je metal kad smo ga ugledali. Što li je pak ovo, do vraga? Nije izgledalo kao oklopno vozilo koje sam očekivao.

Stan je viknuo: - Buldožer!

Nevjerojatno. Gadna frka tek što nije izbila, a ovaj ovdje idiot prečka nešto s rovokopacem. Došao je na 150 metara od našeg položaja, ali nas vozač nije ugledao. Čovjek je bio u civilu. Mora da je ovamo dospio bez ikakvih zlih namjera.

-Ne pucajte - kazao sam. - Moramo ovo uzeti kao razotkrivanje, ali kakvo razotkrivanje, to još ne znamo.

Vozač kao da je svu pozornost posvetio pronalaženju puta iz wadija. Manevirao je amo-tamo, činilo nam se, čitavu vječnost.

-Jebi ga - rekao sam Vinceu - trebamo otići. Ne možemo tek tako sjediti ovdje.

Idealno bi bilo pričekati sumrak, no čutio sam da će situacija izmaknuti iz ruku.

Buldožer je iznenada nestao, a buka motora utihnula. Mora da je vozač pronašao otvor za kojim je tragao.

Bilo je vrijeme za polazak. Kazao sam Stanu da povuče dečke s minimijima tako da svi čuju što ću im reći.

Skupili smo se s uprćenom opremom i naprtnjačama do nogu. Ovo je bio osjetljiv položaj, jer smo svi bili toliko zbijeni, no moralo se tako jer su svi morali saznati što se zbiva.

Počeo sam iznositi ono što je bilo očito. - Maknut ćemo se odavde - rekao sam. - Ići ćemo na zapad, nastojati izbjeći protuavionske topove, a onda krenuti na jug prema mjestu sastanka s helikopterom. Sastanak s helikopterom bit će sutra u 04,00.

-Vidimo se u Pudding Clubu - kazao je Chris.

Vremenski uvjeti u područnoj bazi

Na otvorenoj ravnici sjeverozapadnog Iraka

Oprema teška 94 kilograma koju je nosio svaki član patrole
Dio SAS-ove patrole naoružan sa 203
Protupješađijska mina claymore s priborom te (dolje) punjenjem usađenim u plastični eksploziv
Protupješađijska mina elsie, neaktivirana i aktivirana
Patrolni radio PRC 319 kojim se munjevito emitiraju šifrirane poruke
Rucnim magellan GPS, uređaj za orijentaciju uz pomoć satelita

-Zajebi to - rekao je Dinger svojim užasnim glasom W. C. Fieldsa. - Na zapad, mladiću, idi na zapad.
Uprtili smo naprtnjače i ponovno provjerili opremu o pojasu. Ostalo smo ostavili. Ostavili smo i mine, jer nije bilo vremena da ih pokupimo.
Zbog položaja S60 postojao je samo jedan put izlaska. Na zapad, pa na jug, većim korištenjem uleknuća na terenu. No nećemo se žuriti. Nismo htjeli praviti pogreške. Imali smo izobilje vremena do sastanka sa helikopterom, samo ako se uspijemo izvući iz ovog dreka i zavući pod okrilje mraka.
Osjećao sam strepnju, ali i olakšanje. Nakon tolikih silnih napora u vezi s planiranjem, tabananjem, pronalaženjem i utvrđivanjem OOP-a te uz nesreću s izgubljenim vezama zavrjedili smo nešto bolje. Pomislio sam da imamo rješenje: moramo se samo strpjeti do idućeg jutra u 04,00 i evo nas opet. No pri kraju ovoga dana bili smo osmeročlana borbena patrola, imali smo puške, metke, 66. Što bi se još moglo poželjeti?
-Hajde - rekao je Mark - prerušimo se u čalmaše.
Preko lica smo navukli krinke. Sunce nam je sjalo u oči kad sam u koloni poveo postrojbu. Kretali smo se propisno, polako, izviđajući teren.
Wadija je nestalo i ostali smo na otvorenoj ravnici. Držeći se neravnina na terenu, izašli smo na zapad, a onda okrenuli ulijevo prema jugu.
Neprekidno sam motrio sjever, jer nisam želio da se postrojimo pred protuzrakoplovnim topovima. Sa svakim sam korakom očekivao zuj 57 mm taneta kraj glave. Zašto ne pucaju? Nisu povjerovali dječaku? Čekaju pojačanje? Ili samo čekaju da nas opkole i onda navale?
Patrolirali smo dalje na zapad još pet minuta, održavajući razmak među ljudstvom kako bismo u slučaju velike frke gubitke sveli na najmanju mjeru. To jest propisno, ali dođe li do okršaja na čelu, čovjek koji je u zaštitnici morat će trčati možda i šezdesetak metara da bi se pridružio ostalima u slučaju potrebe, ovisno o tijeku same akcije.
Kad smo okrenuli prema jugu, s lijeve strane prema OOP-u zemljište se neznatno diglo. Još smo se nalazili u mrtvom kutu što se tiče topova, koji su bili podalje s druge strane. Kad smo krenuli na jug, nismo mogli povjerovati svojoj sreći. Ništa se nije zbililo. A onda smo s istoka, naše lijeve strane, začuli zvuke gusjeničara.
Adrenalin je brznuo; krv šiknula. Zaustavili smo se. Nismo mogli naprijed, nismo mogli natrag. Kamo se uopće moglo? Znali smo što slijedi.
Vidio sam da se svi pripremaju. Znali su što im je činiti. Poskidali su naprtnjače i provjerili jesu li im sve nabojnjače zatvorene. Nije dobro juriti u napad i ustanoviti da nemaš okvira za streljivo jer su ti svi poispadali. Provjerili su svoje oružje prema rutini koja im je ušla u krv. Od kontakta nas je najvjerojatnije dijelilo tek nekoliko sekundi. Pogledom sam potražio dublje uleknuće od plitke rupe u kojoj sam se našao.
Najcrniji je trenutak onaj tik prije izbijanja okršaja. Ne vidi se ništa. Možeš samo osluškivati i misliti. Koliko li će tih strojeva doći? Hoće li se kotrljati ravno na nas - što će i učiniti, imaju li imalo mozga - te u nas uperiti strojnice poput šmrka? Nikamo se nije moglo pobjeći. Morat ćemo se boriti. Škripa oklopnih gusjenica i oštar zvuk turi-ranja motora orili su se oko nas. Još uvijek nismo znali gdje su.
- U kurac, krenimo! Krenimo! - vrisnuo je Chris.
Preplavio me iznenadni osjećaj zajedništva sa svima koji smo se našli u ovom govnu. Nisam pomislio na umiranje, tek na to da se izvučemo iz ovoga.
Ljudi su preživjeli zasjede zahvaljujući čistoj agresiji. Ovdje će biti isto tako. Rastavio sam cijevi svoje 66 i provjerio jesu li iskočile nisanske sprave. Položio sam je uza se. Provjerio sam je li okvir dobro usađen, je li na 203 tromblon. Znao sam da jest, ali nisam mogao ne provjeravati. Tako sam se osjećao malko sigurnijim.
Urođeni nagon navodi te na to da se želiš spustiti što niže, no moraš gledati uvis i uokolo. Pridigao sam se u nekakav polučučanj. Svi su dečki virkali i kretali se svaki unutar svojih deset četvornih metara; pokušavali su naći što povoljnije mjesto s kojeg će vidjeti što to dolazi. Što ranije uspiješ vidjeti, to bolje. Užasna strava nepoznatoga tako hlapi. Međutim, ovo se može okrenuti i protiv tebe. Mogao bi, naime, vidjeti da je mnogo gore od onoga što si zamišljao, no nema tu druge.
Čuo sam samog sebe kako vičem: - Sranje! Sranje! Sranje!

Vika je dopirala duž čitave kolone.

- Vidi li se već štogod na tvom kraju?

- Ne, baš ništa.

- Jebi ga! Jebi ga!

- Hajde, hajde, svršimo već jednom!

- Jesu li već tu?

- Ne, jebi ga.

- Prokleti čalmaši.

Svi su se usredotočili, napregnuto osluškivali da lociraju vozila.

Bljuuf!

Svi su se na mom kraju prignuli.

-Koji mu je kurac ovo?

Kao odgovor, smjesta su s drugog kraja patrole Legs ili Vince ispalili još jednu 66.

Bljuuf!

Čak da Iračani nisu prije znali gdje smo, sada su to doznali. Ali dečki ne bi pucali bez valjana razloga. Ispružio sam vrat i vidio da se s krajnje lijeve strane jedan oklopni transporter sa strojnicom od 7,62 mm spustio u malu udubinu, nezamjetljivu s naše strane. Kretao se ravno na Vincea i Legsa.

-U kurac! Idemo! Idemo! Idemo! - vrisnuo sam iz svega glasa.

Odjednom sam osjetio koliko je lijep osjećaj kad ispalili prvi metak. Nisam znao vičem li ja njima ili sebi.

Najvjerojatnije, i njima i sebi.

-Hajde! Hajde!

Drugi oklopni transporter s oružjem na kupoli otvorio je paljbu po čitavu prostoru. Nije lijepa spoznaja da stojiš nasuprot tenku i vozilu krcatu pješaštvom. Ti si samo puki pješak, a ove bezimene stvari neumorno melju prema tebi. Znaš da nose pješaštvo, znaš sve o njima. Znaš da je vozač sprijeda, mitraljezac gore; znaš da pokušava gledati kroz prizmu, to mu je teško, pa se, bacan amo-tamo, preznojava nastojeći nekako naciljati. No jedino što možeš vidjeti jest ova stvar koja vrišteći ide na tebe: izgleda poput nepoznata čudovišta, uvećana odjednom bar deset puta, jer shvaćaš da cilja na tebe. Izgledaju tako bezlično. Za sobom ostavljaju samo pustoš. A ti protiv njih. Mrav si i bojiš se.

Meni najbliži oklopni transporter ispalio je nove metke pucajući žestoko. Jedna je eksplozija razderala zemlju deset metara preda mnom.

U britanskoj te vojski uče kako ćeš reagirati kad neprijatelj otvori vatru: jurneš kako bi bio što teža meta, baciš se, otpuziš u streljački položaj, nadeš neprijatelja, ciljaš i pucaš. To se zove "reakcija na neprijateljsku razornu paljbu". Sve ovo ode u vrazju mater kad se doista nadeš pod vatrom. Bar kod mene. Čim se ospu meci, već si na tlu i jedina ti je želja da iskopaš što dublju rupu u koju ćeš se sakriti. Kad bi pomagalo, izvukao bi žlicu i počeo kopati. To je posve prirodna reakcija. Instinkt te prisiljava da se baciš na tlo i učiniš što manjim te čekaš da sve ovo prođe.

Razumna strana mozga govori ti što bi trebao učiniti: ustati i pogledati što se zbiva, kako bi se mogao početi boriti - nema nikakva smisla ostati ležati jer ćeš ovako ili onako poginuti. Emocionalna strana kazuje: odjebi to, ostani gdje si, možda će sve proći. No ti znaš da neće te da se nešto mora poduzeti.

Još jedan dug rafal iz strojnice. Kugle su bubale u tlo sve bliže i bliže mjestu na kojem sam ležao. Morao sam nešto poduzeti. Duboko sam udahnuo i podigao glavu. Sto metara od mene zaustavio se nekakav kamion iz kojeg je u potpunom neredu kuljalo pješaštvo. Mora da su znali da smo ovdje jer su čuli 66, a djelovale su i strojnice s kupola oklopnih vozila, no paljba iz streljačkog naoružanja bila je u našem smjeru upućena tek nasumce.

Čini se da među oklopnim transporterima nije bilo nikakve komunikacije. Oba su operirala svaki za sebe. Pješaci su iskakivali odotruga, vikali i pucali. Nisu bili baš posve sigurni gdje smo. No svejedno je s njihove strane stizalo dovoljno projektila da mi i dalje ostanemo pognutih glava. Ako te pogode, nema velike razlike između zalutalog i naciljanog metka.

Još smo se više derali i kričali i mi i oni. Morala se zametnuti razmjena vatre. Ne valja tek tako ležati i nadati se da te neće vidjeti ili da će jednostavno otići, jer tog filma neće biti. Vjerojatno će početi napredovati i tražiti te, pa se s time valja pomiriti. Da bi se pobijedilo u vatrenom okršaju, potrebna je maksimalna vatrena moć, sa štednjom streljiva. Radi se o tome da ispalite više metaka od njih te da ih u prvom mahu pobijete više, tako da uzmaknu ili se pak ukopaju u svoje rupice. No njihova je vatrena moć uvelike nadmašivala našu.

Oklopni se transporter zaustavio. Nisam mogao vjerovati svojim očima. Strojnicu su koristili kao vatrenu podršku s mjesta umjesto da napreduju s pješaštvom i unište nas; divno.

Svi su pucali. Minimiji su ispaljivali rafale od tri do pet metaka. S municijom je trebalo štedljivo. Dvije su 66 ispaljene na kamion te pogodile cilj. Osjetio se snažan drhtaj od brizantnog eksploziva. Mora da ih je to silno demoraliziralo.

Odluke. Nakon ovog prvotnog dodira, što dalje? Treba li sve vrijeme ostati na mjestu, treba li se povući, treba li krenuti naprijed? Morat ćemo nešto učiniti, jer ćemo se inače samo suočiti s novom paljbom - oni će imati gubitaka, mi ćemo ih imati, no mi ćemo proći gore, jednostavno zato što nas je manje. Ovo je možda samo prva skupina koja juriša; možda za njima nastupa četa pješaštva, to još ne znamo. Jedino se moglo krenuti naprijed, u protivnom bismo ostali na mjestu, po strani, sve dok ne ostanemo bez streljiva.

Pogledao sam Chrisa. - Hajdemo, do vraga. Jesi li spreman? Jesi li spreman?

Viknuo je niz liniju: - Ići ćemo! Ići ćemo!

Svi su znali što se mora. Uzbudili smo se. Jako je neprirodno krenuti naprijed u nešto ovakvo. To je nešto što tvoje ranjivo meso i kosti ponajmanje žele. Tvoje bi tijelo najradije zaklopilo oči i ponovno ih otvorilo mnogo kasnije, ustanovivši daje sve u redu.

-Sve u redu?

Jesu li ljudi dalje niz liniju ovo doista čuli, uopće nije bilo važno, jer su znali da će se nešto dogoditi, a znali su i to da ćemo po svoj prilici naprijed u napad na postrojbu koja nas bročano daleko nadmašuje.

Bez razmišljanja promijenio sam okvir. Pojma nisam imao koliko je još metaka ostalo u njemu. Bio je još prilično težak, možda sam ispalio samo dva-tri metka. Bacio sam ga sprijeda u uniformu da ga kasnije napunim.

Stan je podigao palčeve i pojačao paljbu iz minimija kako bismo započeli pokret prebacivanja.

Bio sam na rukama i koljenima, gledao uvis. Duboko sam disao, a onda se digao i potrčao naprijed.

-Jebi ga! Jebi ga!

Ljudi su pružili strahovitu zaštitnu vatru. Dok trčiš ne pucaš. To te usporuje. Trebaš samo prodrijeti naprijed, žaleći i početi pucati kako bi i ostali mogli jurnuti. Čim se baciš na zemlju, teško dišeš, torzo ti se diže i spušta, ogledaš se za neprijateljem, ali ti se u oči slijeva znoj. Brišeš ga, puška ti se na ramenu podiže i spušta. Želiš žaleći u lijep streljački položaj, kao na strelištu, no ne ide. Nastojiš se umiriti da vidiš što se zbiva, ali želiš učiniti sve odjednom. Želiš zaustaviti ovo teško disanje da bi mogao prihvatiti oružje kako treba i primijeniti ga. Želiš se riješiti znoja kako bi mogao vidjeti svoje mete, ali ne želiš pomaknuti ruku da otareš oko, jer ti je ona u streljačkom položaju, a želiš pucati da bi zaštitio prebacivanje ostalih koji kreću naprijed.

Skočio sam i potrčao daljnjih petnaest metara - daleko duži skok no što ti savjetuju u udžbeniku. Što si duže uspravan, to si duže meta. Ipak, vrlo je teško pogoditi čovjeka koji se brzo kreće, a bili smo prepuni adrenalina. Uronjen si u svoj vlastiti mali svijet. Ja i Chris trčimo naprijed, Stan i Mark podržavaju nas minimijima. Paljba i manevar. Ostali rade isto, hrleći naprijed. Mora da su čalmaši pomislili da smo ljudi, no oni su nas doveli u ovu situaciju, a ovo nam je jedini izlaz.

Mogao si promatrati svijetleće zrno koje leti prema tebi. Čuo si žestoko psikanje dok su meci letjeli mimo tebe ili udarali o zemlju i od nje se odbijali u zrak. Vrlo gadan osjećaj. Ne preostaje ti ništa nego da skočiš, potrčiš i baciš se, skočiš, potrčiš, baciš se. Zatim ležiš sopćući, znojeći se, hvatajući zrak i tražiš nove ciljeve.

Kad sam jednom krenuo i počeo pucati, minimiji su umukli, jer su i njih prebacivali naprijed. Što prije budu tamo sprijeda, to bolje - zbog njihove nadmoćne vatrene moći.

Što smo se više bližili, to su Iračani više paničarili. Mora daje ovo bilo zadnje čemu su se od nas nadali. Vjerojatno nisu shvaćali da je ovo i nama ono zadnje što smo željeli.

Po propisima, trebao bi brojiti metke dok ih ispaljuješ, no u praksi to je vrlo teško. U svakom trenutku kad ustrebaš pucati trebao bi znati koliko ti je metaka ostalo te po potrebi promijeniti okvir. Izgubiš li se u računu, čut ćeš "mrtvačev škljocaj". Povučesh okidač, udarna igla se pokrene, no ništa se ne dogodi. U praksi, brojiti do trideset nije izvedivo. Što se u stvarnosti zbiva? Jednostavno čekaš da tvoje oružje umukne, zatim pritisneš puca da okvir ispadne, hit-neš novi okvir u pušku i raspališ ponovno. Ako si dobro uvježban, ovo je stvar trenutka i ne zahtijeva nikakvu mentalnu aktivnost. Jednostavno se dogodi. Armalite je konstruiran tako da, kad prestaneš pucati, zatvarač ostane otraga, pa možeš lako turnuti novi okvir, pustiti mehanizam da se vrati naprijed i gurne metak u ležište.

Zatim ponovno pucaš po svemu što se miče.

Prišli smo im na pedeset metara. Najbliži oklopni transporter počeo se povlačiti, neprekidno pucajući iz strojnice.

Smanjili smo režim vatre. Morali smo štedjeti streljivo.

Kamion je gorio. Nisam znao je li pogođen netko od naših. Ionako mu nismo mogli pružiti ne znam kakvu pomoć.

Nisam mogao vjerovati da se oklopnjak povlači. Očito su ih brinule naše protuoklopne rakete, a znali su da je onaj drugi pogođen, ali da bi se oklopnjak povlačio, to je bilo potpuno nevjerovatno. Neki pješaci trčali su uza nj, uskakujući u nj sa stražnje strane. Trčali su, okretali se, ispaljivali solidne rafale, no bio je to prekrasan prizor. Poželio sam i sto svoju šezdesetšesticu i ustanovio da sam je u svekolikoj adrenalinom natopljenoj jurnjavi ostavio kod svoje naprtnjače. Pizdek!

Na drugom su se kraju digli Vince i Legs i nastavili naprijed. Vikali su da ohrabre jedan drugoga. Mi ostali pružali smo im vatrenu zaštitu.

Mark i Dinger su se osovili i potrčali. Usredotočili su se na oklopnjak ispred sebe što su ga već ranije bili pogodili svojim šezde-setšesticama. Uništili su mu pokretnost - gusjenice se više nisu mogle pomicati, ali je mitraljez i dalje djelovao. Pucali su u nadi da će smrskati mitralješčevu prizmu. Da sam na njegovu mjestu, skočio bih iz kupole i odmaglio, no on ipak nije mogao znati s kim ima posla. Dečki su stigli do transporterera te otkrili da su stražnja vrata još otvorena. Glupani se nisu bili zatvorili. Ubačena je jedna granata L2 koja je eksplodirala svojim karakterističnim muklim tutnjem. Oni unutra bili su trenutačno pobijeni.

Nastavili smo prodirati u kamionski prostor u četiri skupine po dva čovjeka, s tim da je svatko proživljavao svoju vlastitu firku. Svi su iskakivali i trčali kao sam Sebastian Coe. Ispalili bismo nekoliko metaka, zatim jurnuli, pa se izmakli, a onda opet sve iznova. Pokušali smo i gađati. Odabereš jedno tijelo pa pucaš dok se ne strovali. Ponekad je za to potrebno i deset metaka.

Na 203 postoji nišan, ali nemaš baš uvijek vremena da naciljaš i opališ. Ovaj put se samo ovlaš ciljalo i pucalo. Pritom se čuje slab prasak. Promatrao sam projektil dok leti kroz zrak. Uslijedio je glasan prasak i vodoskok prašine. Čuo sam vrištanje. Dobro. Značilo je to da krvare, a ne da pucaju - a ujedno su postali žrtve za koje se drugi sada moraju pobrinuti.

Zagospodarili smo situacijom. Svatko tko je mogao utekao je. Ispred nas je plamsao kamion. Spaljani oklopnjak dimio se s krajnje lijeve strane. Posvuda su na širokom prostoru bila razbacana tijela. Petnaest mrtvih, mnogo više ranjenih. Nismo se na njih obazirali nego smo produžili dalje. Silno mi je laknulo što smo okončali okršaj, no i dalje sam bio uplašen. Bit će toga još. Svatko tko veli da se ne boji lažac je ili pak mentalno defektan.

- Ovo je vraški žestoko! - kriknuo je Dinger.

Osjetio sam vonj benzina, dima i svinjetine - vonj trupla koja gore. Jedan Iračanin izvalio se sa suvozačeva sjedala na kamionu; lice mu se crnjelo i gulilo. Na tlu su se koprcala tjelesa. Prema broju užasnih rana na nogama mogao sam razabrati da je 203 pošteno odradila svoj posao. Kada ti projektili eksplodiraju, geleri se razlete na sve strane. Sada nam je bilo samo do toga da se izgubimo. Nismo znali što bi moglo uslijediti u novom valu. Kad smo se počeli povlačiti prema naprtnjačama, iza nas su u zemlju počeli pljuštati meci. Onaj preostali oklopni transporter, udaljen 800 metara i okružen truplima, i dalje je pucao, ali bezuspješno. Nije bilo vremena za dangubljenje.

Noć će nam biti zaštita, a do mraka je još samo malo. Oklopni se transporter bio povukao, ali se sada opet približavao. U stopu ga je slijedilo pješaštvo bjesomučno pucajući.

Uprtili smo naprtnjače na ramena. Nije imalo smisla ići na jug, jer bi otkrili da je to smjer našeg puta. Valjalo je napraviti što veću udaljenost između nas i njih. Jedini put kretanja bio je ka zapadu, stoje značilo izložiti se riziku izlaska na nišan S60.

Sada se više nećemo kretati kao patrola. Ići ćemo što brže budemo fizički mogli opterećeni naprtnjačama, da bismo se izvukli iz područja sukoba. Bio je to manevar pješaštva poznat kao "izvlačenje iz dreka".

Nama s istoka pojavila su se dva kamiona pješaštva; dovezli su se do strmine i uočili nas. Kamioni su se zaustavili, odotrag su proku-ljali vojnici i počeli pucati. Bilo ih je četrdesetak, što je značilo da nas obasipa strašna vatra.

Počeli su se primicati. Okrenuli smo se na istok, pripucali na njih, pa unatraske pošli prema zapadu pucajući poput manijaka. Paljba i manevar, paljba i manevar, ali ovaj put odmičući od njih: dvojica bi se okrenula i potrčala, a zatim opet okrenula i pružala zaštitu onoj drugoj dvojici.

Uspinjali smo se položitim pristrankom. Kad smo stigli do ruba, našli smo se pred nišanima protuzrakoplovnih topova sa sjeverozapadnog položaja. Otvorili su vatru: duboki, potmul tujanj; 57--milimetarski projektili zviždali su pokraj nas, svi popraćeni trasirnim streljivom. Granate su bubale u tlo, sipajući krhotine svuda oko nas.

Chris i ja istodobno smo se okrenuli da se bacimo. Trčao je dva-tri metra meni zdesna kad sam začuo nešto što je zvučalo poput silnog udarca. Pogledao sam Chrisa upravo u trenutku kad je padao. Pogodila gaje protuzrakoplovna granata. Otrčao sam do njegova tijela, spreman da zabijem siretu morfija u ono što je ostalo od njega - ukoliko već nije mrtav.

Koprcao se, i u djeliću sekunde pomislio sam da su to smrtne muke. No on je bio i te kako živ; naprezao se da se

izvuče iz remenja naprtnjače. Oslobodio se i nekako osovio.

-Jebi ga! - rekao je. Naprtnjača je tinjala na mjestu gdje se u nju zarinula granata.

Potrčali smo nekoliko koraka kadli se Chris zaustavio. - Zaboravio sam nešto - rekao je.

Otrčao je natrag do smrskane naprtnjače te prekapao po njezinu vrhu. Vratio se sa srebrnom plosnatom čuturicom u ruci.

-Božični dar moje žene - nacerio se dižući je. - Nisam ga mogao ostaviti, ubila bi me.

I ostali momci prekapali su po naprtnjačama. Nadao sam se da je Legs uspio iščeprkati patrolni radio iz svoje.

Oklopni se transporter kretao prilično agresivno, ispaljujući duge i točne rafale. Dva land cruisera puna pješastva također su se uključila u borbu.

Zaustavili smo se i otvorili vatru iz 203. Vozila su se naglo zaustavila, jer su 40 mm projektili eksplodirali ispred njih. Irački su vojnici iskočili i zapucali bjesomučno.

Marka i Dingera opasno su prikovali uz tlo protuavionski topovi. Dečki su aktivirali bijeli fosfor, pa ih je obavio gust prljavo-bijeli dim. Kod izoliranih dimnih zavjesa nevolja je u tome što one odmah navlače neprijateljsku vatru, no ništa se tu drugo nije moglo učiniti. Iračani su znali da momci štite svoje povlačenje pa su ispraznili svoje magazine u oblak. Nekoliko hitaca iz 203 na iračke položaje smanjilo je žestinu njihove vatre. Mark i Dinger dipnuli su na noge i otrčali.

-Divno je ovdje, zar ne? - rekao je Dinger ogorčeno jureći mimo mene. Nastavili smo se povlačiti sve dalje i dalje.

Smrkavalo se i Iračani su konačno u tmuni izgubili svaki kontakt s nama. Bili smo se jako raširili i s mrakom se otvorila opasnost da bi se patrola mogla raspasti. Trčeći tražili smo na terenu neko mjesto na kojem bismo se mogli pokupiti. Bilo koji čovjek iz ophodnje mogao ga je izabrati.

Čuo sam glasan krik pedesetak metara polulijevo od sebe. - Zbor! Zbor! Zbor!

Tko god to bio, pronašao je, dakle, nekakav zaklon u koji ćemo se moći spustiti i združiti. Dobra vijest, s obzirom na to da smo u tom trenutku bili rasuti, svaki zaokupljen svojom vlastitom frkom oko povlačenja. Zborno je mjesto u biti isto što i mjesto prikupljanja u izvanrednom slučaju, samo što se ono određuje trenutno i na licu mjesta te nije prethodno pripremljeno. Namjena mu je što hitnije okupljanje čitave postrojbe prije odlaska. Ne uspije li netko doći na nj, morat ćemo potvrditi daje mrtav, ukoliko to već ranije nismo utvrdili. Inače ćemo se morati vratiti po "paloga".

Potrčao sam i zatekao Chrisa i Boba kako čekaju u nekoj udubini. Smjesta sam usadio novi okvir i pripremio oružje za nastavak paljbe. Rasporedivši se tako da pokrивamo puni krug, nas smo trojica čekala ostale.

Brojili smo glave dok su hrlile pokraj nas i zauzimale streljačke položaje. Pet ili šest minuta proteklo je dok se pojavio i posljednji čovjek. Da je itko nedostajao, morao bih upitati: tko ga je zadnji vidio? Gdje ga je vidio? Je li samo ležao ili je mrtav? Ako nije poginuo, morali bismo poći naprijed i pokušati ga naći.

Reflektori gusjeničara izbezumljeno su šarali ispred nas, udaljeni jedva tristotinjak metara. S vremena na vrijeme u daljini bi odjeknuo mitraljeski rafal i krici. Mora da su pucali po stijenju, a vjerojatno i po svojim. Vladao je potpun metež, što nas je beskrajno veselilo.

Nas smo se osmorica zbili na malenu prostoru od jedva nekoliko četvornih metara. Ljudi su se hitro sređivali, skidali džempere i spremali ih u opremu za pojasom ili u borbene uniforme. Nikome nije trebalo govoriti što mu je činiti. Znalo se da ćemo ili prema helikopteru ili pak put Sirije. Kamo god pošli, čeka nas strahovito tabananje.

- Imaš radio? - upitao sam Legs.

- Nikako nisam mogao do njega - rekao je. - Paljba je bila strahovita. Mislim daje ionako smrskan, jer mi je naprtnjača pogodena i otišla u kurac.

Znao sam da bi ga uzeo da je ikako mogao. No to ionako nije bilo važno. Imali smo kod sebe četiri TACBE-a i mogli smo stupiti u vezu s awacsom u roku od petnaest sekundi.

Još sam bio bez daha i žedan, pa sam otpio nekoliko gutljaja vode iz čuture. Iz džepa sam iskopao par slijepljenih bombona pa ih gurnuo u usta.

-Samo što sam zapalio onu pljugu - rekao je Dinger žalosno.

- Ako ju je koji od onih gadova pokupio, nadam se da će mu prisjesti.

Bob je zahihotao. Odjednom smo se svi smijali kao blesavi. Ne baš onome stoje Dinger kazao. Svima nam je zapravo odlanulo što smo čitavi i što smo zajedno nakon onolike frke. U ovom trenutku ništa nam drugo nije bilo bitno. Divno je bilo biti živ i čitav.

Potrošili smo četvrtinu streljiva. Skupili smo municiju i usadili nove okvire. Još sam imao svoj 66 - jedini koji je

preostao, jer sam ga, kao prava budala, bio ostavio kod naprtnjače.

Popravio sam odjeću povlačeći hlače naviše kako bih izbjegao rane na nogama te ponovno pritegnuo remen da mi bude udobnije. Zahladilo je. Bio sam se užasno znojio, pa sam počeo drhtati u mokroj košulji. Morali smo krenuti.

-Uspostavimo sada radiovezu - kazao je Legs. – Znamo da smo ovdje.

Možemo se poslužiti TACBE-om.

-N...da - rekao je Vince - povucimo neko sranje ovamo!

Imao je pravo. Izvukao sam svoj radiofar, izvukao tabulator i začuo hššš. Pritisnuo sam tipku za emitiranje i progovorio.

-Halo, awacs, ovdje BRAVO TWO ZERO, javljamo se sa zemlje i u govornima smo, prijem.

Nikakva odgovora. Ponovio sam poruku. Ništa.

-Halo, bilo koji pozivni znak - rekao sam. – Ovdje BRAVO TWO ZERO.

Ništa.

Nastavio sam s pokušajima trideset sekundi, bezuspješno. Jedina nam je nada bila da uhvatimo neki brzi mlažnjak za preleta te da s njim pomoću TACBE-a uspostavimo vezu na frekvenčiji za hitne slučajeve. Bilo je, međutim, krajnje nevjerovatno da bi ovuda letjeli mlažnjaci, jedino ako nije uhvaćen neki od Legsovih signala u trenutku kad smo otkriveni te ako oni iz isturene baze nisu digli neku zračnu podršku. O tome, međutim, nije bilo nikakve potvrde. Možda su znali da smo u dreku, a možda i nisu. Mi tu nismo mogli ne znam što učiniti.

Obavio sam brz proračun. Ili ćemo gaziti 300 kilometara na jug u Saudiiju, ili ćemo krenuti na sjever prema Turskoj, što uključuje prijelaz preko Eufrata, ili ćemo pak ići samo 120 kilometara na zapad u Siriju. U neposrednoj blizini imali smo oklopne jedinice i pješništvo. Razotkriveni smo i oni nas traže. Pomislit će, sasvim prirodno, da idemo na jug prema Saudiiji. Čak i da uspijemo stići do sastajališta s helikopterom, postoje izgledi da nas slijede - a to bi onda dovelo do neprijateljskog djelovanja na tom području u vrijeme spuštanja chinooka.

Zaključio sam da nam preostaje samo put prema Siriji. Isprva ćemo poći na jug, što je dio plana zavaravanja, jer se i pretpostavlja da ćemo onamo, zatim ćemo krenuti na zapad da zaobiđemo ovo područje, da bismo konačno okrenuli u smjenu sjeverozapada. Nastojat ćemo se naći s druge strane OOP-a prije svanuća, jer će OOP najvjerojatnije biti psihološki vanjski rub njihove potrage prema jugu. Zatim ćemo moći udariti prema granici.

- Jeste li svi spremni?

U koloni po jedan krenuli smo prema jugu. Otprilike pola kilometra od nas vozila su sprijeda i straga jurcala oko nas. Prešli smo tek nekoliko stotina metara kad se jedno od njih, jedan land cruiser, ustremilo ravno na nas bliješteći reflektorima. Bacili smo se na zemlju, no bili smo na otvorenom terenu. Okrenuli smo lica da spriječimo odsjev i spasimo noćni vid. Vozilo je bilo udaljeno 200 metara i još se približavalo. Dođe li još malo bliže, vidjet će nas. Spremio sam se za novu frku. Netko je nešto viknuo. Na trenutak sam dignuo glavu i vidio kako na udaljenosti od 200 metara jedno drugo vozilo bljeska svjetlima. Land cruiser je promijenio smjer i odjurio prema njemu.

Nastavili smo žustrim korakom. U nekoliko smo navrata, kad su nam se približila druga vozila, morali stati i žaleći. Smetalo nam je to: ne samo da smo se željeli hitro izvući s ovog prostora nego smo se trebali kretati i zbog toga da se ugrijemo. Na sebi smo imali samo radnu odjeću preko košulja; nismo se, naime, htjeli previše znojiti, a temperatura kao da je sada neprekidno padala.

Bio sam strašno ojađen zbog toga što awacs nije reagirao na naš poziv a i pomisao da moramo svladati više od 120 kilometara do Sirije nimalo mi nije dizala moral.

Nakon, kako nam se činilo, čitave vječnosti tabananja osvrnuli smo se i vidjeli da se reflektorsko traganje odvija daleko od nas. Izišli smo iz opasne zone, donekle zaštićeni udubinom u zemljištu. Želimo li ponovno iskušati sreću s TACBE-om, to će se morati učiniti na ovoj južnoj etapi. Bob i Dinger smjesta su se vratili na rub uleknuća da bi s minimijima bili zaštitnica u slučaju da imamo pratnju. Svi ostali zalegli su u položaj kružne obrane. Izvukao sam svoj radiofar, no rezultata nije bilo.

Svi koji su imali te uređaje također su pokušali. Bilo je upravo nevjerovatno da sva četiri radioaparata zajebavaju, ali čini se da se baš to dogodilo.

Mark je magellanom odredio naš položaj, izračunavši da smo istabanali 25 kilometara. Prevalili smo ih tako brzo da, bude li sreće, Iračani neće moći povjerovati daje to moguće, pa će skrenuti s traga.

- Sada ćemo na zapad da se dobro udaljimo od ovog područja - rekao sam. - Onda ćemo poći na sjever da u praskozorje prijedemo OOP.

Čuo sam samo pogrdne upućene proizvođaču TACBE-a. Nećemo ih sada više upotrebljavati dok nas ne nadleti brzi mlažnjak. Nismo znali jesu li Iračani podigli svoje zrakoplovstvo ili nisu, no morat ćemo riskirati. Bili smo u dreku, i to vrlo hladnom, ledenom dreku.

Povukli smo Dingera i Boba, priopćili im radosnu vijest, pa krenuli. Zastali smo samo na minutu-dvije, no bilo je

ugodno poći dalje. Bilo je grozno hladno, a silan vjetar tjerao je studen u kosti. Nebo je bilo zastrto gustim oblačnim pokrivačem, tako da smo bili u potpunom mraku. Nismo mogli dobro vidjeti ni tlo pod nogama. Jedino je bilo dobro da nas se u ovim uvjetima moglo daleko teže pronaći. I dalje su se čula vozila, ali na velikoj daljini. Dobrano smo im odmakli. Gotovo da sam se osjećao sigurnim.

Gazili smo na zapad petnaestak kilometara, držeći se stalno instrumenata. Teren je bio toliko ravan da bismo iračke prisutnosti bili svjesni mnogo prije. Time je uspostavljena ravnoteža između brzine i izviđanja.

Svakog smo sata napravili odmor od pet minuta, baš kao stoje i propisano. Ako samo hodaš i hodaš, samo ćeš se izmoriti pa na kraju nećeš biti kadar izvesti ono zbog čega si se zaputio. Zato lijepo staneš, sjedneš, otpočineš malo, popiješ gutljaj vode, središ se, dovedeš u red tako da ti bude udobno, pa onda opet podeš. Bilo je jezovito hladno i nekontrolirano sam drhtao kad smo stali.

Jedan od naših petominutnih odmora imali smo na petnaestom kilometru i tada sam se opet poslužio magellanom. Odlučio sam da zbog vremenskog faktora moramo sada okrenuti na sjever da bismo prije svitanja prešli OOP.

-Samo da prijedemo tu cestu - kazao sam - pa ćemo moći okrenuti na sjeverozapad u Siriju.

Prešli smo daljnjih deset kilometara kadli sam primijetio da se u koloni pojavljuju praznine. Nema sumnje da smo se kretali sporije nego na početku. Eto problema. Zaustavio sam patrolu i svi smo se zbili.

Vince je šepao.

- Je li s tobom sve u redu, stari moj? - rekao sam.

- N...da. Ozlijedio sam nogu pri izvlačenju iz okršaja i sada me počinje baš pravo zajejavati.

Cilj čitave ove igre bio je prebaciti sve ljudstvo preko granice. Vince je očito bio ozlijeđen. Morat ćemo sva planiranja i razmatranja podrediti činjenici da on ima poteškoća. Nema onih sranja tipa "Ne, sve je u redu, kapetane, mogu ja dalje", jer pokušao si izigravati džeka i ne obavijestiš li ostale o svojim ozljedama, dovodiš u opasnost čitavu patrolu. Ako ljudi ne znaju što te tišti, neće moći prilagoditi plan niti se pobrinuti za buduće eventualnosti. Ako se postaraš da dečki doznaju za tvoju ozljedu, mogu tome prilagoditi plan.

- Kakva je to rana? - upitao je Dinger.

- Gadno boli. Mislim da nije nikakav lom. Ne krvari, ali je natekla. Usporit će me.

- Dobro, zastat ćemo ovdje i srediti se - kazao sam.

Iz uniforme sam izvukao vunenu kapu s pomponom i nabio je na glavu. Gledao sam kako Vince masira nogu. Očito je mrzio sama sebe zato što je zaradio ozljedu.

-Stan je otišao u kurac - rekao je Bob.

Dinger i Mark su mu čitavo vrijeme bili pomagali. Polegli su ga na tlo. Bio je u groznom stanju. Svjestan toga, posve se snuždio.

-Koji ti je vrag? - upitao sam, nabijajući mu na glavu svoju kapu.

-Na kraju sam snage, stari. Umirem.

Chris je bio najiskusniji medicinar u ophodnji. Pregledao je Stana, bilo mu je jasno da je Stan opasno dehidrirao.

-Moramo ga rehidrirati, i to hitno.

Chris je iz Stanove opreme o pojasu otvorio dvije vrećice elektrolita pa ih istresao u Stanovu čuturu. Stan je potegnuo nekoliko velikih gutljaja.

- Slušaj, Stan - rekao sam. - Ti shvaćaš da moramo nastaviti?

- N...da, znam. Dajte mi samo minutu vremena, salijte mi još malo ovog sranja niz grlo, pa ću se pribati. Sve je to od ovog prokletog rublja Helly Hansen. Spavao sam u njemu kad su nas otkrili.

Dehidracija ne ovisi o podneblju. Možeš dehidrirati usred arktičke zime jednako kao usred podneva u Sahari.

Tjelesna iscrpljenost dovodi do znojenja, čak i u studeni. A oblaci pare koje vidimo kad izdahnemo još su opasniji odljev tekućine iz tijela. Žeđ nije pouzdan indikator dehidracije. Problem je u tome što i nekoliko gutljaja tekućine može utažiti žeđ a da se pritom ne ukloni manjak vode u organizmu. Može se dogoditi i to da uopće ne primijetiš žeđ jer ti toliko drugih stvari zaokuplja pozornost. Kad dehidracijom izgubiš pet posto tjelesne težine, oblit će te valovi mučnine. Povратиš li, izgubit ćeš daljnju dragocjenu tekućinu. Pokreti će ti se užasno usporiti, početi ćeš nerazumljivo govoriti i više nećeš moći hodati. U toj fazi dehidracija može biti kobna. Stan je bio u termičkoj odjeći od trenutka kad smo napustili PS. Mora daje izgubio litre i litre znoja.

Počeo sam drhturiti.

- Što ćemo? Hoćemo li mu skinuti opremu? - upitao sam Chrisa.

- Ne, to je jedino što ima na sebi, osim hlača, košulje i odore.

Skinemo li mu je, bit će u još gore stanju.

Stan se uspravio i počeo hodati okolo. Dali smo mu još deset minuta da se sabere, a onda je postalo previše hladno da bismo i dalje mirovali, pa smo morali krenuti.

Morali smo se prilagoditi dvojici najsporijih te hodati njihovom brzinom. Promijenio sam poredak u koloni. Chrisa sam postavio na čelo, za njim Stana i Vincea. Slijedio sam ih ja, a za mnom svi ostali.

Kao izviđač, Chris se držao kompasa. Služio se naočalama za noćni vid kako bi bio siguran da nećemo ušetati u nešto gadno. Umjesto svaki sat, zaustavljali smo se svakih pola sata. Svaki put smo u Stana morali ulijevati dodatnu vodu. Stanje nije bilo očajno, no njemu kao da je bivalo sve gore.

Vrijeme je postalo vražje. Nismo gazili onako oštro kao prije, jer nam je studen iscrpljivala snagu. Vjetar nam je šibao u lica i svi smo napola iskrivili glave ne bismo li se nekako zaštitili.

Gazili smo dalje, a korak su nam diktirala dvojica ozlijeđenih na čelu. Na jednom odmorištu Vince je sjeo i zgrabio svoju nogu.

- Sve je gore, stari moj - rekao je. Nikako mu nije pristajalo to žaljenje. Mora da ga je noga vraški boljela.

Ispričavao se zbog gnjavaže koju nam je navalio.

Sada smo imali dva neprijatelja - vrijeme i fizičko stanje dvojice najsporijih ljudi. No i mi ostali počeli smo osjećati učinke noćnog marša. Boljela su me stopala i noge i morao sam se stalno podsjećati na to da sam baš za to i plaćen. Nebo je bilo posve zastrto oblacima. Bilo je mračno kao u rogu. Provjerio sam instrumentima gdje smo; ostali su se rasporedili u obrambeni položaj. Chris je imao poteškoća s uređajima za noćni vid jer nije bilo baš nikakva okolnog svjetla. To nas je sada jednako usporavalo kao i ona dvojica ozlijeđenih.

Vjetar je strugao svaki centimetar nepokrivene kože. Ruke sam čvrsto stisnuo uz tijelo ne bih li sačuvao toplinu.

Glavu sam spustio, ramena povio. Kad bih morao okrenuti glavu, okretao bih čitavo tijelo. Nisam htio da mi vjetar imalo pirne niz vrat.

Začuli smo zrakoplovstvo koje dolazi sa sjevera. Zbog oblaka ništa nisam mogao vidjeti, no morao sam se odlučiti. Hoću li se latiti radiofara i utvrditi tek da su to Iračani?

-Jebi ga, da - rekao je Mark čitajući mi misli. - Hajde!

Stavio sam ruku na Vinceovo rame i rekao: - Stat ćemo i pokušati s TACBE-om.

Kimnuo je i kazao: - Da, u redu, da.

Pokušao sam otvoriti nabojnjaču. To je bilo lakše reći nego učiniti. Ruke su mi se bile toliko smrznule i odrvenjele da nisam mogao kontrolirati prste. Mark je također počeo petljati oko moje opreme, no nikako nije uspijevaio rastvoriti zgrčene prste i otvoriti nabojnjaču. Na kraju sam se ipak nekako dokopao TACBE-a. Posljednji su nas mlažnjaci još prelijetali.

-Halo, bilo tko, ovdje BRAVO TWO ZERO, BRAVO TWO ZERO. Na zemlji smo i u velikom dreku. Prijem.

Ništa. Ponovno sam pozvao. Pa onda opet.

-Halo, bilo tko, ovdje BRAVO TWO ZERO, BRAVO TWO ZERO. Na zemlji smo i u velikom dreku. Prijem.

Imamo za vas koordinate.

Da ne učine ništa drugo doli da obavijeste nekoga o našem položaju, smijali bismo se od sreće. Mark je izvukao magellan i pritisnuo tipku za određivanje pozicije da dobijemo geografsku dužinu i širinu.

U tom sam trenutku začuo divan američki glas i smjesta mi je sinulo da ovo moraju biti mlažnjaci koji iz Turske lete u napad na Baghdad.

-Ponovi, BRAVO TWO ZERO, BRAVO TWO ZERO. Vrlo si slab. Pokušaj ponovno.

Signal je bio slab jer je zrakoplov nestajao izvan domašaja aparata.

- Vрати se na sjever-rekao sam. - Vрати se na sjever. Prijem.

Nikakva odgovora.

- Halo, bilo tko, ovdje BRAVO TWO ZERO. Prijem.

Ništa.

Otišli su. Neće se vratiti. Gadovi!

Pet minuta kasnije obzor su rasvijetlili silni bljeskovi i trasir-na zrna. Zrakoplovi su očito zasipali nešto blizu Baghdada. Njihovi naleti su presudni, tempirani na djeliće sekunde. Nisu se mogli okrenuti natrag radi nas, da su i htjeli. Barem su ponovili našu lozinku. Vjerojatno će ona kanalima sistema dospjeti do naših, koji će tako doznati da smo na zemlji ali i u govnicima - ili daje bar jedan od nas s TACBE-om.

Sve je bilo gotovo za dvadeset ili trideset sekundi. Zgrbio sam se, leđima prema vjetru, vraćajući uređaj u nabojnjaču. Pogledao sam Legsa, koji je slegnuo ramenima. Imao je pravo - pa što? Uspostavili smo kontakt.

-Možda će doletjeti natrag i sve bude u redu - rekao sam Bobu.

-Nadajmo se.

Okrenuo sam se prema vjetru da Chrisu i onoj drugoj dvojici rekнем da će biti najbolje da požurimo.

-Do vruga - prošaptao sam - kamo li su svi nestali?

Vinceu sam rekao da ćemo pokušati uspostaviti vezu preko TACBE-a. Po pravilima, ova je obavijest trebala proći čitavu kolonu, no njegov je odrvenjeli mozak nije uspio primiti. Mora daje Vince jednostavno produžio hodati ne govoreći ništa Chrisu i Stanu.

Svaki čovjek u koloni mora se brinuti za to da poruke kolaju, pa ako se zaustaviš moraš se postarati da momak ispred tebe zna da si se zaustavio. Trebao bi znati tko je ispred a tko iza tebe. Odgovoran si za to da su oni stalno na tim pozicijama. Stoga to što se ljudi nisu zaustavili valja pripisati mojoj i Vinceovoj pogrešci. Obojica smo zakazali - Vince zato što poruku nije prosljedio, a ja zato što nisam provjerio je li se zaustavio.

Ništa se tu nije moglo. Nismo mogli obaviti vizualnu potragu, jer je Chris jedini imao naočale za noćno promatranje. Nismo mogli vikati, jer nismo znali što nam je sprijeda ili sa strana. Nismo se mogli poslužiti ni bijelim svjetlom - to je strogo zabranjeno. Stoga smo morali nastaviti po instrumentima, nadajući se da će se oni u nekom trenutku zaustaviti i da ćemo se sastati.

Osjećao sam se grozno. Kontakt sa zrakoplovstvom bio je više-manje neuspješan. A sada, što je još gore, izgubili smo tri člana patrole - od toga dvojicu ozlijeđenih. Ljutio sam se na sebe i na ovo što nas je snašlo. Kako sam to, do vruga, mogao dopustiti?

Mora da je Bob naslutio o čemu razmišljam, jer mi je rekao: - Sad je gotovo. Hajdemo mi dalje. S nadom da ćemo se naći.

Puno mi je pomogao. Imao je pravo. Na koncu konca, to su veliki dečki, mogu se sami snaći.

Odredivši azimut, pošli smo na sjever. Studeni je vjetar prodirao kroz tanku kamuflažnu pustinjsku odjeću. Nakon dva sata oštrog tabanjanja dospjeli smo do našeg OOP-a i prešli ga. Naredni nam je cilj bio neasfaltirana cesta, koja se nalazila još sjevernije.

Naišli smo na nekoliko nastanjenih područja, ali smo ih zao-bišli bez ikakvih incidenata. Malo po ponoći začuli smo iz daljine neku buku. Pošli smo u rutinski manevar obilaska toga područja, pa naletjeli na neka ulogorena oklopna vozila, a zatim na čitavu šumu antena. Lice nekog vojnika nakratko je sinulo; čovjek je palio cigaretu. Vjerojatno je trebao biti na straži, no draže mu je bilo izležavati se u kabini kamiona. Pred nama je bio neki vojni objekt ili pak privremeni položaj. Što god bilo da bilo, morali smo ga zaobići.

Chris i ostali nisu mogli ući ovamo, jer bismo inače čuli pucnjavu. Išli smo još dvadesetak minuta. Svi smo bili na izmaku snaga. Osam smo sati išli povijenih leđa i bilo nam je dosta. Pritisak na noge bio je neizmjeran. Stopala su me boljela. Osjećao sam se potpuno shrvanim.

Razmišljao sam o zrakoplovstvu. Proteklo je više sati otkako smo ih čuli, pa su sada piloti valjda već u svojim hotelima; piju kavu i jedu uštipke dok im mehaničari dotjeruju letjelice. Prekrasno ratovanje! Penju se u svoje lijepe, ugrijane kokpite i lete do meta. Dolje, ispod njih, što se njih tiče, nigdina je crna kao noć. A onda, što lije do drugo nego neki stari britanski glas koji hriplje, penta nešto o tome kako su u govornima. Mora da im je to malo iznenađenje. Silno sam se nadao da su se zabrinuli za nas i da nešto poduzimaju. Pitao sam se jesu li o ovom incidentu izvijestili radiom čim su nas čuli ili su pričekali povratak u bazu. Vjerojatnije je ovo drugo. Sati su prošli, a nikakvi drugi mlažnjaci nisu nas nadletjeli. Nisam znao kakav je američki sistem pokretanja potrage. Nadao sam se samo da su spoznali da je riječ o nečem važnom.

Okrivljavao sam sebe zbog razdvajanja. Osjećao sam se kao pravi tikvan i pitao se dijele li i drugi to mišljenje.

Sjetio sam se jednog govora feldmaršala Slima. Govoreći o vodstvu, rekao je nešto u ovom smislu: "Kad zapovijedam nekom bitkom i sve ide kako treba i prema planu te je dobivam - veliki sam vođa, pravi momak. Ali jesi li doista kadar voditi ili ne, doznat ćeš onda kad sve ide k vragu i kad je odgovornost za to tvoja." Točno sam znao kako se osjećao. Mogao bih samog sebe mlatnuti zbog toga što nisam utvrdio je li Vince shvatio da se zaustavljamo. Čutio sam da sam za sve kriv ja. Dok smo tabanali na sjever, neprestano sam se pitao gdje li sam to, do vruga, pogriješio. Od sada pa nadalje mora se odvijati sve prema planu za povlačenje i izbjegavanje zarobljavanja. Ne smijem više praviti nikakvih pogrešaka.

Bilo je vrijeme za razmišljanje o tome gdje ćemo se sakriti. Hodali smo po škrljercu i stijenama te zašli na područje skrutnog pijeska. Naše čizme jedva da su ostavljale ikakav trag. Što se tiče ostavljanja tragova, to je bilo dobro, no, s druge pak strane, tlo je bilo toliko tvrdo da ni na koji način nismo mogli izgrepsi nikakvo sklonište. Samo što nije svanulo, a mi smo i dalje tumarali. Pomalo je već postajalo gusto kadli je Legs uočio neke pješčane dine otprilike kilometar prema zapadu. Našli smo se u području u kojem je stalni vjetar stvorio nabore i breščiće visoke pet do deset metara. Potražili smo najviši humak. Željeli smo se smjestiti iznad razine oka.

Učinili smo ono što nikad ne bismo smjeli: otišli smo u izolirani zaklon. No na inače posve ravnoj površini postojao

je zaista samo ovaj humčić. Na njegovu se vrhu nalazila mala kamena mogila. Možda je ondje netko pokopan. Mogilu je okruživao kameni zidic visok tridesetak centimetara. Malko smo ga podigli pa plegli iza njega. Bilo je ledeno hladno - vjetar je zviždukao kroz rupe između kamenja - no laknulo nam je barem utoliko što smo prestali tabanati. U posljednjih dvanaest sati svladali smo 85 kilometara, dužinu dva maratona. Noge su me bo-ljele. Ležati i smiriti se bilo je divno, no nastupit će grčevi. A kad se pokreneš, drugi ti dijelovi tijela dospiju na udar studeni. Bilo je nevjerovatno neudobno.

Gledajući prema jugu, spazili smo stupove koji vode u smjeru istok-zapad. Dobro su nam došli pri određivanju našeg položaja na karti. Budemo li ih slijedili, na kraju ćemo dospjeti do granice. No poslužimo li se stupovima pri orijentaciji, tko nam jamči da istu stvar neće učiniti i drugi ljudi?

Ležali smo tako otprilike pola sata; bilo nam je sve neudobni-je. Otprilike dva kilometra istočno od nas nalazila se nekakva zgradi-ca od valovita lima, po svoj prilici nekakva vodočrpna stanica. Izgledala je vrlo privlačno, no taj je zaklon bio još izoliraniji. Prema sjeveru nije bilo ničega. Nije bilo druge no ostati tu gdje jesmo.

Morali smo biti sagnuti. Stisnuli smo se jedan uz drugoga nastojeći podijeliti tjelesnu toplinu. Tamni su oblaci jedrili nebom. Vjetar je zavijao kroz kamenje; mogao sam osjetiti kako me grize. Studen sam upoznao ranije, na Arktiku, ali ništa nije bilo poput ovoga. Ovo je bilo kao da ležiš u ledenici hladnjaka osjećajući kako polako ostaješ bez tjelesne topline. A u ovom ćemo položaju morati ostati preostali dio dana, svodeći svoje pokrete na najmanju moguću mjeru, i to ispod razine zidića. Kad su nastupili grčevi, uobičajen problem nakon duga hoda, morali smo se međusobno pomagati.

Legs je iz svog džepa za karte izvukao vezističku bilježnicu te uništio sve osjetljive šifre i raznorazne bilješke. Zapalili smo papire sa šiframa i spalili ih jedan po jedan, kako bismo bili sigurni da je sve izgorjelo; zatim smo zdrobili pepeo i utrljali ga u zemlju.

- Dok vam gori ta vaša lomača, ja ću si priuštiti jednu pljugu - rekao je Dinger. - Moram povući dim prije nego što počne rusvaj.

Ponovno smo pretražili sve džepove kako bismo bili posve sigurni da nemamo uza se ništa što bi razotkrilo našu zadaću, nas ili nekog drugog. Mogao bi čovjek imati uza se nešto što onima ništa ne bi značilo, dok im ti to sam ne rekneš, no to nešto moglo bi postati polazište za ispitivanje. "Stoje ovo? Čemu to služi?" Možeš upasti u veliku nepriliku zbog nečega stoje potpuno nevažno.

U daljini su se čuli zvuči vozila. Dva oklopna transportera bila su otprilike kilometar južnije, predaleko da bi predstavljala neposrednu opasnost. Nadao sam se samo da im neće pasti na pamet da počnu pretraživati po mjestima koja su očita skrovišta.

Oko 07,00 počela je kiša. Nismo mogli vjerovati. Pa bili smo usred pustinje. Posljednji sam put kišu u pustinji doživio 1985. u Omanu. Prokisli smo do kože, a za deset se minuta kiša pretvorila u susnježicu. Zgledali smo se, potpuno zbunjeni. A onda je počelo sniježiti.

Bob je zapjevao: - "Sanjam Božić u bijelom..."

Baš kao da smo na nekom istaknutom planinskom položaju usred zime. Moglo bi ovo biti vrlo ozbiljno. Još smo se više privih jedan uz drugoga. Sada se više nije smjela gubiti ni jedna jedina kalorija tjelesne topline. Izvukli smo zaštitne ovitke karata te pokušali improvizirati nekakve male zaklone. Najvažnije nam je bilo sačuvati toplinu u jezgri tijela, u trupu.

Čovjek je "homeoterman"; to znači da naša tijela nastoje očuvati konstantnu tjelesnu temperaturu, neovisno o temperaturi okoliša. Tijelo se sastoji od unutrašnje vruće jezgre okružene hladnijom vanjskom ljuskom. Jezgra se pak sastoji od mozga i drugih vitalnih organa koji se nalaze u lubanji, prsnoj koži i truhu. Ljuska je sve ostalo: koža, salo, mišići i udovi. To je u biti tampon-zona između jezgre i vanjskog svijeta, zona koja štiti organe od katastrofalnih promjena temperature.

Održavanje odgovarajuće temperature unutrašnjosti tijela najvažniji je čimbenik koji određuje preživljavanje. I za najveće hladnoće ili vrućine temperatura jezgre rijetko varira više od dva stupnja od 36,8°C, s tim da je ljuska samo nekoliko stupnjeva hladnija. Poraste li temperatura jezgre iznad 42,7°C, ili padne li ispod 28,8°C, umrijet ćeš. Izgaranjem goriva, tijelo generira i energiju i toplinu. Kad počneš drhtati, to ti tijelo poručuje da toplinu gubi brže nego što je nadomješćuje. Refleks drhtanja pokreće mnoge mišiće, povećavajući proizvodnju topline izgaranjem veće količine goriva. Padne li temperatura jezgre tvoga tijela makar i za nekoliko stupnjeva, nastaje frka. Drhturenje neće do-stajati da se ponovno ugriješ.

Tijelo ima termostat, što se nalazi u komadićku živčanog tkiva u bazi mozga, a koji kontrolira proizvodnju ili rasipanje topline i nadzire sve dijelove tijela kako bi održao konstantnu temperaturu. Kad tijelo krene prema hipotermiji, tjelesni termostat reagira tako da naređuje povlačenje topline iz ekstremiteta u jezgru. Ruke i stopala početi će se kočiti. Kako temperatura tijela pada, počinje povlačiti toplinu iz glave. Kad se to dogodi, cirkulacija se

usporava i žrtva ne dobiva kisik i šećer koji trebaju mozgu: šećer, kojim se mozak inače hrani, sagorijeva da bi se dobila toplina. S usporavanjem rada mozga tijelo se prestaje tresti; počinje iracionalno ponašanje. Ovo je jasan znak opasnosti, no teško ga je prepoznati na sebi, jer je jedna od prvih posljedica hipotermije pomanjkanje volje za samopomoći. Prestaješ drhturiti i prestaješ se zabrinjavati. Umireš, zapravo, a uopće se zbog toga ne zabrinjavaš. U ovom trenutku tijelo gubi svoju sposobnost da se samo ponovno ugrije. Čak ako i imaš vreću za spavanje da se u nju uvučeš, i dalje ćeš se hladiti. Puls će postati nepravilan, pospanost će prijeći u polusvjesno stanje, a potom u nesvjesticu. Jedina ti je nada toplina iz nekog vanjskog izvora - vatre, vrućeg napitka, nekog drugog tijela. Zaista jedan od najdjelotvornijih načina zagrijavanja žrtve hipotermije jest taj da se ta osoba stavi u vreću za spavanje s nekom drugom osobom čija je tjelesna temperatura još normalna.

Osjećao sam se prilično sigurnim, što je bilo glupo, jer naš položaj nije ni izdaleka bio takav. Bili smo na pustopoljini, u jednom od dva jedina očita zaklona uokrug više kilometara. Sretan sam bio što smo se zaustavili da se možemo odmoriti, a nesretan zbog toga što su naša tijela zahtijevala da produžimo hodati kako bismo se ugrijali. No nije nam preostalo ništa doli ležanja i međusobnog grijanja te čekanja mraka.

Zbijeni je pijesak bio poput skrnutog blata. Prije nam se činio neobičnim; sada, ovako pokriven snijegom, izgledao je poput krajolika na Mjesecu. Sniježenje je prešlo u mećavu. Pokušao sam situaciju sagledati s vedrije strane: barem se vidljivost smanjila na pukih pedesetak metara.

Čitavog dana u smjeru istoka i zapada, slijedeći dalekovodne stupove, promicala su vozila: civilni kamioni, cisterne za vodu, džipovi i oklopna vozila. Zadnja su nas dva usplahirila jer su nam prišla na svega dvjesto metara. Idu li na nas? Nismo mogli ne znam što poduzeti; teško da bismo se mogli dignuti i potrčati jer se nikamo nije moglo pobjeći.

Vozila je bilo više nego što smo očekivali, vojske još više, no to nam sada nije bila najveća briga. Ležeći u snijegu, šibani opakim vjetrom, više smo pažnje posvetili tome kako ćemo se zagrijati i ostati na životu. Bili smo iscrpljeni i izloženi jakom vjetru. Sve je upućivalo na gadnu frku. Ionako niska temperatura zraka, udružena s jakim vjetrom, može stvoriti takvu kombinaciju vjetra i studeni koja može ubiti. Na vjetru brzine 30 milja na sat izloženo meso smrzava se za šezdeset sekundi ili još kraće već pri -9°C . Tek kasnije doznali smo da su ovo bile najgore vremenske prilike u tom kraju u posljednjih trideset godina. Nafta se smrzavala u vozilima.

Osjećaj sigurnosti u meni počeo se pretvarati u zabrinutost. Vidio sam već ljude koji su umrli u ovakvoj situaciji. Kakve li sudbine, pomislio sam, da ophodnja zaglavi od hladnoće, a ne od metaka. Pomislio sam da neću moći izdržati zajeblavanje.

Nismo mogli sjesti, jer bi se naši obrisi ocrtali na obzoru. Naše je skrovište ovisilo o razini pogleda: zbog toga što su morali podići pogled, nadali smo se da će nam niski zidić pružati zaklon dokle god budemo mirni i pognuti.

Oko 11,00 stanje je počelo izmicati kontroli. Bili smo sklupčani, šćućureni jedan uz drugog, drhtali smo grčevito, mrmljali riječi ohrabrenja, zbijali glupe, besmislene šale. Ruke su mi odrvenjele; smr-zle su se i jako me boljale. Na nama je već bila hrpa snijega. Došli smo u situaciju da zajebe propise i pokušamo preživjeti. Trebalo je odvagnuti između kršenja propisa i mogućeg razotkrivanja i zapadanja u takvo stanje koje će ionako dovesti do smrti. Zaključio sam da moramo prekršiti pravila i pristaviti toplo piće.

Izgrebao sam jamicu i upalio kocku goriva. Natočio sam vodu u šalicu i nadnio je nad vatru. Toplina na rukama i licu bila je divna. Mahao sam rukom da razagnam paru. Dodao sam granulat kave, šećer i mlijeko vrućoj vodi pa napitak prosljedio ostalima.

Istog sam trena nad vatrom počeo pripremati vruću čokoladu.

- Pogledaj svu ovu jebenu paru - rekao je Dinger. - Mogao bih baš povući koji dim.

Dirljivo ga je bilo gledati kako pokušava zapaliti cigaretu. Ruke su mu se toliko tresle daje nije mogao staviti u usta, a kad mu je to napokon uspjelo, cigareta je bila raskvašena od njegovih mokrih ruku. Ustrajao je i nakon pet minuta zadovoljno je uvlačio dimove, ispuhujući ih u uniformu kako bi ih na taj način sakrio.

Kad je i čokolada prošla krugom, svi su ponovno drhtali i ćere-tali. Toplo nas piće nije podiglo ne znam kako visoko na temperaturnoj ljestvici, no stanje se ipak malo popravilo. Nedvojbeno je da nas je ipak donekle odmaknulo od smrti.

Došlo je i podne, a vozila i dalje prolaze. Nismo ih uvijek mogli vidjeti, no to i nije bilo važno. Čuli bismo ih da stanu. Pokušali smo se prerazmjestiti, tako da oni sa strane, oni koji su izloženi vjetru i snijegu, također dobiju priliku da budu okruženi ostalima i tako dobiju dozu tjelesne topline. Kako je temperatura jezgre tijela i dalje padala, spoznao sam da mi riječi postaju nerazgovjetnije te da postajem smušen. Patio sam od prvih faza hipotermije.

Negdje oko 14,00 Mark je spoznao da mu se stanje gadno pogoršalo. - Morat ćemo krenuti za minutu - progundao

je. - Na umoru sam.

Bio je slabije odjeven od nas ostalih. Na prsima je imao samo uniformu, košulju i džemper, a sve je to bilo promočilo. Okružili smo ga, nastojeći mu prenijeti nešto vlastite tjelesne topline. Valjalo je donijeti odluku, i to jednoglasnu, jer nas se svih i te kako ticala: da li krenuti za dana da pomognemo Marku da preživi, no uz rizik da nas otkriju? Još je mnogo sati dnevnog svjetla, a ne znamo što je pred nama. Ili pričekati ovdje do zadnjeg časa, kad bude smatrao da zaista više nikako ne može?

Nastojao sam ga osokoliti da izdrži. - Ako moramo krenuti za pola sata, dobro, ali pokušajmo ostati ovdje što duže možemo.

Da je odmahnuo glavom i rekao da treba poći, ustao bih bez prigovora, ali on je kimnuo u znak da pristaje.

Prije isteka daljnja dva sata, pomoć više nije bila potrebna samo Marku. Svi smo bili u očajnu stanju. Ostanemo li mirovati, do večeri ćemo pomrijeti.

Provirio sam preko zida. Preostao je još samo sat i pol danjeg svjetla; zbog oblačnog sloja i snijega smračit će se i prije. I dalje je jako sniježilo. Ništa nisam čuo ni vidio, osim tipičnog neplodnog pustinjskog kraja pod debelim snježnim pokrivačem.

-Pođimo - rekao sam.

Latili smo se plana zavaravanja, jer ćemo za sobom u snijegu ostaviti brojne tragove, premda će, kako smo se nadali, noću padati kiša i snijeg i tako ih uništiti. Krenuli smo prema istoku, pa napravili velik luk da bismo napokon pošli prema sjeverozapadu. Plan zavaravanja pokazao se pametnim potezom, jer se nismo odmaknuli više od kilometra s našeg prethodnog položaja, kadli smo iza sebe čuli graju i dernjavu. Okrenuli smo se i spazili svjetla. Posvuda oko našeg položaja bila su vozila.

-Sranje! - rekao je Legs. - Sada samo trebaju slijediti tragove.

No počelo se mračiti, a tragovi i otisci Iračana mora da su se ispremiješali s našima i tako ih zbunili.

Prema planu, trebali smo nakon prelaska neasfaltirane ceste krenuti prema sjeverozapadu, a zatim najkraćim putem u smjeru sirijske granice. Da smo prema sjeverozapadu pošli ovom stranom ceste, lako bi se moglo dogoditi da budemo otkriveni - zbog prometa koji smo čitav dan gledali.

No sada se plan morao promijeniti. Uskoro ćemo imati velikih poteškoća s vodom. Čature smo napunili snijegom, no otapanje je i u najpovoljnijim uvjetima sporo, a i ne daje dovoljno vode. U ovim našim prilikama bilo je toliko hladno da je voda ostala u svojim čvrstim oblicima snijega i leda. Snijeg ne možeš jesti. Ne samo zato što na taj način gubiš dragocjenu tjelesnu toplinu na otapanje u ustima nego i zato što ti on rashlađuje tijelo iznutra, hladeći vitalne organe u jezgri tijela. Nismo znali gdje ćemo se i kada uspjeti domoći vode. Morali smo se što prije dočepati granice.

Drugi, još važniji, razlog promjene plana bilo je vrijeme. Bili smo na uzvisini, tristotinjak metara iznad morske razine, koja se prema sjeverozapadu još više uzdizala. Faktor hladnoće vjetra u ovim je uvjetima bio užasan.

Temperatura je ionako bila niska, no vjetar ju je još spuštao nepodnošljivo niže. Morali smo se izmaknuti vjetru i spustiti ispod razine snijega. Međutim, šanse da umaknemo vjetru bile su slabašne jer teren nije pružao nikakva zaklona.

Kao i svi vodeni tokovi, i Eufrat teče nizinom. Rijeka je bila otprilike sto pedeset metara niže od nas, pa krenemo li prema sjeveru, ne samo da ćemo sići ispod razine snijega nego ćemo, nadati se, naći i neku zaštitu od vjetra.

Pošli smo prema sjeveru. O zapadu ćemo moći mozgati kasnije; imperativ je bio sići s uzvisine, jer ćemo inače poumirati.

Tri kilometra dalje od našeg skloništa za kamenim zidićem sišli smo ispod razine snijega. Bio sam grozno ogorčen. Da smo onog jutra nekako uspjeli svladati ovu dodatnu udaljenost, ne bismo bili čitav dan proveli ležeći u snijegu! I dalje smo imali groznih tegoba sa studeni i vjetrom. Omotao sam glavu maramom, a ispred sebe držao kompas dok smo se kretali prema instrumentima. Lijevu sam ruku zgrčio, držeći palac nad svijetlećim dijelom kompasa, istodobno navlačeći okrajak uniforme preko ruke kako bi se zaštitio od hladnoće. U desnici sam nosio oružje. Pogledao sam dolje i vidio da mi se uniforma smrznula i ukrutila. Led ju je pokrio kao kakvu mlaku. I marama se skrtnula oko moga lica. Želio sam je popraviti, no bila je tvrda poput daske.

Nisam se usuđivao pomaknuti ruke jer bi pritom ulazila studen. Morali smo se kretati što brže da bismo uspostavili tjelesnu toplinu. Bilo je očajno; nikakva svjetla nije bilo, tek šum vjetra. Kao da se nalazimo na nekom drugom planetu, i to kao jedini ljudi na njemu.

Gazili smo prema sjeveru, spuštajući glava, lica poplavljenih od hladnoće. S vremena na vrijeme u daljini su se kretala svjetla vozila, pokazujući nam tako gdje je ta neasfaltirana cesta. Tlo se ponovno počelo mijenjati - od stvrdnutog pijeska prema kamenitoj podlozi sa škriljcem. Po čitavom tom kraju nalazili su se tenkovski zakloni:

buldožeri su bili iskopali jarke u koje su se tenkovi mogli skloniti i kamuflirati. Te su jaruge bile pune vode i leda; nisu bile nove.

Spustili smo se sedamdesetak metara. Svi smo se grozno patili. Gledao sam iza marame i mislio: ako se vrijeme uskoro ne popravi, umrijet ćemo.

Hodali smo već otprilike tri kilometra s druge strane ceste, kad sam odlučio da se trebamo vratiti. Ledeni će nas vjetar dotući. Posrtali smo, žestoko se tresli, počeli smo se gubiti, misli su nam lutale. Ne reagiramo li sada, ovo će nam biti posljednji simptomi koje ćemo raspo-znati. Sljedeća je faza koma. Vratit ćemo se na onu stranu neasfaltirane ceste i povući još dva kilometra do suhog korita nekakve rijeke što sam ga zapamtio a koje se pruža više-manje usporedno s cestom. Bila je to jedina zavjetrina koju smo našli te noći. Ako se ne vratimo onamo i ne sredimo, nikad se više nećemo ni srediti.

Vratili smo se, svakoj taktici usprkos. Tajnost više nije bila bitna. Bilo nam je samo do spašavanja vlastitih života. Doteturali smo u jaraču i stisnuli se jedan uz drugoga. Mark je bio u najgorem stanju, no svima je nama trebala pomoć. Bob i ja skočili smo na njega da ga ugrijemo. Dinger i Legs učinili su isto te pristavili piće. Pripremanje toplog napitka noću inače je najstrože zabranjeno, no što onda? Ako si ionako mrtav, što te briga. Bolje je riskirati i poživjeti da se boriš još jedan dan. Ne otkriju li nas, nadamo se da ćemo se početi oporavljati.

Ako budemo otkriveni, ili ćemo se izvući ili ćemo umrijeti. Ne učinimo li to, mogli bismo ionako umrijeti.

Pripremili su dva napitka, jedan za drugim, pa ih prosljedili ostalima. Utrpali smo nešto tople hrane u Marka.

Mumljao je vrlo nerazgovijetno, očito je bio na izmaku snaga. Ozbiljno sam pomislio da ćemo svi poumirati.

Ostali smo tako nekoliko sati, tijesno zbijeni ne bismo li se kako utoplili. Malko smo se oporavili. Nisam baš bio za pokret jer smo još bili prozebli i mokri do kože. No svi smo mi znali da moramo nastaviti hodati jer inače nikad nikamo nećemo dospjeti. Na koncu konca, cilj nam je bio izbjeći zarobljavanje.

Tri su nas okolnosti zabrinjavale: vrijeme, naše tjelesno stanje i neprijatelj. Zbog terena bilo je vrlo nevjerojatno da bismo mogli izbjeći vjetar koji nam je stvarao tolike neprilike. Bez obzira na to kamo pošli ili što učinili, nećemo mu se ukloniti. Naše fizičko stanje moglo se pogoršati, ali ne mnogo. Idealno bi bilo ostati ovdje, u zavjetrini, dok vjetar ne prestane ili dok se vrijeme ne popravi. No dokle će to potrajati? Prije ili kasnije imat ćemo tegoba i s vodom. Što duže budemo bez nje, to će problem biti veći.

U ovom je području bilo daleko više neprijatelja nego što nam je rečeno. Negdje je nešto zabrljano. Otkriju li nas, operacija može uslijediti brže, jer je vojska već ovdje, na terenu. Hoće li oni već sada, nakon prodora u naš PS, znati da smo u ovom kraju?

Morali smo krenuti, ali u kojem smjeru? Za odlazak na sjever pa onda prema zapadu govorila je činjenica da ćemo tako izbjeći snježnu liniju. Protiv toga to što ćemo duže biti izloženi vjetru, a uz to, što budemo bliže rijeci, bliže naseljima, to će skrivanje biti teže. Kretanje prema sjeverozapadu vratit će nas na liniju snijega, no bit ćemo brži, a izgledi za skrivanje veći. Nadmorska je visina otprilike tristo pedeset-četiristo metara, no kad je jednom svladamo, spustit ćemo se na nekih dvjestotinjak metara i tako sve do granice. Osim toga, ne pogorša li nam se stanje, čitav bismo taj put mogli prijeći u jednu noć.

Kamo god pošli, vjetar će nas šibati. Stoga je najbolje ne gubiti vrijeme. Ne budemo li mogli izdržati, trebamo se samo ponovno spustiti i razmisliti. Dospjeli smo u situaciju da, ukoliko ne krenemo sada, više nećemo imati vremena. Što budemo duže otezali, to ćemo imati manje mraka za svladavanje ove uzvisine. Morat ćemo prevaliti dobrih 20 do 25 kilometara, stoga je trebalo pokrenuti guzice i poći.

Riječno se korito pružalo prema sjeverozapadu, pa smo ga odlučili slijediti iz dva razloga. Prvo, davalo nam je taktički zaklon; drugo, pružalo nam je stanovitu zaštitu od vjetra. Jedini nedostatak bio je taj što nismo znali približavamo li se nekakvim vojnim postrojenjima. Jaruga je bila dobar pristup ako se netko odluči za napad, pa su je po svoj prilici branili vatrom i nadgledali. Pa ipak, riskirat ćemo.

Bilo je negdje oko ponoći i već smo hodali otprilike dva sata, nastupajući taktički zbog brojnih vozila koja smo vidjeli da dolaze iz onog smjera. Takvo polagano kretanje loše je zbog toga što se ne možeš ugrijati onoliko koliko bi želio; međutim, na taj način izbjegavaš upadanje u nešto iz čega se možda ne bi mogao izvući.

Legs je bio naprijed kao izviđač. Ja sam bio iza njega, zatim Bob, Mark i Dinger. Dok smo se kretali riječnim koritom, provjeravao sam položaj kompasom kako bih bio siguran da nas jaruga vodi više--manje u pravom smjeru. Ostali su me dečki dotle osiguravali. I dalje je bilo grozno hladno, ali zbog taktičkog nastupanja bili smo zaokupljeni drugim mislima.

Na tlu su ponovno prevladavali kamen i škriljevci. To je zbog buke značilo novu tegobu, ali je vjetar bar u ovom pogledu svojim zavijanjem bio na našoj strani. Nebo je bilo jasno, Mjesec u trećoj četvrti na zapadu, što je olakšavalo orijentaciju, ali ne i skrivanje. Oblaci su iščeznuli, no zato se studen pojačala.

Krajolik se počeo mijenjati. Predio je bio općenito ravan, no sada se s vremena na vrijeme zemljište blago talasalo u poneki humak, dužine 300 do 400 metara. Valovit teren dobar je za skrivanje, pa smo s više pouzdanja počeli gledati na svoj položaj. Napokon se s višim terenom ova pustopoljina počela mijenjati u našu korist.

Razmak između članova patrola nametalo je svjetlo. U idealnim okolnostima teži se tome da razmak bude što veći, da se u slučaju vatre ne nađu svi na istom mjestu i ne budu smjesta pobijeni. No razmak je ipak kompromis između ovoga netom spomenutoga i stvarnog gledanja na to što se zbiva s momkom koji je ispred tebe. Mi smo patrolirali tako da su ljudi međusobno bili udaljeni četiri metra.

Nikakva razgovora nije bilo. Komunicira se znakovima rukom ili oponašanjem izviđačevih pokreta. Zaustavi li se izvidnik, momak iza njega učini to isto, a jednako tako postupe i svi ostali. Klekne li izviđač, svi kleknu. Sve se izvodi vrlo polako i vrlo oprezno, jer izvedeš li nagli pokret, proizvest ćeš i šum.

Legs se iznenada ukupio.

Svi iza njega također su se skamenili. Svi smo odmah pokrili svoje sektore, pogledali uokolo, čekajući da vidimo što je on vidio. Nama zdesna bila je neka plantaža - vidjeli smo samo vrške stabala. Nije bilo nikakvih svjetala ni gibanja. Ispred nas, s lijeva, na manje od sto metara bila je uzvisina. Polako, kako su kretali prema vršku brdašca, u vidokrug su nam dolazile silhete dvojice ljudi. Obojica su bila s "dugim" - dugim oružjem.

Legs se počeo vrlo sporo spuštati na koljena kako bi se stopio s okolišem. Imali smo zaklon od vjetra i od njihove eventualne larme. No to što smo uočili dva čovjeka nipošto nije značilo da ih nema dvjestotinjak. To jednostavno nismo znali. Polagano i oprezno počeli smo se povlačiti u zaklon.

Jesu li ovo mogla biti dvojica iz naše izgubljene patrola? Vjetar nam je donosio kratke odsječke njihova razgovora, pa sam se svojski trudio osluhnuti glas ili riječ koje prepoznajem. No, s druge strane, Vince, Stan ili Chris nikad sebi ne bi dopustili da se ovako ocrtaju na horizontu, a kamoli da se šecu razgovarajući. Bio sam vrlo razočaran. Toliko sam se nadao da su to oni te da ćemo ih se na neki način uspjati domoći.

Oni gore su se zaustavili; gledali su na sve strane. Nadao sam se samo da nemaju naočale za noćno promatranje.

Ako ih imaju, bit će nam jako gusto spaze li nas s tolike udaljenosti. A onda mi je na um palo nešto ludo: Chris ima naše naočale za noć; pokažemo li se, moći će nas vidjeti. Ne, ovo ipak nisam kanio učiniti. On bi pogledao i vidio samo tjelesa - ne bi nas mogao prepoznati. Uistinu, naši izgledi da se spojimo bit će vrlo slabašni.

Još su nam bili predaleko da bismo ih identificirali. Ponovno su se pokrenuli. Promatrao sam kako silaze s uzvisine i kreću ispred nas. Smjesta smo zalegli krećući se vrlo sporo, vrlo oprezno. Čak da jedan od momaka iz pozadine i nije vidio dva lika na nebosklonu, znao bi da je frka. Iz taktičkih bi razloga bilo nerazborito reći mu što se događa, jer bi to uključivalo pokret i govor.

Činilo nam se da čitavu vječnost nepokretno buljimo u one tipove i motrimo ima li još igdje ikoga. Spustili su se u naše korito i krenuli rubom prema nama. Frka je bila velika. Ovi će nas mamlazi otkriti. Morat ćemo u zaklonu ostati što duže možemo, ali onog istog trenutka kad nas ugledaju, morat ćemo istupiti otvoreno. Svi su dijelili isto mišljenje. Vidio sam kako Legs svoj 203 vrlo nježno spušta na zemlju te polako polako, poseže za nožem u kožnatoj futroli. Ovo se oružje nosi na ovakav način baš radi toga da pri izvlačenju ne bude nikakva šuma. Bili su to vrlo spori, vrlo oprezni pokreti. Bob je dotle dospio tik do mog ramena; vrlo polako spuštao je s ramena remen svoga minimija. Nije imao vojnički nož. Imao je bodež M16 u plastičnom i metalnom toku. Bajuneta pri izvlačenju stvara zvuk struganja, pa je zato Bob samo stavio ruku na držak i samo malo izvukao oružje. Posve će ga izvući u zadnji čas.

Nismo smjeli riskirati da nam ona dvojica kriknu u znak upozorenja. Morat ćemo ih ubiti čim nam dođu na dohvat. U filmovima napadač stavlja ruku žrtvi na usta te jednom brzom jednostavnom kretnjom sjuri nož u srce ili prijede preko grla, a tijelo zatim samo padne. Na žalost, to se ne odvija baš tako. Šanse da se jednim jedinim ubodom pogodi srce vrlo su malene te nisu vrijedne napora. Žrtva može na sebi imati kabanicu, a ispod nje pancirni prsluk. Izvest ćete svoj fini ubod, a čovjek će se samo okrenuti i zamoliti vas da to ne činite. Ako ste visoki metar sedamdeset, a on metar devedeset, te ako teži stotinjak kila, eto sranja. Čak ako momku prerežete grkljan, iz njega će barem minutu dopirati krkljanje i vrištanje. Morate ga zapravo ščepati za glavu, svinu-ti je unatrag kao kad koljete ovcu te jednostavno rezati sve dok mu ne presiječete dušnik a glava samo što vam ne otpadne u ruke. Tako on neće više disati niti će ikako moći vrištati.

Legs i Bob bili su spremni. I mi ostali podići ćemo se da pripo-mognemo pri ubijanju, skrivajući žrtvama usta da ne bi vikale. Legs i Bob će se morati s tla dići vrlo hitro i brzo ih svladati, provjeriti da eventualno nisu naši, pa obaviti svoj posao. Bilo bi idealno kad bi ih mogli identificirati prije no što nas oni opaze, no sve će se morati zbivati istodobno. Ako su ona dva tipa naši, postoji šansa da nas oni shvate kao Iračane u iznenadnom napadu pa da dospijemo u gadan obračun svojih sa svojim.

To se dogodilo na Falklandskim otocima, kad je jedna ophodnja pukovnije stupila u borbu s ophodnjom specijalne

desantne postrojbe.

Bili su dvadeset metara od nas. Čučao sam tik uz stijenu korita i gledao uvis. Još deset ili petnaest koraka, procijenio sam, pa će doći do eksplozije pokreta ispred i iza mene - a onda, ili ponovni sastanak s našim izgubljenim dečkima ili još dvije žrtve.

Suspregnuo sam dah. Sve misli o vjetru i studeni iščeznule su. Mozak mi je bio stopostotno usredotočen na svaki pojedini pokret koji će se zbiti. A ovi klipani pojma nisu imali da im predstoji rezanje vratova.

Zaustavili su se.

Jesu li nešto vidjeli? Bili su mi dovoljno blizu da raspoznamo da su ona duga oružja kalašnjikovi. Skočili su u korito nekih šest do osam metara ispred nas i sad su sporo prelazili na drugu stranu. Uspentrali su se na obronak i otišli prema plantaži, ta dva najveća srečkovića u Iraku. Samo što se nisam nasmijao. Bio bih uživao gledajući Boba, malenog patuljka, kako skače i obavlja svoj posao.

Ostali smo na svojim mjestima još otprilike četvrt sata, sabi-rući se još jednom iznova. Bili smo zdravi i čitavi, bili smo u zaklonu, nikakvu buku nismo stvarali. Trebali smo se samo polako pribrali i uvjeriti da nećemo ni na što nabasati.

Skupili smo se.

Nismo znali što je na drugoj strani uzvisine s koje su došla ona dvojica Iračana. Mogli su biti jednostavno dva mladića koja žive na plantaži, ili pak mi hodimo u susret gadnoj gužvi. Bolje će biti da se zaustavimo, odahnemo, iskoristimo zaklon.

- Poći ćemo na jug i zaobići - rekao sam Bobu na uho, a on je prosljedio poruku ostalima.

Patrolirali smo kao i prije, s Legsom kao izvidnikom. Prešli smo dva kilometra kad smo se našli pred nekim humkom. Odlučili smo ga prijeći preko sedla; približavali smo mu se, a onda se Legs zaustavio. Spustio se na koljena i zalegao. Bili smo na otvorenom terenu.

Legao sam potrbuške do njega, polako i oprezno. Pokazao je prstom. Na grebenu, pedesetak metara od nas, ocrtavala se nečija glava. Promatrali smo kako se pomiče, no nikog drugog nismo mogli vidjeti. Pokazujući prema istoku, patroli sam pokazao da ćemo morati obići ovaj položaj. Zaobišli smo uzvisinu u krugu od 400 metara te krenuli prema zapadu.

Na drugoj strani uzvisine naišli smo na upaljena svjetla u vozilima. Zabasali smo u logor vozila koja su ovdje zanoćila. Ponovno smo se morali vratiti, pa krenuti prema jugu, da bismo zatim ponovno pokušali poći na zapad. Naletjeli smo na još veći broj vojnika i šatora. Opet smo se uputili na jug, da bismo nakon jednog kilometra okrenuli na zapad te na kraju dospjeli na čist teren. Ovi su nas susreti koštali dobra dva sata, pa nam nije ostalo mnogo vremena.

Požurili smo uzvisinom prema Siriji. Sada smo se već našli na visini od tristotinjak metara; bilo je hladnije no što sam mogao zamisliti. Predio je izgledao poput NASA-ine fotografije Mjeseca: sumoran i bijel s ponekim slojem povišena tla. Brda su usmjeravala vjetar prema nama. Morali smo se jako sagibati dok smo napredovali kroz gudure. Moglo je ovo biti neko staro lansirno mjesto ili pak nekakvo bojište. Krateri su bili puni vode, snijega i leda; podsjećali su me na fotografije bojišta kraj rijeke Somme.

Bili smo se dogovorili da će onaj koji počne osjećati posljedice studeni smjesta ostalima to priopćiti te da neće izigravati junačinu. Na bilo čiji zahtjev spustit ćemo se što brže budemo mogli ili pak pronaći nekakvu zavjetrinu. Budemo li morali ostati gore i sutradan, umrijet ćemo. I dalje smo bili mokri do kože i posve promrzli.

U sitne sate Mark je počeo malaksavati. - Moramo se spustiti s uzvišice jer mi je ovdje zbilja grozno.

Zaustavili smo se i pokušali razmisliti. Nije se bilo lako koncentrirati. Ledena mi je kiša sada padala vodoravno u lice. Misli su mi bile mrlja vlage i hladnoće; bilo je teško odagnati bol dovoljno dugo da bi se razmišljalo. Da napredujemo na zapad i pokušamo prijeći uzvisinu, s nadom da ćemo pronaći nekakav zaklon? Ili da se vratimo onamo gdje znamo da nećemo biti na vjetru? Odlučio sam da siđemo s uzvisine kako bi Mark imao barem nekakvu šansu da preživi.

Jedino mjesto za koje smo pouzdano znali da je u zavjetrini nalazilo se iza nas, u presušenom riječnom koritu blizu neasfaltirane ceste. Spuštali smo se manje-više usporedno s cestom, ali dvjestotinjak metara podalje kako bismo izbjegli možebitne farove. Nismo se mogli zajebavati s navigacijom: nismo imali vremena - trebali smo se vratiti i oporaviti, a nismo htjeli da nas zora zatekne na otvorenom prostoru. Ta dva sata silaženja bila su zaista gadna.

Tabanali smo što smo brže mogli, pa smo u samo preskozorje pronašli zaklon, jedno uleknuće u zemljištu, nekakav kompromis između skrovišta i zaklona od elemenata. Ponovno ćemo pokušati sutradan.

Bila je to udubina ne dublja od metra. Zavukli smo se u nju i sklupčali. Bilo je bolno. Pregazili smo užasno mnogo

kilometara da bismo prema sjeverozapadu napredovali manje od deset kilometara. No bolje je bilo izgubiti jednonoćnu etapu nego čovjeka. Na dva kilometra prema sjeveru vidjeli smo neasfaltiranu cestu. Uleknuće se pružalo uzdužno s linijom vjetra, no najgorih smo naleta ipak bili pošteđeni. Sklupčali smo se i bili na oprezu. U zoru 26. provjerili smo ne nalazimo li se slučajno iznad neprijateljskog položaja. Povrh nas uzdizao se samo još jedan humak, no kako smo se zgruvali u jedan kutak udubine, nitko nas nije mogao vidjeti.

Vrijeme se promijenilo. Na nebu nije bilo ni oblaka, a kad je sunce izašlo, bilo je sasvim ugodno, psihološki, premda je i dalje bilo vrlo hladno. Vjetar je i dalje brijao, a mi smo bili mokri do kože.

Imao sam mali dalekozor, prekrasnu stvarčicu koju sam kupio kod jednog draguljara u Herefordu. Promatrao sam na sjeveru cestu koja vodi do nekakve crpne stanice. Promet se stalno odvijao, jedno vozilo svakih nekoliko minuta: cisterne s naftom, cisterne s vodom, civilni džipovi s muževima za volanom i ženom, odjevenom u posve crnu odjeću, na stražnjem sjedalu. Uglavnom su se pojavljivale grupe od tri-četiri vozila. Bilo je i mnogo vojnih konvoja koji su se sastojali od oklopnih vozila i kamiona.

Gledajući prema jugu, vidio sam nekoliko kilometara udaljene stupove koji su se pružali u smjeru jugoistok-sjeverozapad, usporedno s cestom. Tri-četiri vozila također su se kretala prema jugoistoku, uzduž linije stupova, koji kao da su im služili za orijentaciju. Bili smo u sendviču između dviju cesta.

Stisnuli smo se jedan uz drugoga da se utoplamo; nastojali smo držati oči otvorenima, no često bismo zadrijemali i potom se naglo budili. Preživjeli smo proteklu noć i sad sam se samo nadao da ćemo izdržati do novog sumraka. Sredili smo stopala. To smo obavljali tako da je u jednom trenutku samo jedna osoba bila bez jedne čizme. Bili smo dobro pripremljeni na oštro tabananje u teškim uvjetima, no sinoćni su naponi uzeli svoj obol. Gazili smo bili dvanaest sati, svladavajući više od 50 kilometara, u najgorim mogućim vremenskim prilikama što smo ih doživjeli unatrag mnogo vremena. Stopala su nam prošla zastrašujuće klipsanje.

Dinger se sjetio daje Chris nosio par Gore Tex go-fastera koje su ga stajale sto funti. - Ako još trčkara, kladim se da mu stopala uživaju u onim Guccijevim čizmama - rekao je masirajući bolne nožne prste.

Smazali smo nešto hladne klope. Nismo je kuhali jer je teren bio suviše otvoren. Imali smo dovoljno vrećica s hranom za još nekoliko dana; voda je bila mnogo ozbiljniji problem.

Odmarali smo se i pravili planove. Glavni nam je sada plan bio da noćas svladamo uzvisinu, zatim siđemo u nizinu, koja je, prema karti, trebala biti šljunčana ravnica kojom ćemo doći do granice. Teoretski, ako se svojski napregnemo, mogli bismo iste noći stići onkraj granice. Trebalo je samo još jednom izdržati dvanaestosatno beskompromisno tabananje. U prilog nam je išlo to što nismo nosili mnogo tereta, jer smo imali samo opremu o uprtačima i oružje. A imali smo i poticaj izaći iz Iraka i ući u Siriju. Pojma nismo imali o tome kako će izgledati granica; to ćemo morati otkriti kad do nje stignemo.

Ponovno smo proučili karte kako bismo svi znali gdje smo, kamo idemo i što ćemo najvjerojatnije vidjeti putem - a toga nije bilo mnogo, jer smo imali zrakoplovne karte. Linija stupova i ostaloga na ovim je kartama ucrtana tek približno, ali smo nepobitno utvrdili da ćemo nakon tri sata, sjeverno od nas, s desne strane, imati veće naseljeno područje. Činilo se da nam je to jedina fiksna zapreka.

Sada smo se već svi sasvim lijepo oporavljali. Sati su prolazili, mi smo šaptom jedan drugom pričali loše šale, nastojeći održati moral. Sve kao da je ponovno postajalo kako treba. I dalje nam je bilo hladno, no stanje je sada bilo pod kontrolom. Barem više nije sniježilo ni kišilo. Bio sam uvjeren da ćemo uspjeti u jednom jedinom, zadnjem, velikom naporu.

Bilo je 15,30 kad smo čuli.

Ding ding, mee, mee.

Ovo nam baš ne treba, kazao sam samom sebi.

Hitro sam virnuo, no ništa nisam opazio. Sljubili smo se s tlom. Nije bilo dernjave i vike kao onda kad su nas prošli put uočili; samo nekakvo blejanje i zvuk jednoga zvona. Zvući su nam se sve više približavali. Podigao sam pogled i spazio jarca predvodnika sa zvonom o vratu. Kamo god on pošao, činilo se, ostale ga koze slijede, jer su životinje stigle i pridružile mu se jedna za drugom. Uskoro ih je deset stajalo na rubu udubine i buljilo u nas. Zurile su u nas, a i mi u njih. Lagano sam hitnuo nekoliko kamenčića prema predvodniku ne bih li ga preplašio i otjerao.

Reagirao je tako da nam se još više primakao, a za njim i koze. Spustili su glave i počeli pasti, što je popraćeno s pet uzdaha olakšanja. No ti su bili malko preuranjeni. Nekoliko sekundi kasnije pojavio se stari kozar. Mora da mu je bilo najmanje sedamdeset godina. Obavijen je bio velikom vunenom haljom, povrh koje je nosio vrećasti, stari džemper. Glavu je ovio šalom. Preko ramena prebacio je ofucanu kožnatu torbu. U rukama je imao brojanice, pa je sa svakim zrnom koje bi mu kliznulo kroz prste promrmljao: "Allah".

Gledao nas je bezizražajno. Nikakva iznenađenja, nikakva straha, ničega.

Nasmiješio sam mu se kako se i pristoji.

Potpuno ravnodušno, kao da svakodnevno nalazi pet stranaca šćućurenih u uleknuću terena usred pustopoljine, čučnuo je kraj nas i počeo blebetati. Pojma nisam imao što govori.

Uputili smo mu pozdrav. - As salaam alaikum.

Odgovorio je: - Wa alaikum as salaam.

Rukovali smo se s njim. Bizarno. Bio je jako dobrohotan. Pitao sam se zna li on uopće da je rat. Za nekoliko smo trenutaka svi postali najbolji prijatelji.

Želio sam nastaviti razgovor, no naš arapski nije bio baš na nekoj visini. Još dok sam izgovarao, nisam mogao vjerovati svojim ušima što ja to govorim.

-Wayn al souk?- upitao sam.

Mi tu gdje jesmo, usred nigdine, a ja se, eto, raspitujem kako ću do tržnice.

Nije ni trepnuo. Samo je pokazao prema jugu.

-Baš fino - rekao je Dinger. - Barem ćemo kad sljedeći put budemo ovdje znati kako do Sainsbury"sa.

Bob je u starčevoj torbi ugledao bocu. - Halib? - upitao je.

Kozar je kimnuo da je tako, da je to mlijeko, pa dao bocu momcima. Zatim je iz torbe izvadio nekakve smrdljive jadne datulje i komad starog kruha, pa smo sjeli i izigravali civilizirane ljude.

Mark se osovio i nehajno promotrio okolicu. - Sam je - rekao je srdačno se smiješeći.

Kozar je ponovno pokazao na jug i mahnuo rukom. - Jaysh - rekao je. - Jaysh.

Upitno sam pogledao Boba.

-Vojska - preveo je. - Policija.

Bob je upitao. - Wayn? Waynjaysh?

Stari je opet pokazao u smjeru iz kojega je došao.

Nismo mogli razumjeti je li htio reći: tamo dolje je mnogo vojske; ili, tamo dolje je mnogo vojske koja vas traži; ili pak, jeste li vi zajedno s vojnicima iz jaysha tamo dolje? Ni jedan od nas nije znao arapsku riječ za udaljenost.

Pokušali smo znakovima označiti "daleko" i "blizu".

Sve u svemu, bilo je vrlo zabavno. Evo nas tu, na ugodnom domjenku, usred pustinje, po tako užasnom vremenu da gotovo umiremo od studeni.

Nastavili smo u istom tonu još otprilike pola sata, no primicali smo se trenutku u kojem ćemo morati donijeti odluku. Hoćemo li ga ubiti? Hoćemo li ga svezati i zadržati sve dok ne krenemo? Ili ćemo ga jednostavno pustiti, pa neka radi što hoće? Jedina korist koju ćemo imati ako ga ubijemo bit će da u tom času nitko neće znati što se zbiva. No bude li okolica zasuta truplima starijih članova domorodačkog stanovništva, a nas uhvate - što smo morali smatrati mogućim - teško da ćemo od zarobljivača moći očekivati posebno uljudan postupak. Svežemo li ga i tako isključimo iz igre, do svanuća će ionako umrijeti od hladnoće. Nije bilo dvojbe da će njegovo truplo biti otkriveno. Činilo se kao da svakim četvornim metrom ove zemlje patroliraju koze i čobani.

Pustimo li ga, kome bi mogao pričati, kakvo bi nam zlo mogao nanijeti? Nije imao nikakvog transportnog sredstva i, koliko je Mark uspio vidjeti, bio je sam. Sada je bilo 16,00 i uskoro će mrak. Čak i da podigne uzbunu, dok uslijedi bilo kakva reakcija, past će noć, a mi ćemo već stupati prema granici. Mogli bismo ga, dakle, pustiti.

Uostalom, mi smo pripadnici SAS-a, a ne SS-a.

Zaključili smo da ćemo ga, kad odluči otići, promatrati, čekajući da nam se izgubi iz vidokruga, a onda, prema planu zavaravanja, poći na jug.

Pet minuta kasnije opraštao se od nas, da bi se zatim odge-gao za svojim kozama, ne mareći ni za što na svijetu.

Pustili smo ga da ode otprilike kilometar, a onda je nestao u nekoj jaruzi. Potom smo se udaljili. Krenuli smo prema jugu, a nakon nekoliko kilometara okrenuli na zapad.

Zašli smo u malu ulekninu i zaustavili se da se posavjetujemo. Valjalo je pretresti nekoliko važnih stvari. Kao prvo, naše zalihe vode. Hrane smo imali dovoljno za nekoliko dana, no ostali smo gotovo posve bez vode. Drugo, morali smo pretpostaviti da neprijatelj zna gdje nam je prošle noći bio PS, pa dakle i u kojem smjeru putujemo. Treće, razotkriveni smo bili još jednom - već sam razmišljao o tome nismo li pastira trebali zadržati sve do sutona, pa ga tek tada pustiti. I dalje smo bili u jadnom fizičkom stanju, a gore, na uzvisini, vrijeme će se znatno pogoršati. Prošle noći samo što nismo pomrli, pa ovaj put nipošto nisam želio riskirati. Jednu smo noć marširanja izgubili; nisam želio izgubiti još jednu. Sve u svemu, situacija nije bila osobita, a sebi najvjerojatnije nismo učinili nikakvu uslugu puštanjem onoga starca. No, što je, tu je.

Pretresli smo mogućnosti koje smo si, kao patrola, ostavili. Prva, nastavak prema zapadu, s nadom da ćemo putem

pronaći vodu: zbog snijega i leda izgledi su na uzvisini bili dobri. Druga, okretanje na sjever do rijeke i onda prema zapadu; bilo nas je, međutim previše, a što se skrivanja tiče, ono će biti to teže što budemo bliže granici, jer će ondje nastanjenost biti veća. Treća, otmica nekog vozila i ove iste noći vožnja prema granici. Bilo je 17,15 i smrkavalo se. Uzevši u obzir veličinu neprijateljskih aktivnosti i naše tjelesno stanje, odlučili smo se za otmicu vozila, i to u bilo kojem trenutku nakon sutona. Što prije, to bolje.

Noćas ćemo, ovako ili onako, imati silnu frku. Prije no što smo pošli prema cesti obavili smo provjeru oružja. Jedan po jedan, izvukli smo pokretne dijelove, malo ih podmazali uljem i provjerili je li sve u redu.

Dalekozorom sam promatrao cestu. Željeli smo doći u takav predio u kojem ćemo moći izaći i biti više-manje iznad protivnika, tako da ne mogu vidjeti naš dolazak. Ugledao sam humak na dijelu povišenog terena koji će posve odgovarati svrsi.

Odlučili smo da će Bob odglumiti bogalja koji se oslanja na moje rame, a ja ću pak mahanjem zaustaviti nekog dobrog Samari-tanca. Kako bismo izgledali još bezopasnije, ostavit ćemo dečkima svoje oružje i opremu. Oni će zatim iskočiti, zaposjesti vozilo i mi ćemo odmagliti. Šest sati ništa drugo nismo gledali osim teretnjaka i land cruisera. Ovisno o tipu vozila, moći ćemo poći po terenu - prema jugu sve dok ne dospijemo do stupova, a onda, slijedeći ih prema zapadu - ili riskirati putovanje cestom.

Do ceste je bilo pola sata pješačenja. Na viši smo se teren uspeli u sam suton. Legs je s desne strane ceste pronašao iskopanu grabu, pa smo se u nju utrпали. Imali smo dobar pogled prema jugoistoku, jer se cesta kilometrima ravno protezala, a mi smo bili na uzvisini povrh nje. Prema sjeverozapadu, međutim, tristotinjak metara daleko cesta je vodila malim bilom. Nećemo imati mnogo vremena za djelovanje ako naiđe vozilo iz tog smjera. Bob i ja nastojat ćemo ga zaustaviti odmah nasuprot grabi kako bi dečki mogli jednostavno iskočiti i iznenaditi ljude u vozilu.

Sjedili smo tako s dalekozorom uperenim prema istoku. Dva su kamiona vozila cestom, a onda skrenula u smjeru našeg zadnjeg PS-a. Zbog oskudnog svjetla nisam mogao vidjeti izlaze li iz njih ljudi, no činilo se da se s objiju strana ceste odvija nekakva aktivnost. Očito su nešto tražili, a ja sam shvatio da tragaju za nama. Nakon nekog vremena vozila su se vratila na cestu te krenula prema nama.

U kurac! Je li ovo potjera od minule noći? Sad, ili smo imali sreću što smo se maknuli, ili smo pak imali nesreću što nismo zadržali staroga nego ga pustili da ode i frlja. No on je otišao u suprotnom smjeru od ovoga iz kojeg stiže ova vojska. Nije mi bilo jasno.

Promatrali smo kako se svjetla približavaju, a zatim smo začuli motore kako stenju uzbrdo. Spustili smo glave, nadajući se da visina kamiona ni jednom od momaka u stražnjem dijelu vozila neće dati priliku da nas vidi dolje u jami.

Čekali smo. Čim začujemo da se kamioni zaustavljaju nasuprot nama, podići ćemo se i zapucati. Nismo imali što izgubiti.

Provezli su se pokraj nas. Sve sami široki osmijesi.

Bob i ja izvukli smo se na cestu i sjeli motreći u oba smjera. Nakon dvadesetak minuta preko bila su prešli automobilski farovi i pošli prema nama. Zadovoljni što ovo nije vojni kamion, uspravili smo se. Vozilo nas je osvijetlilo reflektorom i usporilo da se zaustavi nekoliko metara dalje niz cestu. Sagnuo sam glavu da zaštitim oči i sakrijem lice od šofera. Bob i ja šepesali smo prema njemu.

-Uh, sranje - promrmljao sam Bobu na uho.

Od svih mogućih vozila koja su mogla te noći naići našim putem, ono koje smo izabrali za otmicu i kojim ćemo odjezditi u slobodu bilo je njujorški žuti taksi iz pedesetih godina. Jednostavno nisam mogao povjerovati.

Kromirani branici, gume bijelih bočnih strana i ostalo.

Bili smo istupili. Bob mi je u naručju izigravao ranjenog vojnika. Dečki su sunuli iz jame.

-Kakva li je ovo pizdarija? - viknuo je Mark ne vjerujući sam sebi. - Ovo je da ne povjeruješ! Zašto to nije mogao biti običan jebeni land cruiser?

Šofer se uspaničio i zaustavio motor. On i dvojica putnika na stražnjem sjedalu otvorenih su usta zurili u cijevi minimija i 203.

Taksi je bio stara, hrđava kanta s tipičnim arapskim ukrasima - rojtama i napirlitanim religioznim ambblemima koji su se njihali sa svih strana. Preko sjedala je umjesto presvlaka bilo prebačeno nekoliko starih deka. Vozač je bio izvan sebe od hysterije. Dvojica muškaraca na stražnjem sjedalu pružala su drukčiji prizor: oba su bila u uredno izgla-čanim zelenim policijskim odorama i beretama, a na krilu su držali torbice za izlete. Dok je mlađi od njih objašnjavao da su oni otac i sin, brzo smo pretražili njihove stvari da vidimo ima li tu ičeg vrijednog za nas. Morali smo brzo krenuti, jer nismo mogli jamčiti da neće naići druga vozila.

Pokušali smo ih odvesti do ruba ceste, no otac se bacio na koljena. Mislio je da ćemo ga zaklati.

-Kršćanin! Kršćanin! - vrištao je kopajući po džepu.
Izvukao je prsten s ključevima na kojem se njihala Majka Božja.
- Musliman! - rekao je pokazujući na taksista, nastojeći ga uvaliti u gužvu.
Sada se vozač stropoštao na koljena, klanjajući se i moleći. Morali smo ga podbosti pušćanom cijevi da se pokrene.
-Cigarete? - upitao je Dinger.
Sin mu je ponudio nekoliko paketića.
Otac se podigao i počeo ljubiti Marka, očito mu zahvaljujući što ga nije ubio. Šofer se i dalje molio i derao. Prava lakrdija.
-Što mu je? - upitao sam.
-Ovaj mu je auto obrt - rekao je sin dobrim engleskim.
-Mora hraniti svoju djecu.
Bob je nahrupio i kazao: - Dosta mi je ovog zajebavanja. - Zabadajući vršak bodeža u šoferovu nosnicu, odveo je čovjeka u jamu.
Ondje smo ih ostavili. Nismo imali vremena da ih zaveže-mo, željeli smo već jednom krenuti. Trebali smo odmagliti nekoliko kilometara.
-Ja ću voziti - rekao sam. - Gledao sam Roberta de Nira u Taksistu.
Mjenjač je bio starinski pa nisam njime znao rukovati. Popraćen rujanjem i zajebavanjem, u šest sam poteza okrenuo prema zapadu, pa smo nekako krenuli. Legs je sjedio naprijed da kontrolira navigaciju, a ostali su se stisnuli otraga. Kakve smo bili sreće, s pravom sam očekivao da kompas zataji te da sljedeća oznaka koju ćemo ugledati bude "Baghdad želi dobrodošlicu dobrim vozačima."
Nismo imali kratko oružje (pištolj), nego samo dugo; bit će ga gotovo nemoguće nositi ako budemo otkriveni. Unatoč tome, veselili smo se kao nezdravi. Ovo je trenutak odluke: ili ćemo noćas uspjeti ili ćemo izginuti.
Na nesreću, bili smo osuđeni na vožnju cestama, ali ćemo i iz te okolnosti morati izbiti što se više bude dalo. Goriva smo imali nešto više od pola spremnika, stoje bilo obilno za udaljenost koju smo morali svladati. Ionako smo vozili najekonomičnijom brzinom, jer nipošto nismo htjeli privući pozornost niti izazvati bilo kakvu nesreću. Vozit ćemo što dalje budemo mogli, zatim ćemo se riješiti vozila, pa pješice prijeći granicu.
Nastojali smo smisliti smicalice kojima ćemo se poslužiti zaustave li nas na cestovnom bloku. Nismo znali što ćemo učiniti. Nismo mogli pokušati probiti cestovnu zapreku na bloku. To se možda može u filmovima, no to spada u fantastiku; cestovni se blokovi postavljaju baš zato da se takve stvari onemoguće. Na svako vozilo koje se probija otvara se vatra, pa bismo mi završili izbušeni poput Tetleyeve vrećice za čaj. Vjerojatno bih morao zakočiti što brže mogu pa bismo se ispenrali i nadali u bijeg.
Na žalost, imali smo zrakoplovne karte, a na automobilski atlas. Ceste su bile vrlo zbrkane. Legs me usmjeravao na križanju koja su u generalnom smjeru vodila na zapad, a ja sam stalno zagledavao u brojač kilometara da ustanovim koliko smo daleko dospjeli.
Prvo važnije mjesto u koje smo stigli bilo je područje neke crpne stanice. Sve je vrvjelo od vozila i vojske, no nije bilo kontrolne rampe. Dok je taksi brektao pokraj njih, nitko nas nije niti pogledao.
Morali smo se praviti kao da znamo kamo idemo. Budemo li izgledali kao da smo se izgubili, pobudit ćemo sumnjičavost, pa bi se čak moglo dogoditi da nam ljudi priđu i ponude pomoć.
Stigli smo do još jednog niza križanja. Ništa nije vodilo prema zapadu, i najbolje nam je bilo da krenemo na sjever. Bili smo na dvosmjernoj cesti umjesto na jednosmjernima kojima smo dotle vozili. Cesta je bila prepuna konvoja benzinskih cisterni. Izvukli smo se iz kolone da bi mogli pretjecati, no iz drugog su smjera dolazila vojna vozila. Nitko drugi nije niti pokušavao pretjecati, pa smo se i mi morali ponašati tako da ne stršimo. Ipak smo se kretali, a grijač je radio svom snagom. Bilo je božanski toplo.

Konvoj se zaustavio.

Nismo mogli vidjeti zašto. Semafori? Pokvareno vozilo? Cestovna kontrola?

Legs je skoknuo van i hitro pogledao, ali u tami nije mogao ništa vidjeti. Krenuli smo puževom brzinom naprijed. Ponovno smo stali i Legs je izašao.

-Vojna vozila na čelu konvoja - promrmrljao je. - Jedno se razbilo i pokvarilo.

Vojnici su se motali uokolo pješice i u džipovima, a automobili i kamioni manevrirali su oko njih. Počeli smo ih obilaziti; suspreg-nuo sam dah. Jedan od momaka koji je ravnao prometom uočio nas je i stao nam domahivati. Na stražnjem sjedalu Mark, Bob i Dinger pretvarali su se da spavaju; Legs i ja nakesili smo se kao dva idiota iza marama te odmahnuili tipu. Kad su iščeznuli iz retrovizora, glupo smo se sami sebi smijali.

Doputovali smo u neku izgrađenu zonu. Ispred javnih zgrada stajali su Saddamovi kipovi, a njegove su slike bile

polijepljene po svim raspoloživim prostorima. Vozili smo se pokraj kavana, ispred kojih je sve vrvjelo od ljudi. Prolazili smo pokraj civilnih automobila, oklopnih vozila i oklopnih transporterata. Nitko nas nije niti pogledao. Ponekad su nas ceste i križanja odveli u posve pogrešnom smjeru. Krenuli smo malko na sjever, pa na istok, a onda na jug, pa na zapad, ali nam je generalni smjer kretanja stalno bio zapad. Mark je u krilu držao magellan, trudeći se da odredi naš položaj, kako bi, dođe li do sranja, svaki od nas imao informaciju potrebnu za prijelaz granice. Dinger je pušio poput osuđenika na smrt koji ostvaruje svoju posljednju želju. Razmišljao sam da li da mu se pridružim. Nikad u životu nisam popušio cigaretu, pa sam pomislio: još noćas mogu biti mrtav, pa zašto da ne probam dok imam priliku?

- Što se radi s tim pljugama? - upitao sam Dingera.

-Uvlačiš li sav dim ili što radiš?

-Već si probao jednu, zar ne?

-Ne. stari. Nikad u životu nisam pušio.

-E pa, drkadžijo. nećeš ni sada početi. Uspuhat ćeš se i razbiti auto. Osim toga, znaš li ti uopće koliko ljudi godišnje umre od raka pluća? Nikako te ne mogu izložiti takvoj pogibelji. Znaš što, ipak, možeš malo pušiti pasivno.

Ispuhnulo je puna pluća dima u mom smjeru. Mrzio sam to, što je on dobro znao. Kad smo zajedno bili u protuterorističkoj ekipi, Dinger je vozio jedan od range rovera. Znao je da mrzim cigarete, pa je sve vrijeme dimio uz zatvorene prozore. Podivljao bih i sve ih otvorio, a on se smijao toliko da mu je gotovo otpao kurac. Zatim bi se prozori ponovno zatvorili, i on bi opet počeo po starom. Imao je neku vrpcu koja se zvala, čini mi se, "Elvis - prvih dvadeset godina". Znao je da je ne volim, pa ju je stoga puštao svakom mogućom prilikom. Jednom smo tako vozili po M4, a ja sam bio spustio prozor zbog njegova pušenja. Dinger je stavio tu kasetu i nacerio se. Pritisnuo sam odgovarajuću tipku, ščepao kasetu i hitnuo je kroz prozor. Rat je bio objavljen.

Imao sam svoje kasete koje sam nosio na duge vožnje, no s tom razlikom da je na njima bila dobra glazba - obično Madness ili The Jam. Jedne noći, nakon više tjedana, stavio sam jednu od njih i zažmirio, prosvjedujući zbog njegova pušenja i prđenja. Prije no što sam shvatio što on to radi, izvadio ju je iz kasetofona i poslao na put za Elvisom.

Razagnao sam rukom oblak dima iračkih cigareta.

- Mrzim kad to radiš - rekao sam. - Znaš li da na svakih devet cigareta koje ti popušiš ja pušim njih tri?

- Ne bi trebao trubiti - rekao je. - Pa, jeftino je. Ne plaćaš ti nego ja.

Prometne su oznake bile na engleskom i arapskom, a momci na stražnjem sjedalu razastrli su na koljenima kartu, nastojeći proniknuti gdje se nalazimo. Ništa nije bilo upisano. Naseljeno se područje protezalo posvuda uzduž Eufrata, a nikakvih imena mjesta nije bilo.

Kad se sve uzme u obzir, stvari su se za nas odvijale dosta povoljno. Bili smo staloženo samopouzdana, ali oprezni. Mora da su do sada na mjestu otmice otkrili one ljude i vjerojatno će otpočeti potragu za žutim taksijem. U usporedbi s onim što smo proživjeli u zadnjih nekoliko dana, ovo sada bilo je vrlo zabavno i barem nam je bilo toplo. U autu je postalo zagušljivo: naša se odjeća počela sušiti.

Nailazili su novi konvoji, svaki s dvadesetak vozila. Vukli smo se za njima. Posvuda je bilo civilnih automobila.

Nije bilo nikakve ulične rasvjete, što nam je posve odgovaralo. Svojski smo se trudili da sakrijemo oružje, no valjalo je naći sredinu između prikriivanja i mogućnosti da se njime hitro poslužimo u slučaju firke.

Zašli smo za uglom na otvorenu cestu i zapali u novi sporovozni krkljanac. Prispjela su vozila iza nas, pa smo se tako zaglavili. Ovaj put Legs nije mogao izaći, jer bi ga vidjeli oni odostraga. Morali smo se osloniti na blefiranje.

Niz kolonu s vozačke strane kretao se vojnik s oružjem o ramenu; nama je to bilo slijeva. Ljudi su s njim razgovarali iz svojih automobila i kamiona. Druga dva vojnika bila su nam zdesna. Oni su duže zastajkiivali od svoga druga; s oružjem o ramenu, pušili su i čavrljali.

Znali smo da ćemo biti otkriveni. Onog trenutka kad vojak gurne glavu u kola i pogleda nas, shvatit će da smo stranci. Šanse da se iz ovoga samo tako izvučemo nisu bile veće od jedan posto.

Velika odluka: što ćemo sada? Da smjesta izađemo i napad-nemo ili da pričekamo?

-Pričekajmo - kazao sam. - Nikad se ne zna.

Vrlo polagano nastojali smo pripremiti oružje. Dođe li do gužve, morat ćemo izaći iz auta. Na svakoj se ručici našla ruka, spremna za pokret.

Mark je mirno rekao: - Vidimo se u Siriji.

Pokušat ćemo se držati zajedno što duže, no izgledi da ćemo se morati raspršiti bili su veliki. Svatko će se morati snalaziti sam.

Čekali smo i čekali, promatrajući kako se ovi ljudi polako probijaju kroz kolonu. Nisu djelovali osobito revno; samo su si kratili vrijeme. Mark je pokušao magellanom odrediti položaj, kako bismo utvrdili koliko smo daleko od

granice, no za to je već bilo prekasno.

-Pođimo jednostavno na jug, a onda na zapad - kazao sam.

To je značilo da trebamo skočiti na desnu stranu ceste, ispaliti

nekoliko metaka da ih prisilimo da sagnu glave, a onda bježati poput luđaka. Što se mene tiče, ovo nam je bio najopasniji trenutak otkako smo napustili Saudiju.

Dečki sa stražnjeg sjedala podigli su svoje oružje. Legs je svoj 203 držao tako da je cijev ležala na mom krilu.

-Dođe li i ugura li glavu, u trenutku kad nas identificira, ucmekat ću ga - kazao je.

Do mene je bilo samo da sklonim vlastitu glavu. Legs će jednostavno podići cijev i obaviti svoje.

-Mi ćemo preuzeti ostalu dvojicu - rekao je Bob.

Nagnuo sam se prema naprijed da prikrijem Legsovo oružje.

Vojak je dospio do vozila ispred nas. Sagnuo se da popriča sa šoferom, smijući se i ćeretajući, potpuno bezbrižno.

Dok je govorio, mlatarao je rukama, vjerojatno žaleći se na vrijeme. S našim arapskim nećemo moći bogzna o čemu razgovarati kad pristupi našem automobilu. Mogao sam ga upitati kojim ćemo putem do tržnice, i to je uglavnom sve.

Pozdravio se s ljudima u vozilu ispred nas i pošao prema našem taksiju. Nagnuo sam se naprijed i prčkao nešto po ploči s instrumentima.

Kucnuo je jednom po prozoru. Zabacio sam glavu jako unatrag i istim pokretom ispružio noge, tijelom pritisnuvši sjedalo. Vojak je iščekujući pritisnuo lice o prozor. Legs je podigao cijev svoga 203. Jedan je metak bio dovoljan.

Usljedio je prasak raspuknuta stakla; sva vrata automobila širom su se otvorila. Bili smo vani i trčali i prije no što je tijelo udarilo o zemlju.

Ostala dva vojaka potrčala su u zaklon, no minimiji su ih skinuli prije no što su stigli napraviti deset koraka. Civili su se smjesta našli na podovima svojih kola, i to im je bilo zaista pametno.

Trčali smo pod pravim kutem u odnosu na kolonu vozila, sve dok nismo dospjeli u vidokrug cestovnog bloka i dok nas nisu obasjali reflektorima. Otvorili su vatru, a mi smo im odgovorili kišom metaka. Mora da su se pitali koji se to vrug zbiva. Čuli su samo jedan jedini metak, zatim nekoliko kratkih rafala, a onda su vidjeli pet budalaša ovijenih glava kako bježe u pustinju.

Prvi ljudi koji su prešli cestu vatrenom su podrškom raspalili po bloku sve dok i ostali nisu pritrčali. Našavši se ondje, svi smo krenuli dalje. Čitav okršaj nije trajao više od trideset sekundi.

Trčali smo prema jugu još nekoliko minuta. Zaustavio sam se i viknuo: - K meni! K meni! K meni!

Protrčali su kraj mene. Prebrajao sam ih: jedan, dva, tri, četiri.

-Svi su ovdje. U redu, idemo!

Trčali smo i trčali koristeći smutnju koju smo stvorili iza sebe. S desne sam strane čuo kako se Dinger smije dok trči, a uskoro smo mu se i mi ostali pridružili. Bilo je to čisto jebeno opuštanje. Ni jedan od nas nije bio vjerovao da ćemo se izvući.

Krenuli smo prema zapadu. Kad je Mark zadnji put magel-lanom određivao naš položaj, procijenili smo da smo od granice udaljeni možda 13 kilometara. Trinaest kilometara i više od devet sati mraka - divota jedna. Trebali smo samo nastupati promišljeno, pazeći da se još noćas prebacimo na drugu stranu. Ovako velika skupina nikako se nije mogla sakriti sljedećega dana.

Zašli smo u nastanjeno područje. Stupovi, stari automobil, smetlišta, pašji lavež, svjetla iz neke kuće. Ponekad smo se morali verati preko ograda. Na cestama su se vidjeli automobilski farovi. Iza nas, u predjelu cestovnog bloka, i dalje je vladala nevjerojatna buka. Ljudi su se još derali, a povremeno je odjekivala pucnjava iz lakog oružja.

Cestom su amo-tamo tutnjali gusjeničari. Sada se sve svelo na utrku, na bijeg zečeva pred psima.

Počeo je izlaziti mjesec, pun mjesec na zapadu. Nije moglo biti gore. Jedino je dobro bilo to što smo sada i mi mogli bolje vidjeti i brže odmicati.

Izbili smo usporedno s nekom drugom cestom. Nismo je mogli izbjeći. Slijeva smo imali stambenu zonu, zdesna tu cestu. Nije bilo vremena za zajebavanje. Nastupit ćemo odlučno. Morali smo stići na granicu prije no što se stiša prvotna zbrka, prije nego što pristignu pojačanja.

Pri svakom nailasku automobila, bilo iz kojega smjera, morali smo se bacati u zaklon. Penjali smo se preko ograda, izbjegavali pse, izbjegavali zgrade. Kuća je sada bilo posvuda; svjetla su bila upaljena, generatori u pogonu.

Probijali smo se bez incidenata.

Cestom su se počela kretati vozila bez svjetala; po svoj su se prilici nadali da će nas uhvatiti. Iz daljine je još odjekivala pucnjava. U svojim pustinjским maskirnim odijelima, u gotovo europskom ambijentu plantaža i bogate obradive zemlje, isticali smo se poput sablasti na mjeseci.

Uočili su nas s ceste. Tri do četiri vozila dojurila su škripeći, a dečki su iz njih iskočili pucajući. Svaki je od nas sada spao na nekoliko okvira streljiva, a bili smo sigurni da nam do kraja noći predstoji još mnogo frke. Preostalo nam je, dakle, samo trčanje. Zaklona nije bilo nikakvog. Postojano su pucali, a mi bježali, dok su mimo nas prema kućama zujali meci.

Sprintali smo 400 metara. Protrčali smo kroz nekakve skupine kuća, očekujući svakog trenutka da nas upucaju ljudi koji su iz njih izlazili, no mjesno se pučanstvo, Bog blagoslovio te seljačine, držalo po strani. Znoj mi se slijevao u litrama, soptao sam da dođem do daha. Pod adrenalinom si i postižeš olimpijska vremena, a ne možeš to izdržati. A onda ponovno pripuca i ti opet odnekud smogneš snagu.

Prelazili smo nekakvo bilo. Pogledali smo dolje prema svjetlima Abu Kamala i Krabilaha, dvije naseobine s ove i one strane granice. Bilo je to pravo more svjetala - kao da trčimo na snimanje filma Bliski susreti. A eno i jarbola, viši je na iračkoj strani. Dečki iz potjere nastavili su pucati.

- Jebem ti - viknuo je Bob - pogledaj ovo, divota! Samo što nismo stigli!

Kao neka guzica, rekao sam "Začepi", kao da se radi o školarcu. Istoga mi je trenutka bilo žao. Isto sam, naime, i sam mislio. Ona svjetla, Abu Kamal, onaj stražarski toranj - nisu bili u Iraku, bili su u Siriji. Gotovo da sam ih mogao dodirnuti. Bio sam jednako uzbuđen kao i Bob.

Pretrčali smo sljeme. No istog trenutka kad smo se spustili s uzvišice, lijepo smo se naslikali nekim momcima smještenima ispod nas. Pokazalo se daje to nekakva protuzrakoplovna bitnica. Pozdravili su nas vatrom iz streljačkog oružja, a zatim raspalili po nama iz troci-jevnog topa.

Umakli smo prema sjeveru da prijeđemo cestu, izlažući se prelasku kroz nastanjeno područje koje se stere između nas i rijeke. Blizu protuzrakoplovne bitnice brujali su automobilski motori, a u sve ovo umiješala se grmljavina mlažnjaka. Mora da su to bili naši, jer su S60 odvratili paljbu. U svemu tom metežu mi smo se iskrali.

Pucalo se zdesna, slijeva, iza nas, no mi smo samo hodali dalje pognutih glava. Svijetleće zrno velikog kalibra sunulo je okomito u zrak, da bi potom poletjelo vodoravno, a Iračani su pucali na sve što se miče. To je s njihove strane bilo zločinački, jer su se posvuda uokolo nalazile civilne zgrade. Od protuzrakoplovnih smo topova oglušili. Morali smo jedan drugom povcima prenositi upute i upozorenja.

Uspeli smo se na neku cestu, hitro se ogledali oko sebe, pa je onda prešli. Zaustavili smo se na drugoj strani te duboko udahnuli da se sredimo. Ulazak u nastanjeno područje posve je nova vrsta igre; to se inače uvijek nastoji izbjeći, ali mi nismo imali izbora. Nama zdesna bila je nekakva plantaža, no zaštićena visokom ogradom.

Trebalo je proći 300-400 metara kroz naselje, veliku skupinu kuća s obodnim zidovima. Od kuća su se prema plantaži razvukle plastične cijevi za natapanje. Spustili smo se, nastojeći se što više držati sjene. Hodali smo ne skrivajući oružje, koje je bilo otkočeno i kojem smo držali prst na obaraču. Išli smo prema sjeveru, a mjesec je bio na zapadu. Bio sam prvi. Ako se itko pojavi, upucat ću ga svojim 203, a onda će Mark istupiti dva-tri koraka i šišnuti rafal iz minimija. Zatim ćemo se povući za prvi ugao i prestrojiti, pa poći dalje, ovisno o tome na što smo pucali.

Ljudi su se u kućama derali iz svega glasa, svjetla su se gasila, vrata s treskom zatvarala. Hodali smo, nismo se mogli prisiliti da trčimo. Ionako trčanjem ne bismo ništa postigli.

Iza zgrada vodile su staze i velike cijevi prema Eufratu, udaljenom otprilike 150 metara. Brektale su diesel crpke. Svuda uokolo samo blato i govna pokrivena ledom. Zašli smo u kut plantaže da se malko sklonimo i predahnemo. Prvo nam je bilo da čuture napunimo vodom. Dva su se dečka spustila do same rijeke, a Mark je za to vrijeme magellanom odredio položaj. - Točno 10 kilometara od granice - šapnuo je.

Sav se metež zbivao s druge strane ceste. Gusjeničari su manevrirali i pucali, a protuavionsko topništvo i dalje je grovalo. Negdje u sredini i u daljini čula se pucnjava streljačkog oružja. Mora da su pucali na pse i sve što se gibalo - uključujući i vlastitu vojsku. Gotovo da smo im izmakli. Trebalo je još svladati deset kilometara, i to borbom za svaki metar.

Sjeli smo oslonivši se na stabla i gledali kako ona dvojica pune čuture.

- Deset kilometara - rekao je Dinger. - To bismo, do vraga, mogli pretrčati za trideset minuta.

- Šteta što je pun mjesec - kazao je Bob.

- I što smo u pustinjским maskirkama - rekao je Dinger.

- I što nas goni sve živo.

Kad su se Mark i Legs vratili s našim čaturama, razmotrili smo sve mogućnosti. Činilo se da ih je četiri. Mogli smo prijeći rijeku; mogli smo poći na istok, dalje od granice, s tim da je pokušamo prijeći sljedeće noći; mogli smo produžiti na zapad; mogli smo se razdvojiti te se kao pojedinci opredijeliti za bilo koju od tri varijante.

Rijeka je ostavljala zastrašujući dojam. Bila je široka petstotinjak metara, a od silnih kiša jako je nabujala, pa je tekla brzo i divlje. Voda mora da je bila ledena. Mi smo pak bili iscrpljeni od dugog mar-ša, pomanjkanja sna, vode i hrane. Nismo vidjeli nikakvih čamaca, no da smo koji pronašli, otvorila bi nam se i ta opcija. Ovako, ostalo nam je plivanje, a čisto sam sumnjao da bismo izdržali duže od deset minuta. A tko je mogao jamčiti da nas na drugoj strani ne čeka vojska?

Odbacili smo varijantu odlaska na istok, jer je to previše naseljen kraj da bismo se mogli danju skrivati. Put na zapad činio se najprihvatljivijim rješenjem: znali su da smo u ovom predjelu, zašto, dakle, ne bismo produžili dalje? Ali hoćemo li nastaviti kao patrola ili pojedinačno? Odemo li svaki za se, sigurno ćemo svojim progoniteljima stvoriti pet zasebnih gužvi, no mi smo ipak, na kraju krajeva, nekakva patrola.

- Ići ćemo na zapad i granicu ćemo prijeći još noćas - kazao

sam. - Ujutro će sigurno biti organizirana potjera.

Bilo je 22,00 i užasno hladno. Svi smo drhturili. Bili smo se znojili i adrenalin je šikljao. U takvim okolnostima tijelo počinje reagirati čim otpočinete.

Gledajući na zapad preko Eufrata, vidjeli smo kako nekoliko kilometara dalje farovi prelaze nekakav most. Nismo imali što birati. Nismo mogli tratiti vrijeme obilaženjem. Za takve ideje bilo je prekasno. Morat ćemo riskirati.

- Krenimo polako u ophodnju - rekao je Bob. – Imamo dovoljno vremena.

Prirodni vodeni tokovi vode u Euftrat. U normalnim bismo se okolnostima držali povišenog terena. Njime je lakše putovati, pa se tako štedi vrijeme i stvaraju manja buka i pokreti. Sada smo te tokove prelazili kako bismo ostali usporedno s rijekom; pazili smo, međutim, da ne budemo preblizu vodi da ne bismo ostavljali tragove u blatu.

Zemljište je bilo samo smrznuto blato i bljuzgavica. Poneki dijelovi terena bili su ograđeni bodljikavom žicom.

Nailazili smo na male, trošne zgrade, humke uzvišica, drveće, stare boce o koje smo se spoticali, komade smrznute plastike koji su bučno praštali pod nogama. Ova se pustopoljina mogla jednako tako nalaziti i u Sjevernoj Irskoj.

Vjetar je prestao. I najslabiji zvuk putovao je stotine metara. Patrolirali smo po mjesecini; u ledenom su se zraku od našeg daha stvarali oblaci. Išli smo polako, zaustavljajući se i ponovno krećući svakih pet minuta. Psi su lajali. Kad bismo došli do neke zgrade, netko bi ušao u nju i pregledao je, a zatim bismo je zaobišli. Kad bismo pak stigli do neke ograde, prvi bi čovjek provjerio hoće li nastati buka, a onda bi oružjem pritisnuo žicu i napeo je, držeći je tako dok ne bismo svi prešli.

Morali smo proći pokraj nekakve poluotvorene kolibice. Vlasnik je hrkao pokraj žeravice, no nije se niti pomaknuo kad smo se prošu-njali pokraj njega. Ispred nas bila je cesta. Nama slijeva pružala se cesta koja vodi u pogranični grad - Krabilah. Po zgradama su se palila i gasila svjetla. Gusjeničari su gmizali naprijed-natrag, ali bili su dovoljno udaljeni da se zbog njih ne zabrinjavamo. Iza nas je još katkad odjeknuo poneki pucanj ili rafal. Prešli smo otprilike tri kilometara. Preostalo ih je još sedam. Nije još bila ponoć. Imali smo još dovoljno sati mraka. Osjećao sam se prilično dobro.

Hodali smo uzduž nekakve živice, a onda okrenuli ulijevo u prirodni odvodni jarak. Ovaj nas je odveo u neki strmi wadi, koji je čini se, zatim izlazio u Euftrat. Wadi je bio širok 40-50 metara, a dubok 25. Objе su mu strane bile strme. Dno je bilo praktički ravno i po njemu je tekao potočić. Nismo mogli zaobilaziti ovaj teren jer nismo znali dokle se stere. Mogao nas je baciti na jug, a ondje su se nalazile ceste koje smo htjeli izbjeći. Primijetio sam tada da wadi okreće prema zapadu, što bi bilo prekrasno. Mogli bismo se okoristiti njegovom zaštitom dokle god se pruža.

Dospjevši do njegova ruba, otpuzao sam preko grebena da pogledam unutra. Iza mene bio je Mark. Počeo sam se spuštati i u tom času suprotna strana wadija postala je mnogo preglednija. Prvo što sam ugledao na nebosklonu bila je silhueta stražara.

Čovjek je šetkao gore-dolje, topćući nogama i pušući u šake ne bi li se kako ugrijao. Pogledao sam uokolo i nisam mogao povjerovati svojim očima. Bilo je to prostrano logorište - šatori, zgrade, vozila, radioantena. Kako mi se vid izoštravao, počeo sam razaznavati ljude koji izlaze iz šatora. Čuo sam dijelove razgovora. Bili su leđima okrenuti prema mjesecu i gledali su u našem smjeru. Nisam se pomaknuo.

Prošlo je petnaest minuta prije no što sam se uspio povući do Marka. Znao sam da je morao vidjeti isto što i ja, jer mi se nije bio pridružio. I on je ležao nepomično poput kamena. Prizor je doista bio jezovit. Bili smo strahovito izloženi.

Vratio sam se poravnavši se s Markom. - Vidio si?

- Da, užasno - kazao je. - Moramo se vratiti i nekako srediti.

- Bez frke.

Otpuzat ćemo do ostalih da se pregrupiramo. Odanle ćemo se povući do živice i ondje nekako srediti te naći neki drugi zaobilazni put. Prešli smo 30 metara pri povlačenju iz zone neposredne opasnosti kad smo se u jarku podigli u nekakav polučučanj.

Nervozna vika i pucnjava izbile su istodobno. Sam se pakao otvorio. Mark je zalegao s minimijem i šibao uzduž čitave živice, gdje god bi opazio plamen iz cijevi. Paljba je planula i s druge strane wadi-ja. Nije me nimalo impresionirala, jer su bili na uzvisini.

Ispalio sam svoj posljednji projektil iz 203, a onda je već nastupio trenutak za elegantno udaljavanje. Želio sam se vratiti do riječne obale jer će nam ona pružiti zaklon. Dok smo bježali, sa svih se strana pucalo i galamilo. Ostatak patrole vodio je borbu. Uzduž čitave živice vladao je velik metež. Pretpostavio sam da su Bob i ostali zajedno u grupi.

Iračani s druge strane wadija pucali su u svim smjerovima. Čuo sam granate iz 203 - mora da su bile Legsove, jer su Dinger i Bob imali minimije. Bilo je vrlo bučno. Svatko je bio zaokupljen svojim vlastitim malim svijetom. Bolna sam srca spoznao da više nema nikakvih izgleda da ćemo se opet skupiti. Sada smo razbijeni na daljnje dvije skupine, i to tek nekoliko kilometara pred ciljem. Kojega li peha! Stvarno sam mislio da ćemo uspjeti.

Mark i ja bili smo na obali Eufrata i pokušavali smo shvatiti što se događa. Vodena je linija bila 10 do 15 metara ispod crte oranica preko kojih smo upravo prešli, a između njih ležao je čitav sklop malih terasa. Mi smo se nalazili na prvoj, usred nekakvoga grmlja.

Mogli smo čuti progonitelje na obali koji su se zubljava probijali prema nama, dovikujući se međusobno.

Povremeno se s naše strane wadija čula nervozna paljba, za kojom su slijedili okršaji lijevo i polulijevo od nas, u kojima su sudjelovali 203 i minimi. Svijetleći je metak letio vodoravno, da bi zatim, odbivši se od neke zgrade ili stijene, uzletio okomito.

Podigli smo glave kao dva čeglja i ogledali se oko sebe. Teško se bilo odlučiti što ćemo i kamo ćemo - da li prijeći rijeku ili se probijati kroz neprijateljske položaje i riskirati da nas ubiju ili zarobe.

- Preko rijeke nikako - šapnuo sam Marku na uho.

Nisam za to imao dovoljno hrabrosti, pa smo se odlučili za proboj kroz neprijateljske linije. Ali kada? Vladala je silna zbrka, pa je bilo teško prepoznati što je dobra prilika a što nije.

- Jebi ga - šapnuo je Mark - u dreku smo, što je tu drugo bitno?

Izvučemo li se, sve će biti fino i dobro, ne uspijemo li što onda - samo sam se nadao da će kraj biti lak i brz.

U vezi s čitavom ovom situacijom osjećao sam nekakvo posvemašnje spokojstvo.

Provjerili smo zalihe streljiva. Imao sam jedan i pol okvir, Mark redenik sa stotinu metaka za minimi. Položaj je bio zaista smiješan: oko nas okršaj i svijetleći meci, a mi lijepo sjedimo u grmlju i nastojimo se srediti, istodobno gledajući drugu obalu rijeke. Ruke su mi bile ledene. Lišće i trava postali su od mraza krhki. Rijeka je bila obavijena maglicom.

Pogledao sam Marka i umalo mu se nasmijao. Nosio je dugi vuneni šal koji se mogao složiti tako da izgleda poput komandoske kape iz Drugog svjetskog rata. Zaboravio je utisnuti vrh kape, pa je izgledao kao Noddy. Ozbiljna je lica virkao kroz grmlje i izgledao je silno smiješan.

- Ne krenemo li sada, stari moj, nikad više niti nećemo - rekao je.

Kimnuo sam.

Govorio je, promatrao i istodobno iz džepa iščeprkao bombon te ga strpao u usta.

- To mi je posljednji. Baš mi paše; ionako bi mi mogao biti zadnji.

Ja svojih više nisam imao. Gledao sam ga čeznutljivo.

- Tebi nije ostao ni jedan, zar ne? - glupo se smijuljio.

- Ne, ostao mi je kurac.

Gledao sam ga kao psetance.

Izvadio je slatkiš iz usta, zagrizao ga i dao mi polovicu.

Legli smo uživajući jedan časak i psihički se pripremali za polazak.

Na kraju, odluku su donijeli drugi. Četiri su Iračanina naišla obalom; ostavljali su dojam da su dobro izvježbani i drogirani. Nisu larmali i dobro su se razvili. Ipak su izgledali nervozno, kao što izgledaju ljudi koji znaju da su blizu tipova koji bi mogli pripucati. Pokrenemo li se, spazit će nas. Signalizirao sam Marku: ako nas ne opaze, pustimo ih da prođu: opaze li nas, dobit će svoje. No prišli su nam tako blizu da nas nikako nisu mogli ne

zamijetiti, pa smo ih stoga smaknuli.

Sada smo morali krenuti, bio pravi trenutak ili ne bio. Pobjegli smo oranicom, usporedno s rijekom. Nešto dalje, udesno, počeli smo svladavati blagi uspon, s kojeg se teren spuštao prema rijeci. Začuli smo neke pokrete, pa smo se hitro spustili.

Brazde su vodile u smjeru sjever-jug, pa smo plegli među njih. Počeli smo puzati potrbuške i tako prešli čitavo polje do živice. Čuli smo oštre naredbe, a smušeni su se vojnici posvuda rastrčali. Nisu bili dalje od 25 metara. Puzali smo dvadeset minuta. Zemlja je bila ledena pa je bilo bolno staviti ruke u blato i tako se povlačiti. Odjeća mi se promočila. Lokvice su se smrznule, pa je led kad smo ih prelazili pucao. Zvuk se u mojoj glavi pojačavao tisuću puta. Čak mi se i šum vlastitog disanja činio zastrašujuće glasnim. Želio sam se samo izvući iz ovog dreka i dokopati stabala, a ondje će sve biti potpuno drukčije, bit će to novi, hrabri svijet.

I dalje se pucalo, galamilo; vladala je posvemašnja zbrka. Kako li ćemo se uopće iskobeljati iz ovoga - nisam imao pojma. U ovakvim situacijama moraš samo nastaviti napredovati i gledati što se zbiva. U velikim smo bili kušnjama da se podignemo i jednostavno uteknemo.

Iračani su i dalje bili u dnu polja. Možda su - ponadao sam se - pomislili da smo otišli dalje niz obalu, prema istoku, da stignemo ostale. Nije me uopće zanimalo što misle, samo dok razmišljaju dovoljno daleko od nas. Na pameti mi je bila jedna-jedina misao - da se te iste noći trebamo prebaciti preko granice.

Stigli smo do živice. Bila je to namjerno posađena međa između polja. Nisko drveće i grmlje raslo je iz nasipa visokog pola metra. Prvotno smo bili naumili prijeći živicu koja se pruža u smjeru istok-zapad samo zato da ne bismo morali prelaziti i onu koja vodi u smjeru jug-sjever. S desne smo strane začuli glasove. Mark je virnuo. Iza živice bilo je još više neprijatelja. Još dalje, južnije, čuli smo dreku i viku i vidjeli silna svjetla. Mark mi je signalizirao da ostanemo s ove strane živice i da krenemo ulijevo.

Puzali smo međom da se dočepamo živice koja se pruža u smjeru sjever-jug. Pokušali smo pronaći mjesto kroz koje bismo se mogli bešumno provući. Počeo sam se povlačiti. Glavom sam provirio na drugu stranu i smjesta bio pozvan da stanem.

Čim je dečko viknuo, Mark gaje otprovio na onaj svijet. Tijelo mu se raspalo pred mojim očima. Mark je oštro raspalio po čitavoj liniji - od mjesta na kojem smo se nalazili pa prema zapadu. Ispentrao sam se iz živice i zapucao, da se i Mark stigne provući. Krenuli smo na istok, zaustavili se, ispalili brzo jedan rafal, potrčali, zatim opet hitro pripucali, te trčali i trčali.

Ispred nas bilo je neko povišeno zemljište. Ispod njega nalazile su se neke zgrade obasjane svjetlom u kojima je bilo živo. Nismo htjeli prelaziti otvoren prostor, pa nam nije bilo druge nego da se koristimo očitim zaklonom nekakva jarka. Pojma nisam imao što imamo pred sobom. Iznad nas bila je linija ograde. Zbog toga što su se polja natapala, ceste i zgrade bile su na izgrađenom zemljištu povrh vodene linije. Zašli smo u malu udubinu ispod ograde i krenuli prema jugu.

Sada, kad se učinilo da smo se izvukli iz neposredne opasnosti, počeli smo malo usporavati. Pretpostavili smo da metar osamdeset visoka žičana ograda opasuje nekakvu vojnu ustanovu. Išli smo uz nju neko vrijeme, a onda zastali. Ispred sebe ugledali smo cestu koja se pruža u smjeru istok-zapad. Po njoj su amo-tamo jurila posve osvijetljena vozila. Kao i vozila ugašenih svjetala.

Istočno od nas svakako se moralo nalaziti nekakvo križanje. Vidjeli smo kako svjetla vozila koja se kreću onamo mijenjaju smjer.

Promet je bio gust. Kao da se sve živo uzbunilo. Mora da su pomislili da su se pojavili Izraelci ili da prodiru Sirijci. Samo sam se nadao da će se u ovom silnom metežu jedna grupica od dva čovjeka i druga od tri nekako uspjati probiti.

Našli smo se nasuprot velikoj džungli s druge strane ograde. Zaustavili smo se i promatrali cestu. Kako smo sada bili bliže, mogli smo pod farovima vozila koja prolaze vidjeti vozila parkirana uzduž ceste. Kamioni, terenska vozila, oklopni transporteri. Gdje su vozila, ondje su i ljudi. Mogli smo čuti razgovor i šum radija. Ne bih mogao reći koliko se daleko protezala kolona prema istoku ili zapadu. Od prvotnog okršaja na rubu wadija pa dovde potrošili smo tri sata. Preostala su još samo dva i pol sata mraka, pa sam se uznemirio. Morat ćemo riskirati. Nije bilo vremena za obilaženje.

Ležali smo u udubini, mokri i ledeni, i nastojali otkriti gdje ćemo se provući kroz ogradu. Oba smo se znojili i drhtali. Bili smo gotovo bez municije. Pričekali smo da naiđu neka svjetla kako bismo shvatili kako su sva ova vozila smještena. Proći ćemo između njih ondje gdje su najrazmaknutija.

Dva su kamiona bila međusobno razmaknuta petnaestak metara. Ako bismo se mogli provući neopaženo, granica nas već mami. Morat ćemo nastupiti hrabro. Počeli smo polako prelaziti polje. Kad god bi naišlo neko vozilo, mi

bismo se bacili na zemlju. Važno je bilo primaknuti se konvoju što bliže prije no što se dademo u trk. Čitav nam se plan sastojao u tome da protrčimo kroz kolonu. Ni jedan ni drugi nismo imali pojma što se nalazi s druge strane ceste, no to nam i nije bilo bitno - time ćemo se baviti kad prijedemo cestu.

Vozila su bila metar iznad nas na podignutoj cesti. Pri vrhu obronka otkrili smo: bila je ograda od tri bodljikave žice visoka jedan metar. Morat ćemo preko nje prije no što krenemo šarati među vozilima.

Naša je rupa među vozilima bila između dva ceradom pokrivena kamiona. U jednome od njih glasno je piskao radio. Morat ćemo se popeti preko nasipa. Bit ćemo izloženi od trenutka kad se počnemo gibati.

Ispentrao sam se preko ograde i zalegao da zaštitim Marka. Svladao je ogradu, no žica je zabrujala dok se prebacivao preko nje.

Jedan je vojak počeo blebetati te gurnuo glavu kroz prozor kamiona. Smjesta sam ga slistio. Potrčao sam otraga. Stražnja strana kamiona bila je podignuta, ali su na njezinu dnu bila dva proreza koja su služila kao uporište pri uspinjanju. Gurnuo sam cijev kroz pukotinu i ispalio dobar rafal. Mark je smjesta prešao cestu te zalegao na drugoj strani obronka, pucajući desno od sebe po konvoju. Nisam znao jesu li u drugom vozilu tipovi, pa sam za svaki slučaj bacio bombu te otrčao preko ceste do Marka. Pucali smo sve dok nismo ostali bez streljiva, što se zbilo za pet sekundi. Odbacili smo oružje i pohitali. Oružje nam sada više nije nimalo koristilo. Iračani su imali kalibar 7,62 kratki, a nama je trebao 5.56. Jedino oružje koje nam je još preostalo bila je tama.

Mora da smo ispucali dovoljno metaka te ih zaplašili, jer nisu odmah pošli u potjeru. Otrčali smo 300 metara. Vriskovi su ispunili noć.

Zaustavili smo se pokraj nekog vodotornja. Do svanuća više nije bilo puno vremena. Gledajući ravno preda se, vidjeli smo zdesna cestu koju smo netom prešli, jarbol na iračkoj strani i još jednu cestu koju ćemo morati prijeći na putu prema zapadu.

Zgledali smo se. Rekao sam: - U redu, krećemo!

Žurno smo hodali preko polja, pa se zaustavili tek pred nečim što nam je izgledalo poput velike udubine. Na drugoj strani tog ulek-nuća bilo je neko neosvijetljeno naselje. Njegov desni kut, sam njegov kraj, nalazio se manje-više na cestovnom raskrižju.

Mora daje ova udubina služila kao smetlište. U mraku su tu i tamo tinjale vatrice. Sišli smo u jamu i posrtali preko starih kanti i guma. Smrad gnjileži bio je nenasan. Počeli smo se uspinjati na drugu stranu. Negdje na pola uspona na nas su zapucala dva kalušnjikova, i to iz velike blizine. Bacili smo se na zemlju, a ja sam otišao udesno.

Bježao sam sve dok, kako sam mislio, nisam dospio u ravninu križanja, a onda okrenuo ulijevo. Želio sam se prebaciti preko ceste pa nastaviti trčati. Optrčao sam obronak neke uzvisine te pomislio da bih se mogao popeti na drugu stranu, ali sam zašao u područje nekakvog velikog akumulacijskog sustava. Bila su tu dva golema bazena, prljava i masna.

Uznemiren, trčao sam uokolo poput štakora natjerana u kut, što sam zapravo i bio tražeći nekakav izlaz. Zidovi su bili strmi. Nisam se mogao popeti. Morao sam se vratiti odakle sam došao. Sada više ništa nisam niti gledao, samo sam trčao. Ako su mi i bili za petama, spoznaja o tome ništa ne bi značila.

Izvukao sam se iz toga opasnog položaja te stao na cesti. Prsa su mi se nadimala dok sam hvatao dah. Jebi ga, pomislio sam, samo naprijed.

Prošao sam pored zgrada. Bio sam oduševljen. Osjećao sam da ću se izvući. Još samo granica. Nisam se brinuo o Marku. Vidio sam kako je pao. Nakon toga više nisam čuo ništa, a on nije pošao sa mnom. Bio je mrtav. Barem je bilo brzo.

Osjećao sam da je sve iza mene. Preda mnom je još bilo samo kratko tabananje do granice. Čizme su mi bile oblijepljene blatom. Kretanje je bilo naporno. Noge su me pekle. Bio sam na izmaku snaga. Zaustavio sam se da nešto ubacim u kljun. Lijepo mi je sjelo. Popio sam malo vode i prisilio sama sebe da se smirim i saberem. Orijentacija je bila vrlo lagana. Jarbol se nalazio ravno preda mnom. Hodajući, pokušao sam razaznati što se zapravo zbilo za ranijih okršaja. No bio sam toliko smućen da nisam mogao trijezno razmišljati. Iza mene i dalje se pucalo.

Bili su sitni sati 27. i morao sam svladati još četiri kilometra. U normalnim bih ih okolnostima mogao pretrčati za manje od dvadeset minuta, i to pod punom opremom. No, bilo je besmisleno naslijepo hrliti prema Siriji, i to još u zadnjem satu mraka. Nisam znao kako fizički izgleda granica: je li to neka ograda ili dubok rov, je li dobro branjena, odnosno je li uopće branjena. Osim toga, ako i uspijem ući u Siriju po dnevnom svjetlu, kakav bih mogao doživjeti doček?

Bio sam otprilike kilometar južno od Eufrata i kilometar sjeverno od grada. Ovo su područje natapale diesel crpke

smještene u određenim razmacima pored rijeke. Na polju su usjevi dosežali visinu od četrdesetak centimetara. Pazio sam da ne ostavljam za sobom tragove, pa sam se kretao sredinom polja, gazeći po humcima uz samo korijenje biljaka. Međutim, ni na ovaj način nisam mogao proći a da za sobom ne ostavim baš nikakva traga. Nadao sam se samo da nitko neće sutradan izaći u polje te obrađivati mlade usjeve, koji su mi se, unatoč mrazu, učinili zdravima. Osjećao sam se vrlo samouvjereno. Preživio sam okršaje, i to je bilo ono najhitnije. Posljednji je okršaj bio poput neke velike zapreke koju sam prešao i od koje sam se udaljio, i sad sam bio pun poleta.

Ovo je u mnogo čemu bilo najopasnije vrijeme. Vjerojatno još od špiljskih vremena, ljudi su s oprezom pristupali planiranju operacije, u njezinoj provedbi bili su agresivni, a najizloženiji pogreškama bili su po njezinu završetku, pri samom povratku kući. Tada se ljudi počnu opuštati te dolazi do najvećih frka. Još nije gotovo - neprekidno sam govorio samom sebi - blizu sam, ali i jako daleko.

Adrenalin tijekom okršaja i neprekidan vrtuljak sinoćnjih događaja zapriječili su signalima boli put do mozga. Za Prvog svjetskog rata neki je vojnik Crne straže pogođen četiri puta, no i dalje je nastavljao jurišati. Kad je konačno zauzeo položaj te uspio pogledati svoje rane, samo se izvnuo. Ne shvaćaš što ti se zbiva s tijelom, jer ti svijest to ne prima. Sada, kad sam se malko smirio i kad mi se budućnost činila ružičastom, počeo sam spoznavati koliko sam tjelesno iznuren. Svi bolovi i tegobe minulih nekoliko dana odjednom su počeli navirati. Bio sam prepun posjekotina i masnica. Za okršaja trčiš i skačeš i tijelo ti sve vrijeme prima udarce. Tada ih ne zamjećuješ. Po rukama, koljenima i laktovima imao sam duboke rane, a s objiju strana nogu bolne masnice. Iz trnovita grmlja izašao sam s oderotinama i oguljotinama, a posjekotine su rezultat prijelaza preko žica; ti su bolovi samo upotpunjavali posvemašnju razinu boli. Bili smo pregazili gotovo 200 kilometara kamenita tla i škrljevca i s obuće je počela otpadati koža. Stopala su mi bila u gadnom stanju. Bila su posve mokra, a osjećao sam ih kao ledene blokove. Prste jedva da sam i osjećao. Odjeća mi je bila razderana i ras-porena, a ruke prekrivene mašću i prljavštinom kao da sam zadnjih nekoliko dana radio na nekakvom motoru. Tijelo mi je bilo posve blatno; dok sam hodao, blato se polako sušilo. Niz leđa su mi tekli potočići znoja, a između nogu i u pazusima koža mi se ojela. Udovi su mi bili promrzli, no barem mi je trup, zbog kretanja, bio topao.

I dalje je bilo vrlo hladno. Po blatu se nahvatala ledena kora. Prvih dvadesetak centimetara većih mlaka bilo je pod čvrstim ledom. Bila je divna, jasna noć. Zvijezde su svjetlucale, i da je ovo bilo u bilo kojem drugom dijelu svijeta, čovjek bi izašao i divio se. No jasnoća neba značila je da nikakvi oblaci ne zastiru pun mjesec na zapadu te da nikakav vjetar ne razgoni šumove.

Ovdje-ondje nalazile su se neke pojate, poneke s upaljenim svjetlima, poneke s uključenim generatorom. Prema jugu vidio sam svjetla grada. Psi su lajali; vukao sam se oko zgrada, u nadi da ću ostati nezamijećen.

Zbog automobilskih svjetala u daljini uzdrhtao sam. Je li to dio potjere? Hoće li sada početi potragu po poljima? Ovo ovdje za mene nije bilo baš dobro mjesto. Preostao je još samo sat i pol mraka - nedovoljno da zaobiđem grad, pa čak ni da prođem ravno kroza nj i dočepam se druge strane.

Budući da su svjetla postupno blijedjela, brzo sam odvagao situaciju. Kao u onoj staroj pjesmi sastava Clash, otići ili ostati? Da se nekamo sakrijem ili da odem prema granici i pokušam je prijeći prije svanuća?

Kolika je vjerojatnost da će Iračani nastaviti potragu tijekom dana? Do sada, sasvim sigurno, nije bilo nikakve potrage. Možda su pomislili da sam već prešao granicu i odmaglio.

Zgrade su izgledale jako privlačno. Da li da uđem u jedan od tih kućeraka, u kojima ćeš zateći tek nekakvog starca uz vatru, te ostanem ondje preko dana? Imao bih zaklon, a možda i hranu i vodu - te, bar teorijski, priliku da se bolje sakrijem. No osamljene ili očite zaklone nikad ne treba koristiti. Oni su prirodna meta svake potrage. U filmovima svi ovakvi tipovi žive po sjenicama. To je čista i posvemašnja fantastika. Ako si ondje, naći će te. Nema nikakva skrivanja po balama slame, nikakvih izmicanja bajunetama koje budu po sijenu.

Najveće sam izglede imao na otvorenom terenu, ali na nekom mjestu zaštićenom u prvom redu od pogleda sa zemlje i iz zraka. Morao sam računati i s najgorim scenarijem, s time da će Iračani podići izviđački zrakoplov.

Našao sam neki odvodni kanal, širine jednog metra, a dubine četrdesetak centimetara, kojim je prirodnim padom tekla voda. Ušao sam u nj i hodao njime, zadovoljan što u blatnoj vodi ne ostavljam tragove. Voda je tekla s istoka na zapad, u smjeru moga kretanja.

Pogledao sam na sat, odbrojavajući minute do zore. Svakih nekoliko metara zastajkivao sam i osvrtao se, osluškivao, planirao sljedeći pokret, planirao ga s obzirom na to što ću ako je neprijatelj ispred mene, što ako me napadne s lijeva. Pamtio sam teren koji sam prošao te planirao najbolji put izvlačenja u svim zamislivim okolnostima.

Nakon 300-400 metara pred sobom sam ugledao nekakvu tamnu sjenu. To je mogla biti ili neka mala brana ili pak prirodni propust. Kad sam se približio vidio sam daje nekakva pruga, koja u smjeru sjever-jug vodi od Eufrata do naseljene zone, ovdje pokrivena čeličnom pločom kao improviziranim mostom, nešto što se viđa kod popravaka

cesta u Velikoj Britaniji. Tek što nije bilo svanulo. Morao sam se odlučiti. Mogao sam produžiti jarkom u nadi da ću naići na nešto bolje, ili sam pak mogao ostati ovdje. Promislivši, zaključio sam da će biti najbolje ostati ovdje. Jedini problem s propustom bio je taj što stvari u mraku i u nuždi mogu izgledati sasvim dobro, no po danjem svjetlu mogu ispasti posve drukčije. Kad se noću u nepoznatu kraju odabire PS, moraš biti jako oprezan. U bataljuni u Tidvorthu bili smo smješteni u dvjema na vlas istim vojarnama. U jednoj su bile zelene jakne, u drugoj lako pješaštvo. Jedne sam se noći vratio iz grada s vrećicom chipsa i umakom od curryja, pijan kao guzica. Doteturao sam u svoju sobu, zbacio hlače i uspentrao se u postelju. Sjedeći i jedući chips, dok mi se u glavi sve vrtjelo, a svjetiljka o uzglavlju gorjela, nisam ništa shvaćao kad mi je neki momak doviknuo: - Gasi svjetlo, Geordie. - Podigao sam pogled, a ono na posteru Debbie Harry, a ja to stvorenje ne podnosim. - Tko je, do vraga, onaj tamo? - začuo sam neki glas, no tada sam već bio spoznao što sam učinio. Ostavio sam chips, dograbio hlače i spašavajući živu glavu izjurio iz vojarne lake pješadije.

Potrbuške sam otpuzao pod čeličnu mosnicu. Propust nije bio onako dubok kao sam kanal, jer nije bio čišćen, no očekivanje da ću moći opustiti udove daleko je nadvladala pomisao na to da ću ležati u hladnom blatu.

Iz džepa na nogavici izvukao sam ovitak karte i pokušao se njime pomoći kao svojevrsnom izolacijom, no bez ikakve koristi. Misli su mi odlutale na hranu. Možda će mi ustrebat kasnije, no moglo bi se dogoditi i da me uhvate. Bolje ju je protisnuti kroz grlo nego da mi je oduzmu. Iz opreme o pojasu izvukao sam zadnju vrećicu - odrezak s lukom - i razderao je. Jeo sam prstima te kasnije s ambalaže polizao i zadnje trunke hladne, sluzave tvari. Zatim sam usne stavio tik do vode i skrnuo nekoliko gutljala. Metnuo sam na sebe kartu, spremivši se da je proučim kad bude dovoljno svjetla, te legao poleduške i čeka.

Kad je tamu zamijenilo svjetlo, u daljini sam začuo kamione te povremenu viku i dozivanje, ali ne toliko blizu da bih se uzbunio. Bilo je gotovo mirno. Počeo sam drhturiti, a uskoro i nekontrolirano drhtati. Cvokotao sam zubima. Duboko sam udahnuo i napeo mišiće što sam više mogao. Tako sam ostao dva sata.

U ruci sam držao svoj borilački nož, sat sam stavio na prsa, tako da nisam morao pomaknuti ruke. Proučavao sam kartu kako bih odredio gdje sam. Budem li morao bježati, ne bi bilo vremena za čitanje karte. Želio sam znati da će mi, kad se izvučem odavde, slijeva biti naseljeno područje, da ću zdesna imati Eufrat te da ću imati toliko i toliko kilometara trčanja do granice. Želio sam u glavu zabiti što više podataka.

Pretresao sam brojne planove, zapravo fantazije. A što ako sam već u Siriji? Znao sam da nisam prešao granicu: dvije su zemlje u ratu, pa stoga mora između njih postojati nekakva fizička barijera, no to me nimalo nije omelo u snatrenju.

Mora da je bilo oko osam sati kad sam iz smjera grada začuo struganje kozjih papaka. Ukočio sam se. S kozama na ovom putovanju nismo bili baš najbolje sreće.

Pastira nisam čuo sve dok nije stao na metalnu ploču. Udahnuo sam duboko, istinski duboko. Istežući vrat, ugledao sam okrajke dviju sandala i niz velikih, širokih nožnih prstiju. Jedno se stopalo spustilo u blato. Stisnuo sam nož. Neću poduzimati ništa sve dok se ne sagne i ne ugleda me; međutim, što ću tada učiniti, ni sam nisam znao. Da li samo podići ljevicu i ubosti ga u lice? Što ću ako počne bježati? Prema velikim prstima i širokim stopalima mogao sam pretpostaviti da nije vojnik, pa vjerojatno nije ni naoružan.

Prignuo se da podigne kartonsku kutijicu koju nisam bio primijetio u jarku. Bila je to odbačena škatulja za streljivo kalibra 7,62 kratko, municija za kalašnjikov. Nestao mi je iz vidokruga. Kutija je doletjela natrag u vodu. Mora da ju je pregledao pa zaključio da za nj nema vrijednosti.

Prispjelo je nekoliko koza i zaustavilo se na obali. Nisam niti disao, niti treptao. Kozar se vratio na most te stao tako da su mu prsti stršali preko čeličnoga ruba. Iz dubine grla ishrakao je obilan ispljuvak te ga ispljunuo u vodu. Voda je tu sluzavu zelenu meduzu donijela do mene i naplavila mi je u kosu. Ionako sam bio sav umazan, pa me ovo ne bi trebalo smetati, no zasmetalo me.

Bio sam siguran da će jedna od koza sići u vodu te da će stari morati sići i spašavati je, no to se nije dogodilo. Počeo sam strugari hračak iz kose.

Ležao sam osluškujući zvukove. Gledajući van, iz svoga sam groba mogao vidjeti da je svježije zimsko jutro bez oblačka. Pogledu se otkrivao seoski prizor, nipošto pustinjski krajolik. Daje bilo krava, mogla bi ovo biti polja oko Hereforda. Postoji jedna stazica koja vodi obalom rijeke Wye i s nje se najednom mjestu otvara pogled na drugu obalu, gdje se nalazi mljekarstvo s vlastitim kravama. Kate je voljela da je vodim tamo. Onaj prizor nije imao ništa zajedničko s ovim što sam sada gledao, noja sam zamišljao mukanje krava i zvuk Kateina hihota. Sunce je izašlo, no ja sam bio izvan dosega njegovih zraka. Onako zaglavljen, osjećao sam se poput guštera. Bilo bi divno ležati vani i grijati kosti.

Čuo sam vozila u daljini - škripave, krtijaste, neugodne zvuke u prolazu. Djeca i stariji derali su se i cičali. Strašno

me zanimalo što se vani zbiva. Traže li me? Ili jednostavno idu po svojem svakodnevnom poslu? Blizina ljudi u jednu me ruku jako zabrinjavala, no u drugu bilo je ugodno i utješno čuti ljudske glasove, jer je to značilo da nisam sam. Bilo mi je hladno i bio sam iznuren. Dobro je bilo dobiti neku potvrdu da sam na Zemlji, a ne na Zanussiju. Ponekad bi neko vozilo prilazilo sve bliže i bliže, a meni bi srce počelo preskakati.

Hoće li se zaustaviti?

Ne budali - nikakve frke, odlaze na rijeku.

Mora da tragaju.

Ali ne intenzivno, preblizu je granica.

Zvuči su bili zastrašujući. Dok bi došli do mene, moja bi ih svijest ustrošila. Strepio sam od dječje znatiželje. Malci se moraju igrati. Igraju li se u vodi? Igraju li se s kozama? Što rade? Dijete je niže od odrasle osobe, pa će imati bolji pogled na prodor. Umjesto danjeg svjetla malac će ugledati moju glavu ili stopala i neće morati biti odlikaš da shvati kako treba podići uzbunu.

Strašno sam želio da me ne uhvate. Ne sada. Ne nakon svega.

Promatrao sam sat na prsima. Pogledam jednom, jedan sat. Pola sata kasnije pogledom opet. Jedan i pet. Vrijeme se vuklo, no na svoj sam škripac počeo gledati vedrije. Jest, bilo je vozila, koza i kozara, no svima sam im promaknuo. I dalje sam nastojao upamtiti kartu, prijeći u glavi sve rute. Žudio sam za mrakom.

Zaglušujuća zveka čelika - provezla se grupa vozila. Ovaj put su se zaustavili.

Otkriven si, zašto su stali? U govornima si. Ne brini se, nekoga uzimaju u vozilo. Ostani samo potpuno miran, kontroliraj disanje!

Svojski sam se trudio da mislim optimistično, kao da ću ih time spriječiti da dođu i pronađu me.

7,62 je metak velikog kalibra. Zvuk stotinu takvih metaka koji odjekuju po čeličnoj ploči tek nekoliko milimetara od moga nosa bio je nešto najužasnije što sam ikada čuo. Sklupčao sam se i u sebi vrisnuo.

Jebi ga! Jebi ga! Jebi ga!

Ljudi su se derali iz svega glasa. Pucalo su posvuda oko ispušnog jarka. Blato je prštalo. Osjetio sam strah.

Sklupčao sam se još više, nadajući se da me ništa neće pogoditi. Pucnjava, tutnjava i vika kao da nisu imali kraja.

Paljba je prestala, no vikanje se nastavilo. Što li će sada učiniti - jednostavno turnuti oružje pod ploču i raznijeti me ili što?

Usro sam se od straha. Nisam znao što od mene žele. Nisam mogao razumjeti zašto vrište. Žele li me zarobiti?

Ubiti? Hoće li ubaciti granatu? Jebi ga, pomislio sam, žele li me dobiti van, morat će me izvlačiti.

Umrijet ću u jarku kanalizacije četiri kilometra od granice, o tome nisam nimalo dvojio. Nosom samo što nisam dodirivao donju stranu čelične ploče. Istezao sam vrat, ali iz svoga položaja nisam mogao mnogo vidjeti.

Ukazala se puščana cijev. Zatim lice nekog momka. Kad me spazio, poprimio je izraz potpunog i krajnjeg iznenađenja. Malo je odskočio i kriknuo.

Zatim sam ugledao brojne čizme koje skaču posvuda oko kanala. Sa svake strane po tri momka koji urlaju iz svega glasa. Pokazivali su mi da izadem.

Kurac vama!

Željeli su vidjeti moje ruke. Ležao sam poleđuške raširenih ruku i nogu. Dva su momka zgrabila svaki po jednu moju čizmu pa potegnuli.

Izvukao sam se poleđuške i prvi put u dnevnom svjetlu pogledao Siriju. Činila mi se najljepšom zemljom na svijetu. Na uzvisini sam vidio jarbol, bolno blizu. Gotovo da sam mogao ispružiti ruku i dodirnuti ga. Osjećao sam se kao da sam pokraden ili opljačkan: osjećaj nevjerice da se sve ovo događa meni, pomiješan s bijesom što mi je oteto nešto na što imam potpuno pravo.

Zašto meni? Čitava sam života imao sreće. Bio sam u frkama nad kojima nisam imao nikakve kontrole, a i u gužvama koje sam sim stvorio. No uvijek sam imao dovoljno sreće da se izvučem razmjerno neozlijeđen.

Dobio sam nekoliko udaraca nogom, a onda su mi pokazali da se osovim. Uspravio sam se, digavši ruke u zrak, i zurio ravno preda se. Nebo je bilo lijepo plavo, prekrasno. Okrenuo sam leđa Siriji, gledao u izorana polja i zeleno raslinje te sve one kućerke i pute koje sam prošle noći izbjegavao.

Toliko mnogo truda uzalud! Toliko malo preostalih sati danjeg svjetla!

Oružje su držali nervozno, a skakali su amo-tamo kričeći poput crvenokozaca. Bili su jednako uplašeni kao i ja. Ispaljivali su rafale u zrak, a ja sam si mislio: evo ga na, samo mi još treba da jedna od tih kugli padne dolje i prostrije mi glavu.

S desne strane mosta bila su parkirana dva land cruisera. Tri su tipa koračala po čeličnoj ploči; osam ili devet drugih jurilo je okolo po obalama jarka.

Krajolik je izgledao još europskije nego što sam zamišljao. Bio sam ogorčen na sebe sama. Da su me šćepali u bezličnoj pustinji, to bi bila zla sreća, ali da me uhvate ovako, na terenu koji bi se mogao nalaziti u sjeverozapadnoj Europi, to je bila doista gadna trapavost.

Vojaka je bilo posvuda. Blebetali su i ćeretali, i dalje vrlo napeti. Sada kad su me uhvatili, nisu bili baš sigurni što će sa mnom. Kao da je bilo više poglavica nego Indijanaca; svi su željeli zapovijedati. Mora da ih je spadala nekakva nagrada. Ja sam, hrpa jada, stajao nepomično u blatu. Zurio sam ravno preda se, ne smijećeći se pomirljivo, ne mršteći se prkosno, ne hvatajući nićiji pogled. Ponašao sam se kako su me učili: nastojao sam postati neupadljiv, beznaćajan.

Počeli su pucati u zemlju. Bili su u nevjerovatnom zanosu. Činilo mi se rućnim da budem ustrijeljen slućajno, a ne pri obavljanju zadatka ili u okršaju u kojem uzvraćam paljbu. Nema tu nikakve sla-vićnosti: jednostavno nisam želio umrijeti, zbog toga što je nekom mulcu, lakom na okidaću, tako došlo. Ili, što je još gore, da budem ozbiljno ranjen. No ne moćeš im u ovakvoj situaciji pokazati da se bojiš; samo stojiš, duboko dišeš, žmiriš i repuštaš im se. Pucnjava je prestala nakon petnaestak sekundi. Jedan je vojnik skoćio u prodor i počeo prekapati po mojoj opremi. Vratio se s kartom, koja je bila nezapaćena, nabojnjaćama i noćevima za borbu. Zavitlao je oštricom preda mnom i izveo onaj drevni pokret presijecanja vrata. Pomislio sam da će biti gadno.

Jedan drugi vojnik gurkao me orućjem, pokazujući mi da kleknem.

Hoće li me ubiti? Je li sada trenutak da se umre?

Nisam se mogao domisliti nikakvom drugom razlogu zbog kojeg bih trebao pasti na koljena. Da me hoće odvesti odavde, bili bi me vukli ili mi naredili da krenem.

Dakle, da li kleknuti i išćekivati da me ustrijele ili potrćati?

Ne bih dospio daleko. Ubili bi me nakon nekoliko koraka. Kleknuo sam u vodu i gusto blato.

Dno odvodnog kanala bilo je ćetrdesetak centimetara niće od razine polja, pa kad sam se konaćno spustio, bio sam manje-viće u ravnini ćelićne ploće. Pogledao sam uvis.

Kazneni udarac kojim je jedan od momaka pogodio moju ćeljst srućio me unatraće u jarak. Voda mi je navrla u uši, a bijele mrlje jarkog svjetla zaslijepile su mi vid. Otvorio sam oći. Kroz eksploziju zvijezda vidio sam kako se svijet priblićava s ljudima i plavim nebom iz kojeg tek što nisu pljusnuli kundaci.

Ćak i onda kad ostanete bez daha obrambeni mehanizmi is-kreću vaće tijelo. Licem u blatu, skvrćio sam se u zbijenu loptu. Kad je vjetrovito i kad se zna da će prizemljenje biti gadno, padobranci vele: - Stopala i koljena skupa i prihvatite prizemljenje. - Morao sam ovo prihvatiti, nisam ga nikako mogao zaustaviti. U usporedbi sa strijeljanjem, ovo je bilo gotovo ugodno iznenaćenje.

Bili su poput životinja: malo su cipelarili, zatim se povlaćili, pa opet vraćali sa sve više samopouzdanja. Šćepali su me za kosu i iskre-nuli mi glavu unatrag. Dok su nogama tukli i bubali po mom tijelu, po-mahnitali od zatomljene frustracije, vrićtali su: - Tel Aviv, Tel Aviv!

S mosta su mi skakali na leđa i noge. Osjetiš svaki udarac, ali ne i bol. U tvoje tijelo brizga previće adrenalina.

Napneš trbuh, stisneš zube, ukoćiš tijelo što više moćeš i nadaš se, nadaš, da dećki neće početi s ozbiljnom šorom. - Tel Aviv! Tel Aviv! - neprestano su krićali. Sinulo mi je na što ciljaju. Ne, nije ovo bio dobar dan.

Nije moglo ovo trajati duće od pet minuta, no bilo je sasvim dugo. Kad su se konaćno povukli, okrenuo sam se i pogledao ih. Želio sam da vide koliko sam zbunjen i jadan, ubogi vojnik kao i oni, prestraćen i krotak, vrijedan njihove sućuti.

Nije upalilo.

Znao sam da će ponovno krenuti iz početka, pa sam se sklup-ćao, nastojeći ovaj put poda se gurnuti ruke. Bio sam ošamucen, ali sve vrijeme manje-viće pri svijesti. Udarci rustom u moju glavu i slabine bili su prekidani silnim dobro naciljanim udarcima u bubrege, usta i uši.

Prestajali su nakon svakih nekoliko minuta, pa me podizali na noge. Jedva sam stajao. Bio sam u nekakvom polućućnju; nastojao sam ostati sagnute glave, teturao sam, drćao se za trbuh, iskašljavao krv.

Zanjihao sam se i izgubio tlo pod nogama. Dva su mi dećka prišla svaki s jedne strane. Hitro su me pretraćili - samo povrćno pretresli da se osiguraju da nemam pićtolj - a onda me udarcima nogu srućili na koljena i gurnuli mi glavu u blato. Ruke su mi zabacili na leđa pa ih svezali. Pokušao sam podići glavu kako bih uspio disati, no stali su na nju da bi me primorali da ostanem dolje. Hvatao sam dah i udisao blato i krv. Pomislio sam da ću se ugućiti. Ćuo sam samo dernjavu i viku, a onda još malo pucnjave u zrak. Svaki je zvuk bio uvećan. Glava mi je pucala od boli.

Znam da su me zatim ponijeli prema vozilima. Noge me nisu slućile, pa su me morali pridržavati ispod pazuha.

Hodali su brzo, a ja sam i dalje kašljao i balio, nastojeći u pluća uvući bar nećto zraka. Lice mi je naticalo. Usnice su mi bile razbijene na nekoliko mjesta. Potpuno sam im se prepustio. Bio sam krpena lutka, vreća dreka.

Bacili su me u straćnji dio land cruisera, u prostor za noge iza prednjih sjedala. Ćim su me tamo strpali, pokućao

sam se što udobnije smjestiti i nekako pribirati. U tom skućenom prostoru osjećao sam se nekako neobično sigurno. Barem su me prestali udarati i opet sam mogao disati. Osjetio sam topli grijač te nanjušio dim cigareta i jeftini losion.

Dobio sam kundakom po glavi. Gadno me zaboljelo i ponizilo. Od ovog se udarca neću moći oporaviti kad bih i htio. Bio sam posve smlavljen. Strašnu sam bol osjećao u potiljku i sve mi se vrtjelo. Disao sam kratkim odsječnim udisajima, uvjeravajući sama sebe da može biti i gore. Na sekundu-dvije učinilo se kao da ću imati pravo. Nisu me više mlatili, što sam držao sasvim zgodnim. A onda su dva mladića skočila na stražnje sjedalo i stala me čizmama gaziti po čitavu tijelu. Dok se vozilo valjalo poljem, nisu popuštali u tempu.

Nisam mogao vidjeti kamo idemo jer sam morao držati glavu dolje kako bih je zaštitio od silnog nogatanja. To bi uostalom ionako bilo posve besmisleno. Što se mene tiče, jednostavno su me vodili na strijeljanje. Na to nisam mogao utjecati, pa sam samo želio da sve brzo prođe i završi. Preživio sam prvotni šok zarobljavanja i obeshrabrujući pogled na sirijsku granicu. Odjednom me smlavilo. Bio sam na domak Siriji i onda su me uhvatili. Kao da sam trčao maratonsku utrku u olimpijskom vremenu te korak do vrpce doživio diskvalifikaciju. Ponovno sam se upitao kadli će me strijeljati.

Vozilo je iznenada skrenulo u stranu i zanjhalo se da izbjegne svjetinu. Kad je usporilo, čuo sam dreku i viku rulje. Svi su pomahni-tali; istinski su se radovali.

Vojaci iz vozila pripucali su iz svoga oružja. AK47 je oružje velikog kalibra, pa kad se ispali u zatvorenu prostoru, može se osjetiti povećanje tlaka zraka. Zaglušilo me, ali me poznati miris kordita na čudan način smirio. Počeo sam osjećati krv i blato u ustima. Nos mi je bio pun ugrušaka.

Odskakivao sam gore-dolje dok je vozilo jurilo preko oranice. Amortizeri su stenjali i cviljeli. Jedina mi je želja bila da se šćućurim u neki kut i da se svima sklonim s puta. Jedna mi je polovica mozga govorila da zažmirim i duboko udahnem, pa možda sve ovo nekako mine. No u podsvijesti postoji mrva nagona za preživljavanjem: pričekaj i vidi, možda neće, uvijek postoji neka šansa...

Svjetina se glasala zastrašujućim ćurlikom crvenokožaca. Bučno su proslavljali što su nekoga uhvatili, no nisam mogao razaznati je li ovaj ćurlik pobjedonosni pozdrav ili najava još gorih događanja. Dok smo se valjali poljem, pokušavao sam se usredotočiti na to da prema odorama odredim vojsku. Bila je to britanska maskirna uniforma s remenjem o kojem je bilo pet okvira za automat te visokim čizmama na vezanje. Imali su padobranska krilca, kao i crvene uzice, koje su ih označavale elitnim komandosima. Tek sam mnogo kasnije doznao da te vezice nose u spomen na neku pobjedu u Drugom svjetskom ratu kada su se borili pod Montgomeryjevim zapovjedništvom, na što su bili silno ponosni.

Izbili smo na neasfaltiranu cestu i drmusanje je prestalo. Nisam se baš jako zabrinjavao kamo ćemo u ovoj etapi -- želio sam samo da već jednom stignemo i da dečki konačno prestanu s nogatanjem. Vojnici su mi nešto govorili brzo i agresivno.

Vozilo se zaustavilo. Kao da smo stigli u nekakav grad. Oko nas je sve zagalamilo. Čuo sam glasove, mnogo glasova i znao sam prema njihovu tonu da je rulja ljutita. Zvuk mržnje ružan je i univerzalan. Podigao sam pogled. Vidio sam more lica, vojničkih i civilnih, lju-titih, zanesenih, lica koja izvikuju psovke i pogrde. Osjećao sam se poput bebe u kolicima okružene grupom odraslih koji se naviruju unutra. Prestrašio sam se. Ovi su me ljudi mrzili. Jedan je starac potegnulo duboko iz svojih tuberkuloznih pluća i u lice mi ispljunuo zelenu gval. Uslijedile su nove salve, obilne i brze. Zatim je nastupio fizički obračun. Počeo je udarcem u rebra, pokusnim udarom u novu robu u gradu. Udarac se pretvorio u guranje, pa u šamar, zatim u bubotak, da bi me potom svjetina počela vući

za kosu. Pomislio sam da će mi rulja presuditi. Osjećao sam da će me linčovati ili još nešto gore.

Stali su se penjati po vozilu. Mahnitost je izmahnula kontroli. Možda im je ovo bilo prvi put da vide europskog vojnika. Možda su me smatrali osobno odgovornim za svoje poginule i ranjene prijatelje i rođake. Natisnuli su se, pa me pljuskali i bubali, povlačili za brkove i kosu. S njihovih neopranih tijela širio se strahovit zadah. Bilo je kao u filmu strave i užasa o zombijima. Posve su zakrilili dnevno svjetlo, pa sam pomislio da ću se ugušiti.

Sve je više hitaca ispaljeno u zrak, pa sam se počeo zabrinjavati da će im uskoro dosaditi oblaci kao mete.

Besplodna mi je pomisao pala na um: mora da imaju ranjenih od ovalike pucnjave po nastanjenim zonama. Pri padu, kugle gube svoju eksplozivnu snagu, ali ipak padaju smrtonosnom brzinom. Nije bilo nikakve sumnje da će mene optužiti i za te smrti.

Što će vojnici učiniti? - pitao sam se. Hoće li dopustiti civilima da me ubiju? Ubijte me sada, pomislio sam. Radije bih da to obave vojnici nego rulja. Vojnici su počeli odguravati narod. Bio je to divan osjećaj. Samo minutu ranije bili su me lemali, a sada su ti isti momci moji spasitelji. Bolji je vrag koga poznaš....

Ležao sam u stražnjem dijelu land cruisera, ruku i dalje sputanih, a oni su me počeli izvlačiti za noge. Izvikivanje

prostota postalo je glasnije. Napregnuo sam se da izgledam potišteno i teško ranjen, pazeći kako da zaštitim lice kad s pola metra tresnem na asfalt. Rješenje je bilo da se obrnem na leđa, jer ću tako moći održati glavu uzdignutom. Uspio sam to izvesti u pravom trenutku. Podigao sam glavu pa je silinu udarca podnijela baza kraljeznice, od čega sam u lubanji doživio prasak boli. Ostao sam posve bez daha. Vojnici su zapravo izigrali junačine; mahali su ljudima, tresli kalašnjikovima u pozama Che Guevare. Tako su izgledali surovo, pomislio sam, zato što su se pravili važni pred curama. Zapravo su bili lokalni frajerčići koji će noćas očito biti glavni.

Vozilo se zaustavilo petnaestak metara od velikih dvokrilnih vrata na tri metra visoku zidu. Stekao sam dojem da smo u mjesnom bojnom logoru. Vukli su me poleđuške prema vratima. Morao sam se izvinuti kako bih zaštitio ruke da se ne oderu na cesti. I dalje je vladala masovna histerija. Uplašio sam se: strah od nepoznatoga. Ovi su ljudi izgledali posve nekontrolirano.

Konačno su me uvukli unutra i vrata su se za nama s treskom zatvorila. Ugledao sam veliko dvorište i niz zgrada. Mačistička je predstava istog trenutka završila i vojnici su me podigli na noge te dalje vukli držeći me ispod ruku. Treba ti vremena da se obazreš oko sebe, da se uklopiš. Zauzmeš li stav tvrdog tipa, pa se isprsiš i rekneš "jebite se", ponovno će te premlatiti, stoga je to kontraproduktivno. Ponašao si se skrušeno i iscrpljeno, pružao si im baš onaj efekt koji su željeli. Moraš, dakle, djelovati iznemoglo, kao da se sve sručilo na tebe, a ti ovako čuvaš ono malo energije što ti je preostalo tako da budeš spreman za bijeg, koji ti je glavna briga.

Osjećao sam da sam prošao veliki ispit. Bio sam u jednom drugom svijetu, još je jedna frka završila. Sada kad me mještani više nisu mogli šćepati, na neki sam se čudan način osjećao gotovo sigurnim. Pasti civilima u šake činilo mi se mnogo gorim od ičega što bi mi mogli učiniti kolege vojnici. Preuveličao sam hramanje, drhtanje i kašljanje i prostenjao bih svaki put kad bi me tkogod primio. Mora daj bilo pravo čudo što sam živ s obzirom na ono što sam prolazio. Zaista sam bio loše, no psihičko mi je stanje bilo dobro, a upravo se o njemu trebaš brinuti i tajiti ga od neprijatelja.

Nekoliko sam minuta stajao okružen prstenom stražara. Pogledavši ravno preda se, vidio sam neasfaltiranu cestu koja vodi u stotinjak metara udaljeni blok zgrada. Gledajući slijeva udesno, vidio sam blokove vojarni koji se pružaju uza zid te neki šumarak.

A onda sam spazio nekog jasnika kako leži potrbuške, sputanih zglavaka i gnjatova, poput pileta. Mučio se da podigne noge i tako smanji pritisak na glavu. Bilo je očito da su ga dobro premlatili. Glava mu je bila natekla do veličine nogometne lopte, a oprema mu je bila rastrgana i sva krvava. Nisam mu mogao razaznati boju kose, kao ni to je li odjeven u maskirnu odjeću. Na trenutak, kad je podigao glavu, pogledi su nam se sreli i ja sam spoznao da je to Dinger.

Oči toliko toga otkrivaju. Po njima možeš ustanoviti kad je netko pijan, kad blefira, kad je oprezan, kad pak veseo. One su prozori duše. Dingerove su oči rekle: sve će biti u redu. Čak sam od njega dobio i nekakav smiješak. Uzvratilo sam mu. Užasno sam se bojao za njega, jer je bio u groznom stanju, no divno je bilo vidjeti ga, imati nekoga tko dijeli tvoju nevolju. Sebično, no bio sam sretan što nisam jedini koga su zarobili. Zajebavanje bi, vratim li se ikad u Hereford, bilo nepodnošljivo.

Loša strana našeg viđenja bila je spoznaja da sam sada ja na redu. Bio je zbilja u lošem stanju, a znatno je tvrdi od mene. Sinulo mi je da bih do kraja popodneva mogao biti mrtav. Ako je tome tako, poželio sam samo da se sve završi, i gotovo.

Nekoliko momaka s oružjem besposličarilo je pokraj drveta uz Dingera pušeći cigarete. Nisu prestali pušiti kad su iz ureda izašla dva časnika sa svojom pratnjom i pošla nam malo u susret. Jednostavno sam stajao, igrajući na ozljede, držeći se načela da ništa ne znaš dok ne iskušiš. Psihički sam se bio spremio za novo premlaćivanje. Kad su se časnici približili, stisnuo sam zube i skupio koljena da zaštitim jaja.

Mjesna vojna postrojba imala je velikih gubitaka i bilo je posve jasno da ove dobro odjevene oficire - dijelom u maskirnim, a dijelom u običnim maslinastozelenim odorama sa zvijezdama na ramenima - nisam impresionirao. Glavu su mi gurnuli uvis i jedan je zamahnuo. Zažmirio sam i napregnuo se da primim sljedeći udarac. Nije ga bilo.

Drugi je oficir nešto blebetao, pa sam otvorio jedno oko taman da vidim o čemu se priča. Oficir koji me bio udario sada je držao nož i kretao se prema meni. Tu smo, dakle, pomislio sam, sad će on ovim vojnicima pokazati koliko je tvrd. Žabo je nož pri dnu mog borbenog odijela te ga raspapao prema gore. Odjeća je spuznula na tlo.

Vojnicima je naređeno da me pretraže, ali oni o tome nisu imali pojma. Mora da su čuli grozovite priče o eksplozijama uređaja za samouništenje ili tako nešto, jer su bili paranoični. U mojim su džepovima pronašli dvije olovke; pregledavali su ih kao da je u njima arsen ili raketno gorivo. Jedan je vojnik odrezao moje identifikacijske pločice i oduzeo ih. Bez njih sam se odjednom osjetio kao da sam gol. Što je još gore, bio sam sterilan, čovjek bez

imena. Kao da su mi oduzimanjem pločica oduzeli i identitet.

Dva druga skinula su mi sirete morfija koje su mi višjele o vratu i gestama pokazali da će ih zabosti u svoje ruke. Bili su narkici i očito će se kasnije njima fiksati. U džepiću za olovku na rukavu maskirke imao sam četkicu za zube, no nju nisu htjeli niti dodirnuti. Možda nisu shvaćali zašto je ona ovdje. Ako se išta može zaključiti po zadahu svjetine koja je ostala vani, možda uopće nisu ni znali čemu ta stvarca služi. Što god bilo da bilo, nisu htjeli riskirati. Natjerali su me daje sam izvadim. Tjelesna pretraga odvijala se odozgo nadolje, no izvodili su je slabo, pa nisu čak niti zahtijevali da skinem odjeću. Svukli su mi čizme i opljačkali sve predmete iz opreme. Ponašali su se poput starih gospođa na rasprodaji u dobrotvorne svrhe. Uvijek se koristimo olovkama a ne kemijskim pisaljka, jer olovke pišu uvijek, pa i po kiši. Imao sam ih tri komada, zašiljena na objema stranama, da bih, ako pišem a mina pukne, samo preokrenuo pisalo i nastavio. Otišle su kao suveniri. Isto tako i švicarski vojni nož te kompas silva koji sam nosio u džepu; oba su predmeta bila vezana uzicom. Svaki dio opreme vezuje se tako da ne bi ispaao. Bio je tu i jedan notes, no posve prazan. Njegov sam sadržaj uništio na prvom PS-u. Imao sam i bijelu plastičnu natjecateljsku žlicu iz američkog pribora, a i ona je bila vezana uzicom u mom džepu. Sat sam nosio o konopčiću oko vrata, kako me ne bi razotkrio svojim svjetlucanjem i kako ne bi negdje o nešto zapeo prilikom akcije. Otudili su čak i rezervnu plastičnu vrećicu koju sam imao za slučaj da se tijekom patroliranja moram posrati.

Oko pojasa se u dva i pol centimetra široku pletenu remenu nalazio zgoditak dana: otprilike 1700 funti u obliku dvadeset zlatnika koje je svaki od nas dobio kao novac za bijeg. Svoje sam zlatnike pričvrstio o remen maskirnom trakom, i tu je došlo do najveće frke. Odskočili su vičući nešto što bi, po meni, na arapskom bilo: - Pusti ga! Eksplozirat će!

Došao je jedan kapetan. Nije mogao biti viši od metar i žezde-set, ali je težio više od osamdeset kila. Izgledao je poput kuhana jajeta. Bio je nasrtljiv, engleski je govorio dobro, brzo i osorno.

- O.K. Kako se zoveš?

- Andy.

- O.K., Andy. Od tebe očekujem da mi daš informacije koje želim. Odbiješ li, ovi će te ljudi ustrijeliti.

Osvrnuo sam se. Vojnici su bili u tijesno zbijenu krugu; zapu-caju li, potamanit će se međusobno.

- Kakvu to opremu imaš ondje? - upitao je časnik, pokazujući na maskirnu vrpču.

- Zlato.

Ova riječ mora da je međunarodna poput riječi jeans ili pepsi, a u svakoj vojsci na svijetu vojnici vole priliku da se malo potpomognu. Svima su se oči zakrijesile - čak i običnim vojacima. Ovo je bila njihova zgoda da u jednom cugu dobiju više nego što vjerojatno dobiju u cijeloj godini. Vidio sam kako već planiraju praznike i kupuju nove automobile. Odjednom sam se sjetio priče o jednom američkom vojniku koji je bio u postrojbama koje su izvršile invaziju na Panamu. U nekom uredu koji je pripadao predsjedniku Noriegi našao je tri milijuna američkih dolara u gotovini - budala se smjesta latila radioaparata i prijavila nalaz. Novac je prebačen u pukovnijski stožer i odonda ga najvjerojatnije više nitko nikad nije vidio. Momak koji mi je ispričavao ovu priču kazao je da noću nije mogao spavati od same pomisli na priliku koja je ovako propuštena.

Časnici nisu htjeli ništa riskirati. Odukli su me u drugu prostoriju i kazali da položim remen na stol.

- Što će ti zlato? - zarežao je debeli.

- Da platim ljudima hranu ako ostanemo bez nje - rekao sam. - Ružno je krasti.

- Rastvori to!

Oficiri su sa mnom u sobi ostavili dva vojaka, a onda izašli, po svojoj prilici sigurnosti radi, jer što ako lažem pa povučem uzicu detonatora? Izvukao sam prvi zlatnik; vojnici su pozvali časnike. Ovi su ih odmah otpustili, a zlatnike podijelili između sebe. Pokušali su djelovati jako službeno i dostojanstveno, no bilo je i više nego očito što je posrijedi.

Najvjerojatnije baš zahvaljujući oficirskoj pohlepi, nisu pronađeni moj minijaturni kompas i svilena karta za bijeg. Oba su ova predmeta bila skrivena u uniformi i pomnim bi ih pretresom bili pronašli. Jako mi je bilo drago što sam ih još imao. Taj je osjećaj bio divan: ti to, nosonjo, ne znaš, ali ja i dalje imam zemljovid i kompas, a ti se lijepo jebi. Najbolje vrijeme za bijeg je ono neposredno nakon zarobljavanja. Što ideš dalje stepenicama sistema, to je teže pobjeći, jer je briga za zarobljenika sve djelotvornija. Postrojbe na prvim crtama bojišta more druge brige, no što

ideš dalje, osiguranje je sve jače i najvjerojatnije je da će te lišiti uniforme. Od trenutka kad sam zarobljen, neprekidno sam se nastojao orijentirati, tako da znam gdje je zapad. Ugrabim li priliku, ovi će mi predmeti i te kako trebati.

Zavezanih su me očiju zatim odveli u neku drugu prostoriju. Osjetio sam da je velika i zračna. Ondje se razgovaralo; atmosfera je bila prigušenija. Po prisebnijim sam glasovima mogao zaključiti da sam u prostoriji glavnog stožera. Osjećala se neobična sigurnost. Osjetio sam da sam nekako izvan opasnosti, daleko od izbezumljene rulje, premda sam slutio što će se događati. A onda sam spoznao da, premda ovi ljudi djeluju znatno obuzdanije, budu li me mlatili, bit će to mnogo profesionalnije.

Osjećao se jak miris kave, jeftinih cigareta i jeftinog losiona. Gurnuli su me na stolac pojastučena sjedala i visoka naslona. Jednim svojim dijelom osjećao sam se kao da nisam ovdje. Misli su mi lutale u svojevrsnu tlapnju kojom bi sve zatomile, kao da je sve ovo ovdje san. Nikada nisam pomišljao da bi se meni ovako nešto moglo dogoditi.

Osjećaj je to ravan onome kao da sam vozio auto pa zgazio dijete: potpuna, posvemašnja nevjerica. U pamet su mi ulazili zvuči, no bio sam obuhvaćen nekim svojim malim svijetom. Naglo sam istupio iz njega i promislio o tome da pokušam zadobiti njihovu samilost, šalicu kave ili nešto za jelo. No ništa ih neću moliti. Ako mi što dadu, fino, ali prosjačiti neću.

Čvrsto sam stegnuo mišiće, oborio glavu, stisnuo noge. Nagađao sam da će, prije no što priđu pravom taktičkom ispitivanju, na meni iskaliti svoje frustracije. Mrmljali su između sebe.

Dakle, što će uslijediti, pomislio sam. Strahovito mučenje?

Ili će me pojebati?

Ljudi su miljeli uokolo. I najmanji se zvuk uvećava kad se jako naprežeš da čuješ. Škripnuo je neki stolac. Netko je ustao i pošao prema meni.

Napeo sam se. Evo ga na! Pretvarao sam se da drhtim. Jako sam si želio da svi ljudi osjete sućut prema meni.

Dvije sekunde osjetio sam kao dvije minute. Nevjerojatno je frustrirajuće kad nisi kadar vidjeti što se zbiva.

Ponovno sam zadrhtao; ranjeno, jedno stvorenje, čovjek koji ne zna ništa, čovjek koji ne zaslužuje da mu se išta učini. No znao sam da se hvatam za slamku. Pognute glave, nastojao sam ne odati nikakvu reakciju dok mi se približava.

Snažno je zamirisalo na kavu i ja sam se poželio naći u Ros-sovu lokal u Peckhamu s velikom šalicom pjenušave kave pred sobom. Kao mladač odlazio sam onamo s prijateljima subotom; uzeli bismo dvije kobasice, chips, začinili ih solju i octom, a pili smo pjenušavu kavu. Ross, Grk, dopuštao bi nam da kod njega provedemo cijelo jutro. Nismo mogli biti stariji od osam, devet godina. Mama mi je uvijek davala novac da izađem i ručam kod Rossa; znala je da mi je to jako važno. Zimi bi se po izlozima slijevala kondenzirana para i sve bi jako, jako mirisalo po kavi. Bilo je jako zgodno i udobno sjediti u tom lokal. Uspomene su mi navrle toliko živo da sam se u jednom trenutku osjetio poput djeteta koje je ispalo i sada plače za mamom.

Dinger im još nikako nije mogao ispričati onu našu izmišljenu priču. Ime, broj, čin, datum rođenja - te Velika četvorka - to je sve što im je mogao reći. Pomislio sam: gadno će me isprebijati jer će htjeti doznati mnogo više od toga. Nekako sam se nadao da me neće pitati sada, možda će mi pitanja postavljati kasnije. Možda će sada samo istresati svoje frustracije. Možda ni jedan ne govori engleski. Misli su mi letjele nevjerojatnom brzinom dok se ovaj tip sve više približavao, da bi se konačno zaustavio samo nekoliko centimetara od mene.

Povukao mi je glavu uvis i snažno me raspalio po licu. Udarac me hitnuo unatrag i postrance, no bili su me okružili, pa su me odmah i uspravili. Čak i kad očekuješ ovakav udarac, šokiraš se kad ga dobiješ. Želio sam ostati dolje, jer bih tako dobio vremena da se odmorim do sljedećega, dobio bih vremena da promislim.

Svi su se natisnuli. Smijali su se nastojeći nadmašiti jedan drugoga. Osjećao sam se kao pijan. Znaš što se događa, a ničim to ne možeš spriječiti. Javlja se osjećaj ravnodušnosti. Događa se to tebi, no misli kreću na svoju stranu i vele, jebite se, ja neću to još dugo moći podnositi, pa počneš srljati prema nesvjestici. Osjećaš što se zbiva, no mislima kliziš u bunilo. Lemali su me tako da sam zapao u neku polu-omamljenost.

Popustio sam i pao na pod, jer sam tako barem mogao zaštititi lice. Privukao sam koljena i stisnuo ih, pognuo glavu, ostao i dalje napetih mišića. Dok su udarci pljuštali, vikao sam i stenjao. Ponešto je bilo odglumljeno. Mnogo toga nije.

A onda, kao na dani znak, udaranje je prestalo.

- Jadni Andy, jadni Andy-ćuo sam podrugljivo sažalijevanje.

Podigao sam se na koljena, dignuo glavu prema tom čovjeku i potresao je. Nagnuo sam se prema njemu, sav usoptan i hroptav zbog toga što mi je nos bio začepljen krvlju i blatom. Ponovno sam počeo padati na pod. Trebala mi je njegova pomoć da se podignem. Ovo će mi dati vremena, ovo će zaustaviti operaciju. Doći će k sebi, tako sam

se nadao, i vidjeti da sam ja samo jadan, beskoristan kreten koji ne zavređuje daljnjih napora, pa će me ostaviti na miru.

Pomogli su mi da se vratim na stolac, a onda me netko udario u prepone. Vrisnuo sam. Još kao školarac mrzio sam ovakve udarce - a one su bile samo varijacije udaraca koljenom. Ovo je bio udarac stopalom iz sve snage. Opet su iz svih smjerova pljusnule čizme. Smjesta sam se stropoštao.

Znaš da ti je pametno praviti se slabim i tražiti milost, no nešto te priječi. Bio sam toliko srdit da sam još jednom pri punoj svijesti odlučio da je neću moliti. Nipošto se neću poniziti. Oni će ionako po svome. Znao sam da je opiranje kontraproduktivno, ali ne možeš protiv vlastita ponosa i samopoštovanja. Zastenjem li, samo će im užitak biti veći. Jedino čime sam ih mogao nadvladati bio je moj duhovni stav, i bogme ću ih i nadvladati. Time što sam bio što je moguće tiši dobivao sam jednu malu bitku. I najnezatnija zamišljena pobjeda uvećava se tisuću puta. Ovu ostvarujem, pomislio sam. Smiješno, doduše, no osjetio sam da moj moral buja. Jebite se, rekao sam samom sebi, ne daj im zadovoljstvo da odu kući na čaj i pričaju svojim prijateljima: - No da, preklinjao nas je da prestanemo.

Nisu prestajali. Čizmama su me tukli u rebra i glavu, čelikom okovanim cipelama u meke goljenice. To što su radili nije imalo nikakva smisla; svi su samo htjeli biti muškarčine. Jedinu sam nadu polagao u to da će im uskoro dodijati.

Nekoliko ih se počelo glasati na engleskom, psujući Busha, Thatchericu, svakoga tko im je pao na um. Tijelo mi je počelo malak-savati. Osjećao sam se slabim i izmoždenim. Teško mi je bilo disati. Već sam prije bio lišen osjeta vida; sada je sve nateklo, bilo je tuklo, i ćutio sam da i ostala osjetila otupljuju. Srce mi je udaralo tolikom silinom da se od tih udaraca stvarala posebna bol u prsima.

Mogao sam čuti vriskove i bolno stenjanje. Mora da je to potjecalo od mene.

Netko mi je vikao u lice s udaljenosti od nekoliko centimetara, a zatim se luđački smijao. - Ha, ha, ha ha! - pa se povukao.

Trebao sam biti pametan pa postati uzdrhtala mina od čovjeka i dopustiti im da im se smiju i govore: - Ah, ostavimo na miru toga budalaša!

No ja sam samo ležao i trpio.

- Ti si Bushovo oruđe, Andy - rekao je jedan od njih - no nećeš zadugo jer ćemo te ubiti.

Prijetnju sam uzeo ozbiljno. Upravo je potvrdio moja najgora strahovanja. Obojicu će nas dobro isprebijati a onda izvesti i likvidirati.

Dobro, pomislio sam, pa neka onda tako i bude.

Ponovno su me osovili na noge. Iz posjekotina na lubanji niz lice mi se slijevala krv. Curila mi je u oči i usta.

Usnice su mi odrvenjele kao kod zubara. Nisam ih mogao kontrolirati da nekako odstrane krv. Nagnuo sam glavu naprijed da preusmjerim krv i izbjegnem pogled oči u oči. Nisam želio da ova gamad vidi što mislim.

Daljnjih petnaest minuta ljudi su se smjenjivali u udaranju i pljuskanju, često se niti ne zamarajući da me vrata na stolac. Sklupčao sam se što sam više mogao. Par ruku šćepao me za stopala te počeo povlačiti preko prostorije kako bi ostali imali bolji kut za cipelarenje. Gubim kontrolu, pomislio sam. Još malo i bit ću posve izvan igre.

U općem metežu događanja bio mi je spao povez s očiju. Nije mi baš bilo do nekog gledanja. Vidio sam samo vlastita koljena čvrsto natisnuta uz lice te svijetložučkasti linoleum poda, nekoć divno ulašten, a sada umrljan krvlju i blatom. Ustanovio sam da sve teže i teže udišem. Počeo sam se zaista zabrinjavati zbog trajnih posljedica. Osjećao sam da mi se tijelo raspada. Mogao bih umrijeti ovdje - a jedina dobra stvar u vezi s time bila bi da sam im zaprljao pod.

Krkljao sam iz dna grla. Iskašljavao sam krv. Još dvadeset minuta, pomislio sam, i bit ću u gadnim ozljedama.

Time bih doista smanjio svoje izgleda za bijeg.

Mora da su se konačno umorili ovom igrom. Bio sam vreća govana, izudarali su me gdje su samo htjeli, nije imalo puno smisla nastaviti.

Ležao sam na podu, natopljen vlastitom krvlju. Posvuda samo prljavština - gnusoba. Krvario sam čak i iz stopala.

Kaki čarape bile su mokre i tamnocrvene.

Na trenutak sam otvorio oči i ugledao par smeđih chelsea čizama sa smičkama sa strane i zvonolike traperice.

Čizme su imale jeftine i ružne plastične pete, roba koja se nalazi na subotnjim sajmovima. Traperice su bile prljave i izbljedjele te dobro i istinski rastegnute. Tko god da ih je nosio vjerojatno je na sebi ispod uniforme imao majicu a la David Cassidy. Hitro podigavši pogled, vidio sam da su sve ovo sami oficiri, svi uredno ošišani i obrijani, tako da im nigdje ni jedna vlas ne strši. Svi su nosili brkove i kosu začesljaju unatrag. U modi je bio Saddam look.

Ležao sam u kutu do zida, pokušavajući se zaštititi. S tri su me strane okruživali ljudi. Nadvili su se nada mnom.

Jedan je momak na mene otesao pepeo svoje cigarete. Pogledao sam ga jadno. Reagirao je ponovnim otesanjem

pepela.

Novi su ljudi ušli u sobu. Podigli su me, ponovno posjeli na stolac i stavili mi povez na oči. Ponadao sam se da ovi nisu tek svježja ekipa koja će nastaviti ondje gdje su njihovi prethodnici stali.

- Kako se zoveš? - čuo sam nov glas na savršenom engleskom.

- Andy.

Nisam mu rekao svoje puno ime. Odlučio sam otežati koliko god budem mogao. Moje prezime bilo je jedno čitavo novo pitanje. Stvar je u tome da se dobije na vremenu, ali da istodobno ispadne kako želiš pomoći.

- Koliko ti je godina, Andy? Datum rođenja?

Dikcija mu je bila vrlo precizna, gramatika bolja od moje. Neznatni bliskoistočni naglasak jedva se primjećivao.

Odgovorio sam mu.

- Koje si vjere?

Prema Ženevskoj konvenciji, nije mu bilo dopušteno da me to pita. Ispravan odgovor trebao bi, dakle, glasiti: - Ne mogu odgovoriti na ovo pitanje.

- Anglikanske - rekao sam.

To je bilo upisano na pločicama koje su imali, pa zašto riskirati novo premlaćivanje zbog informacije koju ionako već imaju? Nadao sam se da će ova informacija pomoći pri utvrđivanju da sam iz Engleske, a ne iz Tel Aviva, kako je to, čini mi se, vjerovala svjetina.

Anglikanska - to im nije značilo baš ništa.

- Ti si Židov?

- Ne, protestant sam.

- Što je to protestant?

- Kršćanin. Ja sam kršćanin.

Za njih je kršćanin svatko tko nije musliman ili Židov. Kršćanstvo obuhvaća sve od redovnika trapista do pripadnika Mo-onijeve sljedbe.

- Ne, Andy, ti si Židov. Uskoro ćemo to utvrditi. Uz put, sviđa li ti se moj engleski?

- Da, vrlo je dobar.

Nije mi bilo do prepirke. Što se mene tiče, govorio je bolje engleski od Kate Adie.

Sagnuo sam glavu, njišući je s jedne strane na drugu, nastojeći ostaviti dojam smušenosti. Pravio sam duge pauze pretvarajući se da pokušavam razmišljati o onome što me pita. Mrmljao sam riječi, igrao na ozljede, igrao na vrijeme, otežući i otežući.

- Naravno da je moj engleski dobar - odbrusio je, unoseći

mi se u lice. - Radio sam u Londonu. Za što ti mene smatraš - za idiota? Nismo mi idioti.

Pitanja mi je postavljao s udaljenosti od koja tri metra, kao s nekog pisaćeg stola. No sada je ustao i šetkao; uputio mi je čitavu bujicu riječi o tome kako su Iračani inteligentan i divan narod te koliko su civilizirani. Počinjao je vikati. Kapljice sline pale su mi na lice. Vonjale su po duhanu i jeftinoj kolonjskoj vodi. Brzina i oštrina njegova verbalnog nasrtaja natjerale su me da se malo trgnem; stisnuo sam zube. Morao sam se boriti da obuzdam svoje reakcije; nisam želio da shvati kako sam u boljem stanju nego što misli. Morate prihvatiti kao gotovu činjenicu da su ovi ljudi drogirani.

- Mi smo vrlo napredan narod - pljuvao je. - Kao što će tvoja zemlja uskoro ustanoviti.

Bio sam se pomalo osjećao poput djeteta kojem čitaju bukvicu, koje spušta glavu dok se na njega deru i čije se čitavo tijelo počinje tresti.

Spomenuo je London pa sam pomislio da sve ovo ipak kreće na dobro, da ćemo razgovarati o Londonu.

- Volim London - kazao sam. - Da sam bar sada tamo! Ne želim biti ovdje. Ne znam što radim ovdje. Ja sam samo vojnik.

Ponovno smo prošli Veliku četvorku. U mislima sam pokušao pohitati unaprijed te ono što ću reći usporediti s onim što sam već rekao. Mogao sam čuti kako se sve zapisuje. Sve su mi se te olovke činile vrlo blizima. Čuo sam kako se presavija papir i struganje nogu.

Moj se ispitivač odmaknuo i sjeo. Ton mu je postao nekako umirujuć i pristupačniji.

- Znam da si samo vojnik - kazao je. - I ja sam vojnik.

Hajde da ovo obavimo na civiliziran način. Mi smo civiliziran narod.

Postoje stvari koje želimo doznati, Andy. Samo nam ih reci. Ti si ionako samo oruđe. Iskorištavaju te.

Bilo je vrlo očito kamo smjera. Do mene je sada bilo da ih navedem na pomisao da su im metode uspješne.

- Da, gospodine - rekao sam. - Toliko sam zbunjen, a zbilja vam želim pomoći. Ne znam što se zbiva. Jako sam zabrinut za svoga prijatelja tamo vani.

- Dobro. Reci mi iz koje si postrojbe. Samo nam reci, pa nećeš morati kroz sve ove muke. Zašto to činiš samom sebi?

- Žao mi je, na to pitanje ne mogu odgovoriti.

Sve je počelo iznova.

Kad su oni novi tipovi ušli, mora da se jedan od njih pritajio iza mene. Kad sam dao niječan odgovor, mora da mu je netko kimnuo, jer me gadnim udarcem kundaka pogodio postrance u glavu. Smjesta me strovalio na linoleum. Ako ste kao đak sudjelovali u nekoj tučnjavi, bili ste spremni na nju i očekivali ste udarce. Ti udarci ne bole tako jako kad ih očekuješ. Međutim, ako ih ne očekuješ, bol je intenzivna. Šok od kundaka bio je grozan. Onesvijestio sam se. Otišao sam u drugi svijet i, mada me silno boljelo, taj je svijet bio zapravo vrlo ugodan.

Dok sam ležao na podu, zapazio sam da dišem vrlo plitko te da moje srce tuče sporije. Sve se usporavalo. Osjetio sam da se postupno primičem kraju. Nisam mogao gutati. Sve je bilo u magli.

Dobio sam još jedan udarac kundakom. Mjehurići živog svjetla prasnuli su mi pred očima. Zatim je nastala tama. Bio sam u nekakvom polusvjesnom stanju kad su me vratili na stolac.

- Slušaj, Andy, mi samo trebamo doznati neke stvari. Dopusti mi da obavim svoj posao. Ne moramo to na ovaj način. Svi smo mi vojnici. Ovo je časna profesija. - Sve je ovo izrečeno dubokim, blagim, umirujućim glasom. Nekakvim tonom u smislu "hajde da ovo privedemo koncu, da budemo kolege".

- Mogli smo te jednostavno ostaviti vani, u pustinji, da te pojedu životinje, Andy. Nitko za te ne bi mario, osim tvoje obitelji.

Ostavljajući ih na cjedilu, nije ti to hrabrost, samo si lutka u rukama onih koji su te ovamo poslali. Oni se dobro zabavljaju, dok se ljudi poput tebe i mene međusobno bore. Ti i ja, Andy - nama nije do ovoga rata.

Kimao sam i slagao se sa svime što je rekao, a sve to vrijeme u meni je bujao divan osjećaj da sam ga zapravo porazio: vidio je da kimam, ali nije znao daje ono što mije u glavi potpuno različito. Počeo sam se malo oporavljati od zarobljavanja. Dotad je sve u vezi s time bilo vrlo mračno. Razmišljao sam: mora da vjeruje ovom sranju. Brblja i brblja, a ja mu povlađujem. Nisam mogao povjerovati da ću se s time izvući. Ja sam jača strana u ovoj raspri, a on toga uopće nije svjestan. Nečim sam ga nadvladao. Ovo bi mogao biti početak jednog divnog prijateljstva.

Pobjeđivao sam.

- Samo nam reci, Andy, pa ćemo te poslati natrag u Englesku.

Iz koje si postrojbe? - Izrekao je ovo tako kao da on ima moć da pozove privatni mlažnjak, pa da me prebaci natrag u Brize Norton.

- Žao mi je, na ovo pitanje ne mogu odgovoriti.

Kad su se ovaj put udarci nogom povezali s mojom lubanjom, u ušima se pojavio psikav, pucketav zvuk, a kad sam stisnuo zube, čuo sam kako mi škripe kosti. Osjetio sam kako mi iz ušiju curi krv i slijeva se niz lice. Zabrinuo sam se. Krvarenje iz ušiju nije dobar znak. Pomislio sam da ću oglušiti. Sranje, pa tek sam zašao u tridesetu.

- Iz koje si postrojbe?

Očajnički sam se nadao da će prijeći na nešto drugo, no on nije posustajao.

Ništa nisam odgovorio.

- Andy, nismo baš daleko odmaknuli.

Čudno, no glas mu je i dalje bio blag i prislan.

- Moraš shvatiti, Andy, trebam obaviti svoj posao. Ne napredujemo baš, zar ne? Ništa nije strašno, samo nam reci. Tišina.

Novo cipelarenje. Novi udarci. Novi vriskovi.

- Te informacije već smo ionako dobili od tvog prijatelja, znaš. Želimo ih samo čuti i od tebe.

Ovo je bila laž. Kurac je on dobio od Dingera. Dinger je tvrdi od mene, ne bi im on rekao ni riječi. Razlog zašto su ga onako grdno isprebijali najvjerojatnije leži u tome što se prema njima odnosio kao prema svakome tko mu se nije svidio i što im je rekao neka odjebu.

- Morate shvatiti, vojnik sam - kazao sam. - Vi ste također vojnik - morate shvatiti da vam to ne mogu reći.

Pokušavao sam se izboriti za neku povezanost. Pokušavao sam do toga doći jecanjem, slikom jada i bijede. Nadao sam se da ću utjecati na njihov vlastiti tradicionalni strah od gubitka obraza.

- Moji bi do kraja života hodali osramoćeni - plakao sam.

- Bili bi obeščašćeni, ja bih bio na zlu glasu zauvijek. Te vam stvari jednostavno ne mogu reći, ne mogu nikako.

- Onda, Andy, imamo velik problem. Nećeš nam reći što trebamo doznati. Ne olakšavaš nam situaciju, ne olakšavaš je sebi. Vrlo skoro mogao bi biti mrtav zbog nečega što ti ništa ne znači. Želim ti pomoći, ali ima onih iznad mene koji to ne žele.

- Priznaj - kazao mi je tonom mog najboljeg prijatelja koji me savjetuje - ti si Izraelac, zar ne? Hajde, priznaj!

- Nisam Izraelac - zajecao sam. - Pogledajte – nisam odjeven kao Izraelac. Ovo je britanska uniforma, a vidjeli ste i moje identifikacijske pločice. Englez sam, ovo je britanska uniforma. Ne znam što želite od mene. Molim vas, molim. Želim pomoći. Zbunjujete me. Uplašen sam.

- Glupo.

- Imate moje identifikacijske pločice, vidjeli ste da sam Englez. Plašim se ovoga što pričate. Odjednom je promijenio ton. - Da, mi imamo tvoje pločice, ti ih nemaš - ljutito je prasnuo. - Ti si onaj kojim te mi proglasimo, a što se nas tiče, Izraelac si. Ako nije tako, zašto si bio toliko blizu Sirije? Što si radio? Reci mi, reci, što si radio?

Da sam mu i htio odgovoriti, nije mi za to davao vremena. Zapljusnuo me neprekinutom bujicom pitanja i gnjevnih riječi. - Ništa ti nama ne značiš! Ti si ništa, ništa, baš ništa.

Mora da je u njegovoj kući zabavno. Klinci nisu mogli znati dolazi li on ili odlazi.

Što ću sada, upitao sam sama sebe.

Vratimo se na ono o Izraelu.

Strava me počela podilaziti zbog Boba. Bob je imao čvrstu, kovrčavu kosu i velik nos. Ako su ga zarobili ili pronašli njegovo tijelo, mogli su ga uzeti za Izraelca.

- Ja sam Britanac.

- Ne, ne. Ti si Izraelac. Odjeven si kao komandos.

- Svi u britanskoj vojsci nose ovu uniformu.

- Uskoro ćeš, Andy, umrijeti zato što si tako glup, zato što ne odgovaraš na jednostavna pitanja.

- Nisam Izraelac.

Došli smo do faze u kojoj sam morao pamtit i što sam rekao i što nisam rekao, jer sam znao da ću se, ako se ovo zapisuje - a čuo sam kako pišu - uvaliti u veliki drek.

Drž"mo se onoga o Izraelcu. Ako ovaj tip nastavi ovako razgovarati sa mnom, možda ćemo uspostaviti nekakav odnos. On i ja. On je moj. On je moj ispitivač. Možda se ipak sažali nada mnom.

- Ja sa kršćanin, Englez - ponovno sam naveo. - Ne znam ni gdje sam u Iraku, a kamoli to da sam blizu Sirije. Ne želim biti ovdje.

Pogledajte me, preplašen sam.

- Znamo da si Izraelac, Andy. Samo to želimo od tebe čuti.

Tvoj nam je prijatelj već rekao.

Promislio sam: Dinger, sa svojom čvrstom kovrčavom plavom kosom, zaista izgleda tako da bi mogao biti i Izraelac.

- Vi ste komandosi.

U njihovoj vojsci samo komandosi nose maskirke.

- Nismo! Obični smo vojnici.

- Umrijet ćeš zato što si toliko glup. Od tebe tražimo samo jednostavne odgovore. Pokušavam ti pomoći. Ovi te ljudi žele ubiti. Ja te nastojim spasiti. Kako očekuješ da to postignemo ako mi ne pomažeš? Želimo da odgovoriš na ova pitanja. Želimo čuti tvoje odgovore.

Želiš nam pomoći, zar ne?

- Da, želim pomoći - ponovno sam jecao. - Ali ne mogu pomoći ako ništa ne znam.

- Tako si glup. - Glas je bio naprasit, ali je u nj dometnuo malko sućuti. - Zašto nam ne pomažeš? Hajde, nastojim ti pomoći.

Kao ni ti, ni ja ne želim da budeš u ovoj situaciji.

- Želim vam pomoći, ali nisam Izraelac.

- Samo nam reci, pa ćemo prestati. Hajde, tako si glup, zar ne? Što je? Mi smo civiliziran narod. Ali potrebno je da mi rekneš da si Izraelac. Ako to ne možeš reći, reci mi zašto si onda tako blizu Sirije?

- Ne znam gdje sam.

- Blizu Sirije si, zar ne, stoga mi lijepo reci. Ovi će te ljudi ubiti. Tvoj je prijatelj O. K., tvoj nam je prijatelj rekao. On će živjeti, ali ti ćeš umrijeti, i to zbog gluposti. Čemu umrijeti? Glup si.

Čuo sam kako je njegov stolac zastrugao po podu. Pokušavao sam dokučiti što se zbiva, ne odajući pritom da se mogu koncentrirati. Fizički sam bio iznuren. Nade sam polagao u najsitniji tračak ljudskosti u ovom čovjeku. Sranje, uvijek sam kao klinac mogao procimzdrirati, smotati tetke i iznuditi paketić slatkiša. Što ne štima kod ovih ljudi?

Osvojit ću, u to nema nikakve sumnje, Oscara - no lijep postotak onoga što sam izvodio bio je doista nepatvoren. Istinski me boljelo. Bolje dobar katalizator za reakciju koju sam želio prikazati. Bilo je dobro što imam ovo o Izraelu. Držimo se samo toga i nadajmo se da se neće latiti drugih pitanja.

- Ne mogu vam pomoći, jednostavno vam ne mogu pomoći.

Čuo sam dubok uzdah; kao da mi je on najbolji prijatelj na svijetu i kao da mu ne ostaje više ništa čime bi mi pomogao. Uzdah je značio: ja sam ti jedina veza, ja sam jedini koji zadržava ove ostale.

- Onda ni ja ne mogu pomoći tebi, Andy.

Kao na dati znak, čuo sam škripu drugog stolca i korake koji mi se brzo primiču. Kod sam nanjušio dah losiona, znao sam da se to približava onaj čovjek vičan kundačenju koji će mi prenijeti radosne vijesti.

I bio je. Doista mi ih je donio.

Mora da sam se navikao na povez preko očiju jer su mi se čula sluha i mirisa izoštrila. Počeo sam ove ljude razaznavati po mirisu. Momak vješt kundaku nosio je svježe opranu odjeću. Jedan drugi tip volio je pistacije. Strpao bi ih u usta i žvakao, a onda mi prožvakane ljuste pljuvao u lice. Onaj koji je dobro govorio engleski neprekidno je pušio, pa mu je dah vonjao na kavu i loše cigarete. Kad bi raspalio s govorancijom, po čitavu bih licu imao njegovu pljuvačku. I on je smrdio poput kolorirana oglasa za losion nakon brijanja.

Stolac bi mu zastrugao i ja bih osjetio da se čovjek kreće. Govorio bi poput mitraljeza, pa onda poput ugladenog momka, stalno me obasipajući sa: "Sve će biti O.K., sve će biti u redu!"

Dok je blebetao vrlo blago, mogao sam čuti kako mi se približava sve dok ne bismo bili nos do nosa. A onda bi mi se proderao u uho.

- Ne valja ti ovo, Andy - rekao je. - Morat ćemo iz tebe stvari izvlačiti na drugi način.

Koji li je uopće mogao biti gori način? Imali smo obavještajne podatke o centrima za ispitivanje i masovnim pogubljenjima pa sam pomislio: tu smo dakle, s tobom ćemo sada surovo. U mašti sam vidio koncentracijske logore i elektrode pričvršćene na moja muda.

Dva su se dječaka latila kundaka.

Jedan osobito snažan udarac pogodio me u čeljust, ravno preko zuba. Između brida kundaka i moja dva pretkutnjaka bila je samo koža obraza. Osjetio sam da su se zubi zdrobili i razbili, a onda sam osjetio i bol. Pao sam i vrištao iz svega glasa. Pokušao sam ispljunuti komadiće, ali su mi usta bila previše natečena i obamrla. Nisam mogao gutati. Onog trenutka kad sam jezikom dodirnuo oštre, osjetljive skrbe, onesvijestio sam se.

Osvijestio sam se na podu. Povez je pao, pa sam promatrao kako mi se krv iz usta slijeva u lokvicu na svijetložučkastom linoleumu. Osjećao sam se glupo i beskorisno. Nisam želio ništa više doli da mi spadnu lisičine eda bih mogao ustati i obračunati se s ovim momcima.

Oni su nastavili svoje, dobro me lemajući po leđima kundakom, tukući me po glavi, nogama, bubrežima.

Nisam mogao disati kroz nos. Kad sam vrištao, morao sam disati na usta, s tim da mi je zrak nadraživao otkrivene živce razbijenih zuba. Vrisnuo sam ponovno te nastavio vrištati.

Bilo je sve neizdržljivije.

Podigli su me i vratili na stolac. Nisu se više zamarali stavljanjem poveza na oči, no ja sam i dalje ostao pognute glave. Nisam želio uspostaviti kontakt očima niti riskirati novo premlaćivanje zbog toga što sam podigao pogled. Bolova mi je bilo posve dosta. Bio sam velika, nesuvisla masa koja je stenjala i šmrkala dok su je bacali natrag na stolac. Koordinacija pokreta potpuno mi je zakazala. Više nisam mogao držati ni stisnute noge. Mora da sam izgledao kao Dingerov dvojnik.

Nastupila je duga tišina.

Svi su se uzvrpoljili, puštajući me da razmišljam o svojoj sudbini. Koliko ću još dugo moći ovako? Hoće li me umlatiti ovdje ili što će sa mnom?

Usljedilo je još mnogo uzdisanja i kvockanja.

- Zbog čega se ovako ponašaš, Andy? Zbog svoje države?

Ona ne želi za tebe znati. Tvoja zemlja ne mari za tebe. Jedini koji će se zaista zabrinuti bit će tvoji roditelji, tvoja obitelj. Ne želimo mi rat.

Žele ga Bush, Mitterand, Thatcherica, Major. Oni sad tamo lijepo sjede i ništa ne poduzimaju.

Ti si pak ovdje. Ti si taj koji će patiti, ne oni. Ne mare oni za tebe.

- Kod nas se ratovalo mnogo godina. Sve su naše obitelji patile. Nismo mi barbari. Vi ste nas uvukli u rat. Za tebe je ovo tek nesretna situacija. Zašto nam ne pomogneš? Zašto sam sebe goniš u tolike muke? Zašto moramo raditi ovakve stvari?

Nisam odgovorio, ostao sam pognute glave. Prema mojem ratnom planu, nisam trebao odmah ispričati našu bajku, jer te onda drže u šakama. Pokušavao sam ostaviti dojam da sam im spreman reći samo Veliku četvorku, i to je sve. Proći ću stanovito taktičko ispitivanje i tek onda prijeći na lažnu priču.

Razgovarali su međusobno tiho, jezikom za koji sam pretpostavio da je prilično dotjeran arapski. Netko je piskarao bilješke.

Pisanje je bilo dobar znak. Davalo je znati da nije riječ samo o pukom bjesnilu, o tome da dobiju što mogu, pa da me potom likvidiraju. Otkrivalo je da, čini se, postoji neki razlog da me ne ustrijele. Je li nekakav propis naređivao da nas sačuvaju? Dobio sam tako osjećaj sigurnosti, osjećaj da negdje neka birokracija upravlja operacijama. Da, oglasila se druga strana moga mozga, ali ti ćeš sve dalje i dalje po instancijama, a što to bude duže trajalo, to će tvoji izgledi za bijeg biti manji. Bijeg je ono što ti mora prvo biti na pameti. Ne znaš kad će se pružiti prilika i moraš biti spreman. Carpe diem! Moraš ugrabiti taj trenutak, no što budeš dulje u zarobljeništvu, to će ti biti teže. Razmišljao sam o Dingeru. Znam da ničim nije potkrijepio ove priče o Tel Avivu. Učinit će što više bude mogao učiniti, a kad zaključi daje na kraju snaga te da će ga umlatiti, počet će s našom pričom o traganju i spašavanju. Učinilo mi se da bih se možda mogao bolje osjećati pogledam li gdje sam, upijem li okoliš. Podigao sam oči i otvorio ih. Rebrenice su bile spuštene, no jedna, dvije tanke zrake svjetla probijale su se kroz njih. Vladao je polumrak, polusjena.

Prostorija je bila prilično velika, možda 12 sa 7 metara. Sjedio sam najednom kraju pravokutnika. Nisam vidio vrata; morala su, dakle, biti iza mene. Časnici su bili na drugom kraju, sučelice meni. Mora da ih je bilo osam ili devet i svi su pušili. Magličast dim visio je sa stropa, ovdje-ondje probijen suncem koje je naviralo kroz žaluzine. Na polovici sobe, meni zdesna, nalazio se veliki pisaći stol. Na njemu je bilo nekoliko telefona i hrpetina uobičajenih uredskih papira, knjiga i koječega ostaloga. Veliki kožnati šefovski naslonjač bio je prazan. Iza stola visjela je najveća zamisliva slika Saddama s beretom, svom silom odlikovanja i širokim osmijehom. Pretpostavio sam da je ovo ured mjesnog zapovjednika.

Po zidovima su visjele kojekakve opće uredbe. Nasred linole-umskog poda, nastavljajući se pod pisaći stol, pružao se veliki perzijski čilim. Slijeva, nasuprot stolu, stajala je velika sofa kućnoga tipa. Preostale su zidove obrublivali sklopivi plastični stolci. Moj stolac, stolac za gosta, bio je plastikom tapecirani blagovaonički komad namještaja. Daljnje sašaptavanje i uzdasi. Ljudi su razgovarali između sebe, kao da me nema i kao daje ovo običan uredski dan. Pomaknuo sam glavu i niz bradu su mi potekle krv i šmrklje. Nisam znao koliko ću još dugo moći podnositi strašnu bol u ustima.

Preispitao sam mogućnosti. Počnu li me ponovno mlatiti, umrijet ću do kraja poslijepodneva. Došlo je vrijeme da počnem pričati dogovorenu priču. Pričekat ću da je potaknu, a onda ću početi.

Kad sam odbio odgovarati na njihove upite, nisu tu posrijedi bili puko rodoljublje i hrabrost - to je prazna propaganda koju vidate u ratnim filmovima. Ovo je pak pravi život. Nisam mogao odmah izaći s pričom. Morao sam to izvesti tako da izgleda kao da su je iznudili od mene. Posrijedi je bilo pitanje samoočuvanja, a ne razmetanje. Ljudi ponekad čine junačka djela zato što to situacija zahtijeva, ali junaci kao takvi ne postoje. Brigada razbijača - to su ili sami idioti ili ti ljudi uopće ne shvaćaju što se zbiva. Da bih ostao živ, morao sam im sada dati najmanju moguću informaciju.

- Andy, ti samo sjediš ovdje. Nastojimo oko tebe prijateljski, ali moramo dobiti informacije. Andy, ovo bi se moglo razvlačiti i razvlačiti. Onaj tvoj prijatelj vani pomogao nam je i on je O.K. Vani je, na travi, još je živ, na suncu je. Ti si ovdje, u mraku. Ovo nije dobro za tebe, a nije ni za nas. Samo dangubimo.

- Lijepo nam reci što želimo doznati, i to je sve, svemu je kraj.

Bit ćeš O.K., brinut ćemo se o tebi do svršetka rata. Možda bismo mogli srediti da odmah odeš kući, svojima. Nema problema, ako nam pomogneš. Izgledaš gadno. Boli li te? Treba ti liječnik - pomoći ćemo ti.

Želio sam izgledati potpuno slomljeno.

- O.K. - rekao sam promuklim šaptom. - Ne mogu više izdržati. Pomoći ću vam.

Svi u sobi podigli su pogled.

- Ja sam pripadnik ekipe za traženje i spašavanje, poslano da pokupi oborene zrakoplovce. Ispitivač se okrenuo i pogledao ostale. Svi su prišli naprijed te posjedali na stolove i sjedala. Sve što sam kazao moralo im se prevesti.

- Andy, budi opširniji. Reci mi što znaš o traženju i spašavanju.

Glas mu je bio vrlo ugodan i miran. Očito je mislio da me slomio, što je bilo fino - upravo sam to i želio da pomisli.

- Svi smo iz raznih postrojbi britanske vojske - rekao sam.

- Sve su nas okupili zbog naših medicinskih iskustava. Nikoga ne poznajem, tek smo se okupili. Imam medicinsku naobrazbu, nisam vojnik. Zaglibio sam u ovaj rat i nisam voljan u njemu sudjelovati. Bio sam sasvim zadovoljan radom u Velikoj Britaniji. Obavljao sam mirno preglede i onda su me iz čista mira uvalili u tu ekipu za traženje i spašavanje. Nemam blage veze s ovim ovdje, vojnik sam i ništa više.

Činilo se da ovo sasvim lijepo prolazi. Brbljali su između sebe. Očito se poklapalo s onim što im je rekao Dinger.

Problem je u tome da onda kad jednom kreneš, nastane pukotina u obrani, pa moraš ustrajati na svojoj priči. Ideš li u silne detalje, drugim ćeš zatvorenicima otežati položaj. Moraš nastojati da ti priča bude prihvatljiva i jednostavna - uostalom, takvu ćeš i najlakše upamtiti. Najlakše se to postiže tako da se držiš poput vreće govana. Zbog svog fizičkog stanja ničega se ne možeš sjetiti. Uopće se ne možeš sabrati, običan si tupi glupi vojnik, jedan od šrota, pa pojma nemaš ni o tome u kakvom si helikopteru bio. U mislima sam se hitro vraćao priči i onome što ću im govoriti.

Znali su da sam narednik pa sam to ponovno napomenuo. U njihovoj je vojsci narednik čin koji ne nosi nikakvu odgovornost. Kod njih sve, i planiranje, obavljaju časnici.

- Koliko vas je bilo?

- Ne znam. Bila je velika halabuka i helikopter se spustio.

Rekli su nam da postoji opasnost od eksplozije te da bježimo, a oni su se samo digli i napustili nas. - Glumio sam smušenog tikvana, uplašenog, ostavljenog vojaka. - Ja samo pružam prvu pomoć, nemam ništa s ovim. Nisam navikao na ovakve stvari. Samo gipsam ranjene pilote.

- Koliko vas je bilo u letjelici? - ponovno je pokušao.

- Ne mogu reći. Bila je noć.

- Andy, što je sada? Dali smo ti priliku. Smatraš li nas idiotima? Posljednjih nekoliko dana mnogo je ljudi pobijeno i mi želimo doznati što se zbilo.

Ovo je bilo prvi put daje spomenuo žrtve. Ovo sam bio očekivao, ali nisam želio čuti.

- Ne znam što želite reći.

- Želimo doznati tko je to učinio. Jesi li ti?

- Nisam ja. Ne znam što se događa.

- Moraš nam pružiti priliku. Vidi, tek toliko da ti pokažemo koliko ti želimo pomoći: reci nam imena svoje majke i oca, pa ćemo im pisati i javiti da je s tobom sve u redu. Napiši im pismo i adresiraj ga, a mi ćemo ga poslati.

Ovo je nešto potpuno suprotno od onoga čemu su nas učili. Učili su nas, naime, da ništa ne potpisujemo. Ovo potječe još od vijetnamskih dana kada su ljudi u svojoj naivnosti potpisivali takve papire, da bi potom u međunarodnom tisku osvanulo priopćenje da su ti isti ljudi poklali neko selo puno djece.

Znao sam da su ovo sranja. Nije uopće dolazilo u obzir da zaista pošalju pismo u Peckham. Bila je to čista fantastika, ali ipak nisam mogao odgovoriti s "jebi se, nosonjo". Morao sam nekako izmigliti.

- Otac mi je odavno umro - rekao sam. - Moja je mati otišla s nekim Amerikancem koji je radio u Londonu. Sad je negdje u Americi. Nemam roditelja, pa je to i jedan od razloga zbog kojeg sam stupio u vojsku. Nemam nikakvog bližeg roda.

- Gdje je radio u Londonu, taj Amerikanac?

- U Wimbledonu.

Još jedna klasika. Pokušavali su me pridobiti da im otvorim srce, pa će onda sve iscuriti. Sve sam ja ovo prošao ranije za vježbi izvlačenja, bježanja i zarobljavanja.

- Čime se bavio?

- Ne znam. Nisam tada živio kod kuće. Imao sam velikih obiteljskih problema.

- Imaš li braće ili sestara?

- Ne.

Želio sam svoje laži utemeljiti na istini. Ako nešto znaš i ako je to istina, lakše ti je pamtno. A oni bi mogli provjeravati te doista i potvrditi daje ono što si govorio istina, pa onda prestati kopati po tome. Na umu sam imao

prijatelja koji je stvarno imao takvih obiteljskih problema. Kao trinaestogodišnjaku umro mu je otac. Majka je upoznala nekog Amerikanca, nije više uopće marila za sina, te otpizdila u Sjedinjene Države. Meni se ovo učinilo vrlo vjerodostojnim.

Odugovlačio sam. Govor mi je bio nerazgovijetan, i dalje sam slinio, nisam mogao dobro pripovijedati.

- Boli li te, Andy? Pomozi nam i sve će biti u redu. Dovest ćemo ti liječnika. Nastavi, pričaj nam još.

- Ne znam više ništa.

A onda još jedna klasika. Mora da se čvrsto držao priručnika.

- Potpiši ovaj ovdje papir, Andy. Želimo samo tvojoj obitelji dokazati da si još živ. Potrudit ćemo se da nađemo tvoju majku u Americi. Imamo ondje veza. Treba nam samo tvoj potpis kako bi znala da si O.K. Možemo i Crvenom križu dokazati da si živ, da nisi umro u pustinji i da te ne jedu životinje. Razmisli, Andy. Ako tražimo da se potpišeš i prosljedimo to Crvenom križu, nećemo te, je li, ubiti.

Nisam mogao vjerovati da bi itko mogao nastupiti s ovako smiješnim štosom. Pokušao sam reagirati rezervirano: - Ne znam nikakve adrese, nemam nikakvog obiteljskog života.

Mogao bi čovjek dati nekakvu izmišljenu adresu ili pak pravu, za slučaj provjere. No jednoga bi dana gospođa Mills iz Bagremove ulice 8 mogla otvoriti vrata i odletjeti u zrak. Nikad ne znaš dokle dopiru ovakve stvari.

- Andy, zašto nam se toliko odupireš? Zašto si to radiš? Ovi ljudi, moji nadređeni, neće mi dopustiti da ti pomognem ako im ne rekneš ono što im treba. Bojim se, Andy, da ti više ne mogu pomoći.

Ne pomogneš li ti meni, ne mogu ni ja tebi.

Jednostavno se udaljio. Nisam znao što da sada očekujem.

Spustio sam glavu; čuo sam ih kako mi se približavaju. Stisnuo sam zube i čekao. Ovaj put su izostali kundaci, samo nekoliko pljusaka po licu. Svaki put kad bi me pogodili blizu polomljenih zuba, kriknuo bih.

Nisam to trebao raditi.

Primivši me za kosu, podigli su mi glavu kako bi mogli preciznije udarati. Zatim su me po bolnom mjestu ošamarili još nekoliko puta.

Zaušnice su prerasle u šamarčine koje su me zbacile sa stolca, no sve ovo nije bilo naročito uzbudljivo u usporedbi s prijašnjim deve-tanjem. Vjerojatno su pomislili da su me konačno slomili te da me treba još samo malo osokoliti.

Sve skupa nije trajalo ni minutu.

Našavši se ponovno na stolcu, teško sam disao, a niz lice mi se slijevala krv.

- Vidi, Andy, nastojimo ti pomoći. Želiš li ti pomoći nama?

- Da, želim, ali ne znam ništa. Pomažem vam koliko god mogu.

- Gdje su ti mati i otac?

Ponovio sam istu priču.

- Ali, kako to da ne znaš gdje ti je mati u Americi?

- Ne znam zato što s njom više nemam ništa. Nije me htjela. Zato je i otišla u Ameriku, a ja u vojsku.

- Kad si stupio u vojsku?

- U šesnaestoj godini.

- Zašto?

- Oduvijek sam želio pomagati ljudima, zato i jesam medicinar. Ne želim ratovati. Oduvijek sam bio protiv ratovanja.

Ova priča o obitelji bila im je poput crvene krpe. Nisam znao je li im želja da je obore tek pitanje časti.

- Andy, slušaj, ovako očito neće ići. Ponovno je počelo udaranje.

Tijelo se prilagodi i brže onesvijesti. Misli lete u dva smjera. Jedna ti polovica govori da si izmakao, a druga je stvarno izmakla. Kao kad pijan ležiš na krevetu - vrti ti se u glavi, a neki glasić govori: nikad više. Ovaj put sam potpuno ispao iz igre. Dobro su me iscipelari. Nakon ovoga nisam ništa preuveličavao. Bio sam slomljen. Kapnuo sam, a kad sam se ponovno osvijestio, i dalje sam bio slomljen.

Probudio me dečko koji je na mom vratu gasio opušak.

Bio sam u tmini, povezanih očiju i u lisičinama, ležeći licem prema travi. Silno me boljela glava. Uši su mi bridjele i gorjele.

Na dijelovima lica osjetio sam sunce. Osjetio sam njegovu svjetlost. Mozak mi je bio zamućen, ali sam ipak razabrao da su me u nekom trenutku morali izvući iz sobe i svezati ovdje vani. Pokušao sam spustiti glavu, ali na jednu stranu nisam mogao leći zbog otekline, a na drugu pak zbog rana.

Tik iza sebe začuo sam Dingerov glas. I na njemu su gasili cigarete. Dobro ga je bilo čuti, makar je samo stenjao i

ječao. Nisam ga mogao ni vidjeti, ni dodirnuti, jer sam bio okrenut na drugu stranu, ali sam znao daje ovdje. Osjećao sam se malko sigurnije.

Uokolo mora da su bila tri-četiri čuvara kojima smo služili umjesto pepeljara. U posljednjih nekoliko dana bili smo im upriličili gadnih muka, pa su očito uživali u revanšu.

Drugi su vojnici prilazili da pogledaju predstavu te da i sami dodaju poneki bubotak ili udarac nogom. Pljuvali su po nama i smijali se. Jedan mi je za uho zataknuo zapaljenu cigaretu i ostavio je da ondje izgori. Njegovim se kolegama to jako svidjelo.

Premda sam bio povezanih očiju, i dalje sam ostao pognute glave, nastojeći da izgledam preplašeno. Želio sam vidjeti Dingera. Trebao mi je fizički kontakt s njime. Trebao sam osjetiti njegovu blizinu. Želio sam neki oblik ljubavi.

Savijao sam se licem prema dolje, dok mi je za uhom gorjela cigareta i uspio sam nekako smaknuti povez niz nos. Konačno sam uspio ugledati dnevno svjetlo. Osjećao se strahovito nesigurnim kad su ti oči zavezane jer si jako ranjiv.

Ako mi je ovo zadnja ura, rekao sam samom sebi, da bar vidim što je moguće više. Nebo je bilo divno vedro. Bili smo pod nekom voćkicom na kojoj se nalazio nekakav ptić. Počeo je pjevati. Poneko bi vozilo krenulo s udaljenosti od dvadesetak metara, čuo se razgovor, sve je bilo razmjerno mirno i lijepo. S druge strane zida dopirala je gradska buka, sirene i turiranje vozila te galama. Čuo sam kako se na kojih pedesetak metara otvaraju i zatvaraju glavna vrata, kako se vozila izvoze i iščekavaju. Osjećaj udobnosti i sigurnosti kao u ograđenom vrtu u nekom posve drugom stoljeću.

Pomislio sam: vidio sam i prošao sve što sam mogao. Ako se već treba dogoditi, onda neka se dogodi sada. Nisam mnogo razmišljao o Jilly ili o Kate. Time sam se bavio u onom propustu; ondje sam bio razmišljao kako se tu ne da bogzna što učiniti, kako ovo nije trenutak da se brinem o njima. Poduzeo sam sve što je bilo u mojoj moći da ih zbrinem u financijskom smislu. Prebrao sam pisma, pa će one, kad kucne čas, znati da ih volim, a ja da one vole mene. Nije bilo nikakvih velikih problema; reći će im da sam mrtav, i to će biti to.

Na druge sam se neke stvari želio sada usredotočiti. U Breaker Morantu, filmu o burskom ratu, dok idu prema stratištu, tipovi se prime za ruke. Nisam znao želim li fizički ščepati Dingera ili pak želim li nešto reći. U svom posljednjem času želio sam nekakvu povezanost s njime.

Naišli su novi vojnici koji su nas udarali nogama i bubetali. Gledali su ove dvije jadne ljudske krpe na tlu te pljuvali i pišali, hihoćući poput čopora balavaca, što su neki od njih najvjerojatnije i bili. No ništa od svega ovoga nije izgledalo onako gadno kao ono ranije. Ili su se već zasitili novotarije ili sam se ja već navikao. Samo sam pognuo glavu i stisnuo zube. Obojica smo ječali i stenjali na svaki udarac, zato što je boljelo - ali ne toliko zbog siline samog udarca koliko zbog učinka koji je on imao na bolove od ozljeda što smo ih ranije dobili. Psovali su Mitteranda i Busha, a kad su primijetili da mi se povež smaknuo, pravili su pokrete rezanja vrata te mahali pištoljima i oponašali pucanje. Mogao bih sve to podnosti kao dio nekakvog glavnog plana, ali ove su drkadžije sve ovo izvodili isključivo zbog vlastite uživancije.

Vozila su se pokrenula, vozači su turirali motore. Iz zgrada iza mene odjeknula je vika i odsječne naredbe; uzdrhtao sam. Jeziv osjećaj izgubljenosti; evo nas, dakle, ponovno, pomislio sam, zašto ne ostanem još jedan sat ovdje, na suncu je sasvim ugodno, bilo je to tako lijepo razdoblje smirenosti.

Nadao sam se da tu buku stvaraju časnici te da ona ne znači da će vojnici krenuti ponovno iz početka. Kod časnika se ipak osjeća nekakva namjera; s njima se može sasvim dobro razgovarati. Kod vojaka igraju samo čizme i šake. Lupala su vrata na vozilima. Čuo se uobičajeni bruj vreva. Sasvim sigurno, nešto se sprema. Skupio sam snage, jer nešto slijedi - svidjelo se to meni ili ne.

Nisam znao što ću doviknuti Dingeru. - Bože, čuvaj Kraljicu! - možda. Ali ipak, najvjerojatnije neću.

Netko mi je odvezao stopala, no povež i lisičine ostali su gdje su i bili. S obiju strana grubo su me zgrabile neke ruke i povukle uvis. Nakon dugog vremena ponovno sam osjetio svoje tijelo. Masnice su me pekle. Dok su me gurali i turali, ozljede na kojima su se počele stvarati kraste opet su se otvorile. Noge me nisu htjele slušati, pa su me morali tegliti.

Bacili su me na stražnji dio otvorenog kamioneta i zgurali posve naprijed. Presamitali su me preko kabine i sa svake mi strane postavili po jednog vojnika. Pretpostavio sam da me voze na strijeljanje. Je li ovo zadnje što ću još vidjeti i čuti? Moj veliki ratni plan da ću nešto reći Dingeru netragom je propao; ljutio sam se na sebe.

Skinuli su mi povež pa sam žmirkao na jakom suncu. Ispred nas nije bilo ničega. Ne bi mi dopustili da se okrenem, pa stoga nisam mogao znati je li Dinger otraga. Vojaci su lupali po krovu, vozač i njegov suputnik također su ispružili ruke te i oni tukli po metalu. Posvuda su se čuli razdražani zvuči.

Prišao je jedan časnik te kazao: - Sad ćemo pokazati svome narodu.

I dalje sam pokušavao prilagoditi oči, potpuno smućen vikom i suncem. Kao da smo bili dio konvoja od pet-šest novih novcatih toyo-tinih kamioneta i land cruisera. U nekima su sjedala još bila pod plastikom. Bili su, međutim, pokriveni pustinjском prašinom, koju su morali sastrugati sa stražnjeg prozora ispod mene da bi šofer mogao upravljati.

Velika dvostruka vrata otvorila su se da bi se vozila mogla izvesti iz logora. Pozdravio nas je urlik svjetine; kao da kroz tunel na Wembleyu izlaze finalisti engleskog nogometnog kupa. Pred nama je bila čvrsto zbijena masa ljudi - žene s batinama, muškarci s puškama ili kamenjem, svi u svojim haljama i mašući slikama Saddama Husseina. Neki su od radosti poskakivali, drugi izvikivali parole, ciljali i bacali kamenje.

Vojaci su ih pokušali obuzdati, jer je kamenje pogadalo i njih.

Ovako je bilo čim smo se provezli kroz ulazna vrata. Pomislio sam: dakle tako, nema sumnje da nas voze na strijeljanje. Brzo će nas provesti gradom, snimiti nas i onda svršiti s nama.

Skrenuli smo udesno u glavnu ulicu, a svjetina se ustalasila oko nas. Smjesta smo se morali zaustaviti; vojac su nastojali potisnuti ljude, a šofer je snažno rukom pritisnuo sirenu. Probijali smo se centimetar po centimetar, pokušavajući utrti put kroz rulju. Vikali su: - Dolje Buush! Dolje Buush! - a ja sam stajao poput predsjednika na čelu povorke.

Vojaci su bili vraški razdraženi. Svi su pucali u zrak. Čak su i desetogodišnji balavci drapali iz kalašnjikova. Mislio sam si: jedna od ovih kugli će me pogoditi. Uz to, dan je bio tako divno vruć.

Svako malo bubnuo bi me neki štap ili kamen. Vojaci koji su stajali uza me poskakivali su od uzbuđenja. Bio sam samo u čarapama, a oni su me čizmama neprestano gazili. Osjetio sam slabost i htio se nasloniti na kabinu, no vojnici su mi povukli glavu unatrag kako bi me svi mogli vidjeti.

Zdesna se pojavio Dinger. I on se vozio na toyotinu kamionetu. Kad smo došli u istu ravninu, na tren smo se pogledali i uspjeli nasmiješiti jedan drugome. Bio je to najljepši trenutak toga dana. Dinger je promatrao kako se držim. I u svom najboljem izdanju izgledao je poput čudovišta iz močvare, no pogledao sam ga i pomislio: uh, jebi ga, nisam znao da može ispasti još ružniji no što jest. Bez ikakve dvojbe, ovo je bio najsretniji trenutak od zarobljavanja. Kratko namigivanje i neznatan osmijeh - jedino mi je to trebalo. Iz te jedne male geste crpio sam neizmjernu snagu. Bilo je to pitanje osobne vjerodostojnosti. Ako on može proći kroz sve ovo i kesiti se, pomislio sam, onda, jebi ga, mogu i ja. Osjetio sam nevjerovatnu privrženost prema njemu, ponadavši se da i on to osjeća prema meni. Ovo mi je, kako mi se činilo, bio zadnji pogled na nekog prijatelja.

Truckali smo se na našim karnevalskim platformama glavnom gradskom ulicom. Svjetina je skandirala i prijeteci mahala šakama. Bukaje bila nevjerovatna. Nisu znali ni tko smo ni što smo. Što se njih tiče, mogli smo biti i svemirci, no što god bili da bili, bili smo zli momci.

Neki vojac skandirali su sa svjetinom. Drugi su trčkarali uokolo nastojeći je držati pod kontrolom. Svi su se pak pokušavali izmaknuti kamenju i štapovima koji su bili namijenjeni nama. Posvuda su odjekivali pucnji; i vojnici koji su bili pokraj nas pucali su u zrak.

- Dolje Buush! Buush!

Ljudi su navirali i izvirali iz arapskih dućančića s rešetkama na posmik. "Ne ukradi", stoji u Kuranu, ali kamo god se na Bliskom istoku okreneš, naići ćeš na ovakve rešetke, mjeru sigurnosti od kradljive muslimanske braće. Svi su imali Saddamove slike; prstom su pokazivali njegovo lice i ljubili ga zazivajući Alaha.

Kretali bismo se korakom, zatim malo zastali da se svjetina razmakne. Noge me više nisu služile. Pogledao sam Dingera, a on se kesio od uha do uha. Pitao sam se čemu li se, zaboga, smije; pomislio sam da je poludio. A onda mi je sinulo: on ih to raspižđuje! Pomislio sam tada: neka ide sve u kurac, pa na putu smo da ovdje umremo, i zato tko ih jebe! Trgnuo sam se. Jebi ih! Odjednom mi je jedino bilo do toga da ne izgledam poput vreće govana. Moraš se pobrinuti da izgledaš dobro. Uhvatio sam poglede nekolicine među ruljom i nasmiješio se. To je opazio jedan od mojih čuvara te me, iskoristivši zgodu da ispadne pravi tvrdi momak, pljusnuo i bubnuo. Pogledao sam Dingera; nacerili smo im se poput Leslieja Granthama pri otvaranju supermarketa. Da nam ruke nisu bile sputane, mahali bismo im poput kraljeva.

To cerenje doista ih je zapalilo. Neki su ga primili dobro, većina ne. Poludjeli su. Naš je potez bio loš i izrazito kontraproduktivni, no morali smo ga poduzeti. Čuvari su nas mlatnuli ne bi li nas opet ukrotili, jer su tako oni ispadali važniji. No, za divno čudo, bolje sam se osjećao ja. S naše lijeve strane probila se velika bijela američka limuzina. Dvojica časnika u njoj pogledala su nas, uprla prstom i nasmijala se. Ionako ih je ovo bilo raspoložilo. Uzvratilo sam im širokim predsjedničkim osmijehom. Razdragali su se, na što su se pak razjarili vojac te ponovno nasrnuli na nas.

Za sve ovo zajeblavanje platili smo punu cijenu kad smo stigli na drugi kraj grada. Ondje su nas čekale gomile ljudi koji su nastojali probiti kordon; svađali su se s vojskom jer su htjeli obračun s nama.

Poskakivali su gore-dolje i bilo je očito da je samo pitanje trenutka kad će kordon biti probijen ili namjerno uklonjen.

Izvukli su me iz vozila. Očajnički sam se ogledavao za Dingerom. Trebao sam ga. Bio mi je jedina spona sa stvarnošću.

A onda sam vidio da se njemu događa isto što i meni, pa sam pomislio: dogodit će se ovdje negdje.

Sam čin ubijanja nije me previše zabrinjavao. Nikada me nije zabrinjavao; samo da kraj bude brz i čist kao Markov. Hoće li to Jilly ikad doznati? Zna li uopće da sam nestao u akciji? Pobrinuo sam se o svemu materijalnom, nije preostalo više ništa što bih mogao za nju učiniti. No to je ono emocionalno: bilo bi divno imati priliku da se s njom oprostim.

Kakva li rastanka!

Jebi ga! Jebi ga! Jebi ga!

Smrad grada bio je nesnosan. Bili su to primitivni, pećinski vonjevi kuhanja, ugaslih žeravica i odstajale mokraće, protkani sa zadahom gnjileži i benzinskih para.

Grad je bio čudnovata mješavina srednjovjekovlja i suvremenosti. Glavna je ulica bila svježe asfaltirana; ostalo je bilo sama prašina i pijesak. Bilo je tu land cniisera prispjelih izravno iz autosalona, vojaka u blještavim čizmama i čistim, zapadnjačkim uniformama kao i rulje u smrdljivim tradicionalnim haljama i sandalama ili posve bosih. U jednom su me trenutku srušili na zemlju, pa mi se tik do oka našao golemi nožni palac, širok poput raskoljene kobasice, prljav od tisućljetne prašine. Bilo je tu besprijeckorno dotjeranih časnika i mladih, zdravih vojnika, a i mještana sa samo tri zuba u ustima - a i ti su zubi bili crni i pokvareni - te negroidnih Arapa nagrđenih lica i bijelih krastavih koljena i lakto-va uslijed nepranja i nedostatka vlage, te prašnjavih zamršenih afro griva.

Zgrade, četvrtaste i ravnih krovova, bile su napravljene od blata i kamena. Mora da su bile stare nekoliko stotina godina; na njihovim su zidovima bile najnovije reklame za Pepsi Colu. Stari, mršavi šugavi psi držali su se hladovine; odmarali su se i pišali. Posvuda su se nalazile gomile zahrđalih limenki.

Uzduž glavne ulice protezao se ograđen prostor, na čijoj se sredini, baš nasuprot nama, nalazilo dječje igralište, puno penjalica od željeznih cijevi i njihaljki nekoć obojenih plavom i žutom bojom. Ovako nešto našlo bi se u bilo kojem normalnom britanskom naselju, no u ovom se svijetu doimalo jako strano i neobično. Ovdje se godinama ratovalo, svuda uokolo sama bijeda, govna i prljavština. Vrag će znati kako se arapski naziva "Tidworth", no to je to staro, zasrano mjesto.

Stajali smo na rubu ceste iščekujući smrt. Vojaci su nas dograbili, no otkazale su mi noge, pa sam posrnuo. Morali su me vući prema publici. Pokazivali su nas poput lovačkih trofeja, podižući nam glave, starajući se da nas svatko može dobro pogledati.

Ovaj put se nisam smiješio. Pogledom sam tražio Dingera; bojao sam se da ću ga izgubiti u svjetini. Želio sam tek da budem blizu njega. Čuo sam ga kako dreči i viče jednako kao i ja, a s vremena na vrijeme mogao sam ga nakratko i vidjeti. Bilo je gadno.

Vladavina rulje. Bio sam baš drzak kad su me svukli s kamioneta, no sada me svladao čisti strah. Svi su ćurlikalili indijanski ratni poklič. Hoćemo li biti prepušteni svjetini? Hoće li nas ona raščerečiti? Prilazile su starice i povlačile me za kosu i brkove, udarale me štapovima ili bubetale. Muškarci bi počinjali guranjem, a završavali udarcima šake i bubanjem. Skljokao sam se na tlo, a sva su ta tijela nagnula na me. Pred lice su mi gurali slike Saddama Husseina i tjerali me da ih ljubim.

Sumnjam da su neki od ovih ljudi uopće znali da se vodi nekakav rat. Što se tiče žena, stoljećima ugnjetenih kulturom i religijom, ovo im je najvjerojatnije bila jedinstvena prilika da udare odrasla muškarca.

Kako je vrijeme odmicalo, počeo sam razmišljati da nas možda ipak neće strijeljati. Vjerojatno bi to dosad već napravili. Možda postoji neki postupak sa zarobljenicima. Vojaci su sigurno obuzdavali rulju koliko su samo mogli. Bilo je očito da ne žele da nas mještani umlate, jer sam primijetio da uklanjaju sve koje spaze s puškama i pištoljima. Vjerojatno je sve ovo bilo tek predstava za javnost, dizanje morala mještanima i prigoda da iskale svoje frustracije.

Žene su me greble sadirući mi kožu. U lice su mi bacale loj i ostatke hrane, a nad ranama na glavi praznile vrčine. Kroz glavu su mi promicale stare snimke iz Vijetnama. Sjetio sam se likova pilota, prebijenih i poniženih, koje vuku kroz gradove što su ih ti zrakoplovcima netom bombardirali. I ja sam se osjećao baš kao i oni.

Želio sam samo kontakt s Dingerom - najradije verbalni. Mogao sam ga čuti kako kriči dok ga tuku, no mrsko mi je bilo što ga ne mogu vidjeti. Bio mi je jedina spona sa svijetom. Nisam ga želio izgubiti.

Više se nisam mogao micati. Pao sam na jednog vojaka i obgrlio ga. Pristupio je drugi momak te mu pomogao da

me podigne. Dok su me vukli po tlu, oderao sam vrškove nožnih prstiju. Svako malo morali smo zastati da bi kakav šezdesetogodišnjak prišao i opalio me u trbuh. Bio sam i posve slomljen. Nije mi više bilo ni do čega.

Nisam znao koliko je sve ovo trajalo, no činilo se čitavu vječnost. Iz daljine začula se topovska paljba, pa su dotrčali časnici pokušavajući kontrolirati vojnike, koji su pak nastojali obuzdati rulju. Bila je ironija da nas štite isti oni vojnici koji su samo prije sat vremena na našim vratovima gasili cigarete. Tada su bili gadovi, sada pak spasitelji.

Čuo sam Dingera kako vraća milo za drago. Znao sam da trebamo glumiti nekorisna bića o kojima ne vrijedi uopće voditi računa. No sada smo bili uvučeni u ovu firku; morali smo se naviknuti na nju, a išla nam je silno na živce.

Kucnuo je čas da nešto poduzmemo.

Mrko sam pogledao babe, a one su nahrupile. Pod kišom pljuski i grebanja stropoštao sam se na tlo, pa su se dva vojnika primakla da me podignu. Još uvijek na koljenima, pogledao sam jednu babuskaru i rekao: - Jebi se, gadna, stara kurvo! - Razumjeli su što sam htio reći; prijevod mi je bio u očima.

Nije to bio dobar potez. Vojaci su me podigli. Odgurnuo sam ih i ponovno rekao: - Jebite se! - Uopće mi nije bilo stalo što će učiniti; ionako sam bio dotučen. No njima sam povrijedio ponos, pa su mi morali pokazati svoje kako bi se oporavili.

Sjetio sam se predavanja koje nam je neposredno prije našeg odlaska u Herefordu održao jedan Amerikanac, bivši ratni zarobljenik. Po odlasku iz pomorskog pješastva bio je zrakoplovac u vijetnamskom ratu. Kao marinca učili su ga da će ga, padne li u zarobljeništvo, to prije pustiti na miru što bude tvrđi i agresivniji. Stajao je pred nama, okorjelim cinicima iz Hereforda, i plakao kao ljuta godina pričajući nam o onih pet godina što ih je proveo kao zatočenik Vijetkonga.

- Kojih li sranja - rekao je. - Nevjerojatne sam m5re i bolove propatio zato što sam doista vjerovao što su me učili.

A ja sam radio baš ono što nam je kazao da ne činimo. Ali ne možeš tek tako ostati hladan. U pitanju su ponos i vjerodostojnost. Trpio sam od golema gubitka dostojanstva i samopoštovanja i nisam to mogao više podnijeti. Znao sam daje to posve kontraproduktivno, znao sam da se neće isplatiti, ali, Bože, baš je bilo dobro. U jednom djeliću sekunde bio sam na konju i jedino je to bilo važno. Nisam bio tek neka stvar, vreća govana - bio sam Andy McNab. Dok smo se vozili natrag u logor, vojnici su hihotali. Proveli su divan dan i s radošću su me prepustili samom sebi da klečeći i oslanjajući se na ruke u kutu kamioneta krvarim i hvatam zrak dok oni, pušeći i smijući se, obnavljaju prizore sukoba. Bilo mi je vrlo drago da je ovome kraj, daje završilo a da nisam ustrijeljen.

Bio je već gotovo mrak kad smo prošli kroz ulazna vrata; nisu se zamarali stavljanjem poveza preko mojih očiju dok su me vukli prema bloku prizemnih vojarni.

Pet se kreveta nalazilo uza zidove sobe. Momci, čini se, nisu imali ormariće ni bilo kakve osobne stvari. Imali su samo postelje s pokrivačima - običnim, civilnim, mekim pokrivačima oslikanim likovima tigrova i neobičnim, veličanstvenim uzorcima. Na tim su pokrivačima ležali njihovi pojasevi i oprema. Sve je upućivalo na to da je ovo tranzitna, a ne stalna vojarna.

Jedino svjetlo dopiralo je iz petrolejske peći koja je stajala nasred sobe. Kako je vatra plamsala, sjene su titrale po sobi. Bilo je divno toplo; bila je to ona vrsta topline od koje te odmah hvata umor i drijem. Bila je to toplina koju sam poznao. Čak su mi i sjene bile poznate. Obuzeo me lijep, ugodan osjećaj sigurnosti. Vratio sam se svojoj teti Nell u Catford. Kao dječak jako sam rado odlazio k njoj. Imala je veliku kuću s tri spavaonice koje je iznajmljivala. U usporedbi sa stanom moje obitelji, za mene je to bio hotel. Noću bi teta Nell u moju soba stavila petrolejsku peć da je malo zagrije. Kao devetogodišnjak, ležao bih sav sretan u krevetu, promatrao kako po tapetama plešu sjene i veselio se sutrašnjim obrocima. Teta Nell je žitne pahuljice pripremala s mlijekom, a ne s vrućom vodom i trunkom klinčića, kako sam bio navikao, a za svoje je goste pripremala i biranija jela. Ako je tetak izjavio da sam bio dobar, i ja bih dobio ponešto od toga.

Stari tetak George bio je revan vrtlar. Imao je ogroman vrt, na čijem se kraju nalazila kućica u kojoj sam se igrao. Bio je lukavac. Rekao bi mi: - Počni ovdje kopati, Andy, pa možeš prebrojiti koliko ima glista. Trebamo znati koliko ih je da bismo mogli procijeniti kvalitetu tla.

Kopao bih i kopao - dečko sa zadatkom - a on bi sjedio u platnenoj ležaljci i pio čaj, smijući se iz svega glasa.

Nikad ga nisam prozreo. Mislio sam kako brojenjem glista činim za tetka Georgea nešto vrlo važno.

Ostavili su me sama s mojim mislima kojih dvadesetak minuta; jednu su mi ruku lisičinom vezali uz metalnu instalaciju na zidu. Pokušao sam se ugodnije smjestiti, no lisičina je bila opremljena zupčastim kotačem - pokreneš li ga u pogrešnom smjeru, lisičina će se jače stegnuti. Smjestio sam se u poluležeći položaj, s tim da mi je ruka prkosila sili teži nad kutom od 45 stupnjeva.

Obavio sam procjenu štete. Čitavo me tijelo boljelo i bojao sam se da bi moglo biti polomljenih kostiju. Najviše su

me zabrinjavale noge. Gadno su me boljale; znao sam da me više ne mogu nositi. Ispitivao sam kosti, jednu za drugom, počev od stopala, tražeći deformacije i provjeravajući mogu li se pomicati. Sve je izgledalo kako treba. Veliki su bili izgledi da ništa nije slomljeno.

Disao sam kroz skorenu krv, prašinu i bale, i svaki put kad bih puhnuo da pročistim nos, počeo bih iznova krvariti. Bio sam sav izra-njen. Lice mi je bilo natečeno, usnice rasječene, a svaki izloženi dio kože izderan. Sada, kad sam zaista imao vremena da predahnem i promislim, čitavo me tijelo počelo peći. Oguljotine su bile daleko bolnije od posjekotina. Rebra su, međutim, još bila nenačeta. Ozlijeđeni su bili samo mišići: posjekotine i masnice. Bio sam slab i iscrpljen, ali bih se ipak digao i dao u bijeg da se pruži prilika.

Nastojao sam prikupiti što više informacija da bih se mogao orijentirati. Porazmislio sam o onome što sam vidio i o tome gdje se zapravo nalazim. Ljutio sam se sam na sebe što taj posao nisam bolje obavio. Previše sam dugo gledao dolje umjesto da upijem sve oko sebe. Pobjegnem li i prođem li ulazna vrata, kamo krenuti? Ulijevo, udesno ili ravno? Gdje je zapad? Izidem li na stražnju stranu, što tada?

Koliko je logor duboko u gradu? Iz naseljenog ću se područja morati što prije izvući.

To je ono što sam trebao ispitati dok smo se vozili, no ja sam, poput pravog budalaša, dopustio svjetini da me omete. Ljutio sam se sam na sebe zbog tolike neprofesionalnosti.

Razmotrio sam različite mogućnosti. Taj se proces dijelom temelji na činjenicama, dijelom pak na maštarijama. Na činjenicama utoliko što sam radio ono što treba raditi - proračune kako da se izvučem. Na maštarijama utoliko što sam zamišljao da se doista i izvlačim te da, okrećući udesno, zamišljam što ću ugledati i što li će se iza mene događati. Želio sam pobjeći.

Soba u komandoskom centru

Osvrnuo sam se po sobi. Iznad mene bio je prozor. Samo mu je jedan dio bio slobodan, ostalo je bilo zakriveno, da li zato stoje bilo slupano ili zato da ne prodire sunce? Čuo sam kako vani vojnici dangube, a negdje iz daljine neku viku. Glasovi ispod prozora bili su tihi i mirni, mumljanje ne dalje od nekih pet do deset metara, ispod verande; kao da im je rečeno da budu ondje i razgovaraju kako bi me uznemiravali.

Nadao sam se da i prema Dingeru postupaju na isti način, jer je ovo sjedenje na tepihu bilo prilično ugodno. Divno je bilo biti sam. Promatrajući topli žar petrolejske peći i udišući poznate mirise, u tom sam se mraku osjećao posve dobro i zadovoljno. Nije bilo nikakvih nepravilnosti: sjedio sam u svojoj osami rukom okovan o zid. Bilo je stvarno prima.

Počeo sam razmišljati o ophodnji. Jesu li pohvatali i ostale? Jesu li mrtvi? Zna li Dinger štogod o njima? Hoće li mi se pružiti prilika da s njim porazgovaram?

Nastojao sam biti što mirniji. Srce mi je tuklo sporo, a tijelo mi je bilo ukočeno i bolno. Svaki pokret bio je bolan, a želio sam naći neki udoban položaj i potom se umiriti. Neke su se rane slijepile s tkaninom uniforme; kad sam se pomaknuo, otvorile su se. Čarape su se krvlju zalijepile sa stopalima.

Mora da sam izgledao poput protuhe. Tjedan dana već je prošlo otkako sam se oprao i koža mi je pocrnjela. Kosa, raščupana od frkovita bijega, skorila se od osušene krvi i blata. Zbog krvi, prljavštine i blata teško su se razaznavale kamuflažne boje moje uniforme. Hlače su izgledale kao biciklistički dres.

Zašto su nas uopće vratili u logor? Nisam imao pojma. Ovo je očito još uvijek bila faza taktičke istrage. Čekao sam nešto ili nekoga. Duboko sam udahnuo, izdahnuo i počeo razmišljati o načinima bijega. Odjednom sam se sjetio da još imam svoju kartu za bijeg i kompas. Mogao sam ih napipati u opšavu hlača. Ovo mi je doista godilo: konačno sam imao nešto, imao sam neku bar malu psihičku prednost u odnosu na njih.

Razmišljao sam o svim dobrim štosovima koje sam proživio s Jilly, o svim glupavim praznicima koje smo proveli zajedno, o svim sladoledima koje sam joj spljeskao u lice. U pamet mi je naviralo sve ono čemu smo se cerili, sve one nezrele cirkusarije. Pokušao sam si predočiti što radi ovoga trenutka. U glavi mi je bila ugodna slika subote dva tjedna prije no što sam otišao u Zaljev. Kate je kao i obično tog vikenda bila kod nas; ležala je na podu i sa mnom na videu gledala Robina Hooda. Little John je izvodio svoj ples, pa sam ustao i s njom zaplesao. Plesali smo i plesali po sobi, nastojeći dizati noge što više, sve dok se nismo skljojkali na sag, ošamućeni i nasmijani.

Vratio sam se u vrijeme njezinog prvog Božića. Nisam je baš puno viđao jer sam u veljači, kad se rodila, bio odsutan, a nisam se vraćao dok nije navršila šest tjedana. Zatim sam je sljedeća tri mjeseca viđao od vremena do vremena. Toga sam Božića bio slobodan; odsjeli smo u prijateljevoj kući na južnoj obali. Kate nije dobro spavala, što se meni činilo sjajnim, jer je ovo bilo prvi put što smo bili zajedno. U ponoć sam izvukao kolica, dobro je ututkao, pa smo se priobalnom stazom šetali do šest ujutro. Zaspala je već nakon prvih pola sata, a ja sam samo gledao njezino krasno lišće i kvocao poput kokoši. Kad smo se vratili, ponovno se probudila, pa sam je stavio u auto

i provozao. Neprekidno sam preko ramena gledao je li s njom sve u redu. Užasno krupnim plavim očima zurila je u me iz svih onih silnih vunelih pokrivača i kapice. Bilo je to nešto posebno. Nedugo zatim ponovno sam morao otići i u sljedeće dvije godine vidio sam je ukupno dvanaest tjedana.

Izvana su se začuli glasovi. Moj mali svijet snova bit će srušen. Uznemirio sam se. Dolaze li da me ponovno prebiju? Nakon spokoja bio je to užasan, zastrašujući osjećaj, neobuzdan strah za svijet koji će, sad na, propasti. Spustio sam glavu i napeo ukočene, bolne mišiće. K vragu, pomislio sam, izdovoljili su se, zašto me onda ne puste na miru?

Osjetio sam propuh kad su se otvorila vrata. Podigao sam pogled i spazio nekog tipa nasred sobe. Bio je to čovjek pedesetih godina, visok tek metar i šezdeset, s trbušinom primjerenom njegovoj dobi ispod vunene halje. Brci su mu bili uredno dotjerani, a kao ugljen crna kosa zalizana unatrag. Ruke su mu bile manikirane, a zubi su mu na svjetlu bliještili. Bjesnio je i vikao na me na arapskom. Dva stražara, koja su ušla s njim, sjela su na jedan krevet, pušila i čavrljala, ali pažljivo promatrajući.

Tip je o pojasu imao pištolj, što isprva gotovo da i nisam zamijetio, jer je sve oko mene bilo pod oružjem. Stajao je nad petrolejskom peći derući se i gestikulirajući. U odsjaju peći koja je bila ispod njega lice mu je izgledalo poput čudovišta trostrukog podbratka, koje se vidi u noći Sisveta.

Pristupio je i ščepao me za lice. Stisnuo mi je čeljust. Smrskani su me zubi jezivo zaboljeli. Prostenjao sam i zažmirio. Nisam želio znati što slijedi. Jako mi se primaknuo. U njegovu sam dahu osjetio začinjenu hranu.

Kažiprstom i palcem nasilno mi je otvorio oči. Koji li će kurac učiniti?

Izmijenio je nekoliko riječi s čuvarima, vrlo hitro i agresivno, a onda me nekoliko puta raspalio po gubici. Pojma nisam imao što smjera. Zatim se unatraške odmaknuo od mene, pa izvukao pištolj makharov. Sve je ovo jako lijepo, pomislio sam, no što će se sada zbiti? Uperio je oružje prema meni, ali ga nije napeo.

Je li ovo neka igračka ili što?

Kokot pištolja ruske proizvodnje ostaje otraga kad se oružje napne, tj. kad se metak smjesti u cijev. Povučesh li okidač, pištolj će opaliti i ponovno ubaciti metak u cijev, s tim da udarni mehanizam i dalje bude otraga. Ako ne želiš pucati, pomakneš polugu kočnice. Udarni će se mehanizam ipak pomaknuti unaprijed, no zatvarač će ga zaustaviti tik prije udarne igle. U tome se to oružje razlikuje od nekih poluautomatskih pištolja. I oni imaju sigurnosni zapor, no udarni će mehanizam ostati u stražnjem položaju.

Najozbiljnije sam gledao je li kokot otraga. Ako jest, znao sam da ovo nije nikakav blef te da bi Čovjek, ako je nervozan, mogao i nehotice opaliti i ubiti me. Gledao sam mu lice. Izraz mu je bio ozbiljan, oči iskolačene. Vidio sam bljesak od suza. Pogledi su nam se sreli. Zaplakao je, a pištolj u ruci se zaljuljao.

Pa neće mu valjda čuvari dopustiti da okonča stvar u ovoj lijepoj, čistoj vojničkoj sobi? No oči su ga odale. Nakanio je povući okidač, o tome nema dvojbe. Ipak, ovo nije izgledalo službeno. Bilo je privatno. No momku je dopililo, pa ako i nije službeno, što onda? Učinit će to ovako ili onako. Mogao bih ovdje skončati i iz osвете, a ne po naredbi, i to me prestravilo. Tip je stvarno izgledao tako kao da bi mogao pritisnuti okidač, a ja tu nisam mogao baš ništa.

Hajde onda, gade, da već jednom završimo.

Čuvari kao da su se prenuili iz sna. Skočili su bijesno vičući i ščepali ga za ruku. Oduzeli su mu pištolj.

Samim ovim činom dobio sam najvažniju informaciju otkako su me uhvatili; ili ovi tipovi nisu htjeli da im se uneredi spavaonica ili su, stoje vjerojatnije, dobili naredbu da nas sačuvaju žive.

Jedan od čuvara pristupio je i stisnuo me za obraze. - Sin, sin - kazao je. - Bum, bum, bum.

Jedan od nas ubio je čovjekova sina. Pošteno. Na njegovu bih mjestu i ja ovako postupao. Na nesreću, ja sam bio taj prema kojem se odvijao postupak.

Sjedio sam na podu, prekrivenih nogu, s jednom rukom u zraku, prikovanom za zid. Prišao mi je i pokušao me mlatiti. Sagnuo sam glavu i podigao koljena, klečeći prema naprijed da zaštitim muda. Stisnuo sam se uza zid što sam više mogao. Sada mi je bila izložena samo ruka. Bilo je smiješno: čovjek me želio ubiti svojim oružjem, no sad mu je bilo teško staviti ruku na mene. Udarao me nogama, no to nije bilo bogzna što jer je bio u kožnatim sandalama. Uputio bi mi udarac, no u tom udarcu nije bilo nikakve težine. Bio je vidljivo uzrujan, no narav mu nije dopuštala da učini išta gadno. Nedostajalo mu je agresivnosti i snage; bio sam ushićen.

Pretjerivao sam, stenjao i ječao dok me koljenima udarao u leđa, dok me ćuškao i pljuvao po meni. Daje meni ubijen sin i da se ja nalazim u istoj sobi sa zločincem, on bi već tulio iz svega glasa. Na stanovit sam način osjećao sućut prema tipu, jer njegov je sin mrtav, a on je previše fin i blag čovjek da se iskali. Na koncu konca, možda i nije mogao pritisnuti okidač.

Vojaci su se počeli dosađivati - a možda su se i malo zabrinuli da će morati čistiti krv s poda i zidova. Umirili su tipa i izveli ga. Kad su se vratili, opet su sjeli na krevet i pripalili nove cigarete.

- Buush, gad, gad - rekao je jedan.
- N...da, Bush, gad - kimnuo sam, složivši se.
- Major - kazao je i zagroktao.
- Da, Major je prasac - rekao sam zagraktavši. Ovo im se strašno sviđjelo.

- Ti - rekao je vojak, pokazavši prstom na me i zarezavši glasno.
- Ja, magarac. I-a!

Primili su se za trbuhe i popadali po krevetima. Valjali su se od smijeha. Pristupili su mi i gurnuli me. Nisam zapravo znao što žele od mene, pa sam još jednom glasno zanjakao. Uživali su. Nimalo mi nije smetalo što se šale na moj račun. To mi baš ništa nije značilo. I meni je ovo bilo zabavno. Nisu me lemalı, to je bilo najvažnije. Bilo je apsolutno sjajno.

Ovo je potrajalo otprilike četvrt sata. Nekoliko trenutaka vladala bi tišina, a onda bi netko ustao i ponovno me žboknuo, ja bih se oglasio valjanim i-a, a oni bi pucali od smijeha. Kojih li šaljivdžija!

Pomislio sam da bih, dok su u tako dobru raspoloženju, mogao nekako srediti probleme s lisičinama. Bio sam rastegnut pod kutom od 45 stupnjeva i ruka mi je bila uzdignuta. Sila teža natis-kivala mi je ruku na lisičinu, pa mi je ruka gadno natekla. Grozno me boljela. Pitao sam se bi li me svezali za nešto niže, recimo na neku cijev.

Pokazao sam na ruku i rekao: - Boli. Molim. Boli. Aah.

Pogledali su me i gurnuli te ishodili još jedno revanje. Još su se jednom dobro nasmijali, a ja sam im pokušao objasniti da me ruka užasno boli. Nije išlo. Samo su se smijali. A onda su se odjednom uozbiljili. Mora da su pomislili da je vrijeme za potvrđivanje nekakvog autoriteta. Stoga su počeli provoditi vlastito ispitivanje, i to tako kao da bih ja trebao pomisliti da oni nisu tek nekakvi čuvari nego i veliki istražitelji.

- Tko? Tko? Teško je bilo razlučiti što govore.

- Što? Ne razumijem.

Nastavio sam pokazivati na zglavak, ali bez ikakva uspjeha. Postavljali su nova pitanja, ali ih nisam razumio. Jedan od njih udaljio se i doveo jednog drugog čuvara. Taj je mogao govoriti prihvatljivim engleskim. Očito su mu bili rekli da ne mogu razumjeti što žele.

- Kako se zoveš?

- Andy.

- Komandos, Andy? Tel Aviv?

- Britanac.

- Britanac. Gascoigne? Rush? Nogomet? - Lice mu se ozarilo širokim osmijehom, a desnom je nogom postigao zamišljeni zgoditak.

Sva su lica sinula, moje također, iako mi nogomet nije značio baš ništa. Kao klinac samo sam tri ili četiri puta otišao na utakmice lokalnog kluba Millwall. Poput bedaka stajao sam na tribinama pitajući se čemu sva ta graja. Nisam vidio ništa jer sam bio premalen i u pameti mi je ostalo samo to da je za ulaz trebalo platiti čitavo brdo novaca. Jednom sam na nogomet otišao srijedom uvečer, no otišao sam na polovici tekme jer je bilo grozno hladno. Eto, toliko je bilo moje poznavanje nogometa i moja iskustva s njime - podsjećao me na vlažnu, hladnu, vjetrovitu tribinu. Nije me nimalo zanimalo, a sad sam, eto, bio zatvorenik zaluđenih iračkih nogometnih fanatika i nogomet bi mi mogao postati slamkom spasa.

- Liverpool! - rekao je.

- Chelsea! - kazao sam.

- Manchester United!

- Nottingham Forest!

Smijali su se; pridružio sam im se nastojeći uspostaviti nekakvu vezu. Ovo je bilo dobro, prema priručniku, no nisam mogao dugo izdržati. Moje znanje samo što se nije iscrpio.

- Koliko sam dugo ovdje? - pokušao sam. - Znete li koliko ću dugo biti ovdje? Možete li mi dati neku hranu?

Pomislio sam da pokušam drukčije.

- Mai? Mai?- zatražio sam vode. Suho sam se nakašljao i pogledao ih poput psetanceta.

Jedan je klippan izašao i vratio se s čašom vode. Strusio sam je i zatražio još. To ih je ozlovoljilo pa sam im stoga samo još jednom zahvalio, odlučivši da se na neko vrijeme umirim.

Svi su oni bili još pubertetlije, tek su im niknuli prvi brčići. Ponašali su se poput svih mladih vojaka u bilo kojoj vojsci. Iznenadilo me, međutim, s kojom su pomnošću održavali odore i oružje. Bio sam zamišljao da su ovi čalmaši nedisciplinirana rulja, da im je oprema prljava i otrcana. No njihove su uniforme bile dobro oprane i izglačane, a čizme dobro ulaštene. Oružje im je bilo u izvrsnom stanju i dobro održavano. Zgrade su im također bile

dobro održavane i besprijeckorno uredne. Dobar znak: osjetio sam da se u njihovoj discipliniranosti nalazi svojevrсна zaštita za mene. Nije bilo vjerojatno da bi oni učinili išta dok im se to ne bi naredilo. Donekle mi je odlanulo što ovo nije tek neka banda razbijača koja tumara uokolo sa željom da ubija i sakati. Netko ih je negdje istesao da održavaju oružje; netko ih je negdje naveo da čiste svoje čizme i sobe.

Štoviše, očito je bilo načina da se s ovim ljudima uspostavi neki odnos, a ta bi mi činjenica mogla puno pomoći u daljnjem razvoju stvari. U njihovim očima nije sve, kako sam ja očekivao, bilo crno-bijelo, s tim da sam ja onaj zli momak, a oni dobri. Postojalo je sivo područje zajedničkog interesa što smo ga netom bili počeli istraživati. Zasad nam je zajednički bio nogomet. Svi smo govorili i odgovarali; nisam samo ja bio na onoj neugodnoj strani ispitivanja. Veze, ma koliko oskudne, gotovo se uvijek mogu uspostaviti, a u situaciji u kojoj sam se nalazio to je moglo biti samo dobro. Ishodio sam da mi daju vode, a pritom sam ja bio onaj koji je vladao. Pa, malo optimizma ne škodi.

Kroz glavu mi je prostrujalo da su oni tako blagonakloni možda zbog toga što je sada sve okončano i što je istraga završena. Nastojao sam misliti optimistički, no čovjek bi zapravo trebao razmišljati pesi-mistički, o najgorim mogućnostima, zbog toga što tada sve što ispadne drukčije dolazi kao nešto dobro. Na koncu konca, ovo su bili tek mladići. Dinger i ja smo bili novi klinci u gradu, roba koju su htjeli pogledati, nove igračke, europski zarobljenici. Vjerojatno su Dingera i mene gledali pomalo sa strahopoštovanjem; o nama će jednom pričati svojoj unučadi. Sad su nas pak vidjeli, razgovarali s nama, ponižavali nas, pa smo im dosadili. Na njima se počeo pokazivati umor, vjerojatno zbog peći i uzbudljiva dana. Spremili su oružje pod krevete i spustili glave.

Moje su se misli opet vratile bijegu. Nisam se mogao otarasiti lisičina, a da sam i mogao, što bih dalje? Hoću li ih sve zadaviti i pobjeći? Takve se stvari jednostavno ne događaju. To je fantazija koja proizlazi iz filmova. Hoćeš li ubiti onog najvažnijeg a da onaj manje važni to ne čuje?

Ruka mi je bila pričvršćena uza zid. Nikamo ja neću. S mjesta na kojem sam se nalazio ništa nisam mogao dosegnuti. Morat ću pričekati sljedeću etapu prijevoza ili neku drugu priliku.

Glede svoga položaja osjećao sam se mnogo opuštenije. Ulovili su me, prošao sam prvu firku i sada sjedim u toploj sobi s ljudima koji me ne lemaju kao vola u kupusu. Neću ovdje biti dovijeka, ali, zanemarimo li bolove u zglavku, ugodno je i dobro. Ljudi koji su ovdje nisu me željeli tući; željeli su samo pričati o Gazzu i Bobbvju Charltonu. Na um mi je pala misao puna nade - i u istom sam času spoznao koliko je jalova - da će se stvari odvijati ovako: već sam im dodijao i možda će me jednostavno strpati u jedan od Saddamovih živih štitova.

Kako je noć prolazila, šaka i ruka počele su me gadno boljeti. Pokušavao sam ne misliti o boli i opet razmišljati o planovima za bijeg, procjenjivati izgleda.

Kroz najviši dio prozora mogao sam vidjeti malo zvijezda. Bila je divna, vedra, noć. Ponovno sam pogledao usnule vojake.

Uspijem li se osloboditi, hoću li moći doprijeti do Dingera? Gdje je on? Pretpostavljam sam da je negdje u logoru, ali je li za susjednim vratima? Ništa nisam mogao čuti. Je li negdje do verande? Došao sam do zaključka da ću morati ugrabiti priliku ako mi se samo ukaže, ali da neću moći otići a da ga ne pokušam naći. Znao sam da on razmišlja isto ovako, baš kao što bi razmišljao i bilo koji drugi član patrole. Isplati li se Čekati da budemo skupa? Ne, ugrabiti ću svaku priliku koja mi se pruži. Stoga, što će biti ono prvo što ću učiniti? Kako ću ustanoviti gdje je on? Hoću li virkati kroz okna da ga spazim ili ću vikati? Hoće li njegovi čuvari biti budni?

Moraš imati plan akcije i planove za nepredviđene okolnosti. Oklijevanje je kobno. Bude li ikako moguće, izbjegavat ću otvoren nastup - to je još jedna ludost iz Hollywooda. U filmovima neprijatelji na te dolaze jedan po jedan, kako bi ih mogao postrijeljati uredno kao patke u zabavištu. U stvarnom životu svi nasrću odjednom i trgaju te na komade. Akcija će morati biti što neupadljivija: jednostavno se izvući, domoći se nekog vatrenog oružja, domoći se Dingera, domoći se vozila. Jednostavno! I sve to u ograđenu logoru s vojskom, a ja s možda trideset metaka u šaržeru.

Kad se jednom nađemo vani, morat ćemo ići prema zapadu. Pješice ili vozilom? Preko polja ili kroz grad? Vožnja od kanala do logora bila je vrlo kratka: još smo blizu Sirije. Sljedeće će nas preseljenje baciti u sigurnija područja, dalje od granice.

Zadrijemao sam i probudio se u bolovima. Pucala mi je glava, boljelo tijelo. Morao sam pročistiti krv i šmrklje iz nosa.

Iz daljine začuo sam trubljenje i zvuk vozila. Velika ulazna vrata od valovita lima širom su se otvorila. Još je bio mrak. Vani su ljudi hodali po verandi, noseći fenjere. Razgovarali su. Osjetio sam bodac strepnje. Što će se sada dogoditi? Duboko sam udahnuo, nastojeći se smiriti. Jedan se čuvar probudio te munuo ostalu dvojicu. Ustali su. Pet ili šest klipana koji su ušli bili su neznanci. Osjetio sam se bespomoćnim, poput derana koji zna da je opkoljen

suparničkom klapom. Nadvili su se nada me u sjeni i plamsajima peći.

Kad su mi ruku odvezali od zida, faza iglastih bockanja već je odavno prošla. Ruka je bila nabrekla i posve mrtva. Dvojica su me klipana primila svaki sa svoje strane i podigla. Netko mi je dodao čizme, no stopala su mi bila previše natečena da bih ih obukao. Nosio sam ih onako kao što neka stara strina nosi svoju ručnu torbicu stisnuvši je na prsa. Želio sam ih zadržati, nisam želio ostatak života provesti bez obuće.

Dok su me vukli van, igrao sam na kartu boli, pa sam stenjao i ječao. Mora da sam izgledao kao prava budala. Momci su mi se uvelike sprdali, tobože žaleći me. Jedan je napravio suosjećajnu grimasu i rekao: - Jako smo zabrinuti zbog tebe.

Osjetio sam hladan zrak. Bilo je to osvježavajuće, okrepljujuće, ali bih ja radije bio u tetinoj toploj sobi. Počeo sam drhturiti. Noć je bila prekrasno vedra. Da smo uspjeli pobjeći, vrlo bi nam bilo lako kretati se prema zapadu. Nitko nije rekao kamo ćemo. Vukli su me, a ja sam morao praviti sitne koračiće jer me noge nisu služile kako treba. Zaustavili smo se pokraj jednog land cruisera. Gurnuli su me s čizmama u krilu u stražnji dio vozila. Stegnuli su mi zapinjač lisičina i vrlo grubo stavili povez na oči.

Pokušao sam se nagnuti naprijed ne bih li se glavom naslonio na sjedalo sprijeda i tako smanjio pritisak na ruke, ali me neka ruka primila za lice i ponovno uspravila. Kroz povez sam primijetio da gori unutrašnje svjetlo. Mogao sam razabrati da su sprijeda dvojica. Vrata su se bučno zalupila, natjeravši me da poskočim. Stisnuo sam zube spreman da dobijem po glavi.

Sjedio sam na desnoj strani. Slijeva sam čuo nekakvo komešanje, a zatim: - Sve je u redu, stari, sve je u redu.

Dinger se oglašavao udarivši glavom pri ulasku u vozilo. Ovo je bila zaista izvrsna novost. Odjednom sam osjetio radost, onaj divni osjećaj da sam opet s nekim.

Smjestili su ga tako da se koljenom doticao moga koljena.

- Možete li mi malo olabaviti lisičinu? - upitao sam u tamu.

Dobio sam udarac u potiljak, ali isplatilo se. Dao sam Dingeru na znanje da sam ovdje, a doznao sam i to da je s nama otraga čuvar koji ozbiljno obavlja svoju dužnost.

Vozač je djelovao kao časnik. - Vi, ne govoriti. Govoriti - bum, bum.

Pošteno.

Za svakim je pokretom odmah slijedio čuvar osvetnički bubotak, no nikako nisam mogao obuzdati duboke uzdahe jer su me ruke jako boljale.

Vozilo je zaudaralo po svakodnevnim cigaretama i jeftinoj kolonjskoj vodi. Hitro sam proračunao: ova selidba vjerojatno znači svršetak taktičke faze. Prelazimo u novu etapu postupka. Pojma nemam hoće li to biti bolje ili gore. S optimističke se strane čulo: u redu, sad ću, dakle, u zatvor. S profesionalne pak: pričekajmo da vidimo. Ne znaš što će se događati.

Pokušao sam se usredotočiti na orijentaciju. Izašli smo kroz glavni ulaz i okrenuli ulijevo. To je značilo da krećemo na istok, ne na zapad. Ne idemo, dakle, u smjeru Sirije. Kao da bismo onamo i išli. Šofer je vozio kao idiot. U normalnim bi prilikama nesreća bila dobrodošla, no pri brzini kojom je ovaj vozio svi bismo poginuli.

Jednom sam gledao neki film u kojem se Houdini, kojem su ruke svezane iza leđa, provlači između njih da bi mu se tako ruke našle sprijeda. Pitao sam se bih li ja to uspio izvesti s ovim ranama. Zatim sam pomislio: budalo, nisi izveo nikad u životu, o čemu ti to sada? No bio bih se preobrazio u elastičnu vrpcu samo kad bi mi to pomoglo da pobjegnem. Trebala mi je samo prilika.

Od zagušljivog dima cigareta i grijanja osjetio sam se silno umornim, no bol u rukama održavala me budnim. Kao da se žele pobrinuti da ne zaspimo, momci su uključili kasetu s arapskom glazbom. Bila je toliko glasna da isprva nisam čuo da padaju bombe.

Mora da su to bile one od petsto kila. Čuli smo nekoliko eksplozija; područje je bilo žestoko napadnuto. Od valova zračnog pritiska auto se sav tresao. Čuvari su kleli.

Vozila su se zaustavila. Čuo sam sve tipične zvuke nesreće - škripu kočnica, krikove zbog boli i gubitka, uspaničene i ljutite uzvike, plač ojađene žene, dječje cmizdrenje, struganje metala o kamen. Vozač i čuvari iskočili su iz auta, a nas je zapljusnuo val hladnog zraka. Ovo je mogao biti naš trenutak. Momci su otišli, vrata su bila otvorena, no čuo sam razgovor. Nisam mogao vidjeti što se zbiva. Nevjerojatno de-primantan osjećaj. Djeliće onoga što se događa morao sam sastavljati isključivo sluhom. Je li cesta bombardirana? Je li zapriječena? Jesu li se zaustavili da bi nekome pomogli? I, ono važnije, hoće li se sada vratiti i izlupati nas samo zato što smo Europljani i zato što su upravo doživjeli bombardiranje? Misli su mi strujale glavom, ali prije no što sam se uspio javiti Dingeru, Iračani su se vratili i ponovno smo krenuli.

Vozili smo se otprilike sat i pol. Moj osjećaj za orijentaciju otišao je u kurac čim smo izašli iz logora i okrenuli ulijevo, pa nisam imao pojma gdje bismo mogli biti. Ponovno sam bio ogorčen sam na sebe. Kad smo napokon stali, što se mene tiče, mogli smo biti i u Timbuktuu.

Izvukli su nas iz vozila i vratili me u, kako sam osjetio, istu sobu u kojoj sam već bio. Imao sam osjećaj da su čuvari još u krevetu. Netko me gurnuo na pod i lisičinom svezao uz, kako mi se učinilo, neki dio kreveta. Zapravo je bilo prilično udobno. Nisam bio skvrčen u stražnjem dijelu automobila, koljena mi nisu pokrivala uši, a ni ruka mi nije bila prikovana visoko u zraku. Prekriženih sam nogu sjedio na podu, nastojeći se pribрати i prilagoditi. Osjetio sam da sjedim nasuprot zidu. Pokušao sam okrenuti glavu što više unatrag kako bih mogao gledati niz brid nosa. Nisam vidio ništa, osim žara petrolejske peći.

Sjedio sam tako jedan sat, a kroz glavu su mi strujale svakojake misli. Kad su bombe pale, mi smo se sasvim sigurno vozili kroz naseljeno područje. Je li to bio Baghdad? Zašto nas vode u Baghdad? Da bi nas narod vidio? Da budemo dio živog štita? Bi li saveznici bombardirali položaj na kojem su zatočenici? Bi, svakako. Teško da bi Schwarzkopf prekinuo ratne napore zato što Dingera i Andvja drže u radarskom centru. Kome će nas predati? Hoće li napraviti snimku za televiziju? Ne bi me to smetalo. Poželio sam da se dozna da sam još živ.

Čuo sam dva izvora polaganog, pravilnog disanja. Da provjerim spavaju li, nagnuo sam se prema naprijed i glavom naslonio na postelju. Ništa se nije dogodilo. Kliznuo sam na svoju desnu stranu te spustio glavu na tepih. I dalje ništa. Stisnuo sam se povezom o tepih te ga uspio malo smaknuti. Stvarno sam opet bio u istoj sobi.

Pokušao sam dokučiti što se zbilo s ostalima. Jesmo li nas dvojica jedini preživjeli? Hoće li nam reći jesu li ljudi prešli granicu? Nisam mogao dokučiti odgovore, no bila je ovo lijepa duhovna vježba. Možda ću se time morati još mnogo baviti. Već sam se pripremao za dugo zatočeništvo. Očito bi bilo divno da me oslobode odmah po završetku rata, ali to mi u ovoj fazi doista nije bilo razaznatljivo. Nakon ovoga najvjerojatnije će uslijediti razdoblje talaca, koje će možda potrajati i nekoliko godina.

Misli su mi se vratile onom Amerikancu, ratnom zarobljeniku. Godinama je sjedio u samici i svi su njegovi smatrali daje mrtav. Istina se pokazala samo zahvaljujući jednoj razmjeni. Postojao je, naime, neki američki pomorac kojega je Vijetkong smatrao priglupim, pa ga kao takvog koristio za kućne poslove, primjerice ribanje podova. Oslobođen je zato što je bio doista samo običan mornar koji je pao u more - klasičan prosječni čovjek. Taj tip se, međutim, potrudio da zapamti sva imena, činove i brojeve više od 200 zarobljenika. Kad se vratio kući, sve ih je odverglao. Naš je ratni zarobljenik bio među njima. Za njegove je to bilo traumatsko otkriće. Pokušavao sam njegovo iskustvo prisposodobiti svojem, no to se uopće nije moglo uspoređivati. Godinica je zapravo drek. Počet ću se brinuti tek nakon dvije.

Ruke su me strašno boljеле. Pokušao sam ih nekako izvući iz lisičina, ali uzalud. Bile su previše natečene.

Razmišljao sam o tome da probudim čuvarе i zamolim ih da mi ih malo oslobode, no oni jamačno neće imati ključeva - a sigurno je da se neće potruditi da odu i da ih nađu.

Počeo sam razmišljati o Jilly. Pitao sam se što li radi.

Dva sata kasnije vratili su se dečki s fenjerima. Kao i prije, otključali su lisičine, podigli me i odvukli natrag u studen. Tijelu je to godilo; zezao sam se da se upravo spremam na dugu šetnju po prirodi ili na skijama po nekoj dobroj planini.

Nitko nije ništa govorio. Nadao sam se i molio da i Dinger ide, no nisam ga mogao čuti. Stavili su me u isti položaj, u stražnji dio vozila s desne strane, iza sjedala, nogu uzdignutih do glave. Ovaj put sam, za svaki slučaj, svinuo leđa kako bih napravio prostora svojim bolnim rukama, da se ne bih morao kasnije micati i za to dobivati po glavi.

- Ne govoriti ili pucati - rekao je vozač.

- O.K.

- N...da, O.K, stari - kazao je Dinger pokraj mene.

Prema tonu njegova glasa mogao sam razaznati da je i njemu

laknulo baš kao i meni što ga čujem. No olakšanje je bilo kratkotrajno. Baš kad smo kretali, netko se nagnuo u vozilo i rekao. - Nadam se da je Alah s vama.

Nisam znao je li ovo rečeno da me podbode, ali ako jest, bilo je uspješno.

Dobili smo istog lošeg vozača kao i prije te smo uskoro opet letjeli na sve strane. Ovaj put nije bilo glazbe; momci na prednjem sjedalu samo su ponekad kratko razgovarali. Povremeno bi spuštali prozor da bi se jedan od njih ishračkao ili viknuvši pozdravio nekoga vani u tami.

U jednom smo se navratu zaustavili da bi vozač dugo razgovarao s nekim na ulici. Stekao sam dojam da se pravi važan. Čuo sam hihot dvoje-troje ljudi izvana, a onda su se pružile nečije ruke pa nas vukle za brkove i pljuscale po licu. Stisnuo sam zube. Ovo me ogorčilo više od udaraca nogama. Ono je bilo taktičko ispitivanje i taj postupak mogu shvatiti. No ovi su se tikvani šalili na moj račun, čisto i bistro.

Vozili smo se dalje šutke. Sve smo dalje i dalje odmicali od granice, no to mi više nije bilo važno. Previše su me zabrinjavale moje ruke. Natekle su toliko da su bile dvostruko veće nego normalno, a prste više uopće nisam osjećao. Onkraj zglobova, od mjesta na kojem su se lisičine toliko duboko usjekle u meso da sam krvario, nisam imao nikakva osjeta. Bolovi su postali nesnošljivi. Plašio sam se da ću na ovaj način zauvijek izgubiti funkcije ruku. Pokušao sam razmišljati o pozitivnoj strani. Nisam barem mrtav. Već je, eto, proteklo dvanaest sati od zarobljavanja, a još sam živ.

Počeo sam razmišljati o patroli kao cjelini. Što će Iračani znati o nama? Morao sam pretpostaviti da će nas povezati s okršajem na GOP-u (glavnom opskrbnom putu). Znat će koliko nas je ondje bilo, jer su najvjerojatnije pronašli osam naprtnjača. Bit će da su našli i PS, sa zalihom vode i hrane.

Što će nas iz naprtnjača odati? Znao sam da, u skladu sa standardnim operativnim postupkom, ondje neće biti nikakvih pisanih detalja o šiframa ili našim zadaćama. Što je pak s opremom? Kako ćemo objasniti eksplozive, naprave za tempiranje i detonatore? Reći ću da su to sredstva za zaštitu područja - sigurno su pronašli protupješačke rasprskavajuće mine, što će samo potkrijepiti moju priču. Možda uopće neće znati što su to tempirne naprave. A možda su se vojnici s tolikom revnošću latili pljačkanja opreme da su sva ta sredstva jednostavno nestala. Gotovo da sam zahihotao zamislivši ih kako u mraku, prekapajući po naprtnjačama, prstom probijaju plastične vrećice za govna.

U jedno sam mogao biti siguran: nije preostalo ništa što bi moglo razotkriti našu zadaću. Karte smo uvijek preklapali tako da se nije vidjelo koja nam sekcija treba, a nikad ih nismo ničim obilježavali. Sve smo držali u glavama.

U ovoj sam se fazi osjećao sigurnim što se tiče spoznaje do kojih će doći pregledom naše opreme. Znadu li više no što očekujem, morat ćemo nešto muljati i smišljati izlike. Jedina je poteškoća bila u tome što mi baš i nismo nalikovali prosječnoj ekipi za traženje i spašavanje. No, ako ćemo već o tome, mi ionako nismo nalikovali ničemu, osim pravim pravcatim vrećama dreka.

Vozilo se zaustavilo, a po zvucima koji su dopirali spoznao sam da nas čeka odbor za doček. U automobilu sam se počeo osjećati sigurnim, bio sam mu se prilagodio, a sada ćemo opet sve iznova.

Razgovarali su tiho mumljajući, možda zato što su bili sitni jutarnji sati. Kad su se otvorila stražnja vrata, zapuhnuo nas je hladan zrak. Izvukli su nas i žustrim korakom pgnali preko dvorišta. Kaldurma je bila jezovito bolna. Rane su se opet otvorile i stopala su mi uskoro bila skliska od krvi. Posrnuo sam i počeo padati, ali su me šćepali i natjerali da hodam dalje. Svladali smo jednu stepenicu, zaokrenuli udesno po nekakvoj verandi te došli do nekih vrata. Udario sam stopalom o vratnice i kriknuo. Nisu uopće reagirali. Bili su vrlo poslovni. Sve je bilo dobro uvježbano.

Ušli smo bez čekanja. Uobičajen miris petroleja i šištanje fenjera, pa sam se stoga osjetio gotovo kao kod kuće. Gurnuli su me na pod i postavili tako da sjedim prekrivenih nogu, spuštene glave, s rukama na leđima. Pustio sam ih da rade što žele. Bilo je besmisleno opirati se. Napeto sam iščekivao što će se dogoditi. Skinuli su mi povez s očiju. Tkanina se bila slijepila s ozljedama na jagodicama i hrptu nosa. Trgnuo sam se od boli i osjetio kako mi topla krv curi niz lice.

Bol sam zaboravio istog trena kad sam ugledao Dingera. Nisam čuo kako ga izvlače iz auta, pa sam imao onaj grozan osjećaj da sam ponovno sam. I njemu su strgnuli povez, pa smo uspostavili nekakav kontakt očima. Dinger nije neprimjetno namignuo. Otkako sam uhvaćen, čuvao sam se da mi moji istražitelji ne uhvate pogled. Divno je bilo ponovno uspostaviti ljudski kontakt. Dostajalo je i jedva zamjetljivo namigivanje.

Bili smo u polumračnoj prostoriji srednjovjekovnog ugođaja. Zidovi su bili od golog kamena, svjetlucavi od vlage. Bilo je hladno i zaudaralo je na plijesan. Prozori su bili zazidani. Betonski je pod bio izbrazdan i neravan. Podigao sam malo glavu, nastojeći protegnuti vrat, a čuvar iza mojih leđa, kojega nisam zamijetio, gurnuo me u prvotni položaj. Primijetio sam da mu je odora maslinastosmeđa, a ne komandoska maskir-na, na koju smo bili navikli.

Uspio sam vidjeti da se ispred nas nalazi rasklopni stol sa šest nogu i nekoliko rasklopnih stolaca. Sve je odisalo privremenošću. Iračani piju kavu i svoj slatki crni čaj iz malih čaša, onakvih u kojima se serviraju sokovi. Na stolu su bile dvije-tri takve čaše, dopola ispunjene pićem, koje mora da je već odstajalo, jer se iz njega nije dizala para. Dvije pepeljare bile su prepune opušaka. Uokolo je bilo porazba-canih papira. Na stol su odložili svoje oružje. Od vrata sam začuo nekakvo komešanje, pa sam podigao pogled. Ušla su dva tipa. Jedan je bio u zelenoj letačkoj odori, povrh koje je nosio civilnu kožnatu jaknu, a na nogama je imao chelsea cipele visokih peta i elastičnih sara. Izgledao je kao najstariji frajer u gradu. Gledao sam njegov lik i jako se trudio da se ne nasmijem. Čovjek je bio visok, no imao je pozamašan trbuh koji mu je napinjao letačku odjeću. Glupan je očito smatrao da mu je struk još

uvijek momački. Nosio je na sebi svu tu Guccijevu paradu i bilo je očito da sebe smatra zaista elegantnim, profinjenim kitom, no zapravo je izgledao poput vreće govana.

Drugi tip bio je mnogo niži i slabije tjelesne građe. Bio je mršav čovo upalnih obraza u groznom odijelu, koje je nosio s nadom da bi ga jednog dana mogao popuniti.

Stražari su donijeli opremu s naših uprtača i oružje te ih istovarili na stol. Što je u toj opremi a što bi me moglo odati? Hoće li donijeti i naprtnjače?

Skockani je tip predao mršavku veliku smeđu omotnicu. Poledina je bila sva izudarana pečatima s deveterokrakom zvijezdom, a na prednjoj je strani bilo nešto ispisano arabicom. Ovo je posve sigurno bilo izručenje - bilo od komandosa vojnoj obavještajnoj službi bilo pak od vojne obavještajne službe civilnoj policiji. Što god bilo, klizili smo dalje niz institucije sistema i bijeg će biti teži nego prije.

Nitko nam nije ništa govorio. Sve se ovo odvijalo kao da nas uopće nema u sobi. Kao da se ovo nas uopće ne tiče, nitko nas nije ni pogledao niti kimnuo u našem smjeru. Ispružili smo zgrčene noge, a vojnici su prišli i vratili ih u pređašnji položaj. Dok su se sagibali, gledao sam im u zglobove ne bih li nekako otkrio koliko je sati. To je zapravo bilo potpuno nevažno, no želio sam uspostaviti bar nekakvu vezu sa stvarnošću. Nitko, međutim, nije imao sat naruči, stoje bilo zloslutno profesionalno. A opet, dopustili su nam prisustvovanje izručenju, stoje bilo neobično. Kit u letačkoj odori - Top Gun - napustio je prostoriju, da bismo malo zatim čuli odlazak vozila.

Dakle, tu smo - kod naših novih domaćina.

Počeo sam strahovati. Vojnici ne nose odijela. Tko li je ovaj momak? Kod vojnika znaš na čemu si i možeš shvatiti što se događa. Sad su nas pak predali nekom tipu u civilu. Čuo sam sve one grozne priče iz iransko-iračkog rata. Znao sam sve o elektrodama i mesarskim kukama na stropovima. Ovi su dečki sve te stvari godinama obavljali vrlo profesionalno - dobro su ih usavršili. Nismo im bili nikakva novost, imali su desetogodišnju praksu, bili smo im samo još jedan par igrača. Obuzeo me strah. Ništa, međutim, nisam mogao učiniti. Jedina nam je nada bila u tome da nas neće htjeti previše ozlijediti, da će željeti da dobro izgledamo na TV snimkama. Možda će biti manje fizički aktivni od prethodne klape - no dvojio sam u to.

Kržljavkova je košulja bila prljava a ovratnik četiri broja preširok. Nosio je veliku kravatu i hlače podvijenih nogavica. Izgledao je kao da je garderobu posudio za Stana. Muklim jednoličnim glasom izdao je neke naredbe čuvarima. Podigli su Dingera prije no što smo stigli razmijeniti poglede.

Otišli su, ostavivši me sama u polumraku s trojicom, četvoricom čuvara. Neki su bili u maslinastosmedim uniformama. Irački podoficiri nose činove na ovratniku, slično kao Amerikanci, pa sam mogao razaznati da je jedan od ovih momaka časnički pripravnik s dvjema zvjezdicama. Govorio je prilično dobrim engleskim.

- Ti, pogledaj ovamo - zarežao je.

Sjajno. Sada ću se moći ogledati uokolo. Poslušna izraza lica podigao sam pogled; svojski sam se trudio da izazovem samilost.

Stajao je preda mnom s dvojicom svojih drugova u uniformi i jednim odjevenim u tradicionalne arapske halje, gole glave i u platnenim cipelama.

- Kako se zoveš?

- Zovem se Andy, gospodine.

- Amerikanac?

- Ne, ja sam Britanac.

- Ti si Amerikanac?

- Ne, ja sam Britanac.

- Lažeš! Lažeš! Snažno me odalamio po licu. Zanjihao sam se i stropoštao na pod.

- Sjedni. Ti si Britanac?

- N...da. Ja sam Britanac.

- Lažeš. Ti si Izraelac. Nije ovo bilo pravo ispitivanje. Samo se zabavljao.

- Noćas je mnogo ljudi poginulo zato što tvoja država bom

bardira našu djecu. Naša djeca umiru u školama. Tvoja država svake noći ubija tisuće ljudi i sada je vrijeme da i ti umreš.

Bio sam siguran da ima pravo i da će me smaknuti. No neće ovi biti ti koji će to učiniti. Nisu ovi ti koji odlučuju, ovo su glupavi uredski štakori koji malo rade na svoju ruku.

- Što veliš na to?

- Pa, ne želim umrijeti.

- Ali vi ubijate tisuće ljudi. Ubijate njih, ne nas. Mi ovaj rat ne želimo.
- O tome ne znam ništa. Ja sam samo vojnik. Ne znam zašto ratujemo. Nisam želio ići u rat. Radio sam u Engleskoj, a onda su nas prisilili da uđemo u vojsku. Deklamirao sam sva ona stara sranja, tek toliko da im pokažem koliko sam zbunjen i da zaista ne znam što se zbiva ni zašto sam ovdje. Nadao sam se da ću možda zadobiti bar malo suosjećanja i razumijevanja, no to mi očito nije uspjelo.
- Mitterand je svinja. Bush je svinja. Thatcherica je svinja. Ona izgladnjuje djecu do smrti.
- Nemam pojma o tome. Ja sam samo vojnik. Dobio sam još jedan šamar i pao na pod. Prišla su druga dvojica i zabavila se. Jedan je koracao amo--tamo. Pristupao bi mi i unio mi se u lice te vikao, a onda opet hodao da bi mi prišao i zviznuo me po glavi. Oficirski je pripravnik rekao: - Ovaj te čovjek želi ubiti. Mislim da ću mu dopustiti da te sada ubije. Mogao sam razaznati da se oni samo oslobađaju svojih frustracija. S nešto sreće, na kraju će im dosaditi. Nije ovo bio neki veliki problem. Vidio sam da je naša oprema nestala. Mora da su je odnijeli onda kad su izveli Dingera. Zabrinuo sam se. Jesu li nas zauvijek razdvojili? Hoću li ga ikad vidjeti? Bila je to deprimantna pomisao. Bilo bi jako lijepo vidjeti ga još jednom, zadnji put, prije nego što umrem.

Postajali su sve samopouzdaniji. Obavili su ćuškanje i ostalo i sad su se latili recikliranja sve one propagande kojom su ih kljukali. Govorili su o svim onim divotama koje će se dogoditi kad konačno s Bliskog istoka izbace imperijalističke zapadne sile.

- Amerikanci i Europljani otimaju svu našu naftu. Ovo je naša zemlja. Europljani su je podijelili. Bliski istok je arapski, to je naša zemlja, naša nafta. Unosite svoju kulturu, sve zagađujete.

Rekao sam da o tome ne znam ništa: ja sam samo vojnik poslan ovamo protiv vlastite volje.

Počeli su me šakama udarati po glavi. Jedan mi je zašao za leđa, pa me nogom tukao u leđa i po slabinama. Pao sam i sklupčao se, podigavši koljena do brade. Zažmirio sam, stisnuo zube, iščekivao nastavak, no podigli su me i uspravili.

- Zašto ste ovdje? Da nam ubijate djecu? - ponovno su pitali, i to iskreno. Očito je da su u bombardiranju poginula djeca, i to je doprlo do njih. Ovo nije bilo ono znano "vi gadovi", za kojim slijedi dobro cipelarenje, na što sam bio navikao; ovi su se dečki istinski razgoropadili. Udarci su stizali iz srca.

- Zašto ubijate našu djecu?

- Ovamo sam poslan da spašavam živote - kazao sam, uljepšavajući činjenicu da ova tvrdnja ne obuhvaća u potpunosti naše djelovanje u zadnjih nekoliko dana. - Nisam ovdje da ubijam.

Prokrvario sam; ponovno su mi se otvorile stare rane. Iz nosa mi je curila krv, a usta su mi opet počela oticati. A ipak sam stekao osjećaj da kod ovih ovdje ima nekog obuzdavanja. Mora da je jedan rekao "Dosta zasad", jer su me prestali mlatiti. Očito je da su dobili upute da ne idu predaleko. Očito su željeli da budemo kadri govoriti. A to je moglo značiti samo to da će ono što slijedi biti mnogo gore.

- Mi godinama ratujemo, znaš li to?

- Ne, ne znam. O tome ne znam ništa. Sav sam smušen.

- Da, prijatelju moj, mi ratujemo već godinama, i znamo kako ćemo do informacija. Znamo kako ćemo navesti ljude da govore. Andy, uskoro ćeš progovoriti...

Nakašljao se dugim, glasnim bronhijalnim krkljanjem iz dubine prsa i dok sam se prenuo - lak, pljuv- usred lica dobio sam veliki, zeleni, masni hračak. Ovo me ojadilo više od premlaćivanja. Nisam se mogao obrisati, sve mi je lice bilo upljuvano. Vidio sam sebe kako dobivam tuberkulozu ili neku drugu strašnu bolest. Kakve sam sreće, proći ću kroz sva sranja istrage i zatočeništva, vratiti se u Ujedinjeno Kraljevstvo i ustanoviti da sam navukao neki neizlječivi oblik iračkog sifilisa.

Ostali su dečki smatrali daje ovo sjajno, pa su i oni počeli pljuvati, podižući mi lice kako bi me mogli lakše naciljati.

- Svinjo! - vikali su gurajući me na pod i pljujući dalje.

Cipelarenje prihvaćao jer protiv njega ne možeš ništa. Ali ovo - ovo me zaista pogodilo. Pogodila me sama činjenica što je ovo što mi je sada na licu i što mi curi u usta ishračkan sa samog dna ili iz nosa. Bilo je strahovito odvratno.

Nastavili su u tom stilu desetak minuta; vjerojatno im je trebalo toliko vremena da iscrpu svoje zalihe.

Preselili su me u kut sobe, postavili sučelice zidu i natjerali me da gledam dolje. Sjedio sam prekriženih nogu, a

ruke su mi i dalje bile svezane na leđima. Ponovno su mi stavili povez preko očiju.

U tom sam položaju ostao možda četrdeset i pet minuta a da mi nitko nije uputio nijednu riječ. Čuo sam tihe glasove i zvuke ljudi koji se kreću. S druge strane prostorije šištao je fenjer. Bilo je hladno pa sam počeo drhtati. Osjetio sam da mi se rane počinju zatvarati, a to je vrlo neugodan osjećaj. Kad krvariš, osjećaj je zapravo ugodan i topao. Zatim slijedi hlađenje i zgrušavanje, a to je žitko i neugodno, osobito kad se to sljepljivanje odvija u kosi i bradi.

Nos mi je bio začepljen zgrušanom krvlju, pa sam morao početi disati na usta. Bilo je to vrlo bolno jer mi je hladni zrak prodirao između krnjotaka zubne cakline i pulpe mojih nekadašnjih pretkutnja-ka. Počeo sam priželjkivati ispitivanje, zapravo bilo što će me izvesti i dopremiti u nešto toplo.

Nisam imao pojma o tome što se zbiva. Znao sam samo to da smo izručeni čovjeku u odijelu četiri puta većem no što treba te da je, kako se čini on glavni. Rekao sam što sam manje mogao, pa sam sada čekao da vidim što će se dogoditi. Brinuo sam se za Dingera. Kamo su ga odveli? I zašto? Kržljavi je otišao s njim. Hoće li njega prvo morati obraditi? Kad se Dinger vrati, hoću li ga morati gledati izmučena i svega u krvi, da bi tek potom odvukli i mene? Nisam to želio: radije bih da me odvedu a da ne vidim povratak isprebijanog Dingera.

Vrata su se otvorila i ponovno su ušli čuvari. Kratko su se porazgovarali s dečkima u sobi i dobrano se nasmijali mome uplju-vanom licu. Podigli su me i izveli iz sobe. Čim smo prošli kroz vrata, zaokrenuli smo udesno, pa smo hodali nekom stazom i onda, na kraju, za 90 stupnjeva okrenuli ulijevo. Nisam mogao dobro hodati, pa su me morali podupirati ispod pazuha i napola me nositi. Bilo je vrlo hladno. Išli smo po nekakvoj kaldrmī, što mi je doista bilo mukotrpno. Vrhove nožnih prstiju oderaо sam još u gradu, pa sam se svojski trudio da gazim jastučićima stopala kako ne bih razderao rane.

Do cilja smo imali još jedva desetak, petnaestak metara. Smjesta me zapahnula toplina. Bilo je divno toplo, a prostorija je bila puna različitih mirisa - izgaranja petroleja, cigaretnog dima i svježe kave. Gurnuli su me na pod i prisilili da sjedim prekrštenih nogu. I dalje povezanih očiju i s rukama sputanima iza leđa, spustio sam glavu da se zaštitim te nagonски stisnuo zube i napeo mišiće.

Ljudi su uokolo strugali nogama, a kroz pukotine na povezu vidio sam da je soba blještavo osvijetljena. Činilo se da je ovo namještena prostorija koja se svakodnevno koristi, a ne onakva ostava za staru kramu iz koje sam upravo doveden. Na sagu je bilo vrlo udobno sjediti, a osjetio sam da mi je vatra zaista blizu. Bilo je vrlo ugodno.

Čuo sam šuštanje papira, spuštanje čaše na tvrdnu površinu, struganje stolca po podu. Čuvarima nisu izrečene nikakve naredbe. Sjedio sam i čekao.

Nakon petnaestak sekundi svukli su mi povez. I dalje sam gledao u pod. Ugodan glas je rekao: - Pogledaj gore, Andy. Sve je u redu, možeš podići pogled.

Polako sam uspravio glavu i vidio da sam zaista u luksuznoj, sasvim udobnoj sobi, pravokutnoj, ne dužoj od sedam metara.

Bio sam na njezinu kraju, blizu vrata. Ustanovio sam da se nalazim točno ispred vrlo velikog drvenog šefovskog pisaćeg stola. Ovo je, nema sumnje, bio pukovnikov ured. Čovjek za stolom izgledao je vrlo otmjeno, bio je to tipičan primjerak visokog časnika. Bio je prilično krupan, visok metar i osamdeset, prosijede kose i brkova. Stol mu je bio pretrpan svim onim uobičajenim materijalom koji biste očekivali na šefovskom pisaćem stolu, a bila je tu i čaša s, kako sam prepostavio, kavom.

Proučavao je moje lice. Iza njega nalazila se neizbježna slika starog Uncle Saddama u punoj vojnoj paradi, dobroćudna izgleda. S obiju strana pisaćeg stola, pa prema meni, duž zida nalazila se čitava zbirka sofa bez naslona a za razvlačenje, onih koje se mogu spojiti da se dobije dugačak divan. Bile su ludih boja: narančaste, žute, purpurne. Sa svake strane bile su tri, četiri, između njih stolić za kavu.

Pukovnik je bio u maslinastosmeđoj uniformi. S lijeve strane, gledano iz moga kuta, otprilike na polovici reda sjedio je neki major, također u maslinastosmeđoj odori i besprijekorno dotjeran - ne u čizmama, nego u cipelama i u svježe izglacanoj košulji. Stožerno se osoblje lako raspoznaje bez obzira na to kojoj vojsci pripadalo.

Major se na mene uopće nije obazirao. Samo je listao po, kako mi se činilo, dokumentima o izručenju, bilježeći nalivperom tu i tamo poneku primjedbu. Progovorio je divno moduliranim engleskim jezikom čitača radijskih vijesti.

- Kako si, Andy? Jesi li u redu?

Nije me ni pogledao, nastavljajući raditi na svojim ispravama. Bio je tridesetih godina i nosio je polumjesečaste naočale, zbog kojih je zabacivao glavu unatrag eda bi mogao čitati. Imao je sadamovske brkove i besprijekorno manikirane nokte.

- Mislim da mi treba medicinska pomoć.

- Reci nam samo još jednom, molim te, zašto si u Iraku?

- Kao što sam već kazao, mi smo pripadnici ekipe za traženje i spašavanje. Helikopter se spustio, rečeno nam je da se iskrčamo, on je uzletio i ostavio nas, ostali smo napušteni.

- Možeš li se prisjetiti koliko vas je bilo u helikopteru? Nema nikakvih problema ako u ovom trenutku ne možeš. Vrijeme je artikl koji vaše sankcije nisu pogodile.

- Ne znam. U helikopteru je zvonilo na uzbunu. Rečeno nam je da se iskrčamo, a onda je nastala velika zbrka. Ne znam pouzdano koliko ih je ostalo, a koliko ih se iskrčalo.

- Aha. Koliko vas je bilo u helikopteru?

Ovo je bilo kao kad učitelj razgovara s balavcem za kojeg sasvim sigurno zna da mu laže - ali želi da se mali prije priznanja malo praćaka.

- Ne znam, jer kad smo se ukrcavali bio je mrak. Ponekad smo bili samo četvorica, ponekad pak dvadesetorica. Rečeno nam je samo kada da se ukrcamo i kada da se iskrčamo. Nisam znao kamo ćemo ići i što ćemo raditi. Da vam budem iskren, nije me niti zanimalo. Nikad se na to ne obazirem. S nama postupaju kao s govovima. Mi smo obični vojnici koji obavljaju svoj posao.

- U redu. Dakle, kakav je bio tvoj zadatak, Andy? Moraš ga znati, jer se on u vašim zapovijedima uvijek ponavlja dva puta.

To jest uobičajena praksa britanske vojske - to da se u zapovijedi dva puta ponavlja zadatak. Zaprepastilo me da to zna. Ako pozna britansku vojnu doktrinu, mora dajati bio na nekoj obuci u Ujedinjenom Kraljevstvu.

- Ne znam zapravo što mi je zadatak - kazao sam. - To je tako: idi ovamo, idi onamo, radi ovo, radi ono. Znam da bih trebao znati što mi je zadatak, ali vrlo često nam ne govore što se zbiva. Posvuda vlada potpuna zbrka.

Mozak mi je radio punom parom, nastojeći obaviti nekoliko stvari istodobno. Slušao sam ovoga tipa i nastojao zapamtiti što sam već rekao i što ću reći ubuduće. Problem je bio u tome što sam bio smožden, što sam bio gladan, što sam bio žedan. Ovaj je dečko sjedio posve udobno i zadovoljno te upravo grickao komadić vafla. Bio je daleko angažiraniji od mene, jer sam ja fizički bio posve smožden.

- Pa, kad ste se već ukrcali u helikopter, što ste trebali učiniti?

- Svi smo pristigli iz različitih pukovnija kako bismo oformili ekipe za spašavanje. Nismo bili dugo skupa jer smo svi bili s raznih strana. Još se nismo bili rasporedili u ekipe. Slušajte, mi smo ovdje radi spašavanja, a ne oduzimanja života. Nismo mi takvi ljudi.

- Hm...

Pukovnik nije prestajao zuriti u mene otkako su mi skinuli povež. Sada je prozborio prihvatljivim engleskim.

- Gdje je tvoj časnik koji ti zapovijeda?

Ovo me je pitanje obradovalo. Prema iračkom sistemu, na svakoj, pa i najnižoj, razini uvijek postoji časnik koji zapovijeda; bilo je dobro što su držali neshvatljivim da jedna ovakva daljinska ophodnja na terenu bude bez časnika. Sebe sam prikazivao tupim i smušenim i možda su mi povjerovali. Sada su željeli časnika, čovjeka koji je upućen u stvar. Odlučio sam igrati na kartu ostavljenog vojnika.

- Ne znam, bio je mrak. U jednom ga je trenutku bilo, u drugom nije. Mora da je ostao u helikopteru. Ne bi se on prtljao da izlazi s nama ako je znao da će helikopter ponovno poletjeti. Napustio nas je.

- Misliš li da vas je moglo biti osam?

To je značilo da znaju za problem na GOP-u te nastoje uspostaviti vezu - ukoliko to već nisu učinili. Duboko u sebi znao sam da je to samo pitanje vremena.

- Ne znam. Posvuda su trčali neki ljudi. Nismo izvježbani za ovakve stvari, izvježbani smo za pružanje prve pomoći

- kad, odjednom, evo nas usred Iraka. Moglo nas je biti osam, nemam pojma. Bio sam sav smušen i samo sam bježao.

- Gdje je helikopter sletio?

- Zaista ne znam. Samo nas je spustio. Ne znam gdje je to bilo. Nisam u letjelici proučavao karte. Tamo sve obavljaju piloti.

Jesu li mogli povjerovati u ovo sranje? Osjećao sam da šibam crknuta konja, no sada mi nije bilo druge - pošao sam tim putem i morao sam njime dalje, pa bilo pravo ili krivo. Nisam znao da li oni ovo samo nagađaju ili ne. Morao sam jednostavno tako igrati do kraja. Svaki zarobljenik postupao bi isto. Nema mjesta panici; razgovor je i dalje bio vrlo uljudan.

- Pričaj mi nešto o opremi koju imaš, Andy. Malo nas zbunjuje.

Nisam znao pokušava li me navesti na razgovor o naprtnjačama koje smo odbacili ili na opremu o uprtačima.

Govorio je kao da smo osmeroclana patrola koja je nagrabusila, a ja pak kao da smo ekipa za traženje i spašavanje.

- To su uobičajene stvari - voda, streljivo i nešto dodatnog materijala za hitnu pomoć te naši osobni predmeti.

- Ne. Pričaj mi o eksplozivima koje ste imali u prtljazi.

Stani malo, pomislio sam - još nije potvrđeno da sam bio u ovoj patroli.

- Ne znam na što mislite.

- Hajde, Andy, da ovo raščistimo. Nije to nikakav veliki problem. Sjedni, ne žuri se i sve će se noćas svršiti. Nosili ste eksplozive, Andy. Pratili smo vas cijelim putem otkako smo vas pronašli.

Znamo da ste to bili ti i tvoji prijatelji. Pratili smo vaše pothvate.

- Oprostite, ne znam o čemu govorite.

- Znaš ti, Andy, znaš. Takva silna količina plastičnog eksploziva. Jeste li kanili nešto dignuti u zrak?

Ton mu je i dalje bio vrlo ugodan i blag. Znao sam da to neće potrajati. Za vrijeme školovanja uče te da pokušaš iskoristiti svaku priliku koja ti se ukaže, jer nikad ne znaš hoće li ti se još ikad ukazati. Zlatno pravilo kaže da ako ti se pruži prilika da nešto pojedeš, to svakako i iskoristiš. Oni su nastojali biti ugodni i pomagati mi što više mogu, stoga sam osjetio da je čas da pokušam iskoristiti ovu situaciju.

- Bi li bilo moguće da dobijem nešto za jelo, molim vas, jer danima ništa nisam okusio - kazao sam. - Želudac me boli od gladi. Bilo bi lijepo da dobijem nešto za jelo.

- Naravno, možeš dobiti nešto za jelo, Andy. Možda, naravno, bude poteškoća da nešto pronađemo, jer nam zbog sankcija umiru od gladi djeca po ulicama. Pa ipak, nastojat ćemo ti nešto naći.

Mi smo dobar i velikodušan narod. Brinut ćemo se o tebi. Ako nam pomogneš, tko zna što bi još mogao dobiti?

Mogao bi uskoro biti kod kuće. Razmisli o tome, Andy - kod kuće.

Riža je bila vruća, kao i zdjela slasnih pirjanih rajčica i dvije lepinje. Voda je bila osvježavajuće hladna; poslužili su je u čistoj čaši.

U prvi se mah jedan čuvar latio žlice i počeo me hraniti.

Rekao sam: - Bi li bilo moguće da mi oslobodite jednu ruku kako bih mogao sam jesti?

Major je rekao ne, ali je pukovnik znakom ruke odobrio moju molbu. Skinuli su mi jednu lisičinu; oslobođenje od pritiska bilo je apsolutno divno. Jedini je problem ležao u tome što zbog obamrle ruke žlicu nisam mogao držati kako treba. Uglavio sam je između malog prsta i prstenjaka, oslonivši je zatim kao svojevrсну polugu, o palac.

Pukovnik je prstom pokazao Saddamovu sliku.

- Znaš li tko je ovo?

Oklijevao sam, kao da na nekom domjenku nastojim odrediti nečije ime, te napokon rekao: - Da, ovo je Saddam Hussein. Predsjednik Hussein.

- Da, tako je. Što si čuo o njemu?

Što sam trebao odgovoriti? "Čuo sam ja o njemu. Čuo sam da je vrlo uspješno trovao djecu u Iranu?"

- Znam da je moćan čovjek, snažan vođa.

- To je točno. Pod njegovim ćemo se vodstvom uskoro otarasiti svih vas zapadnjaka. Nemamo vremena za vas. Ne trebamo vas.

Ovo nisu bile prazne riječi; intonacija je još uvijek bila razgovorna.

Dovršio sam rižu i prihvatio se rajčica. Jako sam se gnjavio jedući ih jer su mi usta bila vrlo natečena i odrvenjela. Kao da sam se vratio od zubara koji mi je dao injekciju pa poželio popiti šalicu čaja, a čaj mi, zato što nemam nikakva osjeta, curi niz bradu. Žderao sam bučno i nespretno, a sos mi se slijevao niz bradu. Paradajzi su bili divni, pa mi je bilo jako žao što ih zbog rana u ustima ne mogu sažvakati kako treba i isisati svu njihovu slast. S kruhom je također bilo poteškoća. Dvije sam komadine jednostavno progutao ne prožvakavši ih. Nije važno: želio sam sve ovo zgurati niz grlo što prije mogu, za slučaj da oni zaigraju neku svoju novu igru i odnesu mi hranu u pola obroka. Promatrajući me, pukovnik je gulio naranče. Kao kontrast majmunskom ždranju na tepihu, on je ovo obavljao promišljeno elegantno. Pomoću nožića četiri je puta pomno zarezao koru, a zatim lijepo ogulio svaku četvrtinu. Naranču je otvorio krišku po krišku.

Voće su mu donijeli na urešenom porculanskom tanjuriću na pladnju, zajedno sa srebrnim nožićem i vilicom. U ovome se ogledao čvrsti klasni sistem na djelu: vojnici su trčkarali s čajnikom natačući ovoj dvojici, dok su njih dvojica samo sjedila.

Svako malo pukovnik bi uzeo krišćicu naranče i stavio je u usta. Dolje, na tepihu, njegov je zarobljenik slinio i mljackao. Priča o ljepotici i zvijeri.

Mome je želucu bilo vrlo fino, no ova moja radost nije potjecala samo od hrane: dok sam jeo, nisu mi postavljali

pitanja. Dobio sam vremena da promislím.

Jasna stvar, čim sam završio, opet su me okovali lisičinom, pa se razgovor nastavio odande gdje smo ga prekinuli. Čovjek je i dalje govorio kao da smo se složili daje oprema, pronađena nakon prvotnog okršaja na GOP-u, naša.

- Dakle, Andy, objasni mi malo više to s opremom. Što ste još imali? Hajde, treba nam tvoja pomoć. Na koncu konca, pomogli smo ti.

- Oprostite, sav sam zbrkan. Ne razumijem.

- Što ste radili s eksplozivom? Ton i dalje nije bio agresivan.

- Nismo imali eksploziva. Stvarno ne znam o čemu govorite.

- Andy, očito ste kanili nešto razoriti jer ste nosili PE4, vrlo jak eksploziv, namijenjen uništavanju objekata.

Shvaćaš zbog čega ne mogu istinski povjerovati priči koju mi pričaš?

Spominjanje PE4 bilo je još jedan znak da je školovan u Ujedinjenom Kraljevstvu, no nisam se na to obazirao. - Stvarno ne znam o čemu govorite.

- Znaš, imamo neke vaše ljude u bolnici.

Ovime me pogodio. Pokušao sam zatomiti šok i iznenađenje; nisam smio biti u vezi ni sa kakvim zlikovcima s GOP-a.

- Tko su ti? - upitao sam. - U kakvu su stanju? Misli su mi žustro letjele. Tko bi to mogao biti? Što li su mogli reći? Da on to ne blefira?

- U redu su, u redu.

- Puno vam hvala što se brinete o njima. Naša bi vojska isto tako postupala s vašim ranjenicima.

Ako imaju ikog u bolnici, to onda mora značiti da im je stalo da ih sačuvaju na životu.

- Da - rekao je nehajno - mi sve znamo. Nekoliko je članova tvoje grupe u bolnici. No dobro su. Nismo divljaci, staramo se o zatočenicima.

Da, znam, pomislio sam: vidio sam snimljene materijale iz iransko-iračkog rata, vidio sam kako se skrbite o svojim zatočenicima.

Ništa tu drugo nisam mogao učiniti, no morao sam odgovarati onako kako sam mislio da žele da im odgovaram.

Sve je ovo velika igra koju počinješ uvježbavati od malih nogu. Učiš kako ćeš slagati majci ili učitelju i liti suze kad god poželiš.

- Pa, složili smo se da si bio u grupi koja je odbacila svoju prtljagu i da smo vas čitavo vrijeme slijedili.

- Ne, zbunjujete me. Ne znam na što mislite kad spominjete odbačenu prtljagu. Ne koristimo prtljagu. Bili smo napušteni, ostavljeni usred vaše zemlje. Ja sam samo vojnik. Idem kamo mi se naredi i radim što mi se kaže.

- Ali, Andy, nisi mi objasnio što ti je rečeno da učiniš. Morao si imati nekakav zadatak.

- Slušajte, ja pripadam nižim redovima vojnog sustava. Kao što znate, radimo po načelu onoga što se treba znati. Rečeno nam je samo ono što trebamo znati, a budući da sam ja jako nisko u poretku, nije mi rečeno ništa.

Zgoditak - čini se da sam pogodio žicu. Pri vrhu dokumenata u kojem se navodi slijed grupa kojima se izdaju naredbe stoji: Upamtite "Ono što se treba znati". Očito se ovaj školovao i kod Britanaca, vjerojatno u Sandhurstu ili u Generalštabnoj školi: Iračani su, naime, dugi niz godina kod zapadnih sila uživali glas dobrih momaka.

Pukovnik se zbunio i upitao majora nešto na arapskom. Mlađi mu je časnik nešto opširno objašnjavao. Dobro sam se osjećao. Očito sam mu uzvratilo nečim što, čini se, prihvaćaju. Možda zaista misle da ne znam ništa. Možda moj položaj mogu izjednačiti sa svojim. Svi smo mi ipak vojnici. Očito je on major, ovaj drugi pukovnik, ali će oni i dalje primati zapovijedi od brigadira i generala. Slabi su izgledi da će se kod njih pojaviti nekakva samilost ili da će pomisliti kako mi zbilja nismo vrijedni napora da se iz nas iscijede još neke informacije jer smo tek grupa glupavih vojaka koji su uprskali stvar.

- Uredu, Andy. Vidjet ćemo se kasnije. Vrijeme je da sada odeš.

Govorio je poput terapeuta koji završava sesiju.

- Hvala vam za hranu. Zaista se trudim da pomognem, ali jednostavno ne znam što se od mene traži.

Ponovno su mi preko očiju stavili povez, ali su mi, začudo, skinuli lisičine. Osjetio sam kako mi krv navire u ruke.

Podigli su me i izveli van. Zapljusnula me hladnoća. U uredu je bilo toplo; ondje sam žderao rajčice, kruh i rižu.

Bio sam vrlo veseo zato što je još jedna velika zapreka za mnom i zato što sam od njih dobio neku hranu. Sva je prilika da bi mi je ionako dali kao dio rutine dobrih momaka, no bilo mi je mnogo ugodnije ovako kad sam je sam tražio i dobio. U ovom sam času bio prilično uvjeren da je moja priča čvrsta, mada nisam bio posve zadovoljan svojim nastupom. Na koncu konca, povjerovali joj oni ili ne, sve dok me smatraju tupim i neznačicom, to mi i nije bitno. Nadajmo se da će me staviti ad acta kao potpuno nevažnog i suviše tupog da bi se iz mene mogle izvući bilo kakve vjerodostojne informacije.

I dalje sam bio bez čizama pa svojim ranjavim stopalima nisam mogao hodati kako treba. No u duševnom sam se

pogledu osjećao dobro, a to je bilo jedino bitno. Mogu ti slomiti svaku košćicu koja im se sviđa, ali o tebi ovisi hoće li ti slomiti duh ili neće.

Hramao sam dugim hladnim vlažnim hodnikom popođenim linoleumom, a na kraju su me posjeli. Tmina je bila potpuna; kroz povez nije prodirao ni tračak svjetla. S vremena na vrijeme čuo sam odjek koraka, kretanje po drugim hodnicima i prijelaz preko ovoga. Možda je ovo bio uredski kompleks.

Nakon otprilike jedan sat ponovno sam začuo korake, no ovi su bili nepravilniji; nekako se više no obično čulo struganje nogu. Uskoro sam čuo mučno disanje. Čuvar mi je skinuo povez, pa sam ga gledao kako se udaljuje.

Hodnik je bio širok otprilike dva i pol metra; zidovi su bili pokriveni pločicama, a na svakih četiri-pet metara nalazila su se po jedna vrata. Desno od mene hodnik se na dva mjesta spajao s drugim hodnicima, a ukupna mu je dužina bila 30 do 40 metara. Bio je mračan. Na drugom kraju zgrade, na sastajalištu s drugim hodnikom, svijetlio je fenjer.

Pogledao sam ulijevo i ugledao Dingera. Široko se kesio.

- Zalaziš li često ovamo, drkadžijo? - rekao je.

Vratio se čuvar s našim čizmama, pa otišao svojim drugovima koji su sjedili metar-dva dalje od nas i motrili nas.

- Musliman, kršćanin ili Židov? - upitao je jedan.

- Kršćani - kazao sam. - Englezi. Kršćani.

- Ne Židovi?

- Ne, kršćani. Kršćani.

- Ne Tel Aviv?

- Ne, ne Tel Aviv. Englezi. Velika Britanija.

Kimnuo je pa se obratio svojim drugovima.

- Moj prijatelj ovdje - rekao je - on je kršćanin. Muslimani i kršćani su u Iraku O.K. Živimo zajedno. Ne Židovi. Židovi su zli. Ti si Židov.

- Ne. Ja sam kršćanin.

- Ne, ti si Židov. Tel Aviv. Tel Aviv nije dobar. Ne želimo Židove. Ubijamo Židove. Zašto vi došli u našu zemlju?

Mi ne želimo rat. Rat je vaš problem.

On je samo tako brbljao, prilično realistično i naoko sasvim razumno. U Iraku je živjelo brojno kršćansko pučanstvo, osobito oko luke Basre.

- Mi nismo Židovi, mi smo kršćani - ponovio sam.

- Zrakoplovci?

- Ne zrakoplovci. Spasioci.

Da je želio da budemo muslimani ili članovi Crkve Trećeg mjeseca zdesna, bili bismo i to. Samo sam mu kimao, slažući se sa svime, osim sa židovstvom. Bili su rani jutarnji sati i mogli smo osjetiti stav ovih čuvara. Nas su zajebali, vas su zajebali. Mi moramo na vas paziti, pa obavimo to bez ikakvih problema.

Dinger je trljao stopalo.

- Je li u redu ako mu pomognem? - upitao sam.

Mahnuli su mi, stoje značilo: n...da, radi što hoćeš.

Dinger i ja smo se nadvili da pregledamo stopalo.

- Bob? - šapnuo sam mu u uho.

- Ne znam.

- Legs?

- Vjerojatno mrtav. Što je s Markom?

- Mrtav. Kad su te uhvatili?

- Dopodne. Čuo sam da su te doveli popodne.

- Je li ti dobro? - rekao sam. Nisam mogao povjerovati da

sam postavio ovako blesavo pitanje. Koje li glupe izjave!

Pogledao me pogledom koji je govorio: mamlazu jedan!

Stražari su naslutili da razgovaramo pa je jedan od njih prišao da to prekine. Dinger ga je zamolio cigaretu. Čuvar je govorio sasvim pristojno engleski, no Dinger mu je rekao "Ci-ga-re-tu?", kao da se obraća luđaku, što je popratilo pokretima pušenja. Ništa nije postigao.

Obojica smo sada dobili nešto malo bolju sliku o onom što se zbiva. Saznao sam da je Legs vjerojatno mrtav. I dalje

ništa nisam znao o Bobu. Sjedili smo tako otprilike jedan sat, ali više nismo mogli razgovarati. Boljelo me čitavo tijelo a i spavalo mi se. Dok te tuku, tijelo ti se jako napne, no sa smirenjem svi se sitni bolovi uvećaju jer nema više ničega zbog čega bi se brinuo. Taj me osjećaj podsjetio na školu. Kad se kao klinac tučeš, sav si uzbuđen i ništa te isprva ne boli osobito. Bol se javlja tek nakon nekoliko sati. Usnice su mi i dalje krvarile. Tijekom premlaćivanja na nekoliko su mi mjesta razbili usta, a ozljede su neprekidno težile zgrušavanju. No rane su se otvarale i pri najne-znatnijem pokretu. Stražnjica i donji dio leđa boljeli su me od cjelodnevnog sjedenja na tvrdom betonu. Od ozljeda osjećao sam se još iscrpljenijim pa bih se svaku minutu-dvije s trzajem budio. Potrajalo je to nekih pola sata. Zatim smo se Dinger i ja naslonili jedan na drugoga i zadrijemali. Probudila nas je lupa vrata i zvuči razgovora. U dnu hodnika pojavilo se svjetlo fenjera, koje je postajalo sve veće i veće. Konačno se pokazala i sama svjetiljka, a za njom brojni ljudi. Znali smo da opet nekamo odlazimo.

Okovali su nas i povezali nam oči, ne agresivno, nego prije nehajno. Ustali smo i odgegalili se hodnikom van, na otvoreno. Land cruiserje čekao upaljena motora.

Kad smo ušli, ponovno su nam skinuli poveze, nemam pojma zašto - možda zbog nekog njihovog nesporazuma. Krenuli smo. Dvojica su čuvara bila sprijeda, jedan straga.

- Baghdad? Baghdad? - upitao je Dinger lijepo i prijateljski.

- Da, Baghdad - odgovorio je vozač kao da potvrđuje nešto posve očito.

Šofer je znao sve prečace. Deset smo se minuta vozili prometnim sporednim ulicama. Na vozilu su bila upaljena najjača svjetla. Čuvari se nisu previše uznemiravali kad sam se napregnuo da vidim prometne znakove i nazive ulica. Nisam vidio ni jednu jedinu ispisanu riječ. Nije bilo nikakvih velikih raskošnih zgrada koje bi valjalo upamtiti te kasnije identificirati. Sve su kuće bile ravnih krovova. Po izgledu se moglo zaključiti da smo u sirotinjskom dijelu grada. Mora dajati ovo bila stambena četvrt, jer nigdje nije bilo znakova bombardiranja. Ni po čemu se čak nije moglo razaznati da se vodi rat. Ceste su bile presvučene asfaltom, no bile su prepune rupa. Pločnici su, međutim, bili neasfaltirani. Uz cestu je bilo ostavljenih automobilskih olupina koje su psi zapišavali. Zaustavili smo se pred velikim drvenim rebreničastim vratima. Otvorila su se prema unutra čim smo stigli, pa smo se uvezli u malo dvorište, veliko tek toliko da se u njemu automobil može okrenuti. Vojaci su nas već iščekivali. Osjetio sam kako mi se u želucu stvara gvala od strepnje. Dinger i ja bijelo smo se pogledali.

Dok su nas grubo gurali iz vozila, želio sam podići pogled, no pripazio sam da budem pognute glave kako nikog ne bih izazvao. Bilo je mračno kao u rogu i svakog sam trenutka očekivao da počne tara-pana. Uveli su nas u blok nekih zgrada, pa u neki hodnik koji teško da je bio širi od mojih ramena. Vladao je potpun mrak, pa se vojak ispred mene morao poslužiti baterijom. Ušli smo u neki predio u kojem je bio niz od desetak vrata koja su bila jedna tik do drugih. Vojak je otvorio jedna, gurnuo me iza njih, skinuo mi lisičine pa zatvorio vrata. Čuo sam kako povlači zasun i stavlja lokot.

Ovdje nije bilo baš nikakva svjetla. U toj je prostoriji bilo toliko mračno da nisam mogao vidjeti svoju ruku ispred lica. Da povратиš koliko je smrdjelo po govornima. Spustio sam se na ruke i koljena te pipao oko sebe. Nije se imalo što napipati. Prostorija je bila malena i nije mi trebalo puno vremena da otkrijem dva porculanska gazišta s objiju strana nekakve rupe promjera dvadesetak centimetara. Nikakvo čudo stoje moja nova spavaonica smrdjela. Bio sam u arapskom zahodu.

Valja iskoristiti svaku situaciju, sad mi se, eto, pružila prilika da uhvatim malo sna, koji mi je bio prijeko potreban. Nisam gubio vrijeme na razmišljanje o bilo čemu. Nije bilo prostora da se ispružim, pa sam legao savivši se oko udubljenja. Nije bilo nikakve ventilacije, smrad je bio užasan, no stoje tu je. Olakšanje je već bilo u tome što me ne tuku. Smjesta sam zaspao.

Kad sam se probudio, osjećao sam se kao da su me drogirali. Vrata u hodniku bučno su se otvarala. Čuo sam neki razgovor; čuo sam ga, ali ga baš i nisam bio svjestan jer sam bio posve ošamućen. Pitao sam se koliko je sati. Sat mojega tijela potpuno je zakazao, pa nisam znao nije li dan ili noć. Valjalo bi prije svega sačuvati pojam o vremenu i datumima, poglavito stoga što se tako osjećaš malo bolje, ali i zbog toga što na taj način čuvaš oštrinu uma.

Izgubiš li pojam o satima, izgubit ćeš i pojam o tjednima, a onda i o mjesecima. Vrijeme postaje toliko beznačajno da na kraju gubiš dodir sa stvarnošću. Zbog toga se treba na svaki način trsiti danjime vladaš još od prvoga dana. Gledaš, ako možeš, u tuđe satove jer su na njima uvijek brojke; ne postoji nekakav arapski "ciferblat". Ni jedan čuvar dosad nije nosio sat, stoje s njihove strane bilo vrlo mudro. No ja sam bio slomljen i u ovoj fazi ovakva su mi razmišljanja bila sporedna. Više sam bio zaokupljen mislima hoću li preživjeti.

Bio sam još sam omamljen kad su došli na vrata.

- Andy! Andy! Andy! - po vikao je stražar onkraj vrata veselim, vedrim glasom. - Jesi li O.K., Andy?

- Da, da, dobro sam - nastojao sam da mi glas zvuči ugodno i uljudno.

Mišići su mi se ukočili; bili su kruti kao daska. Svojski sam se potrudio da ustanem. Vide li me kako samo ležim, nimalo se ne naprežući da se dignem, premlatit će me. No nisam se mogao pokrenuti.

Vrata su se otvorila i ugledao sam dnevno svjetlo. Ispružio sam ruke, s dlanovima na gore, izražavajući bespomoćnost.

- Ne mogu se pomaknuti - rekao sam - ukočio sam se.

Vojak je pozvao drugog čuvara. Napregnuo sam bolno mišićje spremivši se za cipelarenje koje će uslijediti. Ušli su u zahod i nadvili se nada me.

- Diž" se, diž" se - rekao je jedan lijepo i blago. Stavili su moje ruke oko svojih vratova, pa me gotovo suosjećajno uspravili. Nisam mogao povjerovati: doista su bili zabrinuti za me.

Lupa zasuna na vratima i prijateljski pozdravi "Dobro jutro!" odjekivali su blokom dok su mi pomagali da hodam prema dvorišnim vratima.

Svjetlo je bilo blještavo, premda se zahodski blok nalazio u sjeni. Zaškiljio sam prema suncu. Bilo je razmjerno nisko, pa sam procijenio daje negdje oko osam sati. Nebo je bilo prekrasno - plavo, bez oblačka - a zrak hladan i oštar, studen taman tolika da ti lice bridi i da vidiš vlastiti dah. Moglo je biti pramaljetno jutro u Engleskoj i ja sam upravo mogao izlaziti iz kuće i kretati na posao.

Ravno ispred nas stajalo je vozilo, a iza njega nalazila se prizemna zgrada. Buka je bila prigušena - vozila u daljini, bestjelesni glasovi negdje podalje iz logora, gradska vreva onkraj zida. Negdje s moje lijeve strane začuo sam ptičji cvrkut. Okrenuo sam glavu i podigao pogled; ptica je bila na drvetu koje je raslo s druge strane dvorišnog zida.

Pjevala je iz duše i bilo ju je divno čuti.

Ispod nje, u kutu u kojem se zahodski blok doticao zida, nalazila se velika hrpa nekakvih glomaznih metalnih otpadaka. Kad zrakoplov izbaci kasetnu bombu, ona se na stanovitoj visini raspukne oslobađajući svoj teret - manje bombe. Veliki vanjski plašt padne na zemlju. Takve su otpatke bili skupili ovdje. Na njima su bili engleski natpisi. Ugodno je bilo vidjeti nešto iz domovine. Neki su prijatelji bili gore visoko u zraku, nisu me ni čuvali, ni tražili, ali su barem bili ondje i zasipali ove dolje.

Vozilo je bilo okrenuto prema izlazu, spremno za polazak, pa kad smo mu prišli, proradio je motor. Ušao sam.

Ostavili su me s nekoliko čuvara. Jedan od njih, prvi crni irački vojnik kojeg sam dosad vidio, podsjetio me na moje bataljunske dane. Početkom osamdesetih, kad su u modi bile afro frizure, naši crni kicoši kupovali su tajice.

Odrezali bi im nogavice te ih upotrebljavali kao svojevrstne razbojničke maske: pomoću njih bi noću zalizali kosu.

Tako su im ujutro njihove afro frizure bile doista ukročene, pa im kose nisu smiješno stršale kad bi ujutro stavljali kape. Odmah po svršetku službe dečki bi raščešljali kose i uredili afro frizure.

Ovom su dečku čupe ispod kape virile na sve strane. Očito nije noću na glavu navlačio čarapu, pa sam se pitao da li da mu prenesem savjete u svezi s ljepotom. Sjećajući se bataljuna, malo sam se nasmiješio. Kako li je to bilo davno! Dinger je bio u lošem stanju. Poduprt s obiju strana vojnicima, vukao se poput starca, praveći sitne koračiće. Bilo gaje prilično zabavno promatrati jer je tridesetak centimetara nadvisivao svoje pomagače. Kao da dva mladahna skauta pomažu nekakvom ostarjelom veteranu.

Jako gaje svjetlo zaslijepilo, pa se stresao poput vampira spus-tivši glavu da zaštiti oči. Vrlo smo dugo bili povezanih očiju i u tami, a odjednom smo obasjani punom snagom, pa smo se ponašali poput šišmiša osvijetljenih reflektorom.

Vidio sam da su čuvari ponovno u komandosicama i da nose AK 47. Ni Dinger nije imao čizme; i njegova su stopala bila ranjava. Slično kao i ja, i on je na vanjskim stranama čarapa imao velike crvene kraste na mjestima gdje se krv zgrušala. Kosa mu nije bila ona uobičajena sitno kovrčava plava, već zamršena i tamno crvenkasto smeđa. Lice mu je bilo pokriveno jednotjednim čekinjama, a i one su bile pokriveno blatom i krastama.

Dok su mu pomagali da stupi u vozilo, ispružio je ruku, ja sam je prihvatio i povukao ga unutra.

- Sve u redu, stari? - upitao sam.

- N...da, dobro je.

Dobio sam osmijeh. Kuća je mogla biti bombardirana, no u potkrovlju je još gorjelo svjetlo.

Bila je ovo još jedna važna pobjeda. Uspostavili smo tjelesni kontakt, razmijenili riječi. Time mi se uvelike digao moral, a nadam se da sam i ja na Dingeru jednako djelovao.

Čuvari su mi opet povezali oči, oderavši pritom krastu s hrpta nosa i stegnuvši mi očne jabučice tolikom silinom da mi je pred očima zasniježilo. Jedna od Houdinijevih tajni sastojala se u tome da je on, kad su ga vezali, napinjao mišiće što je više mogao, kako bi, kad ih opusti, imao prostora za izvlačenje. Dok su mi zatezali povež, napeo sam mišiće lica da mi kasnije bude lakše. Nije upalilo.

Opet su mi stavili lisičine, čvrsto i tijesno. Ruke su mi bile vrlo osjetljive i bolje bila nesnosna. Začudo, duboko sam udahnuo i stisnuo zube dok se zapinjač usijecao u meso, jer nisam želio da vide koliko me boli. Sve sam vrijeme igrao na kartu svojih ozljeda, a sada sam ponovno postupio kontraproduktivno, nastojeći da im ne odam svoju bol. Sjedili smo i čekali. Dok sam osluškivao šum motora, pitao sam se kamo ćemo. Jesmo li ih bili uvjerali da smo značajni tampleki koji ne zavređuju daljnje napore ljudstva? Krećemo li prema zatvoru u kojem ćemo jednostavno ostatak rata presjedati u relativnoj udobnosti?

Misli mi je prekinuo - kako sam pretpostavio - jedan od čuvara. U trenutku kad je šofer spustio nogu na spojku i ubacio u prvu brzinu, taj je gurnuo glavu kroz otvoren prozor i mirno rekao: - Tko god daje vaš Bog, uskoro ćete ga zatrebati. - Nisam znao govori li on to iz samilosti ili nas okrutnim i namjernim štosom želi zastrašiti. Na mene je djelovao tako da sam se potpuno sneveselio. Čitavo mi je tijelo omlohavilo, kao da su mi rekli da mi je umro tata. Bio je to gadan udarac. Baš kad se učinilo da stvari idu nabolje, eto ti ga na.

Tko god daje vaš Bog, uskoro ćete ga zatrebati.

Uzbunila me iskrenost u njegovu glasu. Pomislio sam: tu smo, dakle, bit će gore. Spominjanje Boga bilo je zastrašujuće, jer je, kad je to rekao, čuvarov glas bio prepun brige, kao daje doista Bog jedini koji nas sada može spasiti. Je li to značilo da će nas smaknuti? To je u redu - morao sam se samo nadati da će to i objaviti te da će vijest o tome doprijeti do mojih kod kuće. Što ćemo pak s mučenjem? Slušali smo grozne priče za iransko-iračkog rata i sad mi je sinulo da nam to predstoji: evo nas, vrijeme je za stari običaj odsijecanja jaja, zatim ušiju, prstiju na rukama i nogama, sve lijepo i polako. No optimist u meni odlučno se odupirao govoreći; ne, neće oni to učiniti, moraju shvatiti da gube rat, ne žele valjda novi Niirnberg.

Ako se išlo na to da budem nesretan, uspjeli su - jako su uspjeli. Kao i kod Dingera. Dok je land cruiser glavinjao preko dvorišta, Dinger mi je krajičkom usta šapnuo: - Pa, barem ne možemo zatrudnjeti.

Nakesio sam se: - N...da, baš lijepo.

Dečko koji je sjedio do vozača okrenuo se i ljutito psiknuo: - Ne govoriti! Ne razgovarati!

Možda nisu bili sposobni da nas naprave trudnima, no mogli su nas pokušati jebati. Bila je to luda pretpostavka, no pri ovakvom nasilju svakakve ti misli padaju na pamet. Ova me ideja više zabrinjavala od samog ubijanja.

Sam sa svojim mislima, mozgao sam o razgovoru što sam ga vodio s Chrisom u bazi.

- Kad te uhvate, samo ti još to treba - šalio se tada. - Da ti šest ljutih njuškala drapa guzicu.

Petnaestak smo se minuta vozili po prekrasnom sunčanom vremenu. Mogao sam razaznati da ne idemo izvan grada, jer smo u vrlo čestim intervalima zaokretali, a žamor ljudske vreve nije se smanjivao. Ljudi na ulicama nadglasavali su jedan drugoga, a šoferi su pritiskali sirene.

Jedan je od momaka s prednjih sjedala prdnuo. Nečuveno, doista odvratno gad. Lijepo, pomislio sam, povrhu svega ostaloga moram još njuškati i tuđe govno.

Dečkima se ovo, međutim, činilo vrlo smiješnim, pa se onaj sa suputničkog sjedala okrenuo i rekao: - Dobro? Dobro?

- Mmm, njam, njam - kazao je Dinger zahvalno, udišući što je dublje mogao, kao da je na obalnoj promeni u Yarmouthu. - Divno, fino.

Nosovi su nam bili toliko začepljeni da je vrlo malo smrada moglo prodrijeti kroz njih, no važno je bilo pokazati da nas ne pogađa ništa što nam rade. Nakon nekog vremena samim je dečkima sprijeda postalo neizdrživo pa su morali spustiti prozor.

Divno je bilo na koži osjetiti hladan povjetarac. Izložio sam mu lice sve dok mi nije počelo bridjeti. Tako sam odvratio misli s ruku. Bio sam usavršio tehniku naginjanja prema naprijed, s time da mi leđa ostanu uspravna; na taj sam način pritisak lisičina osjećao nešto manje.

Problem je, međutim, bio u tome što su dečki, svaki put kad bih se pokrenuo, mislili da se pokušavam osloboditi, pa su me revno gurali natrag. No što znači petnaestak minuta među prijateljima?

Šofer se prestao smijati. Naslutio sam da smo stigli. Vrata su se otvarala i mi smo se još kojih stotinjak metara povezli po nekakvoj drukčijoj podlozi. Land cruiser su okružili srditi glasovi. Spremili su nam odbor za doček. Istog trenutka kad se vozilo zaustavilo, vrata su mu se širom otvorila. Ruke su me dograbile za kosu i lice pa me izvukle. Odmah sam se bez pardona našao na tlu. Nije ovo bilo najgore premlaćivanje koje smo prošli - šamaranje, čupanje kose, bubotci u slabine, sva uobičajena mrcvarenja - no ovo je došlo kao veliki, veliki šok. Ljudi su se smijali i pljuvali, a ja sam spustio glavu, zgurio se i jednostavno im se prepustio. Bila je to njihova fešta.

Nakon dvije-tri minute podigli su me na noge i počeli odvlačiti. Noge me nisu služile pa sam pocupkivao i posrtao. Svejedno su me vukli, i to vrlo hitro, vrlo izvježbano, poput ljudstva koje u klaonici obrađuje trupla. Posvuda oko

mene vladala je silna dreka, no ja sam nastojao slušati drugu grupicu, kako bih saznao što je s Dingerom. Nisam, međutim, mogao čuti ništa izvan svog vlastitog kruga.

I dalje sam pokušavao podići stopala kako mi se ne bi vukla po podu i tako još gore nastradala. Hodali smo tako jedva desetak metara. Dok su petljali oko vrata, pokušao sam doći do daha. Popeli smo se nekim stubama za koje nisam znao da su pred nama, pa sam izudarao prste i prostenjao. Skljokao sam se, ali su me uz galamu i pljuske ponovno podigli. Hodali smo nekim hodnikom. Sablasno su i ružno po njemu odjekivali naši koraci. Vani je bilo vruće, a sad je odjednom opet postalo hladno, vlažno, pljesnivo. Zgrada se doimala zapušteno.

Vrata ćelije mora da su već bila otvorena. Bacili su me u kut i gurnuli na pod. Posjeli su me tako da mi noge budu prekrižene, ali da koljena ostanu uspravna, ramena otraga, a ruke i dalje okovane, na leđima. Ništa nisam rekao niti učinio; jednostavno sam se prepustio pa što bude. Nakon još nekoliko pljusaka, udaraca nogom i lavine riječi zalupili su vrata. Prema zvuku, vrata su morala biti napravljena od metalne ploče pričvršćene na nekakav okvir, no taj okvir mora da je bio iskrivljen jer su se vrata morala zalupiti velikom snagom, pa su stoga tresnula i odzvanjala s takvom jekom da su mi kosti mrznule od straha.

Sam si. Misliš da si sam. Ne možeš vidjeti što se događa, dezorijentiran si i zabrinut. Grdno si zabrinut. Teško dišeš i samo si misliš: neka se već ovo jednom svrši. Ne možeš biti siguran da nikog nema u prostoriji. Možda su svi otišli, a možda te još uvijek netko gleda, čeka neku pogrešku, pa zato i dalje savijaš glavu, stižeš zube koliko god više možeš, pokušavaš se zaštititi od bubotaka i udaraca koji mogu ponovno početi svakog trenutka.

Čuo sam tresak nekih drugih vrata. Dingera zatvaraju, pretpostavio sam. Malo me utješila spoznaja da smo i dalje u istom čamcu.

Nisam mogao ništa doli sjediti i nastojati da se smirim. Duboko sam udisao, a izdisao vrlo polako, analizirajući događaje te došao do jasnog zaključka da će se sigurno dogoditi nešto neugodno. Prebacili su nas na mjesto za koje sam slutio da je organizirano i opremljeno. Pripremili su nam i prijem kako bi nas odmah i temeljito šokirali; bili su upućeni u posao, točno su znali što će i kada učiniti. No je li ovo zatvor u kojem ćemo sada čamiti ili smo još uvijek u tranzitu, a ovi momci samo učvršćuju svoj autoritet? Hoću li do kraja života ostati povezanih očiju i s lisičinama na rukama? Ako bude tako, bit ću u očajnu stanju. Hoću li odavde izaći oslabljena vida? I Isuse - što će biti s mojim rukama?

Umirio sam se mislju da će, kad se jednom priviknem na nov okoliš, sve biti u redu. To je kao kad ulaziš u kuću u kojoj nikad dotad nisi bio. Čini ti se čudnom, ali nakon nekoliko sati već ti je bliža, već se osjećaš više kao kod kuće. Čim mi skinu povez s očiju, znao sam da će na kraju tako biti i sa mnom. I dalje sam imao svoju dobro skrivenu kartu i kompas, pa sam bar u nečem u odnosu na njih imao prednost.

Bilo je hladno: onako vlažno, bolesno hladno. Pod je bio mokar. Sjedio sam u vlažnom blatu i govnicama. Ustanovio sam da rukama mogu dotaknuti zid. Iz njegove su žbuke poispadali pojedini dijelovi, a ondje gdje se spaja s podom zjapile su rupe. Betonski je pod bio vrlo grub i neravan. Rane koje sam zadobio na stražnjici od duga sjedenja prisilile su me da promijenim položaj. Pokušao sam protegnuti noge, no nije išlo, pa sam ih povukao natrag i probao se osloniti postrance. No kamo god se naslonio, boljale su me ruke, pa se nisam mogao udobno smjestiti. Čuo sam bučan razgovor i zvuke ljudi koji su vani šetkali amo-tamo. Očito je negdje na vratima bila neka rupa ili neki prozor, jer sam osjetio da me gledaju, da ogledavaju prinovu, da pilje svojim praznim, nedotupavim očima. Sinulo mi je da, kad odavde izađem, više nikad, dok budem živ, neću otići u zoološki vrt.

Bol od lisičina i neudobna položaja prevršila je svaku mjeru. Promatrali me ili ne, nije mi bilo druge nego da pokušam leći i tako smanjiti pritisak. Tim pokušajem nisam imao što izgubiti. Ne možeš znati dok ne isprobaš. Pomaknuo sam se na jednu stranu i smjesta je došlo do olakšanja - do dernjave također. Znao sam da će nasrnuti. Svaki živac u mom tijelu vrištao je: - Jebite se! Jebite se! Oh ne, ne opet...

Pokušao sam se uspraviti tako da se svom težinom navalim na zid, no zakasnio sam. Zasun je sunuo u stranu i čuvari su se bavili otvaranjem iskrivljenih vrata. Vrata su se tresla i zveketala poput garažnih vrata koja se dižu i spuštaju kad ih netko u žurbi tresne nogom, a kad su se napokon širom otvorila, tutnjala su poput oluje u glazbenom igrokazu. Bio je to najjeziviji zvuk koji sam ikad čuo, grozovit, doista grozovit.

Smjesta su nahrupili, šćepali me za kosu, tukli nogama i bube-tali. Njihova je poruka bila vrlo jasna. Silom su me vratili u onaj neugodni položaj, pa zatim napustili ćeliju, zalupivši za sobom vrata. Zasun je vraćen na svoje mjesto, još neko vrijeme odzvanjali su koraci, a onda utihnuli.

Ovo izgleda poput pravog zatvora, ovo je namjenski građena ćelija. Pod njihovom sam potpunom kontrolom.

Dakle, tu će se sve odvijati? Nema nikakvih izgleda za bijeg, a bude li stanje i dalje ovakvo kakvo jest, neće ih ni biti.

Ovi su dečki jako dobro znali što rade. Njihovo je reagiranje bilo dobro uvježbano i usklađeno. Odjednom se učinilo da će ovako potrajati dovijeka. Obuzelo me beznađe. Pomislio sam da neću moći pasti niže, da neću moći biti

osamljeniji, napušteniji, izgubljeniji.

Misli su mi odlutale. Pitao sam se je li Jilly rečeno da sam nestao u akciji ili me smatraju poginulim. Nadao sam se da joj ništa nisu javili. Nadao sam se daje netko uspio prijeći granicu ili da su Iračani razgovarali s Crvenim križem. Silnih li izgleda! Možda ću uskoro dospjeti na TV, što će biti jako lijepo. No hoće li doista? Rodbina ionako već koraca amo-tamo, već i zbog toga što je uopće rat. Jilly je oduvijek prema mome poslu imala zdrav stav. Bila je mišljenja da je ono što ne zna ne može povrijediti. Bila je kadra da to na neki način odstrani iz mozga. Međutim, ovaj put je bilo vrlo jasno gdje sam. Ovo se jednako odnosilo i na moje roditelje.

Jedino čega sam se bojao kad je riječ o umiranju bilo je hoće li itko doznati da sam mrtav. Ne bih mogao podnijeti pomisao na bol svoje obitelji zbog toga što nemaju tijela koje će oplakati, zbog toga što će živjeti dalje bez potpune sigurnosti da sam umro.

Iračke vlasti očito nisu željele da budemo mrtvi u ovoj fazi, jer da se pustilo narodu na volju, već bi nas odavno umlatili. A ako su nas trebali žive, onda je to moralo biti zbog neke svrhe - da li promidžbene ili samo stoga što su znali da će izgubiti rat, pa ne bi bilo dobro da se zatočenici ubijaju.

Trebalo se prilagoditi prilikama i iz njih izvući najviše što se može. Ničim nisam mogao pomoći svojim kod kuće, pa sam se u mislima okrenuo drugamo. Jesam li one noći trebao poći prema granici? Jasno mi je bilo da sam trebao pokušati sreću. A opet, gledajući unatrag...

Bio sam ranjen i dezorijentiran. Nisam se mogao sjetiti ni koji je dan. Znao sam da se moram pribrati.

Dezorijentiranje zatočenika dobar je početak za njegovo slamanje, i to mi je bilo poznato. No nije mi preostalo ništa drugo doli da to potisnem iz pameti sve dok mi se ne pruži prilika da sa zgloba nekog stražara ustanovim koliko je sati.

Istražitelji pred sobom imaju dvije zapreke: onu jednostavnu, da te fizički satru, i onu sljedeću, težu, da te slome psihički. Ne poznaju tvoju psihu, slabosti, unutrašnje snage. Neke mogu slomiti prvog dana, drugi pak nikad neće popustiti - a negdje u tom rasponu nalazi se većina nas. Istražitelj ne može biti siguran daje ostvario svoj cilj.

Izdajničke znake teško je uočiti; znat će da ne može suditi po fizičkom stanju, jer preuveličavaš ozljede. No bit će da su ga naučili da oči ne lažu. Do tebe je, dakle, da mu ne dopustiš da zirne kroz prozor; moraš zakrabiljiti svoju živahnost. Moraš one koji zaviruju natjerati da povjeruju kako zure u prazan prostor, a ne u Harrodsov izlog.

Prisilio sam mozak da se usredotoči na plodnije misli. Još sam jednom pretresao svoju priču, nastojeći upamtiti što sam rekao i nadajući se daje Dinger kazao manje-više isto. Cilj nam je bio ustrajati što je moguće duže kako bi se u bazi mogla obaviti procjena štete. Pitanje koje će si naše glavonje postaviti glasit će: što pripadnici BRAVO TWO ZERO znaju? Doći će do zaključka da znamo svoje zadaće, ali ništa što je naređeno drugima, ni sada, ni ubuduće, pa stoga ništa ne može biti provaljeno. Sve što doista znamo, a što bi moglo naškoditi operacijama, promijenit će se ili poništiti.

I dalje sam bio u onom groznom položaju u kutu i nakon sata, ili je to možda bilo deset minuta?

Ljudi su koračali amo-tamo, navirivali se, mumljali.

Što se moga tijela tiče, ovo je bilo zatišje u borbi. Nije se žalilo ni na što dok su me tukli, ali sada, kad mi se fizički ništa nije događalo, vrištalo je daje gladno i žedno. Hrana me nije previše brinula. Želudac je dobio malo nogometa, pa je ionako ne bi mogao podnijeti. Najvažnija je bila voda. Bio sam jako, jako žedan. Gušio sam se.

Čuo sam ih kako petljaju oko lokota i smiču zasun. Rukom i nogom udarili su po vratima da ih otvore, a metal je podrhtavao i neugodno odzvanjao. Dolazili su po mene. Nestalo je žeđi. Ostao je sam strah.

Ušli su bez ijedne riječi, izravno prišli, šćepali me i podigli. Nisam ih vidio, ali sam ih nanjušio. Nastojao sam ostaviti dojam kao da se svojski trsim da im pomognem, unatoč ozljedama na koje sam igrao. Ustanovio sam, međutim, da više varam sebe nego njih. Dobrano smo i daleko odmaknuli od faze igranja. Nisam se mogao osoviti. Noge me nisu slušale.

Odvukli su me iz ćelije, pa zaokrenuli udesno niz hodnik. Stopala su mi se vukla njihovim tragom, kraste na prstima otvarale na podu. Mogao sam malko gledati ispod samog donjeg dijela poveza. Vidio sam krupne oblutke i krvavi trag. Vidio sam da nailazimo na neku stepenicu, no morao sam se potepsti na nju jer nipošto nisam želio da shvate kako nešto vidim. Nisam želio dobiti više batina nego što ću ih ionako dobiti.

Na suncu je bilo vruće. Osjećao sam to licem. Išli smo nekom stazom i očešali se o nisku živicu. Zatim uz još jednu stubu, pa natrag u tamu. Dug, crn hodnik, hladan, pljesniv i vlažan. Čuo sam uredski žamor i zvuk koraka po linoleumu ili pločicama. Okrenuli smo udesno i ušli u neku prostoriju. Bila je hladna i vlažna, ali dok su me unosili, prošli smo pokraj nekih zasebnih izvora topline. Ovo ni izdaleka nije bio onaj osjećaj zgodne, udobne sobe kod tete Nelly, koji me dugo preplavljivao toplinom.

Gurnuli su me na tvrdu stolicu. Uobičajeni jaki vonj petroleja i cigareta, a ovaj put i nekakav trpak zadah tijela. Je li potjecao od ljudi iz prostorije ili od nekog prethodnog zatvorenika, ne bih mogao reći. Pokušao sam se nagnuti

prema naprijed, no nečije su me ruke šćepale i povukle unatrag.

U prostoriji je bilo mnogo ljudi. Strugali su nogama, kašljali i mrmljali međusobno, a čini se da su se razmjestili na obje strane prostorije. Čuo sam šum fenjera. Nisam znao je li ova prostorija bez prozora ili su navučeni zastori, no izuzmemo li fenjere, bilo je vrlo mračno.

Napeo sam mišiće i čekao. Minutu-dvije vladao je muk. Zabrinuo sam se. Došli smo na ozbiljno mjesto. Ovo je stvaran svijet, ovi ljudi ovdje neće biti idioti.

S čela prostorije obratio mi se neki glas. Zvučao je poput nečijeg najdražeg djeda; bio je to neki star, dostojanstven glas, vrlo ugodna tona.

- Kako si, Andy?

- Ne previše loše.

- Izgledaš prilično izranjeno. - Engleski je bio tečan, ali izražena naglasaka. - Možda bismo ti, kad obavimo svoj posao i dođemo do sporazuma, mogli priskrbiti liječničku pomoć.

- Bilo bi jako lijepo kad bih je mogao dobiti. Puno vam hvala. Moj prijatelj također?

Sada smo se našli u ovoj sredini, s novom družbom. Bude li ovo postupak dobrih momaka, možda ću dobiti nešto za jelo, možda ću dobiti neku liječničku skrb, možda ću uspjeti ishoditi medicinsku pomoć i za Dingera. Možda čak uspijem doći i do nekih informacija. Možda će dopustiti da mi skinu povez i lisičine - možda, možda, možda. Pa da je i na deset minuta, i to je već nešto. Ako ti se nešto obećava, moraš pokušati ustanoviti hoće li se to i ostvariti.

Uzmi što možeš, dok možeš. Dobro, drž"mo se ovoga!

- Andy, nas zanima samo to što si radio u našoj zemlji.

Ponovno sam ispričavao svoju priču. Nastojao sam izgledati uplašeno i skrušeno.

- Bio sam u helikopteru kao član ekipe za traženje i spašava nje. Bolničar sam; nisam ovamo došao da ubijam ljude. Helikopter se spustio, nastala je nekakva gužva, svima nam je rečeno da brzo istrčimo iz helikoptera, a onda je on jednostavno uzletio. Ne znam koliko se ljudi iskrcalo iz letjelice ni koliko ih se sada mota po terenu. Morate shvatiti, došlo je do silne zbrke. Bila je noć, nitko nije znao gdje je časnik. Mislim da je čak možda utekao natrag u helikopter i napustio nas. Pojma nisam imao gdje sam i kamo ću. Uplašen i smušen, samo sam jurcao okolo. I to je sve. Nastala je duga stanka.

- Ti, Andy, shvaćaš, zar ne, da si ratni zarobljenik te da se od ratnih zarobljenika traži da obave neke stvari?

- Shvaćam to i pomažem vam koliko god mogu.

- Trebaš nam potpisati neke stvari. Moramo od tebe dobiti nekoliko potpisa kako bismo ih mogli poslati Crvenom križu. To je dio postupka obavješćivanja tvoje obitelji da si ovdje.

- Žao mi je, ali rečeno mi je da prema Ženevskoj konvenciji ne smijem ništa potpisivati. Ne shvaćam zapravo zašto moram išta potpisati, jer nam je rečeno da takve stvari ne moramo raditi.

- Andy - glas je postao još djedovskiji - moramo pomoći jedan drugome, slažeš se, kako bi se sve odvijalo glatko?

- Da, naravno. Međutim, ja ne znam ništa. Rekao sam vam sve što znam.

- Mi zaista moramo pomoći jedan drugome, jer će inače stvari morati postati bolne. Mislim da razumiješ što sam time htio reći, Andy.

- Shvaćam što govorite, ali zaista ne znam što vam treba.

Rekao sam vam sve što znam. Ne znam više ništa.

Postoji metoda koju uporni prodavači primjenjuju da vas navedu na to da im kažete da želite kupiti robu. Zove se otprilike "kreativna stanka". Victor Kiam objasnio ju je u jednoj od svojih knjiga. Kad je pripovijedao svoje trgovačke priče, zastao bi i napravio stanku, pa ako je osoba koju je pokušavao privoljeti na kupnju za ove pauze doista osjetila da moraju nastaviti razgovor, Kiam je znao da je prodaja uspjela. Mušterija je znala da mora nešto učiniti, a to je bilo da se složi s kupnjom.

Šutio sam i nastojao ostaviti dojam zbunjenosti.

- Zaista izgledaš vrlo jadno, Andy. Tražiš li liječničku pomoć?

- Da, molim.

- Pa, Andy, sve se mora platiti. Mi za uzvrat tražimo malu pomoć. Počeši mi leđa, pa ću i ja počesati tvoja. To je, čini mi se, stara engleska poslovice, zar ne?

Mora da se osvrnuo po prostoriji iščekujući odobravanje, jer su se ostali nasmijali glasno - možda malo preglasno.

Bila je to ona ista situacija kao kad predsjednik nekog odbora ispriča otrcanu šalu a svi se raspucaju od smijeha zato što moraju. Polovica ljudi u prostoriji vjerojatno uopće nije znala što on to priča.

Bit ću od pomoći - kazao sam. - Nastojim pomoći što više mogu. Pitam se bi li bilo moguće da dobijem malo vode

ili hrane, jer moj prijatelj i ja odavno nismo ništa jeli ni pili. Vrlo sam žedan i osjećam se vrlo slabim.

- Budeš li susretljiv, mogli bismo možda sklopiti neki sporazum - ali ne možeš od mene očekivati da učinim nešto za ništa.

Shvaćaš li, Andy?

- Da, shvaćam, ali ja zaista ne znam što želite od mene.

Rekao sam vam sve što znam. Mi smo samo vojnici, nama je samo rečeno da se ukrcamo u helikopter i da krenemo. Ne znamo što se događa. Vojska se prema nama odnosi kao prema smeću.

- Mislim da ćeš ustanoviti da mi ovdje s ljudima postupamo bolje. Voljan sam, Andy, tebi i tvom prijatelju namaknuti vodu, hranu i medicinsku pomoć, no trgovina mora biti poštena. Moramo doznati imena ostalih ljudi da bismo mogli obavijestiti Crveni križ da su u Iraku.

Samo se po sebi podrazumijevalo da je sve ovo tovar govana, no morao sam se praviti što susretljivijim a da im prvi ništa ne odam. Želio sam da ovaj razgovor i dalje vodi gospodin Dobri Momak. Bio je uljudan, srdačan, blag, ljubazan, brižan. Nisam se veselio nastupu Gadnog Momka, do kojeg će, kao što sam znao, doći prije ili kasnije.

- Jedini kojega znam po imenu jest moj prijatelj Dinger - rekao sam. Bit će da im je već priopćio svoje ime, broj, čin i datum rođenja, kao što to zahtijeva Ženevska konvencija. Rekao sam njegovo puno ime. - Osim za njega, pojma nemam o tome tko je ovdje, a tko nije. Bilo je vrlo mračno, svi su samo jurili uokolo, bio je metež. Za Dingera znam samo zato jer sam ga vidio.

Nešto mi je govorilo da se moja priča raspada. Nije mi se više činila uvjerljivom. Počela je dobivati rupe poput svake druge, ako se ne radi o doista čvrstoj izmišljotini. Sada se radilo samo o dobivanju vremena. Pojma nisam imao o čemu razmišljaju u ovoj fazi; bila je to igra mačke i miša. Postavit će mi neko pitanje, a ja ću mu odvratiti nekim od svojih glupih odgovora. On će pak prijeći na sljedeće pitanje, ne ispitujući ono što sam mu kazao. Mora da je Glas spoznao da ga kljukam naštrebanim materijalom, a ja sam, pak, shvatio da ono što mu pružam nije ono što žele. Usprkos tome, nikakve se ružne stvari nisu događale - ali će se posve sigurno dogoditi.

U psihičkom sam pogledu bio dobro. Psihičko se stanje može preinačiti drogama. Nadao sam se, međutim, da ovi nisu toliko napredni te da će se pridržavati metoda špiljskog čovjeka. Tjelesnim zlostavljanjem istražitelj može dospjeti samo do određene točke: iza nje stvar više ne hoda. Tjelesno stanje mogu procijeniti prema batinanju koje su primijenili. Psihičko se pak stanje ne da sa sigurnošću prosuditi. Za to im valja odrediti stupanj živahnosti, a jedino uporište za to jesu oči. Netko će se silno uzrujati ismije li istražitelj veličinu njegova kurca ili ako ga optuži da je peder ili ako mu kaže da mu je mati kurva. Planut će i time pokazati da se nisu onoliko isključili kako bi to htjeli prikazati. Svačiji oklop ima neku pukotinu, a istražitelj je posao da je nađe. Od toga trenutka mogu mirne duše i u šetnju.

Pripremali su nas za ovakve situacije, a imali smo i sreću da je u Pukovnji svatko svakog dana doživljavao različita vrijeđanja. Svakodnevni se život vrti oko osobnih uvreda. No svejedno će ovo biti bitka.

Ako si fizički i tjelesno izmožden, nećeš imati energije ni da shvatiš što se govori, a kamoli da reagiraš. Blefiranje ti neće biti duga vijeka ako samo trepneš kad se nasmiju veličini tvoga kurca ili kad te upitaju u kojem ti se položaju žena najbolje jebe. Napinješ se za to da ostaviš dojam iscrpljenosti, da više ništa zapravo ne razumiješ, da si im rekao sve što znaš te da ti više nije ni do čega doli do odlaska kući. Prednost s kojom smo startali bila je daje za njih čak i stariji dočasnik bio nitko i ništa. Njihovom vojskom upravljaju oficiri za oficire. Preostali vojnici i dočasnici samo su sitni kotačići. Nisu se domogli moga mozga; nikad niti neće; sada ih je samo trebalo podsjećati na to da sam ja blesava seljačina na koju ne treba trošiti snage.

Upitao sam bi li mi se mogla skinuti lisičina i povez. - Ne mogu dobro razmišljati - rekao sam. - Ruke su mi odrvenjele, a i s vidom imam poteškoća. Boli me glava.

- To je zbog tvoje sigurnosti - odgovorio je Glas.

- Naravno, razumijem, gospodine. Oprostite što sam pitao.

Bilo je to zbog njihove, a ne moje sigurnosti. Nisu željeli da ih jednom prepoznam.

- Nastojim pomoći - nastavio sam - noja sam samo narednik. Ništa ne znam, ništa ne radim i ništa ne želim raditi.

Da sam znao više, rekao bih vam. Ne želim biti ovdje. Vlada me poslala ovamo.

Samo sam se vozio u stražnjem dijelu helikoptera i nisam ni znao da smo se spustili u vašoj zemlji.

- Sve ja to razumijem, Andy. Moraš, međutim, shvatiti da trebamo razjasniti nekoliko stvari. A da bismo mi pomogli tebi, moraš ti, kao što smo se dogovorili, pomoći nama. Razumiješ?

- Da, razumijem. No žao mi je, ovo je sve što znam.

Ova se igra nastavila otprilike još jedan sat. Igrala se vrlo prijateljski, nije bilo nikakva zlostavljanja. No osjećalo se da znaju da im lažem. Za probleme sam si sam bio kriv. Nije mi, naime, uspjelo da budem dva koraka ispred njih,

pa sam samog sebe doveo u proturječje.

To mi se dogodilo u dva navrata.

- Andy, je li ti to nama lažeš?

- Smušen sam. Ne date mi vremena da promislim. Brinem se hoću li živ kući. Ne želim biti u ovom ratu. Jako se, jako, bojim.

- Dat ću ti vremena da razmisliš, Andy, ali moraš razmišljati jasno, jer ti ne možemo pomoći ako ti ne pomogneš nama. Počeo je zatim govoriti o svojem obiteljskom životu i svojoj naobrazbi. - Jesi li što diplomirao?

Diplomirao? Nisam imao ni običnu maturu.

- Ne, nemam nikakvih svjedodžbi. Zato i jesam vojnik. U Engleskoj gospođe Thatcher ako nemaš naobrazbe, ne možeš baš ništa. Puki sam pripadnik radničkog staleža s dna ljestvice. Morao sam stupiti u vojsku jer mi ništa drugo nije niti preostalo. Engleska je vrlo skupa, porezi su brojni. Da nisam tako postupio, umro bih od gladi.

- Imaš li braće i sestara?

- Ne. Nemam ni braće ni sestara. Bio sam jedinač.

- Trebamo adresu tvojih roditelja kako bismo im mogli poslati obavijest da si živ. Mora da se jako brinu zbog tebe, Andy. Trebaš im poslati poruku, bit će im lakše. Tu ti možemo pomoći. Voljni smo ti pomagati dokle god ti budeš pomagao nama. Stoga, daj nam adresu svojih roditelja, pa ćemo im poslati pismo.

Objasnio sam im da mi je tata umro od srca, a mati utekla te sada živi negdje u Americi. Nisam je vidio godinama. Nemam baš nikakve rodbine.

- Mora da u Engleskoj imaš prijatelje koji bi trebali znati gdje si?

- Samotnjak sam. Dolutao sam u vojsku. Nemam nikoga. Znao sam da mi ne vjeruje, no i ovo je bolje od otvorenog odbijanja. Konačni je ishod isti, ali me barem tijekom postupka ne tuku.

- Andy, što misliš zbog čega su zapadnjačke vojske ovdje?

- Ne znam baš pravo. Bush veli da želi kuvajtsku naftu, a Britanija ga jednostavno slijedi. U osnovi mi smo Bushove sluge, a ja sam sluga Johna Majora, novog premijera. Ovaj mi rat zapravo nije jasan. Znam samo toliko da su me poslali da obavljam medicinarske poslove. Nemam udjela u ratu, ne želim ratovati. Jednostavno su me uvukli da za njih obavljam prljave poslove. Znam da Thatcherica i Major sada sjede kod kuće i pijuckaju džin i tonik, Bush džogira po Camp Davidu, a ja sam ovdje uvaljen u nešto što ne razumijem.

Molim vas, vjerujte mi - ne želim biti ovdje i trsim se da vam pomognem.

- Dobro, uskoro ćemo se opet vidjeti, Andy - rekao je. - Možeš sada otići.

Momci koji su bili otraga podigli su me i žustro odveli. Nisam uspio natjerati noge da hodaju njihovom brzinom, pa su me vukli čitavim hodnikom, stazom, niz stepenicu, preko oblutaka sve do ćelije. Vratili su me u kut i postavili u isti onaj bolni položaj.

Kad su se vrata zalupila, duboko sam odahnuo od olakšanja. Pokušao sam se nekako pribрати.

Dvije minute kasnije vrata su ponovno zveknula i udarila; ušao je jedan čuvar. Skinuo mi je povez, ali nisam podigao pogled. Nije mi bilo do novih batina. Ponovno se udaljio, ostavljajući me da po prvi put pogledam svoju okolinu.

Zid je bio betonski - stvarno gadan, oronuo beton, prepun rupica i vrlo vlažan. Desno od vrata nalazio se prozorčić, malen, jadan, duguljast otvor. Gledajući ga, pogled mi se zaustavio na velikoj kuki nasred stropa. Srce mi je počelo žestoko udarati. Zamislio sam sebe kako visim o njoj.

Zidovi su nekoć bili žućkasto-bijele boje, no sada su bili pokriveni prljavštinom. Površina je bila izgrebena i izdrljena arapskim napisima. Bilo je tu i nekoliko nacističkih kukastih križeva, a na jednom zidu crtež, veličine A4, goluba koji leti prema nebu. Ptica je imala lance na nogama a ispod nje je, među arabicom, pisalo engleski: "Moja jedina želja, moj sinčiću Josefe, hoću li te još ikad vidjeti?" Bilo je to prekrasno umjetničko djelo. Pitao sam se tko li gaje izradio i što se tom čovjeku dogodilo. Je li mu ovo bilo zadnje prije nego što su ga smak-nuli? Je li ovo uopće zadnje što je itko ovdje učinio?

Poprskane po zidovima bile su dvije goleme krvave mrlje, u svakoj po litra-dvije krvi osušene u žbuci. Blizu jedne ležao je komad nekakva kartona. Neko sam vrijeme zurio u nj, a onda sam mu se, smi-cajući se po guzici, približio toliko da sam uspio pročitati što na njemu piše. Karton je bio oderan s kutije u kojoj su bile vrećice s okrepljujućim napitkom. Na pakovanju je pisalo kako je divno piti taj napitak, kako vam on daje vitalnost i energiju.

Čitao sam dalje te doživio šok od kojeg mi je srce poskočilo. Proizvod je potjecao iz Brentforda u Middlesexu.

Odanle je bila Kateina majka. Dobro sam poznao to mjesto; znao sam čak i gdje je ta tvornica. Kate i sad živi ondje. Razmišljanje o njoj potištilo me preko svake mjere. Koliko ću još dugo biti ovdje? Hoće li to biti čitava rata? Hoće li to biti dok ne završe sa mnom? Hoću li skončati tek kao jedan od statističkih podataka o zvjerstvima?

Obranio sam se tako što sam se stvarnosti vratio razmišljanjima o mogućim ishodima. Je li još tko od naših preživio? Jesu li Iračani uspostavili vezu između nas i okršaja na GOP-u? Jesu li već našli ljude koji su ovo potvrdili ili pak samo blefiraju? Ne, jedina posve pouzdana činjenica za koju znam jest da drže mene i Dingera.

Istražni zatvor

Nakon otprilike četvrt sata začuo sam prigušene glasove na hodniku. Srce mi je snažno tuklo. Prošli su, duboko sam odahnuo, čuo sam kako se otvaraju neka druga vrata. Vjerojatno Dingera odvede na ispitivanje.

Sat kasnije čuo sam kako se njegova vrata s treskom zatvaraju i zaključavaju. Počelo se mračiti. Mora daj na hodniku bilo jako mračno, jer ispod vrata više nisu dopirale sjene. Osluškivao sam sve glasove koji su prošli do vrata na samom kraju hodnika, koja su također potom zaključana, prvi put otkako smo dospjeli ovamo. Je li to značilo da ćemo ovdje prenoćiti? Nadao sam se da je tako. Trebalo mi je počinka.

Istražna ćelija

Tama je sa sobom donijela neobičan osjećaj sigurnosti zato što nisam mogao gledati, pomiješan sa strahom, zato što mi je bilo hladno i zato što sam imao vremena za razmišljanje. Pokušao sam spavati na prsima, položivši glavu na pod, no najboljim se pokazalo ležanje na boku s obrazom na betonu. No sada je pak bedrena kost bila pod pritiskom; da bih ga smanjio, morao sam se svakih nekoliko minuta promeškoljiti, i spavanju je bio kraj.

Ispod vrata bljesnulo je svjetlo fenjera. Čuo sam korake i zveket ključeva. Zasun je zatutnjao. Počeli su nogama nabijati po vratima. Bilo je još jezovitije nego po danu. Čuo sam da se ista stvar istodobno odvija i na Dingerovim vratima. Strava i užas: imali su moć i svjetiljku, a ja sam puki zvekan u kutu.

Vrata su se širom razvalila. Doveo sam se u sjedeći položaj. Skupio sam koljena i spustio glavu, spreman za neizbježno devetanje. Prišli su mi, podigli me i povelu na hodnik. Noge su me užasno boljele, pa sam se morao skljojati da ih oslobodim težine. Nisam mogao dokučiti što se zbiva. Je li ovo nekakva kaznena ćelija? Zahod? Neka druga soba za ispitivanje?

Gurnuli su me na pod. Skinuli su mi lisičine, ali su mi ponovno stavili okov na lijevi zglobov. Desna mi je ruka bila slobodna. Drugi su pak zglobov okovali za nešto.

Jedan od njih je rekao: - Ostaješ sada ovdje.

Otišli su iz ćelije, zaključali vrata i koraci su im se izgubili niz hodnik. Pipao sam slobodnom rukom da otkrijem za što su me okovali te dodirnuo nečiju ruku.

- Dinger?

- Drkadžijo!

Nisam mogao povjerovati.

Popizdili smo od sreće što smo opet zajedno. Nekoliko smo trenutaka samo sjedili, zapanjeni, grleći se, razmjenjujući pozdrave. Ovo je jednostavno bilo prekrasno. Zatim smo čuli korake na hodniku. Stražari su počeli nogama udarati po vratima želeći ući. Pogledao sam Dingera. Lice mu je odavalo isto razočaranje koje sam i sam osjećao. Kad su ušli, pogledao sam ih, spreman da im kažem: Lijep zajeb, dečki. No oni su se vratili s nekakvim gunjem za nas obojicu. Je li Saddam rođendan, što je pak sad?

- Kako tvoje ruke? - šapnuo sam Dingeru na uho; nisam, naime, bio siguran nije li ova ćelija ozvučena.

- Čisto sranje - rekao je. Bilo mi je drago. Bio bih se ozlovoljio da su moje u gore stanju od njegovih.

- Još imam kartu i kompas - kazao sam.

- N...da, ja također. Da ne povjeruješ.

- Zlato?

- Oduzeli ga civili. Tvoje?

- Oteli oficiri.

- Drkadžije, svi skupa.

Sljedećih smo pola sata poput dvojice klinaca uspoređivali svoje rane. Ismijavali smo čuvaru i, uopće, davali si oduška. Zatim smo složili gunj tako da nam bude pod guzicama, a i da ga ima po leđima i ramenima. Dok smo se namještalili da nam bude što udobnije, lisičine su sve više i više stezale.

Sjedeći s njime onako u mraku, doznao sam što se dogodilo s Dingerom, Legsom i Bobom nakon što smo se razdvojili.

Dok su patrolirali uzduž živice, Dingerje začuo neki šum pa se zaustavio. Iza njega su Legs i Bob učinili to isto.

Nisu mogli naprijed viknuti upozorenje. Patrola se razdvojila.

Buka je prestala. Čekali su deset minuta, no nitko se nije vratio. Nastavili su dalje ravnaajući se po instrumentima. Prešli su jedva dvjestotinjak metara kadli su s petnaestak metara začuli stražarski povik. Dva metka koja su zatim uslijedila poletjela su vrlo blizu. Zatim je zapucalo sa svih strana. Došlo je do okršaja tijekom kojeg se Bob odvojio od ostale dvojice.

Dinger i Legs pucali su spuštajući se prema rijeci. Na udaljenosti od 150 metara čuli su zvuke operacije čišćenja: mnogo pucnjave i galamu. Iračani su se spuštali u razmaknutoj formaciji.

Dingeru i Legsu ostalo je još tridesetak metaka u redniku za minimi i jedan okvir. Ni na koji se način nisu mogli probiti borbom. Nije im bilo druge nego prijeći rijeku. Spustili su se ravno do obale i pronašli nekakav čamčić.

Pokušali su ga odriješiti. Neuspješno. Nisu željeli metkom razvaliti lokot, pa im je zato preostao samo jedan izlaz.

Izgledalo je daje rijeka široka samo stotinjak metara te da teče polagano. Voda je bila toliko studena daje Dinger ostao bez daha. Kad su se ispentali na obalu, vidjeli su da su preplivali samo nekakvu pritoku; našli su se najezičcu kopna usred rijeke. S obale koju su ostavili čulo se pucanje i vika, a po vodi su se zrcalili reflektori.

Jezičac je bio izravno izložen pogledu s kontrolnog mjesta na pontonu udaljenu 250 metara. Nije bilo nikakva zaklona; oba su se čovjeka smrzavala i grčevito tresla. Legs je otišao izvidjeti kako da odu odavde i kamo. I dalje su slušali borbu koja se vodila, uključujući ijedan dug rafal minimij em. Mora daje to bio Bob. Nakon toga za vladala je tišina.

Legs je pronašao nekakvu polistirensku kutiju koju su iskidali i porazmještali u odjeću da se lakše održe na vodi. Jedina izlazna točka sjezičca bila je na oku onima s mosta; neprijateljska je aktivnost bila tolika da im je jedina šansa bila preplivavanje riječne matice.

Ležali su na zemlji jedan sat vrebajući zgodu. Odjeća i hlače skrtnule su se od mraza; morali su poći. Dinger se kolebao. Gadno se bio mučio da dođe i dovle, pa je sumnjao hoće li moći preplivati maticu. Legs gaje vukao.

Zagazili su do pojasa i zaplivali. Rijeka je bila široka 500 metara, struja brza, pa se Dinger uskoro našao na mukama.

- Možemo mi to, stari - rekao je Legs. - Možemo.

Konačno su Dingerova stopala dodirnula tvrdo tlo. - To je dno - šapnuo je izvlačeći se na suho, instinktivno krećući obalom da provjeri ima li neprijatelja.

Osvrnuvši se natrag preko rijeke, vidio je da ih je struja odnijela kilometar i pol nizvodno. Vidio je i to da je Legs još u rijeci. Potrčao je do vode i izvukao ga. Legs nije mogao.

Dingerje spazio nekakvu baraku za crpku desetak metara dalje od obale. Dovukao je Legsa do nje i unio ga unutra. Dingerje sad i s&m bio toliko umoran da su mu trebala dva sata da svuče mokru odjeću.

Svitaloje. Dingerje iznio Legsa na sunce, ne mareći više za to hoće li ih tko otkriti: bilo mu je najvažnije da Legsu spasi život. Ljudi su počeli izlaziti na polja, natjeravši tako Dingera da ranjenika svako malo vuče van i unutra.

Znao je da neće trebati puno vremena da ih otkriju. Činilo se kao da su na terenu stotine vojnika.

Legs je bio na samrti. Dinger se morao odlučiti: da li da ostane sakriven i gleda kako Legs umire ili da razotkrije položaj i tako otvori Legsu mogućnost da dobije medicinsku pomoć? Nije se trebalo dugo razmišljati. Dingerje izišao iz barake i motao se okolo sve dok ga neki seljak nije opazio.

Dingerje utrčao u stračaru i za sobom zatvorio vrata. Seljak je pritrčao, zaključao vrata pa odjurio u polje vičući i derući se. Dingerje već prije osigurao izlaz sa stražnje strane kućice. Teško dišući, Legs se nalazio pokraj generatora. Dinger mu je rekao što će učiniti pa ga ostavio. Nije znao je liga Legs razumio. Nadao se da jest.

Trčao je koritom suhog vadija kad su ga mještani ugledali. Uskoro su ih se skupile čitave grupe, dvadesetak-tridesetak ljudi, koje su ga pratile trčeći usporedno s njim po obalama bujičnjaka. Počeli su pucati. Znao je da će ga uloviti, ali je nastavio trčati. Glavu je bio omotao šalom, ne bi li nekako pokušao proći kao mještanim; kad su ga napokon šćepali, srušili su ga na zemlju i njegovim mu šalom svezali ruke na leđima. Kad je Dinger podigao pogled, vidio je da jedan od njih izvlači nož. Čovjek mu je počeo rezati uho.

Dinger je smatrao daje sada pravi trenutak da im pokaže svoje zlato u pojasu. Mještani su pomislili da je Božić.

Oduzeli su mu zlatnike i počeli se o njih otimati. Kad su se izdijelili, odvukli su Dingera u grad.

Civili su ga pokušavali rastrgati. Planulo je nekoliko hitaca i Dinger je pomislio daje blizu kraj. No pucnje je ispalila četica vojaka: probili su se kroz rulju i odvukli ga na čistinu. Mora da je postojala neka zapovijed ili naredba za izručenje živih zarobljenika. Strpali su ga u konvoj vozila, ponovno prešli rijeku i odvezli se u logor. Svi su bili uzbuđeni; Dinger je bio prvi Europljanin kojega su uhvatili.

Lisičinama su ga prikovali uz stolac u prostoriji punoj časnika. Ovi su govorili pristojnim engleskim; pitali su ga ona četiri pitanja. Tad su mu rekli: "Kakva ti je zadaća?" na stoje uzvratilo: "Ne mogu odgovoriti na to pitanje."

Rekli su mu da će gadno proći ne bude li odgovarao na pitanja: ovo je rat. Ponovili su pitanje, a on je počeo odgovarati. Došao je samo do "Ne mogu..." kadli su se okomili na njega. Srušili su ga na pod i pretukli. Kao da su se međusobno nadmetali. Bili su vrlo dobro raspoloženi i čavrljali su. Dinger se počeo uznemiravati. Zlostavljanje je potrajalo tridesetak minuta. Nikakva mu pitanja više nisu niti postavljali. Jedan je oficir poskočio a netko je rekao: - Sad ćeš nadrljati.

Čovjek se vratio s drvenom motkom dugom metar i dvadeset, promjera otprilike sedam centimetara. Odmah ju je ugurao u Dingera.

Trajalo je to devedesetak sekundi, no Dinger je bio uvjeren da će umrijeti. Počeo je pričati našu dogovorenu priču. Upitali su ga koliko je ljudi bilo u ekipi za traženje i spašavanje, a kad je Dinger kazao: "Ne mogu odgovoriti na to pitanje", opet su počeli s motkom.

Donijeli su prazni 66 i 203 pa ga upitali kako ta oružja funkcioniraju. Dinger im nije htio pokazati, čime je priskrbio još jedan susret s motkom. Tada je pomislio: pa to je samo oružje, zaboga; nije nikakva državna tajna. Kako funkcionira mogu doznati iz primjerka Jane"sa.

Isprripovijedao im je pričicu o spašavanju pilota, koja je, čini se, dobro sjela, no ovo je bila tek rana faza istrage. Znao je da će stvari krenuti mnogo gorim tokom.

Porazgovarali smo o ostalima iz ophodnje. Kad je Dinger zadnji put vidio Legsa, ovaj je ležao na nosilima, potpuno nepomično. Po njegovu mišljenju, Legs je bio mrtav. O Bobu nismo znali ništa. Dinger je mislio da je Bob s nama, a mi pak da je s njima. Dinger je vidio dijelove Bobove opreme odmah kad su nas doveli u Baghdad; bio je to dio njegovih uprtača, no jako spaljen. Nije slutilo na dobro. Dok su mene ispitivali odmah nakon zarobljavanja, Dinger se nalazio u jednoj drugoj sobi sa svom našom zaplijenjenom opremom.

- Bilo je ondje i oružja. Dečki su se zajebavali sa 203, pa sam počeo vikati da ostave to oružje na miru, jer je na njemu još bio projektil. Za svoj napor dobio sam preko gubice. Tikvani su okinuli i projektil je sunuo.

Na Dingerovu sreću, 40-milimetarski projektil treba letjeti dvadesetak metara prije no što se aktivira udarno-inercijski upaljač, koji zatim izaziva rasprskavanje. Bomba je udarila u strop i odbila se dolje. Toga mu se dana Alah smiješio: da je projektil prasnuo, svi bi u sobi nastradali.

- Tu ti je sada došlo do silne gungule, što su, kao što vidiš, iskalili na meni - rekao je.

Valjali smo se od smijeha zbog tog 203, no svojski smo se trudili da ne hihoćemo. Veliko je olakšanje bilo ponovno slušati Dinger-rov glas. Svi moji problemi kao da su izbljedjeli.

- Stariji je narednik uzeo kompas, a glupan, pojma nije imao što će s njim - nastavio je Dinger. - Znao je da je to kompas, ali u biti nije znao kako ga valja primijeniti. Nije se usudio osramotiti pred vojacima pa se pretvarao da zna. Stvarno me je oraspoložio:

Preokretao je zajebani predmet na sve strane, nastojeći ga otvoriti, a ja sam se, spuštene glave, smijuljio, pazeći da se ne nasmijem. Iz opreme su izvlačili sitne predmete, primjerice baterije, i sa svima postupali kao da su eksplozivni. Očito su mislili da će im sve to eksplodirati u lice.

Skrenuli smo u ozbiljnije vode; pitao sam se jesu li Stan i Vince još živi. Što se mene tiče, Stan je vjerojatno mrtav. On je bio na kraju snaga još one prve noći bijega i nisam mogao zamisliti da bi se odjednom oporavio.

- Gad! - rekao sam. - Dao sam mu svoju kapu!

Istinski sam se razljutio što je moja kapa kod njega, a on je mrtav i ne treba je više.

- Gad je uvijek skupljao svu moguću opremu - rekao je Dinger. - Kladam se da je već Bogu poplašio vjetrovku.

Nismo bili sigurni što se dogodilo s Vinceom i Chrisom. Pod pretpostavkom da bi svi koji su živi trebali sada biti s nama, oni su, poput Boba, ili još u bijegu ili mrtvi.

Jedino pitanje na koje nismo imali odgovor bilo je zašto su nas stavili zajedno. Što lije to značilo? Da su povjerovali našoj priči? Da su se ponadali da ćemo početi blebetati te da će nas oni prisluškivati? Jedini zaključak do kojeg smo došli bio je taj da nećemo tratiti vrijeme i energiju mozgajući o tome, nego da ćemo što bolje iskoristiti to što smo skupa.

Tresak povlačenja zasuna na vratima na kraju hodnika divno nam je sabrao misli. Ponovno su po popločanom hodniku odjeknuli koraci, a sjaj fenjera prodro je u ćeliju. Čizme su tukle po vratima da ih otvore. Oh, sranje, oh ne, pomislio sam. Sada će nas razdvojiti.

Pojavila su se dva čuvara. Prvi nam je dao vrč vode, drugi je nosio zdjele iz kojih se pušilo.

Gunj, voda, juha - kao da smo u Ritzu. Sve je bilo vrlo udobno, posluga u sobu, baš su nas tetošili. Pitao sam se već bih li ih mogao zamoliti da mi donesu primjerak Financial Timesa.

Gledali smo ih onako s gunjem preko ramena, keseći se poput para zahvalnih izbjeglica.

- Amerikan? - upitali su.

- Ne, Britanci.

- Ne Tel Aviv?

- Ne. Britanci. Engleska. London.

-Ah, London. Nogomet. Manchester United. Nogomet. Dobro.

- N...da. Liverpool.

- Ah, Liverpool. Bobby Moore! Dobro.

Ni jednu riječ nismo međusobno razmijenili dok se vrata nisu s treskom zalupila. A onda sam se okrenuo Dingeru, pa smo u isti glas promrmljali: - Drkadžije! - Nasmijali smo se.

U zdjelama je bila vruća tekućina koja je izdaleka mirisala na luk. U vruću je moralo biti dvije litre vode, koja je bila boljeg okusa od najboljeg pjenušca. Prema teoriji, vodu treba biti polako i u malim gutljajima. U praksi, međutim, zato što ne možeš vjerovati da ti bagra neće nahrupiti i odnijeti ti vodu ispred nosa, moraš piti hitro. Tu se, pak, javlja velika opasnost da ćeš samo dobiti dojam da si ovlažio grlo te da će ti nabreknuti želudac.

Pokušali smo se namjestiti. Lisičine su nas prisiljavale da ležimo na leđima. Navukli smo gunj preko sebe i ja sam se zagledao u strop. Uskoro me počeo škakljati nos. Dinger je smrdio, i to gadno smrdio.

- Jadna tvoja žena - rekao sam. - Zamisli: spavati svake noći s ovakvom smrdljivom masom kao što si ti - kao da si u brlogu s medvjedom.

Samo minutu-dvije kasnije potjerala me grozna nužda. Mora daje od luka.

- Dinger, stari moj - hoću se pokakati.

Dinger se preko volje osovio u polusjedeći položaj, podigavši ruku u zrak kako bih se mogao što dalje maknuti od njega.

Mučio sam se skidajući hlače, trudeći se jako da ne zategnem zapinjač lisičine.

- Daj, odjebi već s tim - promumljao je Dinger. - Daj da malo ćorimo.

Konačno sam se namjestio i ispraznio storku. Mokro, ljepljivo i gusto govno poprskalo je sve uokolo.

- Uh, divote - kazao je ogorčeno Dinger. - Ovo je moja kuća. Bi li ti ovo napravio u svom domu?

Nisam si mogao pomoći. Curilo je i curilo.

- Bez razmišljanja. Za ovo sam se i te kako trebao pomučiti.

Pozoveš ljude, daš im večeru i kako ti uzvrate? Isprazne dupe po čitavom tvom lijepom tepihu.

Toliko sam se smijao da sam upao unatraske u govna; nije bilo druge nego navući natrag hlače i leći. Nije ovo bila baš najljepša situacija, no postojale su barem tri dobre strane: obavio sam ovo u njegovoj, a ne svojoj, ćeliji, bilo mi je toplo po nogama i sada će na redu biti on.

Polu smo gunja zbog izolacije podvili poda se, pa se stisnuli jedan uz drugoga da nam bude toplije.

Tijekom noći čuli smo kako čuvari dolaze i odlaze te udaranje vrata. Svaki put bilo me strah da dolaze po nas, no uvijek su prošli mimo, ne prekidajući hod.

U jednom smo trenutku čuli kako udarcima nogu razvaljuju vrata te prigušene vriskove, viku, stenjanje i jecanje nekoga koga su mlatili. Napneš uši da čuješ, ali uhvatiš samo isprekidane djelice. Strašno je slušati nečiju muku. Ne interesira te naročito tko je taj. Ne znaš, pa i ne mariš. No to je grozno obeshrabrujuće, jer si tako nezaštićen i znaš da bi zatim na red mogao doći ti.

Čuli smo "Zločesti dečko. Ustani. Gadni dečko, gadni." Zatim se čuo neki neobičan zvuk: kao daje neki pladanj bačen preko sobe, da bi zatim zveknuo na beton.

Je li moguće da su zapravo govorili "Stan"? Načulili smo uši što smo najviše mogli, no buka je jenjala. Doznali smo barem to da je još netko u istom položaju kao i mi, pa makar i ne znali je li to jedan od naših. No tko god bio da bio, mogao je za nas značiti prijetnju. Dinger i ja bili smo dosta zadovoljni jer su nam se iskazi poklapali; međutim, pojava nekog drugog na sceni, neke druge osobe s kojom ne možemo govoriti, mogla je značiti da će nam uskoro izmaknuti tlo pod nogama. Osjetio sam kako mi sreća hlapi. Jedina utješna pomisao bila je da smo Dinger i ja još skupa.

Odjednom, kao da su namjerno poslani da me umire, začuo sam zvuk bombardera koji su letjeli nebom na udaljenosti od otprilike dva kilometra. Osjetio sam iznenadni šikljaj nade. Pogode li nas, eto nam prilike za bijeg. Ostatak noći proveli smo zajedno. Svaki put kad smo čuli nabijanje po vratima, pomislili smo da dolaze da nas razdvoje, pa bismo se oprostili. Konačno, negdje ujutro, naša su se vrata širom otvorila. Stavili su mi lisičine i povez te me izveli.

Znao sam da me vode na novo ispitivanje; rutu sam jako dobro znao: kroz vrata, udesno, zatim hodnikom, pa

ulijevo, preko oblutaka, uz stepenicu, pa stazom, uz grmlje, u sobu. Pretpostavljao sam daje to ona ista soba. Gurnuli su me na stolac i ondje zadržali.

- Dobro jutro, Andy - rekao je Glas. - Kako si jutros?

- Fino, hvala - rekao sam. - Hvala vam za gunj. Noću je vrlo hladno.

- Da, vrlo je hladno. Kao što vidiš, Andy, mi se stvarno brinemo za tebe. Brinemo se za ljude koji nam pomažu. A ti ćeš nam, Andy, pomoći, zar ne?

- Da. Rekao sam da ću vam pomoći što više budem mogao.

- Jutros trebamo razjasniti samo nekoliko stvari. Znaš, Andy, nismo baš posve uvjereni da nisi Židov. Trebamo dokaze. Reci nam ako jesi, jer ćeš si tako uštedjeti mnogo boli i neugodnosti. Koje si vjere?

- Pripadnik sam Anglikanske crkve.

- Što je to Anglikanska crkva?

- To je kršćanska crkva.

- Koga štuješ?

- Štujem Boga.

- Aha. A tko je Isus? Objasnio sam.

- Tko je Marija? Objasnio sam.

- Andy, shvaćaš li ti da mi - ti i ja - štujemo istog Boga? Ja sam musliman i štujem istog Boga kao i ti.

- Da, shvaćam.

- Jesi li religiozan, Andy?

- Da, religiozan sam. Svoju vjeru shvaćam ozbiljno.

- Reci mi kako se molite u kršćanskom svijetu.

- Možemo se moliti na koljenima, možemo stojeće, ovisno, uopće nije važno. To je vrlo osobna stvar.

Kad sam bio mladi vojnik u Shorncliffeu, čitav je bataljun svake četvrtedjelje svečano odlazio u crkvu. Morao si odjenuti najbolju odoru i čizme te žustro marširati čitavim putem od logora do garnizonske crkve. Bila je to gnjavaža, jer kao novak dobivaš samo jedan slobodan dan tjedno, a taj je nedjelja - a i to samo ukoliko nisi petkom ujutro na trčanju kroz prirodu bio iza časnika; inače ti slijedi još jedna takva utrka nedjeljom. Pa i tada nisi mogao otići kući, jer ti nije bilo dopušteno da ostaneš vani do devet ujutro, nego si već u osam navečer morao biti u vojarni. I tako, kad se sve zbroji, nisam baš bio previše oduševljen odlaskom u crkvu te se nikad nisam osobito zanimao što se

u njoj događa. Sada sam se očajnički naprezao da se prisjetim svih dijelova službe kako bih se predstavio kao najpobozniji znalac Biblije nakon Billvja Grahama.

- Kad postite? Kad kršćani poste? Postimo li? Nisam imao pojma.

- Ne postimo.

Ton mu se promijenio. - Lažeš nam, Andy, lažeš. Znamo da kršćani poste.

Spomenuo mi je korizmu. Eto, svakog dana ponešto naučiš. Nisam znao da katolici poste.

- Ja sam protestant - kazao sam. - Mi smo drukčiji. Kao da se primirio.

- Pričaj mi onda o svetkovinama. Koju hranu jedete? Koju ne jedete?

Napinjao sam mozak nastojeći se prisjetiti što se zbiva o Žetvenoj proslavi i Uskrsu.

- Protestanti jedu svaku hranu. Mi zapravo proslavljamo činjenicu da možemo jesti sve što možemo, kad možemo.

To je vrlo liberalna religija.

- Dakle, vi se ne morate kloniti svinjetine?

- Ne.

- Slušaj, Andy, reci nam lijepo ako si Židov, samo nam to treba. Ako nam lažeš, znaš da ćeš biti kažnjen.

Neki drugi momak, polulijevo od mene, umiješao se u razgovor; i njegov je engleski bio vrlo dobar. Rekao mi je da je bio u Sandhurstu.

- Kad je dan svetog Jurja?

Nisam imao pojma.

A svetog Swithina? Isti odgovor.

- Kako izgleda vaš pogreb? Kako žalujete? Koliko dugo?

Izvlačio sam se i izmotavao puna dva sata.

Napokon je Glas rekao: - Što bi ti, Andy, rekao kad bih ti kazao da znamo da si Židov i da to možemo dokazati?

- Griješite. Nisam Židov.

- U redu. Reci mi onda što znaš o židovstvu?

- Imate pravovjerne Židove duge zamršene kose i ti ne jedu svinjetinu. To je sve. Ne družimo se sa židovskom

zajednicom.

- Dobro, reci mi jesi li ikad imao neku curu Židovku? Poznaš li kakve Židove u Engleskoj? Reci nam njihova imena i gdje žive. Po čemu bi znao jesu li Židovi?

- Nikad nisam imao ništa ni s jednom Židovkom.

- Zašto ne, Andy? Jesi li homoseksualac?

- Ne, nisam homoseksualac, ali u Engleskoj imamo različite rasne skupine i među njima nema nekog velikog miješanja. Židovska se zajednica drži za sebe. S njima čovjek nema nekakvog kontakta baš zato što se toliko izdvajaju.

- Kolika je židovska zajednica u Engleskoj?

- Nemam pojma. Zbilja se s njima ne družimo.

Pitanjima nikad kraja, a odgovori koje sam mogao dati postajali su sve ograničeniji. Satjerivali su me u kut. A onda mi je odjednom nešto sinulo. Nisam mogao povjerovati da se toga nisam ranije sjetio.

- Mogu dokazati da nisam Židov.

- Kako to možeš dokazati?

- Zato što imam prepucij.

- Što? Što je to prepucij?

Usljedio je silno brbljanje na arapskom te šuštanje papira. Možda su provjeravali u rječniku.

- Mogu vam pokazati - kazao sam susretljivo. - Ako mi oslobodite ruke, pokazat ću vam stoje prepucij.

I dalje nisu shvaćali o čemu govorim.

- Kako slovkaš prepucij?

Čuo sam kako momak zapisuje. Vojnici koji su stajali do mene stavili su ruke na moja ramena, a netko mi je oslobodio jednu lisičinu.

- Što ćeš napraviti, Andy? Moraš nam reći što ćeš prvo napraviti.

- Pa, povući ću ciferšlus, izvaditi penis i pokazati vam da imam prepucij.

Ustao sam i izvukao kurac. Prihvatio sam prepucij i povukao ga što sam dalje mogao.

- Vidite! Imam prepucij! Židovima vjera nalaže da se obrezuju. Njima se prepuciji odstranjuju.

Prostorija se tresla od smijeha. Valjali su se. Kad sam se ponovno uredio, gurnuli su me natrag na stolac. Opet su mi namjestili lisičine.

Ova stvar s prepucijem silno ih je oraspoložila. Blebetali su na arapskom povremeno spominjući riječ "prepucij".

- Bi li htio neke hrane, Andy?

- Da, puno vam hvala. Jako bih rado malo hrane – rekao sam. A kako su svi bili dobre volje, dodao sam: - I nešto za piće, ako je moguće, molim.

Neka mi je ruka stavila u usta datulju.

Svi su se i dalje smijali, kao da me i nema, a ja sam bio prilično zadovoljan samim sobom jer su se stvari odvijale razmjerno povoljno. Nisu mi, međutim, ništa dali za piće. Sjedio sam s košticom u ustima, pitajući se što da učinim s njom. Nisam je želio progutati jer bi mi zapela u grlu, a nisam je ničim mogao ni splaviti. Sandhurstski oficir mora da je spoznao moj problem, jer je naredio čuvaru da pod moju bradu stavi svoju ruku, u koju sam zatim pažljivo ispljunuo košticu.

Sobom je i dalje brujalo naklapanje o prepuciju.

Odjednom mi je na um pala iznenadna misao. Nisam znao kako ostali iz patrole stoje u tom pogledu, imaju li prepucije ili ne. Sinulo mi je da je Bob tamnoput i da izgleda kao Mediteranac. Imaju li njegovo tijelo, mogli bi ga uzeti za Židova, što bi za nas imalo neugodnih posljedica.

- Naravno, kršćani se, kao i Židovi, obrezuju iz medicinskih razloga - rekao sam. - Neki roditelji žele da im djecu obrežu pri rođenju. Dakle, ne obrezuju se samo Židovi.

- Pričaj mi više o tome, Andy. Rekao si mi da se Židovi obrezuju pri rođenju. Sad mi pak veliš da se i kršćani obrezuju pri rođenju.

Zbunjuješ me. Lažeš li nam?

- Ne. Sve to ovisi o roditeljima. Neki ljudi drže da je to higijenski.

Ovo im se učinilo još zabavnijim, a meni je bilo drago da se još malo smiju. Pitao sam se kako bih ih mogao navesti da to potraje.

- Razgovarat ćemo uskoro opet, Andy - rekao je Glas.

Povukli su me na noge i odveli u moju staru ćeliju. Opet sam bio sam, s lisičinama na rukama.

Nakon nekog vremena čuo sam kako Dingera vraćaju u njegovu ćeliju. Zatim je nastupila tišina i mi smo obojica satima bili prepušteni sami sebi.

Kasnije, tijekom podneva, ponovno su došli po mene.

- Pričaj nam nešto više o helikopteru, Andy - rekao je Glas kad su me gurnuli na stolac. - Kakav je to bio helikopter?

- Bio je chinook.

- Zašto chinook?

- Ne znam zašto je bio chinook. Tim se su helikopterom poslužili.

- Gdje ste se spustili?

- Nemam pojma gdje smo se spustili. Bila je noć. Mi smo vojnici bolničari, ne navigatori. Mi sjedimo otraga.

- Znaš li je li helikopter ponovno uzletio?

- Nemam pojma što se s njim dogodilo.

- Ako je pao na zemlju, a ti znaš gdje se to dogodilo, mogli bismo otići onamo i možda pronaći ostale tvoje prijatelje.

Nastala je kratka stanka, a onda je on rekao: - Slušaj, Andy, nigdje ne možemo pronaći nikakav zrakoplov. Mora da je uzletio i ostavio te ili mora da lažeš.

- Ne, ne lažem.

Ponovno sam ispričovijedao svoju priču. Dok sam govorio, stalno su me prekidali pitanjima.

- Andy, pitat ću te opet, još jednom. Znaš li gdje ste se spustili?

- Ne, nemam pojma gdje smo se spustili. Rekao sam vam, ne mogu vam reći više. Ništa više ne znam. Zašto me stalno pitate? Stvarno ne znam. Želim pomoći. Samo mi je do povratka u Englesku.

Ton mu se počeo mijenjati. Postajao je ozbiljniji. - Koliko goriva stane u helikopter?

- Nemam pojma. O tome ne znam baš ništa. Samo se ukrcam u helikopter, ništa o njemu ne znam.

To je više-manje bila istina. Nikad nisam znao ništa o tehnici, osim ako baš to nisam morao znati. Što se oružja tiče, želio sam znati samo kako funkcionira, kakvo mu streljivo odgovara i što raditi ako se nešto pokvari. Uopće me ne zanima brzina taneta pri izlazu iz cijevi i slične stvari jer je to sporedno. Naciljaš, pritisneš okidač, pucanj, metak leti. Isto je načelo vrijedilo i za helikoptere te za drugu opremu. Kao i većinu profesionalnih vojnika, užasno me živciraju oni koji mogu iznijeti čitavo brdo statističkih podataka. Ponekad time ljudi maskiraju svoju nesposobnost. Mogu oni znati svakovrsna sranja, no računa se samo praksa.

Osim toga ova su ispitivanja u svakom pogledu bila bez veze s predmetom; do svih su ovih informacija mogli doći preko Jane"sa. No ipak, ovako se otezalo vrijeme, što nije moglo biti loše - a nisu me ni tukli. Sjedio sam, izigravao skrušenost i smušenost kao i uvijek. Jedini je problem bio u tome, što su se oni uozbiljili i što su me optuživali da im ne pomažem. No mora da sam djelovao uvjerljivo jer mi to zaista nije bilo poznato. O tome nisam imao blage veze.

- Kako se spušta rampa?

- Netko pritisne neko dugme.

- Gdje je dugme?

- Ne znam.

Odustali su i vratili me u ćeliju. Bio je mrak. Povez su mi skinuli, ali lisičine su ostale. Odavno nisam osjećao prste i ruke niti u njima imao ikakva osjeta. Meso na zglobovima toliko je nateklo daje prekrilo narukvice. Ruke su mi bile poput balona.

Čuo sam kako odvođe i dovode Dingera, a onda su se vratili po mene. Bilo je to treće ispitivanje u, kako mi se činilo, dvadeset i četiri sata. Ovo sada bilo je najjezovitije jer su me priveli po najcrnjem mraku.

Glas je započeo ponovno o helikopterima. Zatim sam dobio pitanje o velikom ratnom planu.

- Kako Schwarzkopf i njegovi saveznici planiraju izvesti napad?

- Ne znam.

- Hoće li upasti u Irak?

- Ne znam.

- Koliko je ondje aviona?

- Ne znam.

- Koliko se sirijskih vojnika sprema za upad u Irak iz Sirije?

- Ne znam.

- Smatraš li ideju o upadu u Irak iz Sirije ostvarivom?

- Ne znam.

- Hoće li Izrael napasti Irak?

- Ne znam.

- No, koliko su vojnika Britanci doveli ovamo?

- To znam. Pročitao sam u novinama. Mislim, četrdeset do pedeset tisuća. To me zapravo uopće ne zanima.

- Koliko je tenkova spremnih da prodru u Kuvajt i Irak?

- Ne znam.

- Aviona?

- Ne znam.

- Shvaća li Bush da ubija naše žene i djecu?

Ono je bilo neshvatljivo, ali divno: bar me nisu tukli, a nisu ni baratali činjenicom da su izgubili puno ljudi prilikom okršaja.

Ponovno su nastupile brojne stanke. Rekao je: - Andy, ne pomažeš mi. Moraš znati koliko je ondje zrakoplova.

Bio sam strašno umoran. Bilo je više-manje nemoguće spavati, a bio sam i jako gladan i jako žedan. Ginuo sam za pićem.

Bio je dan kad su čuvari, uz užasne zvuke, razvalili vrata i donijeli mi vrč vode. Bila je to nekakva grozna zamučena tekućina koja kao da je izvučena iz kanalizacije, no to me nije osobito smetalo. Bila je mokra. Pa ako se i razbolim, barem neću dehidrirati - ako je samo ne povratim.

Željeli su odmah odnijeti vrč, pa sam ga stoga morao popiti na iskap. Skinuli su mi povez - prvi put od onog prvog ispitivanja - oslobodili me od lisičina i stali nada me dok sam ja onako sjedio na podu i objema rukama držao vrč.

Počeo sam piti. Polomljeni zubi eksplodirali su bolom kad je hladna voda dospjela na skrbe. Dok sam gledao mimo njihovih nogu u hodnik, spazio sam Stana. Stan je bio visok metar i devedeset, a vukla su ga dvojica što su dosegala jedva do pazuha. Čitava mu je glava, uključujući i bradu, bila tamnocrvena i raščupana. Na jednoj strani lubanje ljeskala se velika otvorena rana. Hlače su mu se skorile od krvi, blata i govana. Žmirio je, stenjući i ječeći. Bio je do kraja satrven. Šepesao je i pognuo se, nimalo ne blefirajući. Vidjevši ga, osjećao sam se kao da sam netom došao s rekreacije. Bilo je to prvi put što ga vidim od onih naših pokušaja uspostavljanja veze s mlađnjacima.

Prisjetio sam se noći kad smo Dinger i ja čuli, kako smo mislili, čuvarove naredbe nekome da se dignu. "Ustani, gade! Ustani!" Oni, dakle ipak jesu pogrešno izgovarali njegovo ime.

Čuvari su se okrenuli i vidjeli što gledam. Izbili su mi vrč iz ruku i počeli me bjesomučno cipelariti.

- Ne gledati! - vrištali su. - Ne gledati!

Bile su ovo prve batine koje sam dobio nakon onog prvog ispitivanja i baš mi nisu bile potrebne. Jesu li zajebali stvar ostavivši vrata otvorena ili su to učinili namjerno, nisam imao pojma.

Sklopčao sam se na vlažan beton. Škrgutao sam od bijesa, ali sam bio svjestan i jedne blagodati: čuvari su mi zaboravili staviti lisičine.

Pozlilo mi je, ali sam se silno trudio da se smirim. Nisam želio dehidrirati. Konačno sam se predao i povratio. Svu dragocjenu tekućinu koju sam dobio ponovno sam izgubio.

Čuo sam kad su odveli Dingera; nisam čuo da su vratili Stana. Malo kasnije došli su po mene. Sad je to već bila rutina. Stavili su mi povez na oči, lisičine na ruke i odvukli me ne rekavši ni jednu jedinu riječ.

Sjedio sam na stolcu. Vladala je duga, duga tišina. Čuo sam kako noge stružu i olovke čekaju. Njušio sam isti poznati vonj.

Ništa se nije događalo, kako mi se činilo, čitav sat.

- Andy - začuo sam. - Danas od tebe hoćemo istinu. Bio je to Glas, ali u novom izdanju: sada čvrst, nestrpljiv, bez šale.

- Znamo da si nam lagao. Pokušali smo ti pomoći. Ti nama uopće ne pomažeš. Zato ćemo iz tebe istinu izvući na drugi način. Shvaćaš li što želim reći?

- Da, shvaćam što želite reći, ali ne znam što želite. Rekao sam vam sve što znam. Nastojim pomoći.

- Dobro. Zašto si u Iraku?

Ponovno sam im ispričao staru priču. Još prije no što sam završio, on se digao i uzšetao.

- To je sve što znam - kazao sam, naslijepo pokušavajući odrediti gdje se on nalazi.

- Ti nam lažeš! - vrisnuo mi je u lice. - Znamo mi! Znamo mi da lažeš!

Primili su me za lice i podigli ga, a Glas me počeo nemilo udarati. Čuvari koji su stajali uza me držali su me za ramena.

Pljuskanje je prestalo, a Glas se derao na mene iz takve blizine da sam na obrazu mogao osjetiti njegov dah. -

Odakle znamo da lažeš? Zato što u bolnici imamo tvog vezista, eto zato. Uhvatili smo ga i sve nam je kazao.

Ovo je bilo moguće. Možda je Legs još živ, a u njegovu fizičkom stanju mogao je reći bilo što. Ili sve. No Glas mi

nije kazao što je to Legs rekao. Je li ovo blef?

- Ti lažeš, Andy, zar ne?

- Ne, ne lažem. Ne mogu vam više pomoći. Nastojim pomagati, ali ja baš ništa ne znam.

Sada sam malo igrao na preklinjanje, jer sam se gadno ustr-tario. Nastojao sam dokučiti zbog čega bi mi sve ovo rekli.

Još nekoliko šamara i našao sam s na tlu. Podigli su me i skinuli mi lisičinu. Prije no što sam se stigao zapitati zašto to rade, počeli su me svlačiti. Odjednom mi je sinulo da će mi odrezati kurac.

Zderali su mi košulju i svukli hlače. Dakle, tu smo, pomislio sam: sad će me jebati.

No vratili su me na stolac gurnuvši mi glavu naprijed. Duboko sam udahnuo i čekao.

Mora da je to bio neki štap ili okrajak stolarskog metra ili vesla. Hump! Šok od udarca tim predmetom - hump!

hump! - vrisnuo sam poput idiota. Tukli su me po čitavim leđima i glavi. Mora da sam se onesvijestio i prije no što sam ljostnuo na pod.

Osvijestio sam se, ječeći i mumljajući; uspravili su me pa me stavili natrag na stolac.

- Sve ćeš nam reći, Andy. Mi to od tebe tražimo. Znamo što se dogodilo. Držimo tvog vezista. Rekao nam je daje tvog vezist. Ovo su morali doznati od Legs. On je bio vezist. Je li u bolnici?

Nijekao sam, nijekao i nijekao.

Bubali su me i šamarali, u bjesnilu slomili veslo na mojim leđima. Zatim su napravili petominutnu stanku, kao da se odmaraju, kao da prikupljaju snagu.

- Zašto ovo sebi radiš, Andy? Reci nam lijepo ono što tražimo.

Počeli su iznova.

Dobio sam prvi udarac nečim što sam osjetio kao metalnu kuglu na kraju štapa, valjda nekakvim srednjovjekovnim buzdovanom. U vrat, u udove, u bubrege - udarali su užasno precizno. Ponovno sam se stropoštao derući se iz svega grla. Nekontrolirano. Mislio sam da ću umrijeti.

Kad sam tresnuo na pod, dečki iza mene počeli su me tući nogama. Vrištao sam i vrištao.

Glas je vrištao na mene: - Lažeš! Reći ćeš ti nama!

Ovo se nastavljalo i nastavljalo, ne znam ni sam koliko dugo. Cipelari bi me, uspravljali, pljuskali me po licu, mlatili metalnom kuglom i drvenim veslom. Čuo sam ih kako sopću od silnih napora.

Glas bi vikao na mene, a ja mu odvikivao.

- Jebite se - tulio sam - ne znam, ne znam ništa!

Zarežao je momcima nešto na arapskom, a oni su započeli novo cipelarenje.

Pao sam ne znam ni sam koji put.

Bol za bolom.

Boljelo je, istinski je boljelo.

Prestali su me nogatati; podigli su me. Odvukli su me iz prostorije; prsa su mi bila gola, hlače oko potkoljenica.

Čim smo izašli na dvorište, dočekao me počasni odbor. Čitavim su me putem udarali nogama i rukama. Dobio sam takav udarac u stražnjicu da sam pomislio da će mi se raskoliti čmar. Pomislio sam da mi se prosipa utroba.

Smjesta sam se srušio cičeći poput prasca.

Ubacili su me u ćeliju, s povezom i lisičinama, golog, ostavili me. Jedva sam disao. Kad sam se dovoljno popravio da sjednem, opipao sam jesu li mi kosti polomljene. Prisjetio sam se predavanja marinca pilota. Vijetkongovci su mu za šestogodišnjeg tamnovanja polomili sve važne kosti u tijelu. U usporedbi s njime, ja sam bio na pikniku.

Rečeno mi je da će te što si krupniji i tvrdi prije ostaviti na miru. Uskoro sam ustanovio da to uopće nije istina.

Mogu s tobom raditi što god im se htjedne. Jedino što ne mogu slomiti to je tvoje psihičko stanje. Samo ti možeš dopustiti da se ono skrši. Glava mi je ostala bistra i svakog mi je dana govorila: Nek" se jebu. To me održalo na životu.

Moje je tijelo bilo u daleko boljem stanju no što je bilo njegovo, a um posve bistar. Stoga - nek" se jebu.

Bio je mrak. Ležao sam tako stoljećima. Isprva nisam primijetio studen: bol je zatomila sve takve trice. Sad sam počeo drhturiti. Pomislio sam: nastavi li se ovako još danima - zaista će me ovdje sasvim solidno dokrajčiti.

Čuo sam vrištanje i krikove iz drugih ćelija, no nisam se na njih mnogo obazirao jer sam bio previše zaokupljen vlastitim malim svijetom, svojim vlastitim malim svemirom boli, masnica i razbijenih zuba.

Ostali vjerojatno prolaze isto što i ja, no to je neki drugi svijet. Taj je svijet bio udaljen, nije se ticao mene. Sada sam jedino čekao da ponovno ja dođem na red.

Od tada pa, kako mi se činilo, idućih nekoliko dana stvari su se odvijale neprekinuto. Sat za satom, dan za danom, batine za batinama, smjenjivanje s onom dvojicom, sklupčano ležanje, hladnoća i bol, iščekivanje groznog zvuka

razvaljivanja vrata, najgoreg zvuka koji sam ikad čuo.

"Andy, ovo ti je posljednja prilika. Reci nam što tražimo."

"Ne znam ništa."

Znao sam jedno: znao sam da ona dvojica ne popuštaju, u protivnom bi moja ispitivanja bila obustavljena. Stalno sam samom sebi govorio da neću ja biti taj, da neću ja biti taj koji će ih iznevjeriti, da neću ja biti taj koji će ostale uvaliti u govna.

Bila je to mora. Dva ili tri istražitelja u dvadeset i četiri sata. Dan na dan. Uvijek isto. Uvijek malo nepodnošljivije. Onda su pronašli nove načine da me muče. Dvaput su me pritisnuli na stolac, pognuli mi glavu bičevali me bičem sa zadebljanim remenjem. Kad su s time završili, latili su se vesla i kugle.

Nakon jedne sesije sjedio sam na stolcu, još gol, misli zamućenih tjeskobom. Glas mi je tiho i urotnički govorio na uho.

- Andy, trebamo porazgovarati. U gadnu si stanju. Uskoro ćeš umrijeti, ali nama i dalje ne pomažeš. Ne razumijem te. Izvući ćemo informacije iz vas, znaš da hoćemo. Jedan od vas će nam propjevati, nema tu problema. Zašto si otežavaš situaciju? Slušaj, želiš li da ti pokažem koliko možemo biti gadni?

Na stegnu sam imao ojedinu promjera pet centimetara. Bila je crvena i osjetljiva, vlažna i cijedila se. Čuo sam zveckanje metala i šištanje petrolejske peći kojoj je povećan dovod goriva. Ščepali su me za ramena i pritisnuli na stolac.

Donji dio žlice bio je usijan. Glas mi je njime neprekidno prelazio preko rane. Gušio me smrad gorućeg mesa. Zavijao sam kao pas.

Žlica. Vrisak. Žlica. Vrisak.

Trljao me njome u malim krugovima i izvodio neznatne unakrsne pokrete.

Poskočio sam toliko silno da me dečki nisu mogli zadržati. Drećao sam i drećao ne bih li nekako ublažio bol.

Vratili su me na stolac.

- Vidiš li, Andy? Nema ti to smisla. Reci nam samo što želimo čuti.

Legs im je rekao kurac. Ne bi oni sve ovo radili samo da potvrde ono što su od njega doznali. A nisu niti bili rekli što im je to Legs navodno kazao. Sve je to tek vreća govana. Ako je on mogao izdržati, mogu i ja.

Ljudi su sada stalno ulazili i izlazili iz ćelije. Zvučna se kulisa sastojala samo od vrištanja, vikanja i užasnog nabijanja po metalnoj ploči vrata.

Čuvari mora da su nastupali po nekakvom rasporedu zlostavljanja. Ekipe su se smjenjivale otprilike svaka dva sata, derući se, vičući i lemajući nas. I dalje smo bili povezanih očiju i u okovima.

- Ustani! Sjedni!

Dok to pokušavaš izvesti, tuku te rukama i nogama. Koji-put bih zapao u nekakvo polusvjesno stanje već nakon nekoliko udaraca, koji put bih pak bio jedva prisutan, teško dišući i podnoseći mlaćenje. Koji put bi došli s komadom gumene cijevi od koje su me nevjerovatno boljeli bubrezi i leđa. Tijelo mi se sve više pretvaralo u kašu, ali najgore od svega bilo je čuti ih u Stanovoj ili Dingero-voj ćeliji. Ne toliko zbog toga što bih se brinuo za njih - ničim im nisam mogao pomoći, a oni su bili dovoljno jaki i grdni da ovo podnesu - nego zbog toga što je to značilo da ću uskoro i ja doći na red.

Jednom, za promjenu, ispitivanje je započelo razmjerno ugodno.

- U užasnu si stanju, Andy, zar ne?

- N...da, u užasnu sam stanju.

Usta su mi bila sva u krastama i oteklinama tako da sam jedva govorio.

- Kako tvoji zubi? Prije su ti zadavali problema?

- Neki otraga su mi razbijeni. Bole me - nastavio sam glumiti smjernog glupana. U ovoj sam fazi ionako bio potpuno izvan forme. Zubi su me grozno boljeli, više od ikoje zubobolje koju sam proživio.

- Dogovorio sam se da ti dođu i to srede - rekao je Glas umirujućim tonom. - Imamo mi ovdje zubara. Zapravo, devet je godina radio u bolnici Guy's u Londonu. On je jedan od najboljih.

Skinuli su mi povež s očiju. Pojavio se zubar i rekao: - Zdravo, Andy. - Zatražio je da širom otvorim usta. Virnuo je u njih. Vadeći instrumente iz torbe, izgledao je suosjećajno.

- Molim te, Andy, ponovno jako zini - kazao je savršenim engleskim. - Oh, Bože, jako je ružno, ali ću ti to začas urediti.

Bio sam sumnjičav, ali ionako nisam ništa mogao učiniti. Zinuo sam što sam više mogao, a pizda je kombinirkama zgrabila prvi krnjotak i grdno ga okrenula.

Vrisnuo sam; krv mi je šiknula iz usta.

- Ti zaista misliš da ćemo ti pomoći? - nasmijao se Glas. - Zaista misliš da ćemo pomoći tebi, ogavnoj gomili dreka? Mogli bismo te pustiti da krepaš, toliko si nam, znaš, nevažan. Što misliš, tko će ti priskočiti u pomoć, Andy? Tvoja vlada? Ne vjeruješ valjda u to. John Major ne mari za ovakva govna kao što si ti. Ne, Andy, jedini koji ti može pomoći to si ti sam. Čemu ti ovo? Sve ovo prolaziš, a ni za što. Blesavi, blesavi, zavedeni glupane, zube ćemo ti povaditi jedan po jedan.

Nisam mogao odgovoriti. Vrištao sam. Znao sa da ću umrijeti. Sad sam znao i to da to umiranje neće biti ni lako ni brzo.

Već smo nekoliko dana bez odjeće. Ostavljeni smo izloženi vlazi i jakoj studeni. Redovito nas tuku po ćelijama i muče do granice nesvjestice tijekom ispitivanja. U ćelijama nas s povezom na očima i s lisičinama na rukama postavljaju u onaj jezivi položaj u kojem moramo sve vrijeme ostati. Kad se skljkamo, ulaze i lemaju nas.

Kombinacija tih efekata ubire sve veći danak.

Svake je noći bombardiranje ponekad i vrlo blizu. Jednom se zgodom zgrada tresla iz temelja, a stražari su vrištali i trčali kao sumanut.

Ležao sam na podu slušajući buku te začuo sama sebe kako iz svega glasa vičem: - Hajde! Bombardirajte me! Tu sam dolje!

Stvarno sam pomislio da će nastaviti s time sve dok ne poginem. Želio sam da se ovo završi. Želio sam da prestane bol. Teška bomba pri padu stvara čudno brujanje. Usredotočio sam pozornost na svaki zuj; želio sam da bomba padne u moju ćeliju. Zgrada se ljuljala i podrhtavala. Osjećao sam zračne udare izazvane jakim eksplozivom. Bilo mi je to prvi put da sam poželio umrijeti i silno, silno sam želio da mi to učine. Dodirnuo sam najnižu točku svoga života.

Jedne sam noći na petnaest minuta našao Boga. Bio je u gornjem desnom kutu ćelije; poveo sam s njim malu raspru.

- Dođi i pomoz mi - preklinjao sam. - Pomogneš li mi sada, bit ću ti do vijeka najbolji prijatelj. Ako si tamo, daj, do vruga, učini nešto. Sada trebamo tvoju pomoć - svi mi. Ako si tamo, pomoz, a ja ću ti svakog dana u škrapicu ubacivati novčiće.

Izmolio sam Očenaš, koliko god sam ga se mogao sjetiti iz škole, no ništa se nije dogodilo. Bog nije postojao.

Polako sam umirao. Tijelo ti to kaže. Ćelija je bila natopljena mojim govnom i pišalinom. U tome sam spavao. To me prekrivalo.

Ponekad su mi donosili vodu.

Jedne noći ušla je skupina čuvara.

- Tel Aviv, Tel Aviv - rekao je jedan od njih.

- Ne, Britanac - promumljao sam. - Ja sam Britanac.

- Prepucij - zatražio je. Očito je čuo priču i poželio je sam pogledati.

Pokazao sam mu da zbog lisičina ne mogu ništa učiniti, pa mi ih je skinuo.

I dalje zavezanih očiju, nespretno sam svojim natečenim, odrvenjelim prstima prtljao da pronađem kurac. Nategnuo sam prepucij, a oni su zagrohotali od smijeha.

Dvojica su me odotraga zgrabila za ruke. Jedan sprijeda pljes-kao je nečim po svom dlanu. Čuo sam slabašan fijuk, a onda mi se čitav svijet pretvorio u bol. Koljena su mi se savila. Čuvar ispred mene podigao je nešto poput jahaćeg biča u zrak i silovito me ošinuo njime po vrhu nježnika. Sprdali su se dok sam vrištao i savijao se na tlu.

Nagnuli su se nada me pa me tukli i šibali po mudima. Ponovno sam se zapitao hoće li me jebati, no ovaj me put to i nije više toliko plašilo. To im nije bilo na pameti. Maznuvši me za kraj još jednom u jaja, natjeravši me tako da se napinjem ne bih li se pobjljavao od bola, ponovno su me okovali lisičinama i otišli, i dalje se smijući.

Jednoga su dana upali u ćeliju vrišteći i vičući. Jedan od njih nosio je novine. Članak na naslovnoj stranici, koji mi je gurnuo pod nos, bio je posvećen savezničkom bombardiranju prethodnog dana. Iračani su u jednu vrstu poredali sva trupla poubijane djece. Objavljena je i fotografija njihovih izbezumljenih majki koje plaču nad malim leše-vima. Čuvari su me oštro ćuškali i udarali, kao da sam ja osobno kriv za ono što se zbilo. Kasnije se ovo preobrazilo u svakidašnje premlaćivanje, za kojim je uslijedio desetominutni odmor te još jedna porcija. Kad sam se napokon obeznanio, otišli su.

Kad sam došao k sebi, vidio sam da su za sobom ostavili novine. Dopuzao sam do njih te na naslovnoj stranici potražio nešto što sam upamtio s ranijih putovanja po Bliskom istoku. Našao sam što sam tražio. Jedino što je na čitavoj stranici bilo na engleskom nalazilo se na vrhu, do naslova: brojka 4.

Bio je 4. veljače.

To je značilo da nas muče pet dana.

Bio sam odjeven samo u čarape i velike vrećaste vojne radne hlače koje su nam dali po dolasku u Saudiju. Sada su

bile crne, umrljane drekom i neprestano vlažne od mokraće.

Ležao sam drhteći na betonu, okovanih ruku i zavezanih očiju.

Čuvari su ulazili u ćeliju i podbadali me oružjem da njačem. Kad bih zarevao, tukli bi me nogama.

- Bush, svinja - govorili su. - Thatcherica, svinja.

Morao sam to ponavljati. Smijali su se i hihotali pljujući po meni. Ponekad bi me posjeli uza zid, iskrenuli mi glavu unatrag pa mi, unoseći se u lice, držali propovijedi. Sada mi je to bio tek mačji kašalj.

U njihovoj je taktici, međutim, ipak došlo do važne promjene. Nisu mi više ozljeđivali lice. Šamarali me jesu, ali mi lice više nisu ranjavali bubocima ni udarcima.

Odvukli su me iz ćelije na ispitivanje, onako odjevena u čarape i hlače. Prošlo je već nekoliko dana otkako sam mogao stajati sam, bez ičije pomoći.

Isprva se nije ništa dogodilo. Vladala je duga, duga tišina.

Brojni uzdasi, a onda: - O, Bože, što ćemo s tobom, Andy? Ti nam nimalo ne pomažeš, zar ne?

- Pokušavam pomoći - promrmljao sam - ali ništa ne znam.

Dospio sam dotle da sam, rekavši to bezbroj puta, i sam povjerovao da govorim istinu.

- Andy, znaš da jednog od tvojih držimo u bolnici. Dobio je

litru iračke krvi i trebao bi biti jako ponosan na to što je sada jedan od nas. Jasno smo mu pokazali da nismo barbari. Pomogli smo mu. Ali tebi ne možemo, jer ti ne želiš pomoći nama.

Moguće je da su imali nekog u bolnici, a na pamet mi je došao jedan događaj kad su stražari ušli u ćeliju, pokazali na moje noge i rekli "bum, bum". Toga sam trenutka pomislio da mi kane pucati u nogu. Često su se, naime, poigravali sa mnom. Znali su mi tako staviti cijev oružja u usta, pa ga onda napeti. No možda su mi zapravo željeli reći da je jedan od naših nastrijeljen u nogu.

Nisam znao da li mu vjerovati ili ne. - Hvala vam puno - rekao sam. - Jako mi je drago što ste ga spasili.

- Trebaš nam reći, Andy, što se događalo. Zašto ste ušli u Irak? Tvoji su nam prijatelji ispričali što se događalo, ali mi to želimo čuti od tebe. Kaniš li nam pomoći? Znaš, nemamo za tebe više vremena. Pustit ćemo te da umreš. Ne značiš nam ništa. Promisli o tome!

Vratili su me u ćeliju.

Je li istina? Jesu li doista držali ljude u bolnici? To nije mogao biti Legs. On je nastradao od nevremena, njemu ne bi trebala krv. Je li još netko preživio okršaj? Ovakva mi se mogućnost učinila vrlo nevjerojatnom.

Tijekom dana čuo sam kako odvođe Stana i Dingera. Nešto prije mraka došli su po mene. Ovaj put nije bilo nikakve priče. Odmah su me dobro prebili nekakvom letvom.

Stropoštao sam se, napola pri svijesti.

- Ti si jedini koji nam ne pomaže, Andy - rekao je Glas. - Od svih tražimo istinu, a ti nam ne pomažeš. Rekli smo ti da tvoje ljude držimo u bolnici, a spremni smo ih prepustiti smrti.

Nisam odgovarao.

- Zapravo, u bolnici imamo dvojicu tvojih, Andy, pa ne kažeš li nam ono što želimo doznati, jednostavno ćemo ih pustiti da umru. Mi ne snosimo nikakve posljedice. To što žive imaju zahvaliti nama. Stoga ih možemo ubiti, a možemo ubiti i tebe. Glede toga nema nikakvih problema. Nitko ne zna da ste ovdje. Nisi htio ništa potpisati za Crveni križ kad smo ti pružili priliku, stoga nismo niti obavijestili Crveni križ da si ovdje. To je tvoja pogreška, Andy. Svi ostali potpisali su papire.

Nisam mu povjerovao.

- Ne kažeš li mi što želim doznati, Andy, tvoje ćemo prijatelje jednostavno prepustiti smrti. Znaš da je tvoj vezist u bolnici. To sam ti već rekao. Znaš i to daje jedan od tvojih ljudi primio litru krvi. Sada ćemo ih obojicu pustiti da umru, a za to ćeš ti biti kriv, Andy. I svi ostali pomrijet će zbog tebe. Pet mrtvih ljudi samo zbog toga što si tvrdoglav.

- Znamo da si ti zapovjednik - rekao je nestrpljivo Glas. - Znamo da si narednik, da si odgovoran za ove ljude. Do tebe je sada da nam pričaš, jer ćemo inače jednostavno pustiti da tvoji poumiru.

Razumiješ li?

- Da, razumijem, ali ne mogu pomoći jer ništa ne znam.

Nije ovo bilo nikakvo izazovno razmetanje hrabrošću. Daleko od toga. Jednostavno mi je trebalo vremena da razmislim. Do mene je sada bilo hoće li ti ljudi živjeti ili umrijeti, jer ni od koga drugog ništa neće dobiti.

- Dobro, dakle, za tebe više ništa ne možemo učiniti. Za ovo što će se dogoditi bit ćeš ti kriv. Upamti to. Ti si odgovoran za njihovu smrt.

Podigli su me i odvukli natrag u ćeliju. Kad smo stigli do otvorenih vrata, gurnuli su me prema zidu. Skljokao sam se na pod.

- Glup, glup, ti si glup - viknuli su čuvari.

Ostavili su me samog čitavu noć. Počeo sam vagati različite mogućnosti. Što se mene tiče, svi ćemo mi biti mrtvi u iduća dva dana. Stan vjerojatno i ranije, s obzirom na to kako izgleda. Stoga se sve svelo na sljedeće: ja sam zapovjednik i sve ovisi o meni. Bilo je vrijeme za odluku.

Činjenica je bila da smo u zatvoru trojica. Morao sam kao istinu prihvatiti i to da su još dvojica u bolnici. Dinger je vidio kako Legsa odnose na nosilima, a postojala je vjerojatnost da je ondje još netko. U dnu mozga sinulo mi je da bi bilo ispravno da istražiteljima pružim nešto što će ih oraspoložiti te da za uzvrat sve nas održim na životu. Došao sam do zaključka da smo dovoljno dugo izdržali. Osam je dana prošlo od zarobljavanja, mnogo vremena da naši u bazi procijene štetu. Sada je kucnuo čas da mislimo na sebe. Nismo se više trebali starati o operativnoj sigurnosti. Dovoljno smo dugo izdržali. Svoje smo obavili.

Bila je to teška odluka. U nju se nije smio upletati ponos, ali se upleo.

Dakle, što bih im zapravo mogao ispričati? Neću spominjati Pukovnicu, jer bih tako samo pogoršao situaciju. Nema sumnje da ovi znaju da dečki vrište uokolo kao luđaci. Znat će to po događanjima na terenu, kao i iz medija.

Gledaju CNN kao i svi ostali.

Otkako su me zarobili, nitko mi ni jednom riječju nije spomenuo Pukovnicu, a nijednim mi znakom nisu dali znati da sumnjaju da smo specijalci. Želio sam da tako i ostane. Ali što ću im reći? Što se njih tiče, bili smo dio osmeročlane ekipe koju su razotkrili na GOP-u. Morao sam nastupiti s nečim što će se poklapati s tom pričom. Što smo ondje radili?

Svaki sat ili tako nešto čuo sam krike - tukli su Dingera i Stana - no mene su ostavili na miru. Čuvari su u dva navrata ulazili i rugali mi se, ali me nisu tukli.

Za drugog navraćanja, u sitne jutarnje sate, rekao sam im da želim govoriti s oficijom. Nisu me razumjeli.

- Oficir - ponovio sam. - Želim govoriti s oficijom.

Pomislili su, čini se, da im govorim da sam ja oficir te da mi se gadi kako postupaju sa mnom. Nasmijali su se pa ušli u ćeliju i istukli me nogama. Čuo sam kako staju u stav "pozor" i sprdajući se pozdravljaju me s oružjem, pa sam spoznao da preko ovih ljudi ništa neću postići. Morat ću se strpjeti i čekati.

Tijekom dana ušao je jedan od čuvara i progovorio razumljivim engleskim. - Andy, jako si glup. Zašto ne pomogneš?

- Ali ja želim pomoći. Želim razgovarati s oficijom.

- Vidjet ćemo.

Sat kasnije došao je neki drugi čuvar te viknuo kroz prozorčić. - Što hoćeš?

- Hoću razgovarati s oficijom. Možda bih imao nešto što bi ga zanimalo.

- Možda.

Dva-tri sata kasnije odveli su me u isti blok kao i obično, ali u neku drugu prostoriju. Bila je vrlo hladna. Gurnuli su me na stolac. Čuo sam neki drugi glas, glas koji nikad nisam čuo.

- Andy, što mi želiš reći? Zašto si toliko čekao? Zašto si i sebe i sve ostale ljude izložio tolikim glupim mukama? Ne možemo shvatiti zašto ovo mora biti baš tako?

- Jučer mi je rečeno da su neki ljudi u bolnici, pa se brinem za njihovu, a i našu, sigurnost. Nadam se samo da ćete se skrbiti o tim ljudima.

- Naravno da hoćemo. Što misliš - da ćemo ih jednostavno poubijati? Ne budi naivan. Pomogneš li nam, sve će biti dobro. Rekli smo ti to na samom početku. Dakle, to je razlog zbog kojeg ovo radiš - ti ostali ljudi iz tvoje patrole?

- Da, ne želim da ljudi umru.

- Andy, ne brini se zbog njih. Ovo moraš učiniti zbog sebe, zbog svoje obitelji. Ne brini se za ostale ljude iz ophodnje. Pomozi nam, a mi ćemo se pobrinuti za tebe.

- Dobro, zabrinut sam za one u bolnici. Ne želim da umru.

- Misli na sebe, Andy. Učini ovo za sebe. Reci nam, dakle, zašto si u našoj zemlji?

- Pripadnik sam VBP-a.

Žamor na arapskom.

- Što je to VBP?

- Vod za bliska promatranja. Svaki pješачki bataljun ima takvu postrojbu. Ona obavlja duboka izviđanja za bataljun. Dopremili su nas zrakoplovom, rekli nam da odemo do GOP-a, da ondje brojimo vojna vozila koja se kreću u jednom i drugom smjeru te da o tome podnesemo izvještaj.

Nisam mogao reći prihvaćaju li ovo ili ne. Teorijski, ovo su zaista bile zadaće jednog VBP-a, samo što se one nikad

ne bi izvodile iza neprijateljskih linija. No zvučalo je vjerodostojno, a istrazi su svojedobno prisustvovali i časnici školovani u Sandhurstu i u Višoj školi glavnog stožera. Nadao sam se da će to kod njih izazvati pozornost. Usljedilo je novo dogovaranje, pa zvuči ljudi koji odlaze i vraćaju se u prostoriju.

- Što bi s tim informacijama?

- Ne znam. Nama je rečeno samo ono što mi trebamo znati.

Siguran sam da znate da na početku zapovijedi uvijek stoji "O ovome obavijestiti". Nama te stvari nisu rekli jer smo mi samo terenska vojska.

Čuo se zvuk općeg slaganja.

- Koliko ste dugo namjeravali ostati u našoj zemlji?

Morao sam pretpostaviti da su se domogli sve naše opreme i da su je pretresli. Ako ništa nije pokradeno, mogli su po količini namirnica procijeniti koliko smo planirali ostati.

- Planirano je bilo do četrnaest dana - kazao sam.

- Koliko vas je ondje bilo?

I ovo se lako moglo odrediti prema broju ostavljenih naprtnjača. - Bilo nas je osam.

- Gdje ste se spustili, Andy?

- Ako mi skinete povez s očiju i lisičine, i date mi kartu, moći ću vam pokazati.

Žustro su međusobno raspravljali.

- Skinut ćemo ti povez i lisičine, Andy, ali upamti da vas sve smatramo vrlo opasnim, pa ćemo te, ako išta pokušaš, ustrijeliti. Razumiješ, Andy?

- Da, razumijem.

Da sam išta i želio poduzimati, nije mi za to ostalo snage. Skinuli su mi povez; ispred mene sjedio je časnik u maslinastosmeđoj odori. U gornjem lijevom kutu sobe sjedio je još jedan časnik koji je na letački kombinezon prebacio kamuflažnu pilotsku bluzu. Umjesto vojnih, na sebi je imao chelsea čizme koje su, čini se, svi nosili. Momak u maslinastosmeđoj uniformi vodio je razgovor. Nikad mu dotad nisam čuo glas, no engleski je govorio savršeno. Izgledao je poput neke arapske verzije Richarda Pryora, normalne unatrag počesljane arapske kose, a bio je u vrlo čistoj, vrlo elegantnoj, vrlo lijepo izglačanoj uniformi. U prostoriji su sjedila još četiri čovjeka pušeći cigarete i pijuckajući čaj iz malih čaša. Svi su oni nosili jeftina i ružna, loše skrojena odijela.

Bio sam okrenut prema prozoru. Kroza nj sam vidio stabla i nekakav zid. Sunčano je svjetlo sipilo u sobu.

Uza me, sa svake strane, stajao je po jedan čuvar. Jedan od njih uperio mi je u glavu pištolj ako bih slučajno počeo skakati uokolo izvodeći karate udarce ili bilo što drugo što su zamišljali.

Na stolu su bile naše karte za bijeg.

- Smijem li se dignuti sa stolca i prići stolu?

- Digni se.

Dva su me stražara podigla i dovela do stola. Oružje se nije micalo od moje glave.

Pokazao sam šire područje na koje smo se spustili.

- Da, Andy, točno. Znamo to. Znamo kad ste se spustili jer su vas čuli. Spustili ste se dvije noći ranije, zar ne?

Pomažeš nam. Vrlo dobro.

Neke od laži koje sam im rekao morale su se temeljiti na istini, kao što se sve dobre laži i temelje. Ovo nisam naučio samo za školovanje; ovo je lekcija koju sam svladao još u djetinjstvu.

- Pokaži nam kamo ste se sakrili?

Pokazao sam zavoj na GOP-u.

- Da, dobro, znamo. Dobro je, Andy, pomažeš nam. Još jednom, koliko vas je bilo?

- Osmorica.

- Reci mi neka njihova imena.

Tu nije bilo poteškoća. Znali su da nas je bilo osam. Ako su nas, teoretski, uhvatili pet - mrtvih ili živih - znat će kako se zovemo jer smo svi nosili pločice za identifikaciju. Ovako je ispadalo da im pomažem, stoje bilo dobro - zasad. Kasnije bi ovo moglo izmaknuti kontroli te bih mogao provesti dane i dane odgovarajući na njihova pitanja. No u ovoj fazi nije bilo izbora. Jesam li trebao provaliti njihov blef i vidjeti hoće li ostvariti svoju grožnju? Morao sam je prihvatiti kao stvarnu.

Rekao sam im imena. Zapisali su ih.

- To znamo.

Nisam znao znači li to da su sve pohvatali ili je sve samo blef. Igrao sam na brigu o ljudima u bolnici te nastupao prestrašeno i skrušeno, no istodobno sam grozničavo razmišljao o tome što sam već rekao i što ću tek reći.

- Molim vas, pobrinite se za ljude u bolnici.

- Kaži nam nešto više o VBP-u. Što on radi?
- Samo podnosimo izvještaj.
- Znači li to da britanska vojska planira upasti u Irak?
- Ne znam. Nikad nam ne govore. Kažu nam samo da odemo i obavimo svoj posao. Ne kažu nam zašto. Mi smo samo obični vojnici.
- Koliko ima VBP-ova?
- U svakom bataljunu po jedan.
- Koliko je ovdje bataljuna?
- Ne znam, nikad me nije zanimalo da to doznam. Nije to moja briga. Ja sam običan vojnik. Bilo mi je jako drago što sa sobom nismo imali vozila. Bili smo, naravno, nesretni što ih nemamo kad su nas otkrili, no sada smo bili sretni jer bi nas vozila mogla dovesti u vezu s Pukovnijom. U ovoj su se fazi stvari razvijale povoljno. Činilo se da su zadovoljni onim što sam im rekao. Moglo je, međutim, doći do problema ako se sada vrate onoj drugoj dvojici pa im reknu: "U redu, znamo što radite. Sad nam to sami ispričajte." Međutim, šanse za to bile su slabašne. Dečki dosad nisu ništa rekli, pa zašto bi sad odjednom propjevali?
- Da im nisam nešto rekao, bili bi pustili da ljudi pomru. Da sam im nešto pak rekao, a da oni otkriju da je to još samo jedno sranje više, možda bih sve izložio ponavljanju onog istog postupka, i tada bi svi pomrli. Nisam mogao dokučiti da sam išta drugo mogao učiniti.
- Puno ti hvala, Andy, što nam pomažeš. Sada bi se za tebe stvari mogle poboljšati. Otkrijemo li, međutim, da lažeš, neće biti bolje.
- Ali, moglo bi biti bolje. Jako mi je drago što si ti bio toliko pametan da nam pomogneš. Od njegovih sam se riječi osjećao kao pravo govno. Pitao sam se jesam li, na koncu konca, dobro postupio. Hoće li se ovo nastaviti? Hoće li me sada iskoristiti? Hoću li dospjeti na televiziju i biti "britanski momak koji nam je pomogao"? Pred očima su mi bile slike iz Vijetnama, slike ljudi koje su kinjili i sudski progonili nakon povratka kući. Suradnicima neprijatelja proglasili su ih oni koji nisu imali pojma o uvjetima u kojima su se takozvane "izdaje" zbile.
- No, evo, meni Richard Pryor govori da smo sada najbolji prijatelji, a to je teško podnijeti.
- Dobro si postupio, Andy. Dobro je.
- Znao sam da sam s pravom njihove prijetnje shvatio ozbiljno. Prema ovome kako su postupali s nama, ne bi me nimalo čudilo da poubijaju one u bolnici. U ovim su stvarima imali desetogodišnje iskustvo.
- Želiš li cigaretu?
- Ne, ne pušim. Puši moj prijatelj Dinger.
- Možda ćemo mu je jednog dana dati.
- Sada, kad sam vam rekao, bi li bilo moguće da opet dobijemo neku odjeću i možda nešto toplo? Jako nam je hladno.
- Da, tu neće biti poteškoća jer smo sada prijatelji. Možeš se vratiti u svoju ćeliju, Andy, i možda dođe do promjena. U međuvremenu ćemo ovo provjeriti.
- Ponovno su mi stavili povez i lisičine i vratili me u ćeliju.
- Nakon pola sata vratili su se i bacili mi moju odjeću te uklonili povez i lisičine. No nisu još posve završili sa svojim igricama. Dok sam se trudio da se obučem, nastavili su me naguravati.
- Probudio sam se i dalje se pitajući jesam li postupio kako treba. Ležao sam u svom starom kutu. Čini se da uvijek odlaziš na isto mjesto; možda je to stoga što ti se čini da si ondje sigurniji ili zaklonjeniji.
- Ušli su stražari u pratnji jednog nadstražara. Taj je vrlo dobro govorio engleski.
- Ah, Andy, Andy. Naš prijatelj Andy - rekao je usta punih pistacija. - Ja se zovem gospodin Jihad. Pljuvao je ljuske na pod.
- Dobro jutro, gospodine Jihad. - Znao sam da mu to ne može biti ime, ali sam ga prihvatio.
- Lijepo je vidjeti da si opet dobio svoju odjeću i da se osjećaš bolje. Osjećaš se bolje, zar ne?
- Da.
- Na žalost, ne možemo ti pružiti nikakvu medicinsku pomoć, jer je nemamo ni sami. Djeca pogibaju u vašim bombardiranjima, moramo je prvo pružiti njima. Razumiješ li?
- Naravno. Razumijem.
- Bush, Thatcherica i Major onemogućuju prispjeće svake medicinske pomoći. No ovog jutra imamo za te nešto

hrane. Volio bi malo hrane?

- Puno vam hvala. Volio bih malo hrane.

Donijeli su vodu i kockicu margarina u papirnatom ovoju. Otvorio sam papir i počeo jesti.

- A sada o bijegu, Andy. Ovdje si već dugo. Možda ti dođe da poželiš pobjeći. Bijeg bi bio vrlo, vrlo beskoristan. To za tebe ne bi bilo dobro. U Bagdadu si. Nemaš ovdje kamo otići. A sada smo prijatelji, zar ne, Andy?

Kimnuo sam složivši se. Usta su mi bila skliska od masnoće.

- Dopusti da ti pokažem što se događa kad ljudi pokušaju pobjeći - gospodin Jihad je zavrnuo nogavicu i pokazao mi dugu brazgotinu. - Kad sam bio mladić, dospio sam na šest mjeseci u zatvor u Iranu. Moj prijatelj i ja pokušali smo pobjeći. Uspjeli smo, ali su nas sutradan uhvatili. Odveli su nas natrag u logor i odlučili primjerno kazniti. Pogleli su nas na tlo, licem prema zemlji, a dva su vojnika s puškama stala iza nas. Bajunetama su nam se stražnje strane proboli

koljena. Tako su nam smjesta izvalili čašice na koljenima. Pokušao li pobjeći, Andy, morat ću to isto izvesti na tebi. Nikamo neću otići. Jedva da sam se mogao osoviti. Nasmiješio sam se: - Ja samo želim kući, svojoj obitelji.

- Znaš, Andy, ova je ćelija vrlo prljava. Vi možda tako živite, ali mi muslimani vrlo smo čisti. Očistit ćeš ovo.

- Kako ću to učiniti?

- Očistit ćeš svojim rukama, Andy. Hajde, očisti ovu prostoriju. Mi ne živimo u ovakvom neredu.

Stao je nada me i promatrao kako se spuštam na ruke i koljena te sav drek skupljam na hrpu. Zatim mi je dao dva komada kartona da stavim hrpu na njih, a onda su napustili ćeliju.

Pogledao sam na zidove i na njihovim plohamo spazio svježe krvave mrlje. Bile su moje.

Barem sam pridonio ambijentu ćelije.

Počeo me hvatati strah. Što će se sada dogoditi? Hoćemo li otići? Hoćemo li ostati ovdje?

Richard Pryor bio mi je rekao: - Engleska je lijepa. Bio sam ondje prije petnaest godina. Bio sam u koledžu u Londonu. Dobro poznam London. Možda ćeš se jednog dana vratiti.

N...da, možda.

U neko doba popodneva 6. veljače ušli su i ponovno mi stavili lisičine i povez. Podigli su me pa sam pomislio da opet idem na ispitivanje. Krenuo sam van te pošao istom već poznatom mi rutom, no ovaj put smo izveli čudan zavoj; otkrio sam da me ukrcavaju u stražnji dio nekog vozila.

Nagnuo sam se naprijed, sagnuvši glavu da smanjim pritisak na ruke. U automobilu je bilo divno toplo, a čuo sam i kako ptice pjevaju. Vrijeme je bilo prekrasno. Bio sam sav prestrašen.

Kola su bila velika. Stara, američka, pretpostavio sam, kao što su, čini se, i sva ostala.

- Pokušao li pobjeći - rekao je netko - ubit ćemo onu drugu dvojicu. A pobjegnu li oni, ti ćeš poginuti. Vidiš, dakle, da ti to nema nikakva smisla.

Je li ovo značilo da Dinger i Stan također odlaze? Čekao sam da još netko uđe u auto, no nitko nije došao. Oboja su se vrata zatvorila. U stražnjem dijelu bio sam sam. Sprijeda su bila dvojica; oba su izvrsno govorila engleski.

- Znaš li kamo ćeš sada, Andy? - upitao je vozač kad smo krenuli.

- Ne, nemam pojma.

- Vozimo te u Britansko veleposlanstvo. Sada ćeš ići kući, svojoj obitelji. Nema problema.

- Puno vam hvala.

Počeli su se smijati, a ja sam im se pridružio izigravajući idiota.

- Ne, samo se šalimo, Andy. Ići ćeš kući jednoga dana, ali ne još. Ne još dugo.

Šuteći smo se vozili nekoliko minuta.

- Jesi li čuo za Ali Babu? - upitao je jedan.

- Da. To je jedan stari film što ga prikazuju svakog Božića.

Uvijek im je na programu Ali Baba i četrdeset hajduka.

- E, pa sada si tu. U Ali Babinoj si zemlji, u Bagdadu. U zemlji bagdaskog lopova. Divan grad. Ali ne više, jer svi umiru. Tvoji dolijeću i bombardiraju naše gradove. Djeca su mrtva. Pogibaju čitave obitelji. Nije ovo više lijepa zemlja Ali Babe, sve je razoreno. No kad pobijedimo, sve ćemo ponovno sagraditi, budi bez brige. Fantastično mjesto. Ali Baba.

Kimnuo sam, složivši se. Uključili su radio i počeli okretati po skali. Sve su stanice zvučale jednako: agresivno

pričanje ili tugaljive arapske pjesme. Uživali su vozeći se s otvorenim prozorima, ne mareći ni za što na svijetu. Osluškivao sam zvuke grada. Zastajali smo na semaforima, trubili, ljudi su brbljali. Iz dućana je dopirala bučna glazba. Uobičajen žamor i huka velegrada. Tipovi su se odjednom počeli smijati i čavrljati.

- Gledamo onu dvojicu tvojih prijatelja ispred nas - rekao je jedan. - Naslanjaju se jedan na drugoga, spavaju. Mora da su jako dobri prijatelji.

Sjajno. Dobio sam tako potvrdu da su Dinger i Stan sa mnom. Bio je to prekrasan osjećaj.

Dečki su zapalili. Bili su vrlo raspoloženi. Vozili smo se još kojih tridesetak minuta.

- Da, idemo na jedno drugo mjesto u Bagdadu. Svidjet će ti se. Vrlo zgodno mjesto. Ono s veleposlanstvom bila je samo šala.

Ljudi su posezali kroz prozore kad smo stigli do, kako su mi rekli, vojnog zatvora. Pljuskali su me po glavi, čupali mi brkove. Ništa previše ozbiljno, sve zapravo nekako susjedski.

Čuo sam kako uklanjaju zapreke, kako se otvaraju ulazna vrata. Još smo se malo povezli pa stali. Izveli su me iz auta i stavili mi deku preko glave. Povelili su me do nekih vrata, a zatim širokim hodnikom betonskoga poda. Čula se jeka razgovora, zasuna koji se otvaraju i zatvaraju, zveckanje lanaca i ključeva.

One prostorije nisu bile vlažne, ali bile su užasno hladne. Uveli su me u ćeliju. Posjeli su me na pod pa odstranili lisičine i povez. Ugledao sam vojnike u maslinastomedim odorama i crvenim beretka-ma sa starinskim pletenim pojasovima model "37 i uprtačima, besprijekorno obojenim u bijelo. Bili su to vojni policajci. Spazio sam jednog časnika i nekoliko momaka u civilu. Zatvorili su vrata i napustili me.

Iza ovakvih vrata ćelije strpao bi te šerif u vesternu. Rešetke su bile pokrivene dekom kako bi mi onemogućili da gledam van. Točno na sredini stropa, na otprilike pet metara visine, nalazila se jedna fluorescentna svjetiljka. Pri samom vrhu nalazilo se i usko okance. Kroza nj je dopirala zraka svjetla. Donja polovica zidova bila je obojena crveno, gornja bljeđe. Na prvi pogled, bilo je ovo sve što se dalo vidjeti. Zatim sam ugledao drljotine na zidu, na arapskom. Bilo je više slika golubova okovanih nogu kao i crtež žene.

Koracima sam izmjerio prostoriju: 4 sa 3 metra.

Načulio sam uši te čuo kako se otvaraju i zatvaraju druga vrata. Prosudio sam da to zatvaraju Dingera i Stana.

Barem smo svi bili najednom mjestu. A u usporedbi s istražnim centrom, ovo je bila Buckinghamka palača.

Jesu li sada s nama završili ili ne? Nisam bio previše siguran, a zapravo me nije bilo ni briga. Jako mi se svidjelo ovdje. Divno je.

Petnaestak minuta kasnije vrata su se opet otvorila. Pomislio sam da bi bilo pametno početi uspostavljati veze te pokazati nekakvo poštovanje. Da bi situaciju okrenuo u svoju korist, moraš učiniti neki napor, začeti neku vrstu prijateljstva.

Dok sam se polako podizao na noge kriveći se od bolova, u ćeliju je ušao jedan novi tip. Bio je u civilu, ali zaogrnut maskirnom jaknom. Bio je visok otprilike metar i šezdeset; bio je sijed. Na nosu je imao zaista debele naočale, a osmjehivao se široko i radosno.

- Bi li želio biti sa svojim prijateljima? - zračio je zadovoljno.

- Da, bih, jako.

Uhvatio me pod ruku i poveo u drugu ćeliju, troja vrata dalje od moje. Prostorija je bila prazna.

N...da, pomislio sam - dobar zajeb! Nekoliko sam se trenutaka bio radovao da ću se vidjeti s Dingerom i sa Stanom. Sjeo sam na pod trudeći se da ne pokažem što osjećam.

Nakon dvije minute vrata su se otvorila: ušao je Dinger. Zagrlili smo se i rukovali. Zatim je, nekoliko minuta kasnije, u sobu došao Stan, s obiju strana poduprt čuvarima. U ruci je nosio pliticu s rižom. Kad su nas čuvari zakračunali i ostavili, zgleđali smo se u ne-vjericu, a onda počeli brbljati.

- Chris i Vance? - upitao sam.

- Vince je mrtav - rekao je Stan. - Stradao je od nevremena. Od Chrisa sam se razdvojio, ne znam što je s njim. Što je s preostalom trojicom?

Rekao sam daje Mark mrtav, a vjerojatno i Legs i Bob - unatoč onome što su mi rekli Iranci.

Ušutjeli smo i počeli jesti. Čuli smo zvuke koraka i ključeva na hodniku, pa smo ponovno ustali. Vrata su se otvorila i u ćeliju je ušao neki major. Predstavio se kao zapovjednik zatvora.

- Za ono što se dogodilo ondje gdje ste bili ja ne snosim nikakvu odgovornost - rekao je boljim engleskim od moga.

- Odgovoran sam za vas samo ovdje. Hranit ćemo vas i paziti na vas. Budete li dobri, i mi ćemo biti dobri prema vama. Bude li problema, kaznit ćemo vas.

Visok jedva metar šezdeset pet i krhke građe, bio je elegantno odjeven, dotjeran i svježe namirisano. Djelovao je iskreno. Budemo li se pridržavali pravila igre, bit će O.K. Dok je govorio, nisam, međutim, mogao ne primijetiti da

se stražari iza njega ne osmjehuju dobrodušno poput njega. U svemu su izgledali jednako okrutno kao i ljudi na koje smo već bili navikli. Bili su vrlo mladi i morat će se pokazati pred nama - i jedan pred drugim. Nisam nimalo sumnjao u to da kad mačke nema, miševi kolo vode.

Kad je major napokon otišao, donijeli smo neke odluke utemeljene na iskustvu, obuci i savjetniku onog marinca ratnog zarobljenika.

I dalje ćemo ostati sivi prosjek, pazeći da nikad ne pokažemo nikakvu reakciju niti da nas svlada prevelika samosvijest. Još nismo izašli iz šume niti ćemo uskoro izaći.

Čuvarima ćemo iskazivati poštovanje. Budući da su mlađahni gadovi, gotovo je posve sigurno da bi se svojski potrudili da iskoriste situaciju budemo li se ponašali uvredljivo ili goropadno. Budemo li smjerni, možda bismo mogli doći do nekih informacija ili pogodnosti, što će nas dovesti na pola puta prema našem drugom cilju, a taj je uspostavljanje nekakvih oblika povezanosti. To ponekad pali, a ponekad i ne, ali ništa se ne zna dok ne pokušaš. Nismo znali koliko ćemo dugo ostati ovdje - hoće li to biti dani, tjedni ili godine. Pokušat ćemo razviti neku vrstu bratskih odnosa - ta svi smo mi, i oni i mi, vojnici - što bi nam moglo namaknuti lijekove, hranu i male slastice. Prilagođujući se kako tjelesno tako i duševno, ovo smo vrijeme iskoristili što smo bolje mogli da se priberemo i pripremimo za bijeg. Još sam imao kartu i kompas, Dinger također. U fizičkom ćemo se smislu popraviti, nadali smo se, uz pomoć razmjerno obilnije hrane, a što se psihičke strane tiče, posvetit ćemo što više vremena proučavanju karte. Znali smo da smo u Baghdadu, pa ćemo - proučimo li okolicu grada - steći barem neku korist ako uspijemo pobjeći. Zemljovidni za bijeg nisu toliko detaljni da bi prikazivali grad u obliku plana ulične mreže, no na njima su bili označeni najvažniji detalji terena, kao što su rijeke, slana jezera i uzvisine. Na nama je bilo samo da se izvučemo iz Baghdada.

Kao i uvijek, valjalo se prije svega uklopiti u novu sredinu, s nadom da i ovdje postoji neka stalna kolotečina.

Nismo se željeli zajebati i proćerdati to što smo zajedno. Radije ćemo se koristiti sistemom negoli ga osporavati.

Tijekom prvog dana i noći čuvari su neprekidno dolazili i odlazili. Svaki put bismo ustali i okrenuli se prema njima. Ti dečki većinom nisu navršili ni dvadesetu, zbog čega su se držali još službenije i kraće.

Nikad ih nije bilo manje od trojice i uvijek su nosili pištolje. Bilo je očito da nas se pribojavaju. Za jednog su nam posjeta oduzeli čizme, zamijenivši ih bijelim salonkama bez žniranaca.

Zamolio sam vode. Vratili su se s vrčem i šalicom. Popili smo malo te zatim spustili vrč na pod kao da će tu ostati. Nisu pravili pitanje.

- Kako ćemo na zahod? - upitao je Stan.

- Idete kad vam mi kažemo da idete.

- Patimo od proljeva, pokvarili smo želuce, zlo nam je. Treba nam čabar ili nešto slično da možemo van.

Stigao je čabar. Bile su to male pobjede ali ohrabrujuće, znaci da možemo utjecati na prilike u kojima se nalazimo. Ta je prva noć bila vesela, puna cerekanja, zajebancije. Čuli smo neko mumljanje razmjerno blizu, pa smo pretpostavili da ovdje ima još zatvorenika. Na kraju smo procijenili da su oni vrata do nas. Koliko ih je, to nismo mogli odrediti.

Na samom kraju hodnika nalazila su se vrata, pa kad bi ih čuvar jednom zalupio, činilo nam se da smo mu izvan domašaja sluha. Nitko nam nije bio rekao daje razgovor zabranjen, ali bilo je pametnije pretpostaviti da jest.

Kuckajući po zidu našim metalnim vrčem, uputili smo jednostavnu šifru ne bismo li ustanovili je li osoba u susjednoj ćeliji saveznik. Samo bi zapadnjak prepoznao prijateljski sklop udaraca kojima se kuca na prijateljeva vrata: tap, tapata, tap tap, na što se, naravno, odgovara sa: tap tap. Primili smo odgovor kojem smo se nadali. Ovaj nam je kontakt podigao moral, a vjerojatno i njima. Divan je osjećaj da smo već prve noći nešto postigli.

Počeli smo raspredati o našoj sudbini. Jesu li i ostali članovi ophodnje ovdje? Je li ovo etapna postaja? Hoćemo li ovdje ostati za sve vrijeme rata?

- Nismo znali, dečki, kamo ste vi odjezdili - rekao je Stan. - Vince je blebetao nešto o zrakoplovstvu i radiofaru pa smo se Chris i ja prisjetili da smo čuli mlažnjake. Zaključili smo da nam Vince govori da ste se vi zaustavili te da s njima pokušavate uspostaviti vezu. Sjedili smo na uzvisini i kroz naočale za noć motrili okolo, no od vas nije bilo nikakva znaka. Pokušali smo vas dozvati radiofarom, no nije bilo nikakva odgovora. Na kraju smo odlučili pohitati dalje, u nadi da ćete se držati instrumenata te da ćemo se sresti.

Nastavili su hodati još četiri sata, a onda je počelo svitati. Chris i Stan su se zabrinuli da ne bi ostali na otvorenom. Vince nije bio u stanju suodlučivati; stajao je klataći se na vjetru i kiši dok su se ostala dvojica rastrčala da pronađu nekakvo sklonište.

Stanje pronašao tenkovski puteljak zasječen 180 centimetara, od kojega su vodili tragovi gusjenica duboki otprilike do koljena. Dovedi su Vincea u jedan od tih tragova, pa legli tako da Vince bude između njih. Tijekom noći Chris i

Stan naizmjenice su spavali. Onaj koji je bio budan pomno je pazio na Vincea.

U zoru je Stan hitro razgledao okoliš. Na svoj užas, ustanovio je da se nalaze tek 600 metara od nekakvog neprijateljskog položaja - ili nekakve stračare ili pak četvrtastog vozila načičkanog antenama, teško je bilo ustanoviti. Ostali su prikovani na mjestu sve do sumraka.

Počelo je sniježiti. Uskoro se snijeg pretvorio u susnježicu, pa se tenkovska kolotečina ispunila bljuzgavicom. Bili su mokri do kože. Temperatura je pala. Preostalo im je vrlo malo hrane, tek nekoliko paketića dvopeka. Sve je drugo ostalo u naprtnjačama.

Kad se počeo hvatati mrak, otpuzali su na stazu i ustali. Dvanaest su sati preležali u ledenoj vodi. Stan nije osjećao ni ruke ni noge; Chrisu supromrzli zglobovi. Kretali su se u krugu vukući između sebe Vincea. Kad se potpuno smračilo i kad je kucnuo trenutak polaska, bili su toliko promrzli da su oružje mogli podići samo tako da ga objese na ruke.

Vince je uskoro počeo zaostajati. U jednom je trenutku stao kao ukopan i pozvao ih da se vrate. Žalio se na ruke. mumljajući da su posve pocrnjele. Chris ih je pogledao i vidio da Vince na njima ima crne kožnate rukavice. "Ako ih staviš u džep, brzo će ti se oporaviti", rekao je.

Kad su se drugi put zaustavili. Vince je bio u bunilu. Stan i Chris su seprivinuli uz njega, no nije bilo koristi. Morali su hodati dalje jer bi se inače smrznuli. Bili su na uzvisini i svladavali su vrlet i velika zasniježena područja. Chris je išao prvi s kompasom, no studen ga je načimala. Sve je obavljao usporeno kao na filmu.

Uspinjući se jednom strminom svaki svojom brzinom, njih su se trojica raspršila: Stanje zastao da propusti Vincea preda se; želio ga je imati na oku. No Vince se nije pojavio. Stan se osvrnuo oko sebe: nigdje Vincea. Pozvao je Chrisa, pa su pošli natrag. U zasljepljujućoj mećavi vidljivost je spala na tek nekoliko metara. Vraćali su se po svojim tragovima u snijegu. Došli su do velikog područja golih stijena. Nisu mogli pronaći trag na drugu stranu. Morali su donijeti odluku. Obojica su malaksavala od hipoter-mije. Grozno je bilo stajati na mjestu; morali su se kretati. Na kraju su se samo pogledali, pa okrenuli i pošli opet uzbrdo.

Stan i Chris su čitavu tu noć prohodali. S uzvisine su sišli negdje oko 05,30. Spustili su se u plitki wadi, dubok možda metar, i ondje se sklopčali. U svanuće dan se razbistrio; sunce je sinulo, pa su prvi put unatrag nekoliko dana osjetili toplinu na licima.

Zvuči koza doprli su do njih oko 14,00 i jasno, pronašao ih je neki stari pastir. Taj je na sebi imao dronjav ogrtač od grube vunene tkanine. Stan se nije mogao obuzdati da ne razmišlja o tome koliko te prnje izgledaju toplo i kako bi bilo divno jesti vruću jaretinu.

Stari se držao sasvim prijateljski dok im je pokazivao prema istoku. Crtajući po pijesku, prikazao je hranu, kuću, vozilo. Chris je pogledao Stana. Da li da ga ubiju? Tako bi sačuvali svoju nezamije-ćenost, no postoji li možda netko tko starog očekuje?

Stan je bio za to da se istraži što je s vozilom. "Spustit ću se, dovesti ga onamo, pa ćemo otperjati. Do noći ćemo biti na granici", rekao je.

Dogovorili su se gdje će se naći i uz koje mjere sigurnosti, pa se Stan sa starim i kozama zaputio prema istoku.

Kako bi izgledao što neupadljivije, opremu je ostavio Chrisu, a šalom je omotao glavu.

Uskoro se kozar udaljio u stranu, ali je ponovno pokazao na istok. Stan je produžio.

Kučica je bila točno tamo gdje je starac naznačio, ali pred njom su bila parkirana dva vozila, a ne jedno. Stan ju je promatrao deset minuta. Ništa se nije micalo. Ako su ključevi u vozilima, jednostavno će ih pokupiti i odmagliti.

Ako nisu, upast će u kuću. Privući će se k vratima, razvaliti ih nogom i svladati sve stoje unutra.

Kad se počeo približavati vozilima, iz kuće je izašao jedan irački vojnik. Zabezeknuo se baš kao i Stan. Jurnuo je prema prvom vozilu te pokušao izvući oružje. Stan ga je srušio svojim 203; tijelo se srušilo preko šoferskog sjedala.

Kuća je bila udaljena manje od 20 metara, a vrata su bila otvorena. Šest-sedam vojaka u neredu je izletjelo van.

Stan je ispalio tri hica, a onda mu se oružje zaglavilo. Bilo je prekasno da ga popravlja. Otrčao je do najbližeg vozila, onoga u kojem je ležalo tijelo. Vojnik je još stenjao. Stan ga je odgurnuo u stranu. U uređaju za paljenje motora nije bilo ključa. Još je prekapao po vojnikovim džepovima kadli je osjetio cijev puške među rebrima.

Preostalo je još pet vojaka. Nastupili su vrlo nedisciplinirano; vrištali su i derali se jedan na drugoga. Pucali su u zrak i u zemlju pokraj njega. Nije se nadao da će preživjeti. Oprezno su mu prišli, a onda je jedan smogao hrabrosti da ga odalami kundakom. Ostali su se pridružili.

Stavili su ga u drugo vozilo i prebacili u vojni objekt blizu Eufrata. Počela je faza taktičkog saslušavanja. Stavivši mu povez na oči i lisičine, ispitivali su ga čitavu noć. Istražitelji su izvrsno govorili engleski. Neki su se školovali u Velikoj Britaniji. Jedan major koji je diplomirao na Sandhurstu rekao je: "U ovom su trenutku svi kivni na tebe. Žele te lišiti života."

Stan nije rekao ništa, osim ona četiri znamenita zarobljenička podatka. Gadno su ga pretukli, prestavši tek kad se onesvijestio. Kad se osvijestio, počeo je pričati našu dogovorenu priču. Kazao je da je u Australiji stekao medicinsku naobrazbu te daje zatim došao u London. Zbog njegova medicinskog iskustva dobavili su ga preko britanske teritorijalne postrojbe u ekipu za traženje i spašavanje.

- Želim surađivati na svaki mogući način - rekao je. - Ja sam samo liječnik koji se izgubio.

Ispitivali su ga o različitim medicinskim metodama, pa zatim doveli liječnika da potvrdi njegove priče. Tu je prošao dobro, no preostali dio njegove priče počeo se raspadati. Pretražili su područje na koje se, po Stanovim riječima, helikopter prinudno spustio, no nisu našli nikakvih tragova havarije. "Vjerojatno je letjelica ponovno uzletjela", kazao je, no oni su ga gledali sumnjičavo.

Nakon dva-tri dana Stana su preselili u istražni centar. Odred za doček tukao gaje pendrecima. Prisilili su ga da klekne pred zborom istražitelja. Mlatili su ga gumenim cijevima, bičevali, udarali motkom. U jednom su mu trenutku glavu zabacili unatrag te mu pred oči prinijeli usijani žarač. Nisu ostvarili prijetnju da će ga oslijepiti, ali su žarač primijenili na drugim dijelovima njegova tijela.

Ispričali smo Stanu svoje doživljaje te konačno utonuli u san. Noću me probudio želudac. Svi smo mi, u kratkom vremenu što smo ovdje, pet do šest puta vodenjkasto kenjali. Drastično smo dehidrirali, no sada smo bar mogli nadomjestiti taj gubitak vode.

Bilo je mračno kao u rogu. Ležeći na podu i osjećajući se razmjerno sigurno, počeo sam razmišljati o kući.

Iz daljine se čulo još jedno bombardiranje. Kroz usko visoko okance dopirali su bljeskovi. Kao i uvijek, tutanj bombi bio je prilično ugodan; davao je osjećaj sigurnosti, osjećaj da nismo ovdje baš toliko sami. I, što je najbolje od svega, taj nam je tutanj omogućavao slutnju bijega ukoliko dođe do izravnog pogotka.

Glavna ulazna vrata bloka otvorila su se u zoru. Čuli smo zveket lanaca i ključeva u bravama te metalni zvuk otvaranja vrata od valovita lima onkraj našeg zida, zatim razgovor i kretanje.

Čuli smo kako je dno metalnog vrča zvecnulo o pod, za čime je uslijedio i zvuk metalne drške.

Zatim smo čuli: - Russell! Russell!

Uslijedio je nerazgovijetan odgovor.

Nešto dalje niz hodnik odjeknuo je isti zveket vrčeva. Zatim: - David! David!

Ovaj je nesumnjivo bio Amerikanac. Kad je čuo svoje ime, odgovorio je glasnim: - Ja!

Čuvari su vikali na toga Davida. Zatvorili su njegova vrata te došli hodnikom do naših vrata. Vrata su se otvorila i mi smo se digli. Nismo znali što nas čeka. Bila su trojica: jedan mali klippan koji je rekao da ga zovemo Jeral, nešto veliko, debelo, s naočalama i jedan jako mlad dečko kovrčave svijetle kose. Jeral je nosio nekakav kablič, a druga su ga dvojica štitila uperenim pištoljima. Činilo se da im je drago što se mogu praviti važni pred novim momcima u bloku.

- Imena? - upitao je debeli.

- Dinger, Stan, Andy - rekao je Dinger.

Dao nam je tri plastične zdjelice u koje je iz kabliča istovario male porcije raskuhane riže. Dao nam je još dva vrčića te iz nekog slupanog čajnika natočio u njih nekakav hladan, crn čaj. Pomislio sam da je Božić.

Kad su izašli, prvi put nam se pružila prilika da se za dana osvrnemo po ćeliji. Visoko najednom zidu spazili smo nekakav čavao kako strži nekoliko centimetara iz betona. Zaključivši da bi nam mogao zatrebati, dečki su me, kao najlakšega, podigli, pa sam ga klimao i klimao sve dok ga nisam iščupao. Dinger se njime poslužio da označi dokle svjetlo dopire kroz prozorčić, kako bismo imali bar nekog pojma o proteku vremena.

Sjeli smo i pojeli rižu, polizavši potom zdjelice. Pijuckali smo hladan čaj pitajući se što li sada slijedi. Nakon deset minuta vratila su se ona tri čuvara s majorom.

- Sada ste u mojem zatvoru - ponovio je. - Ne želim od vas nikakvih nepodopština. Budete li mi stvarali neprilike, uzvratit ću vam.

Zajedno ste samo zato što je časnik jučer odlučio da vas stavi skupa.

Veli da vas obavijestim kako znamo da ste opasni te da vas, budemo li s vama imali ikakvih problema, jednostavno upucamo.

Ovo mora daje bilo u vezi s pričom o VBP-u, zbog koje smo im, u odnosu na zrakoplovce koje su poznavali, bili nepoznanica. Bilo je radi toga ili pak zbog toga što smo sa svojim kuštravim bradama, krastama i modricama

izgledali poput divljih ljudi sa sjevera.

- Na svaki pokušaj bijega ili izazivanja odgovorit ćemo pucnjima bez razmišljanja - rekao je.

- Postoji li mogućnost, gospodine, da ispraznimo čabar? - upitao sam. - Pokvarili smo želuce pa se puni.

Nešto je otpovnuo jednome od svojih pa rekao: - Da, ponesite čabar. - Stan je podigao posudu te pošao za čuvarom.

Major je rekao: - Hranit ćemo vas. Sretni ste što ćemo vas hraniti jer ste vi ovamo došli ubijati našu djecu. Ovdje neće biti nikakve larme - nikakva razgovora, nikakva dovikivanja. Razumijete li?

Dok je govorio, Dinger je uočio obris kutije za cigarete ispod njegove košulje.

- Oprostite, gospodine, mogu li dobiti cigaretu?

Dinger se bezazleno smiješio. Tko ne riskira, ne profitira. Svojski smo se trsili da naš nastup bude prijateljski, simpatičan, uljudan i učitiv. Major je raskopčao puce košulje i iz džepa majice izvadio kutiju. Predao je Dingeru cigaretu, ali mu je nije zapalio, pa je tako Dingera zajebao. Jadnik ju je čitava dana željno gledao i stavljao pod nos. Stan je pokušao prikupiti što više informacija. Mogao nam je reći samo toliko da je ovdje više ćelija, vrata kojih su zastrta dekama ili pokrivačima napravljenima od vreća za rižu, na kojima je - ironije li! - pisalo OD AMERIČKE DIREKCIJE ZA RIŽU NARODU IRAKA. U dnu hodnika nalazila su se vrata i još jedan hodnik koji vodi na dvorište, a na kojem su još jedna metalna vrata. Toliko je uspio vidjeti. Sve kao da je bilo unutar jedne cjeline, s jednim jedinim ulazom i izlazom.

Zatvor

Pokazalo se da sanitarni čvor dijelimo s čuvarima. Njihovo je rublje visjelo na žicama. U jednom se kutu nalazila velika bačva za naftu puna vode. Bio je tu i dugi betonski umivaonik s četiri-pet slavina te normalni arapski zahodi, koji su, kao i obično, bili začepljeni. Prema Stanovim riječima, čitav je taj prostor smrdio.

Prošlo je tjedan dana. Katkada bi u ćeliju ulazili triput na dan, katkada dvaput, a nekad i po šest-sedam puta. Čuli smo kako se vojnici stalno prešetavaju trateći vrijeme. I hranili su nas jednako neredovito. Ponekad bi kablič došao u vrijeme doručka, katkad kasno popodne, a nekad i s prvim mračkom. Obroci su se uvijek sastojali do rižine juhe ili kuhane riže, neke zaista mutne tvari pune pijeska i blata. Uvijek su nam govorili da smo sretni što i to dobivamo. Jednom su nam dali kosti koje su drugi ljudi već bili glodali. Pohlepno smo se bacili na njih.

Mora da su gledali neke od onih zatvorskih filmova u kojima zatvorenike indoktriniraju preko radija, jer su svakog jutra, u praskozorje, uključivali radio koji je svom snagom treštao negdje ispred našeg prozora.

Bilo je to kao da nam zvučnik brenči u ćeliji: ratoborne govorancije isprekidane ponekom engleskom riječju, primjerice "Bush" ili "Amerika". Zatim bi na red došle molitve, pa opet blebetanje. Tako je to trajalo sve do mraka i potpuno nas izluđivalo.

Bombardirani smo bili svake noći. Uvijek se čula sporadična paljba protuavionskog topništva iz okolice grada, ponekad i iz našeg zatvora. Osjetili bismo podrhtavanje topova na krovu i čuli kako se posade bitnice svađaju i viču. Kao da im nikako nije išlo u glavu da je zrakoplov u trenutku kad ga čuješ već ionako izvan domašaja topništva. Noću 13. došlo je do jake pucnjave lakim oružjem po ulicama uokolo zatvora; potrajalo je to dvadesetak-tridesetak minuta.

- Što se to, jebem mu, tamo događa? - upitao je Dinger.

On i Stan podigli su me do prozorčića. Uspio sam glavu podići tek toliko da vidim svijetleći metak u horizontalnom letu. Odasvud je tuklo.

- Mora da je nekakav prevrat ili vojni udar. Puca se sa svih strana.

Nekoliko noći kasnije odlučili smo pokušati uspostaviti vezu s tipovima u ostalim ćelijama. Znali smo da se momak do nas zove David i daje Amerikanac. Za Russella nismo bili sigurni. Odlučili smo potaknuti neku vezu s njima.

Riskirali smo batine ili nešto još gore ako nas uhvate, no zaključili smo da se isplati pokušati. Ako njih oslobode ili ako pobjegnu, moći će bar obznanimi naša imena.

Na kraju svake večeri, kad su poobavljali svoje dužnosti, čuvari bi zatvorili glavna vrata hodnika te izašli na dvorište. Moglo se s pravom pretpostaviti da nas od trenutka zatvaranja tih vrata više ne mogu čuti. Otišao sam do naših vrata, zastrtih vrećama od riže, te pozvao u pomoć. Da se odazvao neki od čuvara, rekao bih mu da je jedan od nas istinski bolestan te da mu treba pomoć.

Ništa nismo čuli.

Viknuo sam: - David! David!

Čuli smo nekakvo šuštanje, a zatim: - Što je? Što je?

- Koliko si dugo ovdje?

- Nekoliko dana.

Rekao je da su on i još jedan šofer iz transporta, neka žena, zalutali preko granice te da je nastrijeljen. Ranjen je u trbuh, a nema pojma što se dogodilo sa ženom.

- Tko je tamo dalje, do tebe? - upitao je Dinger.

- Jedan marinski zrakoplovac po imenu Russell.

- Russell! Russell!

Odgovorio je pa smo se svi upoznali.

- Što si čuo? - upitao sam ga.

Russella Sanborna skinuo je projektil Sam dok je bio na 10 000 stopa iznad Kuwaita. U zatvoru je tek par dana.

Zaključili smo da smo mi jedini zatvorenici te da ćemo pokušati ponovno razgovarati.

Jednoga jutra, 15. ili 16., ušli su čuvari, pa smo se, kao obično, digli i nasmiješili im se. Neke su se stvari već pomalo ustalile. Rekli bismo "Dobro jutro", uzvratili bi nam s "Dobro jutro", a zatim bijedan od nas izašao i ispraznio čabar.

Toga jutra nije bilo osmijeha. Čuvari su došli u pratnji jednog mladog oficira, koji je prstom pokazao na mene i rekao: - Ti - pođi sa mnom.

Imao je bijeli zavoj koji mi je stavio na oči. Ruke su mi oko-vali sprijeda, a preko glave nabacili mi deku. Praćen stražarima, časnik me počeo odvoditi izvan zatvora. Držao me za nadlakticu ispod deke i vukao. Zirkao sam ispod poveza i motrio tlo. Prošli smo kroz ulazna vrata, zastali malo da s nekim porazgovara pa produžili.

Hodali smo prilično hitro kad me naveo izravno na stup za rasvjetu. Od iznenađenja sam se srušio. Nos mi je prokrvario. Oficir je smatrao da je to sjajno. Ušli smo u neku zgradu, uspjeli se po stubama te ušli u neku prostoriju. Gurnuo me do nekakvog ormara; rečeno mi je da sjednem sučelice zidu i prekrizim noge. Vrata su se zatvorila.

Pojma nisam imao što slijedi, no bojao sam se najgorega. Minutu kasnije strgnuli su deku i povez; rečeno mi je da ustanem i okrenem se.

Bio sam u nekakvom uredu. Svjetlo je bilo jako i oštro. Uza zid je stajao nekakav stolac, pred njim videokamera s mikrofonom na stativu. Sada sam znao zašto su me prestali tući po licu.

Bio sam okrenut prema upravitelju zatvora. Kad je vidio u kakvu je stanju moj nos, razbjesnio se na mladog oficira. Ionako sam grozno izgledao, pa mi nije bilo baš jasno što mijenja na stvari krvarenje iz nosa. Odveli su me kroz susjedna vrata do umivaonika i rekli da isperem krv. Povez mi je poslužio umjesto ručnika. Zatim su mi dali češalj i ogledalo te rekli da se počešljam. Tu, međutim, nije bilo pomoći. Kosa je bila previše zamršena i slijepljena od krvi. Ovo mi je bilo prvi put od odlaska iz baze da vidim svoje lice. Izgledao sam poput Ben Guriona koga je netko lopatom opalio po glavi. Imao sam prljavu, zapuštenu bradu, a koža mi se ljuskala. Sva su mi usta bila krastava. Nisam mogao povjerovati da me žele iskoristiti za snimanje. Da im učinim po volji, uredio sam se donekle, ali ne previše: nisam želio da se svojoj publici učinim suviše zdravim.

Sjeo sam pred kameru, mozgajući na koji ću odgovarajući način pokazati da ovo radim protiv svoje volje. Sjetio sam se da su se za vijetnamskog rata ljudi vraćali kući da bi ih ondje sudski progonili zato što su nešto potpisali ili rekli da bi spasili svoj ili nečiji život. Ljudi su shvatili da trebaju raditi nešto nesvakidašnje dok su izloženi medijima ili se pak potpisati lijevom rukom, da bi onima koji ih poznaju bilo jasno da tu nešto nije u redu. Odlučio sam da ću što je moguće duže držati kažiprst desne ruke u uspravnom položaju te da ću ga stalno dizati do lijevog oka, pod izlikom da me to oko boli od udarca o kandelaber.

Sjedio sam i čekao. Pojavio se vojak s tri čašice čaja. Ponudio mi je jednu.

- Postavit ćemo ti nekoliko pitanja, Andy - rekao je major.

- Želim da na njih iskreno odgovoriš pred kamerom. A onda, tko zna, možda bi uskoro mogao i kući.

- On, puno vam hvala.

Postavio mi je sva ona pitanja koja su mi i prije postavljali: ime, broj, čin, datum rođenja, vjeroispovijed.

Pojednosti o helikopteru i VBP-u, te što radimo u Iraku. Za kamerom, iza reflektora, bio je momak s crnim naočalama kojemu lice nisam dobro vidio. On bi u mikrofon govorio arapski, a zatim postavljao pitanje na engleskom. Odgovorio bih, a on bi preveo. Neprekidno sam prstom trljao oko i nikad nisam gledao izravno u kameru. Sve sam se vrijeme trudio da ispadnem dremovno i nesuvislo. Vrijedilo je pokušati. Ili ću s ovim uspjeti ili će me malo iščuškati. Zapravo, nisu uopće reagirali.

- To je to - rekao je major nakon dvadesetak minuta. – Sad ćeš ići natrag.

Dok sam ustajao da krenem, momak s crnim naočalama rekao je: - Znaš da tvoji nikad neće pobijediti, zar ne, Andy?

- Zašto?

- Zato što se previše oslanjate na tehniku.

Ponovno su mi zavezali oči pa me vratili u zatvor i strpali u jednu drugu ćeliju, sama. Bio sam potišten. Pomislio sam da ću sada, kad su me snimili, ostale dane provesti u samici.

Čuvari su ušli u ćeliju s povezom u rukama pa kazali Dingeru: - Sad si ti na redu.

Dinger je jednim pogledom spazio krv na povezu pa zagrmio: - Jebite se! - Pomislio je da su me ubili ili pak da sve kreće iznova. Bilo kako bilo, kane li išta od toga učiniti, morat će s njim obračunati ovdje i sada. Došlo je do, kako se Stan kasnije izrazio, "malog natezanja", koje je završilo time da su drugi stražari nahrupili u ćeliju i prislonili im puške uz glave. Odveli su Dingera, a Stan je pomislio: a onda mene.

Pred kamerom Dingeru su dali cigaretu. Kad je riječ o pušenju, on spada među one koji cigaretu drže između palca i kažiprsta, no pred kamerom je pušio elegantno, pridržavajući cigaretu srednjim prstima lijeve ruke, poput junaka iz neke drame Noela Covvarda.

Stan je odlučio da će neprekidno objema rukama zaglađivati kosu te da će gledati u pod. Dok su njega intervjuirali, mene su vratili Dingeru. Pokušali smo dokučiti zašto smo radili te snimke. Molili smo se da budu pokazane medijima, kako bi naši kod kuće znali da smo živi.

S čuvarima smo, što smo mogli češće, razgovarali o njihovim obiteljima.

- Koliko imate djece? Nedostaju li vam? Viđate li ih?

Postigao sam uspjeh kod Jerala. Bio je mršav i mlad dečko, tek je prevalio dvadesetu. Vrlo je dobro govorio engleski; govorio je kao da se ispričava, kao da su mu pritom ramena stalno uzdignuta.

- Ja sam zapravo bubnjar - rekao je. - Sviram u grupi koja se zove Queen. Nastupamo u bagdaskom hotelu Meridien.

Njegovi omiljeni izvođači bili su Boney M i Michael Jackson, pa bi svaki put kad bi me vidio zapjevao: - On je lud kao...

- Oh, Andy, želim doći u London - kazao mi je jednoga dana. - Kad dođem, hoćeš li me provesti po Londonu?

Želim svirati u nekom tamošnjem hotelu.

- N...da, jasno - slegnuo sam ramenima - kad jednom završi rat, možemo postati prijatelji. Možeš doći u London.

- Da, Andy, ljubim te. - Čeznutljivo mi je piljio u oči. - Ljubim te. Ljubiš li ti mene?

- Da, Jeral, i ja tebe ljubim.

Čim je otišao, ona ostala dvojica stala su me grdno zajebavati.

- Dat ću ti mjesečnu plaću ako mi dopustiš da te gledam - rekao je Dinger.

- Daj mi godišnji prihod, pa neću pričati ostaloj vojsci - rekao je Stan.

Jeral je bio dosadan, ali smo od njega ipak dobivali dodatni kruh i mrvice informacija.

U jednoj se etapi pojavila nekakva inicijativa iz Kremlja i Jeral je rekao: - Uskoro će rat završiti. Gorbačov će sve urediti.

Zaista je došlo do nekakve inicijative, jer smo čuli mnogo skandiranja i revolverskih pucnjeva s ulice. Neki su čuvari nahrupili, a Jeral je kazao: - Rat je gotov!

- Otkud znaš? - upitao sam.

- Saddam Hussein je potpisao ugovor. Objasnio je narodu da ne može dopustiti da toliki neprijatelji ginu. On je čovjek pun sućuti.

Naša procjena sere li on ili ne zasnivala se na tome hoće li te noći biti bombardiranja. Bilo ih je. Jeral taj put nije imao pravo, ali nam je rekao kad su otpočele bitke na kopnu.

Stan je uspostavio dobre odnose s jednim starijim narednikom koji nije znao ni riječi engleski. Između njih dvojice razvila se simpatija, a Stan je s tim čovjekom komunicirao preko drugih čuvara. Pitao bi ga koliko ima djece, pa bi se ustanovilo da čovjek ima dvije žene i petero djece. Stan bi na to rekao: "Ono, vrlo snažan muškarac", što bi naredniku jako godilo.

Imali smo mi i problema s čuvarima. Povremeno bi nas, dok smo iznosili čabar, izlupali. Uvjerili bi se da si sam, pa bi došli i isprašili te. Jednom su zgodom natjerali Dingera da im izvede Mjesečev ples Michaela Jacksona. Pustili smo im to na volju. TS, radilo se samo o nekoliko udaraca nogom i bubotcima. Srušili bi te, malo bi ti se smijali, i to bi bilo sve.

Jednom je prilikom zahod bio začepljen njihovim drekom. Odveli su me onamo i prisilili da ga golim rukama odčepim. Nakon toga natjerali su me da obližem vlastite prste. Bio im je to glavni štos.

Jednog je jutro s čabrom u sanitarni čvor otišao Stan. Kad ga je očistio, ponudili su mu da ga napuni vodom iz bačve. Zahvaljujući im na ljubaznosti, spustio je čabar u bačvu i doživio jak električni udar od kojeg je odletio na zid. Čuli smo njegove krike i salve njihovog histeričnog smijeha. Generator je bio u pogonu, a oni su ga bili spojili

s bačvom.

Baghdad je i dalje svake noći bio izložen zračnim napadima. Ako bi neka bomba pala preblizu ili bi netko izgubio prijatelja ili rođaka, čuvari bi došli i pobrinuli se da i mi toga budemo i te kako svjesni. Počeli su nas češće i oštrije mlatiti u zahodu. Nas smo se trojica dogovorili da nećemo, krenu li na nas dok smo zajedno, to tek tako otpjeti. Jedne noći prilikom bombardiranja bomba je pala blizu zatvora. Od samoga smo početka zastupali stav da ćemo, bude li pukotina u zidu tolika da se možemo kroz nju provući, iskoristiti zgodu. Ako bombe padaju toliko blizu, a ti ne kreneš, vjerojatno ćeš skončati od vlastitih projektila.

Te su noći imali gubitaka. Mogli smo ih čuti kako vrište i kriče, kako prašte svi prozori u susjedstvu. Ali Babin grad zaista je bio pod vatrom. Čuli smo viku nedaleko od ulaznih vrata u vanjsko dvorište, a onda zvuk vrata koja se otvaraju. Mogli smo naslutiti što će se dogoditi. Jasna stvar, čuvari su ušli i premlatili Russella i Davida. Zatim su dva klipana s fenjerima urlajući došla do naše ćelije. Bili su u kacigama i s upračima. Oružje im je visjelo oko vrata, a u rukama su imali pendreke.

Digli smo se kad su nahrupili u ćeliju. Mogli su nas poubijati onim pendrecima; dovoljno te samo dobro ošiniti po glavi. U filmovima junaka isprebijaju na mrtvo ime, da bi se on već nakon nekoliko trenutaka osvijestio i krenuo u spašavanje svijeta; u stvarnom životu, međutim, podigneš li ruku da se zaštitiš, pendrek će ti je slomiti. Mora da su im naše oči govorile da smo spremni za otpor. Stali su kao ukopani i zapiljili se u nas. Mi smo isto tako zurili u njih, pa su se na kraju unatraske povukli prema vratima. Stali su na vratnicama i pretvarali se da napinju oružje, no zatim su uzmaknuli i s treskom zalupili vrata. Nismo mogli povjerovati. Možda bismo se i nasmijali da nismo morali slušati stenjanje i jecanje ostalih momaka iz hodnika.

Isti smo postupak primijenili još jednom, no taj put razlog nisu bile bombe nego jedan Amerikanac. Amerikanci su, čini se, imali neodoljivu potrebu za međusobnim komuniciranjem sa svojim sunarodnjacima, pa bilo to i po cijenu valjanih batina. Amerikanci u našem bloku doznali su da ima još njihovih u blizini, i to ih je navelo na akciju.

David je povikao: - Ubio bih za burger king.

Čuvar koji se slučajno zatekao u praonici načuo ga je; već nakon nekoliko trenutaka upali su klipani. No svoje je izgutao Russell, a ne David. Njegova je ćelija bila bliža praonici, pa su čuvari stoga stvorili pogrešan zaključak. Gadno su ga isprebijali te odvukli u ćeliju za kažnjene. Zatim su se vratili te i Davidu opalili nekoliko šamara, a onda došli k nama.

Bila su trojica. Imali su kacige i vitlali su pendrecima. Pozdravili smo ih pogledom koji je govorio: - Hajde, navalite!

Povukli su se vičući: - Razdvojit ćemo mi vas. - Prijetnja je bila groznija od mogućeg batinanja.

Začudo, ništa se nije dogodilo. Mogli smo samo nagađati da dečki nisu izvijestili o ovom incidentu kako ne bi izbio na vidjelo njihov kukavičluk.

Postali smo atrakcija. Čuvari bi dovodili svoje prijatelje i lokalne glavonje, pa se napuhavali i pravili važni; napinjali su oružje i ciljali u nas. Jednog je dana došao nekakav krupni debeli tip s pištoljem makharov. Napeo ga je, podigao, uperio u Dingera i povukao otonac. Udarac je udario u prazno. Čuvari su uživali. Debeli se gad počeo smijati, svi su se njegovi kompići počeli smijati, pa smo im se i mi pridružili. Dinger je nekako čitavu ovu situaciju uspio preokrenuti u svoju korist, pa je završilo s time da se domogao cigarete, koja mu je uljepšala čitav taj dan.

Svakog smo popodneva nastavljali temeljito proučavati karte. Nastojali smo upamtiti svaki detalj tako da, kad utegnemo i izvučemo se iz naseljenog područja, možemo ustanoviti gdje se nalazimo. Mislim da smo se nakon nekog vremena toliko izvještali da bismo čim ugledamo neki prometni znak, mogli točno utvrditi gdje smo.

Proučavanje karata oduzimalo je mnogo vremena. U trenucima dokolice, međutim, sjedili smo i naklapali o svemu i svačemu. Nekoliko sam im puta ispričovijedao svoju životnu priču, sve dok svi nisu znali sve o Peckhamu i moje tri bivše žene, gotovo onoliko koliko i ja sam. Stan bi nam pričao o svom životu u Rodeziji i o svojoj obitelji. Imali su magarce, kojima su kopita bojili jarkim bojama. Ispričao nam je jednu osobito zgodnu priču o tome kako je jednog dana gledao kako je čitavo krdo slonova došlo u voćnjak da pojede jabuke koje je srušio vjetar. Voće je već bilo toliko staro da je počelo fermentirati i nije trebalo puno vremena da se slonovi izvale, potpuno pijani. Dok su tako spavali, naišla je skupina majmuna te pojela preostale jabuke. Popeli su se na stabla da otpočinu nakon gozbe i uskoro su i oni bili nacvrčani. Jedan je majmun toliko zastranio daje pao s grane, povukavši za sobom još dvojicu. Pali su na glavu pijanog slona, koji se tada osvijestio i počeo jurišati uokolo.

Druga je zgoda bila mnogo crnja. Stanovi su imali slugu koji je sa svojom obitelji živio u malom bungalovu na njihovu imanju. Jedne noći skupina pobunjenika uhvatila ga je i ustrijelila zato što je radio za bijelca. Njegovo su truplo odvukli do bungalova i ostavili ga na pragu kao upozorenje ostaloj porodici. Upozorenje je upalilo. Nedugo zatim Stan je stupio u vojsku postavši pripadnikom postrojbe za brze protuudare. Kad je proglašena neovisnost,

očajni se Stan iselio iz Rodezije.

Pokušali smo Stana uputiti u finese punka. Tri su nam dana trebala da se sjetimo svih riječi pjesme "Down in the Tube Station at Midnight", a onda smo pokušali učiti njega. Uskoro je odustao. - Ne razumijem sva ta britanska sranja - požalio se. - Zar vi, dečki, ne znate ništa od Rolfa Harrisa?

Jadni Stan. Bio je opsjednut spremanjem hrane: i kad je bio gladan, nastojao je što god sačuvati za crne dane. Trošio je mnogo vremena i domišljatosti na prikrivanje hrane pred čuvarima, a onda bismo ga mi probudili ujutro i tražili da je podijeli s nama. Na koncu konca, čemu će inače čovjeku prijatelji?

Vrijeme smo provodili i gimnasticirajući ili pak pregledavajući ozljede. Jako sam se brinuo zbog propadanja zubi. Čuvari su gotovo redovito pljuvali u našu hranu, pa sam zamišljao kako gnusne irračke bakterije napadaju moje krnjotke i kvare ih, te da će tako i svi moji preostali zubi poispadati poput domina.

Pomno smo bilježili datume; osobito sam se snuždio 24. Nisam mogao da ne razmišljam kako bih proveo taj dan da sam u Engleskoj. Bi li Katie čitav dan provela s nama ili bih je samo nazvao i poželio joj sretan rođendan?

Potkraj mjeseca major je počeo sve češće navraćati, ponajčešće u predvečerje. Puno bi nam pričao o tome kako je u Iraku nakon revolucije divno. Postoji sveobuhvatan sustav zdravstvenog i socijalnog osiguranja, objasnio nam je, te svatko navršivši određenu dob, dobiva pristojnu mirovinu. Saddam je svima osigurao besplatno školovanje, uključivši i sveučilišno, pa makar ono iziskivalo i studij u inozemstvu.

- Naša djeca u Školi čitaju Shakespearea - rekao je jednom prilikom, pokazujući primjerak Hamletu. - Sinoć kad sam išao kući, jedna je bomba pala iza mene. Biti ili ne biti - Alahova je volja, je li tako?

Nitko od nas nije rekao ništa; nakon kratke stanke promrsio je: - Znete, ovdje se s vama lijepo postupa.

Nama je ovo bio najbolji mig da je rat pri kraju. Nismo mu rekli čime se bave njegovi čuvari kad im okrene leđa, jer bismo time samo pogoršali situaciju.

- Upamtite samo to da ono što se ranije dogodilo nema nikakve veze sa mnom - ponovio je. Mora da mu je bilo jasno da se ratna sreća okrenula protiv njih, pa je zato čuvar vlastitu guzicu.

Jedne smo noći čuli kako se otvaraju vrata te neko stenjanje i jecanje. Mrsko mi je bilo noću slušati otvaranja vrata, jer sam se odmah osjećao nesigurnim. Po ovim zvucima bilo je jasno da dovode zatočenika i da ga smještaju u ćeliju. Čulo se dosta mumljanja, a onda odjednom dugo, glasno vrištanje. S čovjekom smo uspostavili vezu iduće noći. Zvao se Joseph Small, a pozivni znak bio mu je Mačak lualica. Bio je major, zrakoplovac američkih marinaca. Jadnika su srušili, kako nam je uspio reći, zadnjeg dana rata na kopnu. Loše je prošao pri padobranskom prizemljenju: ostao je visjeti na drvetu. Zadobio je otvoreni prijelom noge, a Iračani su mu nogu stavili samo u udlagu i tako ga otppravili.

Divno je bilo čuti vijesti. Rat na kopnu ne samo da je bio otpočeo nego je bio gotovo i završen, a Irak se našao na leđima. No s Josephom Smallom došli su i novi problemi: naime, što je bilo više Amerikanaca, to se više i brbljalo. Nisu htjeli osluškiivati da provjere jesu li čuvari u blizini, nego bi jednostavno razvezali, a ishod bi bio loš za sve nas. I dalje sam se plašio da će nas raseliti.

Joseph je bio vrlo zabavan jer je ginuo za cigaretama i uvijek ih je tražio, ali ih je uvijek tražio nabusitim tonom, pa su ga uvijek lijepo odjebali.

Dinger je, međutim, bio primjieran diplomat: pri svakom majorovom nailasku izvukao bi od njega cigaretu.

Na kraju smo zaključili da više nećemo započinjati razgovor s Amerikancima. Pustili bismo ih da zametnu priču, pa čekali da vidimo kako će reagirati čuvari. Ako bi reakcija izostala, uključili smo se, uvijek nastojeći doći do što više informacija. Je li Crveni križ bio o ikome obaviješten, upitali smo. Misle li da smo mrtvi? Znaju li da smo živi? Joseph Small mogao nam je reći samo to da Crveni križ nema nikakvih vijesti o nama; svi se vodimo kao nestali u borbi. Bush je baš bio objavio da će, ako svi zarobljenici ne budu oslobođeni, saveznici ići sve do Baghdada. Ovo nas je razdragalo u jednome: barem pobjeđujemo, pa postoje, dakle, dobri izgledi da će nas osloboditi. No isto su tako postojale šanse da i ne budemo oslobođeni. Znali smo da su Iračani u kontaktu s PLO-om. Hoćemo li se kao najbolji kompići naći zajedno s Terrvjem Waiteom šćučureni i prikovani uz isti radijator?

No u svemu ovome bilo je i smiješnih stvari.

- Tko je to? - zagrmio je nečiji glas.

- Major Joseph Small, Marinski korpus.

- Russell Sanborn, kapetan, Marinski korpus.

- Zrakoplovac?

- Da, gospodine.

Bilo je ovo zaista sve po propisu, ravno iz Top Guna.

Dan nakon dolaska Josepha Smalla donijeli su na nosilima sanitetskog narednika Troya Dunlapa s ozljedama

kraljeznice. Bio je s nekom liječnicom koja je slomila obje ruke i koja je također pala u zarobljeništvo. Ostalo osoblje Black Hawk poginulo je kad su ih srušili. Amerikanci su, naravno, smjesta s njime stupili u kontakt. - Major Small? Major Joseph Small? Sranje, gospodine. Pa ja sam iz ekipe koja vas je trebala pronaći i spasiti! Pobrinali smo se da dobro zapamti naša imena, ako bi ga, zbog ozljeda, repatrirali ranije. Nekako u to vrijeme bombardiranje je prestalo, čime je potvrđena Smallove priča. Bombardiranje je za nas bilo svojevrstan barometar. Počne li ponovno, znat ćemo da je sve otišlo u kurac. Tijekom poslijepodneva dva su praska odjeknula u kratkom razmaku. Nakon prvoga ptice su se vrlo glasno razletjele, a nastala je i velika larva. Naše nade u brzo oslobođenje izbljedjele su s jekom praska. Pokušao sam razmišljati optimistički. Iračanima sada naši propisno praše tur. Smallove su informacije upućivale na to da je svršetak pitanje dana, a ne tjedana. A mora da se stvari razvijaju dobro kad već imamo i dnevne zračne napade. No nisam čuo protuzrakoplovnu obranu. Jeral mi je potvrdio da je nad gradom mlažnjak probio zvučni zid - nisam znao da li naš zrakoplov ili njihov. Rano ujutro 3. ožujka otvorila su se vanjska vrata dvorišta, a zatim i glavna vrata zatvora. Uslijedilo je mnogo zveckanja ključevima, osornih glasova i vike. Davidova se ćelija otvorila. Svi smo se napreg-nuli da čujemo što se zbiva. Čuli smo glasove: - Ideš kući. Zgledali smo se, a onda je Stan kazao: - Do kurca, stari moj, ovo je divno sranje. Naša su se vrata širom otvorila i na njima se pojavio čuvar s pločicom u rukama. - Stan, Dinger. Vi sada odlazite kući. Pričekajte ovdje.

Andvja nije bilo. Bio mi je to jedan od najgorih trenutaka u životu. Naša najdublja strahovanja obistinila su se. Kane zadržati taoce.

Okrenuo sam se Dingeru i rekao: - Ako ideš kući, svakako se javi Jilly.

Dinger i Stan su mi prije odlaska pružili ruke. - Ne brini se - rekli su.

Da se ne brinem? Treperio sam toliko da samo što nisam poletio.

Ostavši sam u ćeliji, prvih sam nekoliko sati proveo sažalijevajući samog sebe. Drago mi je bilo što dečki odlaze, ali time nisam mogao izbrisati osjećaj napuštenosti. Nakon tolikih tjedana druženja iznenadnu sam osamljenost doživio gotovo kao fizičku bol. Prisilio sam se da razmislim o drugim mogućnostima. Mora da je rat završio, o tome nije bilo nikakve dvojbe. Znali smo daje Smallov borbeni let bio jedan od posljednjih, a od tada je prošlo već dosta dana. Zašto su onda od naših oslobodili samo trojicu? Jesu li ih doista oslobađali?

Popodne je došao major s cijelom svojom svitom. - Da, istina je - rekao je. - Tvoja su dva prijatelja otišla kući.

Uskoro će biti kod kuće sa svojim. Možda ćeš i ti uskoro. Možda za dan, možda za dva dana, ne znam. Ali zapamti, ono što se dogodilo drugdje nema nikakve veze sa mnom. Ja sam odgovoran za ovo što se zbivalo ovdje. S tobom se lijepo postupalo.

Kimao sam i potvrđivao kao luđak. Dao mi je dvije naranče koje sam pojeo čim je otišao. Koru kao i sve ostalo. Počeo sam se osjećati bolje.

Kasnije toga istog popodneva odveli su me i na dvorištu posadili na sunce. Sjedio sam i upijao sunčane zrake pet minuta, a onda su mi se pridružila dva čuvara koji su povelili razgovor o top-listama.

Njihovi su noviteti kasnili najmanje dvadeset godina, no to im nisam želio spominjati. Umjesto toga raspravljao sam o vrijednostima pojedinih hitova Boney M i Abbe, kimajući glavom i slažući se sa svime što su rekli, tako da mi je od klimatanja umalo otpala glava. Svi su bili vrlo ljubazni, pa sam iz toga zaključio da se nešto sprema.

Te se večeri nešto čudno dogodilo Josephu Smallu. Ležao sam na podu ćelije kadli sam čuo da se njegova vrata otvaraju te da u ćeliju ulaze neki ljudi. Čulo se neko mrmljanje, a onda su se, minutu kasnije, vrata zatvorila i sve je utihnulo. U suton nas je straža ostavila same. Nas smo se trojica upustila u razgovor, pa sam zapitao što se dogodilo.

- Jedan je irački vojnik došao u moju ćeliju - rekao je. - Bio je u borbenoj odori i u vrlo lošem stanju. Obrasla ga je brada, nosio je uprtače i kacigu, a čizme su mu bile posve izrezane od stijenja. Ušao je, pogledao me, salutirao i izašao. Čudno, Andy, vraški čudno.

Mogli smo samo pretpostavljati da je bio povučen iz Kuvajta te daje zbog nekog neobičnog razloga poželio vidjeti zarobljenika.

Sljedećih pola sata proveli smo mozgajući o tome zbog čega su otišle dvije grupice, ali ne i mi, no nismo našli rješenje. Već drugu noć nisam mogao spavati. Prve noći bilo je to zato što sam bio silno potišten, ove pak zbog uzbuđenja što li će donijeti jutro.

U sitne sate 5. ožujka otvorila su se ulazna vrata, a ja sam skočio na noge sav ustreptao od iščekivanja.

Otvorila su se Russellova vrata.

- Russell Sanborn? Ideš kući.

Zatim Josephova vrata.

- Joseph Small. Ideš kući.

Zatim je na red došao onaj na nosilima. I napokon ja.

- Andy McNab? McNab? Da, ići ćeš uskoro kući.

Stavili su nam lisičine, pa nas jednog po jednog izveli iz ćelija. Prošli smo kroz vrata koja vode na dvorište, pa onda kroz ona druga vrata, a zatim su nas ukrcali u autobus. Prvi put sam vidio tijela koja pripadaju glasovima iz drugih ćelija. Joseph Small je bio mnogo stariji nego što sam zamišljao. Bio je čovjek koji je dobrano zašao u četrdesete godine i koji je, s obzirom na svoje rane, dobro izgledao. Jedino što sam dotad vidio od Russella Sanborna bilo je jedno oko i prst kojim je spustio krajičak deke da bi mogao gledati van i vidjeti ljude koji, prolazeći pokraj njegove kažnjeničke ćelije, škrope pod prljavštinom. Osim te rupe, u njegovoj ćeliji nije bilo nikakva svjetla. Glas mu je bio dubok, gromak, pun autoriteta, pa sam očekivao goru od čovjeka. U naravi je, međutim, bio vrlo slabašne građe.

Prošli su kroz autobus i svima nam povezali oči. Povezli smo se cestom nekih 25 metara pa stali. Kao da smo ukrcavali još jednu skupinu zarobljenika, koji su nam zvučali kao Saudijski. Pretpostavljam da smo bili zatočeni u zatvoru koji je imao dva potpuno simetrična krila.

Vozili smo se četrdesetak minuta. Zaustavili smo se. Začuo sam zvuk zrakoplovnih motora. Sjajno, pomislio sam: jednostavno će nas ubaciti u avion i odjebati. No iskrcali su se samo Saudijski. Zatim su nas stražari počeli prozivati. Kad su me pozvali, pošao sam, i dalje zavezanih očiju, pa su me uveli u neku zgradu. Prema odjecima zaključio sam da smo u nekakvom hangaru. Onako svezanih očiju i ruku, postrojili su nas u dugu vrstu. Čulo se glasno šištanje fenjera i zvuči vojnika koji se kreću. Čuo sam disanje ljudi koji su stajali pokraj mene. Dugo su nas ovako držali. Želudac mi se opet uzjogunio, pa sam osjetio slabost. Nagnuo sam se naprijed i nosom očešao o zid od opeka.

Iznenadni slijed zapovijedi smjesta me uspravio. Čuo sam zloslutni, metalni odjek napinjanja oružja.

Dobro, dakle tako, pomislio sam. Toliko što se oslobođenja tiče; ovi će nas pobiti. Duboko sam udahnuo i čekao.

Ništa se nije dogodilo. Stajali smo tako u potpunoj tišini pet minuta, svi susprežući dah.

Dok smo stajali pred zidom, bivalo mi je sve gore i gore, pa sam se na kraju presamitio srušivši se na koljena.

- Moram na zahod - viknuo sam.

Netko me zgrabio za ruku i gurnuo naprijed, ali dok smo stigli ja sam se već uprskao drskom. Vratili su me natrag u vrstu.

Jednog po jednog odveli su nas u sićušne ćelije. Skinute su mi lisičine, pa sam rukama mogao dotaknuti zidove s obje strane. No ovdje su bile tri deke, pravi luksuz, i prozorčić. Noću sam svakih pet minuta morao nabijati po vratima. Svaki put bi se odazvao čuvar i odvukao me na zahod. Tamo bi stajao nada mnom sve dok ne bih ispraznio zadnjicu. Noć smo, dakle, proveli šetuckajući.

U zoru su nam dali dobar doručak: jaje, džem i kruh te vruć crni čaj. Budila se nada. Pogledao sam iz ćelije i ugledao gomile starih uniformi složenih na podu te žute zatvorske pidžame ratnih zarobljenika sa salonkama. Pomislio sam, ovo je otpusnica.

Sat nakon doručka otvorila su se vrata moje ćelije. Povelili su me hodnikom do jedne sobe, u kojoj su se nalazili stolac, stol, zrcalo, voda i britva.

"Brijač" me počeo brijati, no radio je to toliko nespretno da mi je izrezao lice. Krv mi je tekla niz bradu.

- Mogu li se sam obrijati? - upitao sam.

- Ne. Ti si opasan čovjek.

Nisu mi dopustili da na kraju isplahnem lice. Morao sam stoga sapunicu i krv obrisati-košuljom.

U ćeliju su me sprovela dva vojnika, rekavši mi da se svučem. Predali su mi jednu od onih žutih uniforma oduzevši mi odjeću. Tužno i šutke oprostio sam se od svoje mape za bijeg i kompasa.

- Ime?

- McNab.

- Ići ćeš danas kući. Uskoro.

Ponovno su mi preko očiju stavili povez.

Ćelije su se otvarale jedna za drugom. Vojnik je provjerio ime, skinuo povez s očiju, a onda smo izašli i svrstali se u red. Netko mi je pristupio s lijeva i oduševljeno me zgrabio za ruku.

- Ja sam John Nicol - široko se osmjehnuo.

Potresao sam mu ruku. Primijetio je da gledam njegovu zelenu RAF-ovu dolčevitu ispod žutog haljetka.

- Petnaesta eskadrila - kazao je. - Tornadosi.

Bio je zaista veseo momak, ali ni izdaleka izvan sebe kao Amerikanci.

Oni su se ponašali kao da su već u Sjedinjenim Državama i nekolicina stražara već se zbog toga bila unervozila. I dalje sam se obuzdavao. Na kraju tunela pojavilo se svjetlo, no tko je mogao reći da to nije tek još jedan čuvar koji nam prilazi s fenjerom?

Još su nam jednom povezali oči te nas povelu u dugačkoj koloni. Nakon nekoliko metara opet smo se zaustavili, a niz kolonu pošao je vojnik koji nas je štrcao ženskim parfemom. Stisnuo sam zube. Miris sam još i mogao podnijeti, no alkohol me pekao po loše obrijanu licu.

Ukrcali smo se u autobus; nakon otprilike pola sata rečeno nam je da možemo skinuti poveze. Prozori su bili zastrti, ali sam kroz jednu pukotinu uspio vidjeti bombardirane mostove i građevine. Svakodnevnost je život, međutim, tekao dalje. U autobusu je bilo vrlo veselo. Piloti su se međusobno pozdravljali, a straža je samo sjedila sprijeda ne miješajući se u to.

Ovo je, međutim, mogao biti najveći mogući blef, pa sam stoga odlučio da se držim povučeno.

Stali smo pred hotelom Nova. Sve je vrvjelo od vojske i snimatelja, a bilo je tu i cijelo jato vozila Crvenog križa.

Osjetio sam se malko opuštenijim.

Glavno je predvorje bilo prepuno, kako mi se u prvi mah učinilo, Iračana, no pokazalo se da je to alžirsko medicinsko osoblje. Dio Saddamove pogodbe s Crvenim križem bio je da Alžirci osiguraju medicinsko osoblje za Bagdad. Alžirci su stanovali u hotelu i pomagali u lokalnim bolnicama.

Uveli su nas u prijemnu dvoranu te, dokumentacije radi, razdvojili prema nacionalnosti. Hotel je bio bez grijanja, tople vode, liftova. Rasvjete je bilo, no Crveni je križ sebi dovukao sve potrepštine, uključujući i vlastitu hranu.

Bilo je ovo prvi put daje Crveni križ od Iračana o nama dobio ikakvu informaciju. Pa i sada, popisi koje su dobili bili su nepotpuni. Bilo je to, dakako, kršenje Ženevske konvencije, ali neznatno u usporedbi s ostalim što smo iskusili kao ratni zarobljenici.

Jako me zanimalo da doznam štogod o Dingeru i Stanu.

- Jesu li kakvi zarobljenici oslobođeni prije nas? – upitao sam jednu ženu.

Osoblje Crvenog križa činili su ljudi u vrlo širokom rasponu - od žena dvadesetih godina pa do muškaraca na pragu šezdesetih. Bio je to nevjerovatno hrabar i stručan svijet. Ja se njihovim poslom ne bih bavio.

- Da. Izašli su preko Jordana.

- Možete li mi možda dati imena Britanaca?

Provjerila je popis i pronašla Dingerovo i Chrisovo prezime. Drugih prezimena koja bih prepoznao nije bilo.

Djevojka mi je potvrdila da smo mi zadnja grupa. Dakle, sve vrijeme bili smo samo nas trojica. Sve one priče o ranjenom vezistu bila su čista sranja - uspjela varka koja me navela da pričam. Legs je najvjerojatnije mrtav još odonda kad ga je Dinger ostavio.

Kad su obavljene formalnosti, svaki od nas dobio je karticu Crvenog križa i broj, a onda su nas Europljane stubama odveli na treći kat. Primijetio sam da je pristup požarnim stepenicama zabarikadiran daskama, tako da nam je ostao samo jedan put za ulaz i izlaz - onaj preko središnjeg stubišta.

Sve što smo trebali nalazilo se na trećem katu. Konobar Crvenog križa donio nam je sve što smo zatražili - ako je samo imao. Dobili smo kuhana jaja koja nisu bila propisno skuhana. Kad smo ih otvorili, procurila su, no svedjedno su to bila najbolja jaja koja sam ikad kušao. Ostali su se nakon toga latili peciva i čokolade, noja sam se već u tom času nalazio u zahodu i povraćao. Krenuo sam još jednom iz početka, prazna želuca, i to od boce piva i kruha.

Sjedili smo i pričali; slušao sam kako svi govore: - I tako to, odosmo.

Nisam mogao povjerovati što čujem. Nakon svega što smo prošli, ljudi su Iračanima vjerovali na riječ.

Činilo se da nas kane u hotelu držati nekoliko sati, da bi nas zatim odvezli na neki aerodrom. Jedan od dečki iz Crvenog križa upitao je da li je kome hladno.

- I te kako - glasio je odgovor.

Dva sata kasnije vratio se noseći svakome od nas vestu; netko mora da je bio otišao u grad i kupio nam ih. Uzorci su bili čudni i čudesni, ali su veste bile tople.

Pojavio se glavni čovjek Crvenog križa i rekao: - Je li ovdje neki McNab?

- Da.

- Netko u prizemlju želi vas vidjeti.

Dok me vodio stubama, upitao sam ga: Letimo li popodne?

- Ne znamo još. Zbog vremena. Do odgode bi moglo doći i zbog toga što ne možemo vratiti avion iz Saudije. Teško

je uspostaviti veze. Iračani mi ne dopuštaju da uspostavim vlastitu satelitsku vezu. Sve su ove informacije iz treće ruke, pa ja, eto tako, samo sjedim i čekam. Organizacija je užasna, a ne pomažu mi nimalno. Dovukli smo im sve ove silne alžirske medicinske ekipe da pomognem civilnim žrtvama bombardiranja, no Iračani su sve civile iz bagdaskih bolnica otpustili i uputili ih kući, kako bi postelje oslobodili za vojnike koji stižu s bojišta. Toliko je uzavrelo da moraju dati prednost vojsci.

- Zato i jeste na trećem katu. Alžirce smo smjestili na prvi kat jer njima ne prijete nikakva opasnost, iznad njih je osoblje Crvenog križa, a vi ste na samom vrhu, jer vas gone. Neke bi od vas htjeli zadržati kao taoce i kao monetu za cjenkanje. Silazite li ovim stubama, morate to učiniti sa mnom ili s nekim drugim članom Crvenog križa.

- Teške ranjenike nismo mogli dopremiti na treći kat zato što dizala ne rade, a po stubištu ne možemo s nosilima manevrirati. Nažalost, morali smo ih ostaviti u prizemlju. Lako je moguće da upadnu unutra i izvedu ih. Naš status Crvenog križa jedina nam je obrana.

Ušli smo u glavno predvorje. Uočio sam dvojicu mračnih Arapa kako sjede pokraj recepcije.

- Tajna policija - upozorio me čovjek iz Crvenog križa.

Da nisu predstavljali toliku prijetnju, izgledali bi smiješno u onim svojim velikim vrećastim odijelima zavinitih nogavica, bijelim čarapama i unatrag zalizane kose.

- Vjerovali ili ne - produžio je moj vodič - štite vas oni tamo vojnici vani.

Koje li ironije! Vidio sam kako vojnici sprečavaju ulazak nove dvojice u odijelima. Prema njihovu držanju moglo se razaznati da među njima vlada nekakvo trvenje. Već su kolale glasine da je pedeset generala smaknuto nakon neuspjelog pokušaja puča.

Prošli smo predvorjem.

- Kad uđete u ovu sobu - pokazao mi je funkcionar - morate u njoj i ostati. Želite li izići, s vama mora biti jedan od nas.

Djevojka iz Crvenog križa sjedila je na stolcu zapriječivši ulaz. Mirno je čitala knjigu, a na podu pokraj nje stajala je bočica vina, komad kruha i malo sira. Hrabro, nevjerojatno hrabro.

Četvorica-petorica ljudi ležala su na nosilima. Prepoznao sam Josepha Smalla i Troya Dunlopa, pa sam im mahnuo. A onda sam, gledajući dalje, spazio Marka.

- Rekao sam im sva vaša imena da vidim je li itko od vas ovdje - nacerio se.

Poželio sam ga zagrliti i reći mu "Divno je što si ovdje", ali riječi nisu htjele van. Umjesto toga potresao sam mu ruku.

- Što se s tobom zbilo? - upitao sam, jedva susprežući zapanjenost.

Bio je u arapskim haljama. Tijelo mu je bilo propalo; vidjele su se masnice i ožiljci od teških batina.

- Kad smo se u onom posljednjem okršaju obojica bacila na zemlju, otišao sam ulijevo i upao u paljbu. Posvuda oko mene bilo je ljudi. Završio sam ležeći u malom jarku za natapanje. Slijedili su me i u jednom su se trenutku našli na pola metra od mene. Zatim sam se malo odmaknuo, nastojeći se nekako izvući. Nakon nekih pola sata ugledao sam džepne lampe. Kako su mlatarali njima, u jednom su me trenutku obasjali. Došlo je do žestoke borbe, u kojoj sam dobio metak kroz stopalo ijedan po laktu. Pogledaj!

Podigao je halju. Tane je ogulilo čitav predio lakta. Imao je nevjerojatnu sreću. Metak kalibra 7,62 mogao mu je otrgnuti ruku.

- Zajebalo me ranjeno stopalo - kazao je. - Nisam se mogao pomaknuti. Dobro su me iznogatali, odvukli u kamion i odvezli me nekamo. Bilo je zbilja užasno. Stopalo mi je odskakivalo po podu kamiona, jer njime nisam uopće vladao, a derao sam se iz petnih žila.

Njima je to bilo predivno. Smijali su se toliko da samo što im nisu otpala jaja.

Mark je izgubio mnogo krvi pa je mislio da će umrijeti. Nikakvu mu liječničku pomoć nisu pružili; otvorenu ranu samo su zamotali, ostavivši je da sama zacijeli. Gotovo čitavo vrijeme u zatvoru držali su ga gola, okovana za krevet, pustivši ga zapravo da sagnjije. Prošao je iste etape ispitivanja kao i mi ostali, samo s time što su se u njegovu slučaju ispitivanja vodila u njegovoj sobi.

- Čačkali su mi po stopalu - rekao je - tresli mi nogu tako da mi je stopalo klepetalo amo-tamo. Bilo je gadno. Smiješno je, me đutim, bilo to što su moju odjeću zgrnuli na pod tik do moje postelje.

Svakog sam dana gledao dolje u zlato, zamotano u maskirnu vrpču; pizdeki su ga otkrili tek na pola mojega zarobljeništva. I dalje sam imao svoju kartu, kompas i ostalo.

Imao je neka dva klipana koja su dolazila i izvodila ga na sranje. Zvao ih je Zdravlje i Higijena, jer su bili užasno prljava stvorenja. Kad bi ostao sam, uzimao je vrč s vodom te pokušavao očistiti ranu. Sama rupa bila je začepljena ljudskom kožom i gnojem; rana je nastojala zacijeliti sama od sebe. Stopalo mu je nateklo do veličine mozga.

- Ponekad bih viknuo da trebam srati, pa bi ona dvojica ušla, stavila mi zdjelu pod dupe i ostavila me tako satima. Pišalina je tekla posvuda jer se nikako nisam mogao srediti, a dreka je bilo do ruba zdjelice.

Čuvari su ga dosta često tukli. Dečki bi ušli, igrali se njegovim stopalom i gnjavili ga na razne načine. Sve se vrijeme držao iste one priče kao i mi ostali. Za jednog ispitivanja netko je prepoznao njegov novozelandski naglasak. Optužili su ga da je plaćenik, da radi za Izraelce.

Rekao sam mu da su Dinger i Stan otišli te da će uskoro biti u Velikoj Bntaniji, a ispričao sam mu i naša razmišljanja o tome što se moralo dogoditi s ostalima. Dok smo tako razgovarali, procijenio je da je možda bio u istom zatvoru kao i mi - njegov je bombardiran točno u isto vrijeme kad i naš.

Crveni je križ zbog nas ispraznio svoje zalihe kave, a zatim je na red došla pripremljena večera.

Kao i svi mi ostali, Mark je imao uši i općenito je smrdio. No njegov je smrad bio nekako poseban; bojao se daje posrijedi gangrena. Razgovarali smo o svemu i svačemu što bi se sada moglo dogoditi, ali smo se stalno vraćali pričama o užasima, nadmećući se čija je groznija.

Upravo sam Marku pričao o tome kako je vani, o tajnoj policiji, kadli nam je pristupio momak iz Crvenog križa i rekao da je došlo do odgode leta. Nismo mogli otputovati do idućeg dana zbog zrakoplova: avion je, naime, odletio u Saudiiju po zarobljenike koji će se razmijeniti, ali se zbog lošeg vremena neće moći vratiti do sljedećeg jutra. Ljudi iz Crvenog križa bili su napeti. Postavili su straže po hodnicima i na sve ulaze, naoružavši ih svijećama i hranom. Bilo je očito da očekuju tešku noć.

Mark i ja popili smo pivo pa se umirili. Spremao sam se da za svaki slučaj zanoćim na podu do njegovih nosila. Takav mi je bio plan, no to se nije ostvarilo. Vratio sam se stubištem po hranu i čokoladu te zaspao na stolcu. Osoblje Crvenog križa, u grupicama od dvoje-troje ljudi, sjelo je među nas i bdjelo čitavu noć.

..11S

Probudio sam se rano. Pojavio se neki službenik i sa smiješkom nam obznanio da je vrijeme za polazak kućama. Za Marka i mene iskrsnuo je problem konspiracije; naime, od ljudi iz Pukovnije traži se da pošto-poto zakriju lice pred novinarima. Digao sam se, posavjetovao se sa zrakoplovcima te Crvenom križu objasnio što me tišti.

- Nema problema - rekli su. - U istom trenutku kad autobus dođe na prednji ulaz hotela, kola hitne pomoći ići će na stražnji, jer nosila možemo iznijeti samo kroz prostor za osoblje. Možete ići kolima hitne pomoći skupa sa svojim prijateljem.

Zrakoplovci su se složili da izvedu dodatni šou kojim će zavesti novinare: navući će veste preko glave dana sebe navuku kamere. Snimke ovih specijalaca koji se boje kamera emitirane su diljem svijeta.

Krenuli smo u konvoju. U prednjem dijelu našeg automobila hitne pomoći bila su dva momka iz Crvenog križa; za vrijeme vožnje jedan od njih je rekao: - Provest ćemo vas kroz Baghdad ako želite. Pogledate li ulijevo - nastavio je glasom tipičnog turističkog vodiča - vidjet ćete Ministarstvo informacija. Bio je to čitav sklop zgrada, a srušena je samo jedna-jedina. Kad već govorimo o preciznosti bombardiranja. S desne pak strane imate Ministarstvo...

Na svim su ulicama bili poster i Saddamovim likom i znakom muslimanskog polumjeseca. Posvuda su se vidjeli rezultati razaranja, ali prema stanju stvari preciznost bombardiranja zaista je bila izvrsna. Bez ikakve sumnje, tučeni su bili njihovi vojni ciljevi. Civilne zgrade, tik do ruševina, bile su razmjerno neoštećene.

Mladić je nastavio pričati o razmjenama iransko-iračkih zarobljenika, u kojima je također sudjelovao. Rekao je da su razmjenjivali dvadesetogodišnjake koji su izgledali kao da im je četrdeset - toliko su užasa prošli. Njihov je život bio završen. Neke su rane bile grozne - otvorene ozljede koje su namjerno puštene da trunu.

- Ovo je zapravo dosad najuspješnija razmjena - kazao je momak. - Mislim daje tako zbog pntiska vojske, koja vjerojatno želi natrag svoju živu silu. Jako se boji destabilizacije. Državni se udar čini neminovnim. Što vas prije otpravimo van, to bolje.

- Slažem se - rekao je Mark.

Promatrao sam prometne znakove na putu prema bagdadskom međunarodnom aerodromu, i dok su kilometri otkucavali, osjećao sam kako u meni raste strah. Činilo mi se da su administriranja beskonačna, jer smo se svako malo zaustavljali i kretali, pa opet zaustavljali i kretali. Nigdje nisam vidio nikakva zrakoplova.

- Ovako je svaki put - rekao je šofer. - Birokracija je ubitačna.

Zaokrenuli smo za jedan ugao i ugledali konvoj autobusa krcatih iračkim zarobljenicima. Nisu izgledali osobito sretno. Glavni je terminal bio pust. Izdržali smo još dva sata sitničavog administriranja, a onda su nas konačno pozvali da se ukrcamo u zrakoplov.

Zarobljenici koji su mogli hodati popeli su se u dva Sv/issakova 727 sprijeda. Oni na nosilima ukrcani su kroz otvor pri repu. Ostao sam s Markom. Sv/issairova nas je posada primila kao osobito važne putnike; odmah su nas poslužili kavom - i to sa šlagom. Pravi nektar.

Kad se letjelica uzdigla s piste, zaurrali smo poput nogometnih navijača. Pogledao sam Marka i nakesio se. Ovaj put zaista idemo kući.

Glavni momak američkog kontingenta, neki pukovnik, oglasio se preko razglasa. Želio je sve uskladiti tako da svi njegovi ljudi budu odjeveni samo u svoje zarobljeničko ruho kako bi lijepo ispali pred kamerama. Morali su pospremiti veste. Isto je tako organizirao da van izađu po strogom redosljedju činova. Nisam mogao vjerovati: tek je pet minuta otkako je izvan iračke tamnice, a njegova vojnička glava već funkcionira.

Marka i mene to se sranje nije ticalo, jer smo znali da nećemo iz zrakoplova dok se novinari ne razidu. Baš smo bili pri ljepljivim kolačićima i kavi kad je kapetan najavio da će naš par 727 uskoro dobiti pratnju zrakoplova F15 i tomadosa.

Tek što je to rekao, a s boka su se pojavila dva američka F15, leteći tako da je jedan bio malo povrh drugoga. Manevrirali su sve dotle dok nisu letjeli nešto iznad krila našeg aviona. Amerikanci su skočili i pocikivali. Jedan im je pilot odgovorio skidanjem maske i zamahom ruke po zraku. Ispalio je proturadarske konfete i pod strmim se kutom udaljio. Prizor je bio zaista fantastičan.

Zatim su se piloti dali u akrobatiku. Jedan se vrtio po uzdužnoj osi, izvevši pobjednički okretaj, da bi se spustio nad drugo krilo, a onda su se oba F15 spustila iznad desnog krila.

Zatim je došao red na RAF-ove tornadose. Toliko su nam se približili da sam mogao vidjeti pilotove oči. Jedan je zrakoplovac skinuo masku i naglašeno izgovorio riječ drkadžije, što je, jasno, popratio odgovarajućim pokretom šake. John Nicol, zarobljeni pripadnik RAF-a, onaj koji se rukovao sa mnom, otišao je u pilotsku kabinu da preko radija s njima razmijeni koju riječ. I oni su ispalili konfete i kovitlali se nebom - i sve to za vlas bolje od Jenkija, pomislio sam.

- Ovi piloti mlažnjaka misle da su jedini koji ovo mogu izvesti - rekao je naš kapetan. - Stoga vas molim da svežete sigurnosne pojase i da se čvrsto držite.

S tim je riječima oštro okrenuo zrakoplov uvis i uveo nas u savršeno bočno okretanje s povećanim radijusom zaokreta. I drugi se Swisairov mlažnjak poravnao s nama, pa su oba letjela u koncentričnim krugovima, susrećući se nasred figure.

Kad smo ušli u saudijski zračni prostor, uslijedio je još jedan gromoglasni urlik, a onda su se mlažnjaci spustili, izbacili konfete i nestali, ostavljajući za sobom trag na blistavo plavom nebu.

U Rivadh smo se spustili dočekani neobuzdanom dobrodošlicom. Bili su tu svi mogući novinari i sve najviše zvijerke - uključujući Olujnog Normana. Mark i ja virkali smo otraga iza zastora te vidjeli da ondje ima i naših.

Sada je samo trebalo pričekati. Saudijski su se iskrcali prvi, a za njima je uslijedio uredan izlazak propisno odjevenih Amerikanaca. Otvorena su stražnja vrata, pa su oni na nosilima ukrcani u bolnička kola. Naši su ljudi ušli u avion.

- Ubacit ćemo vas u jedan od ovih bolničkih automobila - rekao je jedan. - Zatim ćete se odmah tu iza ugla ukrcati u C130.

Poletjet ćemo, spustiti se na jedan drugi aerodrom te uhvatiti VC10, koji će vas odvesti ravno na Cipar, gdje idete u bolnicu.

Ukrcali smo se u C130, a pridružili su nam se i ostali Britanci. Letjeli smo dvadesetak minuta, spustili se i uhvatili našu vezu za Cipar. Pobrinali su se da unutrašnjost letjelice bude uređena tako da sjedala budu okrenuta jedno prema drugome. Dali su nam svakom vrećicu s najnužnijom opremom, u kojoj je bio walkman, rezervne baterije, krema za brijanje, britva, gaće, sapun i ručni sat s digitalnim i analognim pokazivačem.

Bio je mrak kad smo sletjeli u RAF-ovu bazu Akrotiri. I ovdje su nas čekali naši ljudi. Svakome od nas dodijelili su pokrovitelja kojega smo poznavali. Mene je dopao stari kompić Kenny. Prve su mu riječi bile: - Da samo znaš koliko si me razljutio što si živ. Upravo sam se spremao da od rujna preuzmem tvoj posao.

Sva sila rukovanja, a onda je hitro u krug pošla boca džina. Kolega narednik Mugger bio je određen za opću provedbu našeg oporavka.

Vozikao se Rivadhom s posuđenom zastavničkom oznakom na ruci kako bi svoje zahtjeve podupro autoritetom, jer nitko iz Pukovnije nije na sebi nosio ništa po čemu bi se vidjelo tko je ili što je.

- Da ste bar ostali još malo dulje - zavapio je. - Baš sam se malo kurčio okolo kao zastavnik. Bilo je bajno.

Ukrcali su nas u autobus i odveli ravno u odvojeni zatvoreni odjel vojne bolnice.

Krupan, glomazan Stanov lik pomolio se iz mraka, a odmah za njim i Dinger s pljugom u ruci. Stan je imao hepatitis i nije se baš najbolje osjećao, no Dinger je prštao punom snagom.

- Nazvao sam Jilly - rekao je. - Sve sam sredio, nema frke za telefonske kartice. Naši su dečki smučkali vezu do Velike Britanije.

Mugger je otišao u grad da pribavi nekoliko videa da se zabavimo, a zastavnik eskadrona B pojavio se s bolničkim

kolicima krcatim pićem za tulum. Prošvercali su nas iz odjela u knjižnicu te nas ondje obasuli pitanjima.

Gordon Turnbull, RAF-ov psiholog i savjetnik, došao je na Cipar nadgledati naš oporavak.

- Što imate ovdje? - upitao je Muggera kad ga je spazio

kako ide u knjižnicu.

- Videokasete za dečke.

- Mogu li ih pogledati?

Turnbull samo što nije dobio srčani napad. Mugger nam je nabavio Terminatora, Ubojicu s bušilicom i Užas u Ulici brijestova. - Ne možete im to dati! - vrisnuo je. - Dečki su posve traumatizirani.

- Traumatizirani? - rekao je Mugger. - Potpuno su pošasavili. Dodite i uvjerite se.

Turnbull nas je pogledao i pošizio.

- Ne uzrujavajte se - rekao mu je Mugger. - Jedva su ovo dočekali.

Pomogao sam Marku da ode u kupaonicu. Velika gvala kože, veličine čepa za kadu, ispala je iz rupe na njegovu stopalu. Zatim sam pošao u potragu za našim specijalnim telefonom.

Naoružani me stražar sproveo u podrum do dvojice frajera koji su dragocjeni telefon čuvali od muktaša.

Veza je bila savršena; smjesta sam dobio Jilly.

Nakon silnih "Ijubim te" odteturao sam u krevet. Kad mi je glava pala na jastuk, izračunao sam da mi je ovo prvi put da spavam u pravom krevetu nakon osam tjedana i tri dana.

U sljedećih nekoliko dana obavili smo rendgenska snimanja i različite probe, a i zubar mi je izveo provizorne zahvate. Gordonu Turnbullu išli smo na posttraumatske sesije, koje su trajale svaka po jedva nekoliko minuta. Jadni Gordon, mislio je da mu je s tolikim traumatiziranim momcima koji se vraćaju iz zarobljeništva upala sjekira u med. Dobro je radio svoj posao, no te su dečke daleko više privlačile ostale stvari koje su im se nudile. Naši su nam momci organizirali odlazak u grad, a Crveni nas je križ obasuo novcem. Željeli smo pokupovati bescarinsku robu prije no što je ponestane.

Crveni nas je križ obilazio raspitujući se imamo li kakvih posebnih prohtjeva; bili su spremni da umjesto nas odu u grad i obave sve što poželimo.

- Zašto nam jednostavno ne date novac pa ćemo si sami pokupovati što nam treba? - upitao sam jednu damu otmjena izgleda pedesetih godina.

- Odjebi - nasmiješila se. - Misliš li da sam ja od jučer?

Međutim, na kraju je ipak popustila. Kupio sam traperice,

majice i videokasete te kofer u koji ću sve to potrpati. Sve je zahvatila dobra stara manija kupovanja. Nakon jednoga sata lova se istanjila, a Kenny se ustrtario jer smo se za 600 funti ukrcali na njegovu karticu. Znao je da će morati dugo čekati da mu vratimo novac.

Kao svoj doprinos ratovanju, Belgijanci su ovdje imali jednu medicinsku ekipu. Priredili su veliki oproštajni domjenak, a Mugger je sredio da svi budemo pozvani. Noć je protekla u prekrasnu raspoloženju.

Sutradan je potvrđeno da imam hepatitis. To što su me prisilili da jedem vlastiti drek vjerojatno je na neki način dovelo do ove bolesti. Na ostalim liječničkim pregledima ustanovljeno je da mi je iščašeno rame, da mi je puknuo mišić na leđima, da imam ožiljke na bubrezima, opekotine na stegnima i smanjenu okretnost obiju ruku, no jako sam se radovao povratku u Veliku Britaniju.

Spakirali smo stvari 10. ožujka i ukrcali se na VC10. Na žalost, zrakoplov nije letio izravno u Brize Norton; dopala nas je vojna verzija lokalnog autobusa na liniji 22.

Prvo smo sletjeli u Laarbruch da ondje iskrcamo brojno RAF--ovo osoblje. Ostali smo u stražnjem dijelu aviona, iza navučenih zastora, dok je sva moguća vrhuška ratnog zrakoplovstva u Njemačkoj pozdravljala svoje dečke koji su izašli iz aviona. Ovo je, bez sumnje, bio veliki povratak kući. Nakon ceremonije, najviši je časnik sjeo u automobil. Njegovo naredno odredište, a i naša sljedeća destinacija, bilo je udaljeno otprilike sat vožnje, pa smo sada morali čekati na pisti u Laarbruchu kako bismo mu dali vremena da stigne u Bruggen.

Kad smo aterirali, bio je na drugom kraju piste da pozdravi drugu grupu RAF-ovih zatočenika. Čitava se parada ponovila. Sredili smo nekoliko gajbi piva i polako se sneveselili.

Sletjeli smo u Brize Norton, i dok je zrakoplov gasio motore, čuli smo poznate zvuke naših helikoptera augusta 109 koji su se upravo prizemljivali. Spustili su se tik do našeg aviona. U njima su bili zapovjednik moje postrojbe i Markova sestra koja živi i radi u Londonu. Nakon kratkog pozdravljanja ukrcali smo se u helikoptere i poletjeli prema Herefordu.

Logor je bio pust. Dva su se eskadrona još nalazila u Zaljevu, a druge su se ekipe, kao i obično, razišle po kojekakvim poslovima.

Pobočnik je izašao na helikoptersku platformu.

- Dobro došli kući - rekao je. - Dođite u moj ured!

Odčepio je bocu pjenušca. Natačući ga, rekao je Muggeru: - Da, trebaš se ovamo vratiti sutra do pola Šest jer te odmah šaljemo natrag. Trebaju te u Saudiiji.

- Do vraga - rekao je Mugger pokunjeno. Bio se veselio da će kod kuće provesti nekoliko noći s gospodom Mugger. Nama ostalima pobočnik je vrlo velikodušno rekao: - Sada nema žurbe. Odmorite se nekoliko dana.

Časnik zadužen za obiteljske odnose ponudio se da me odveze kući. Kad smo ugledali moju kuću, zamolio sam ga da stanemo.

- Odavde ću pješice - rekao sam. - Trebam se malo protegnuti.

Dobili smo luksuz od dva slobodna dana.

U ponedjeljak smo Jilly i ja pošli u šetnju gradom. Bio sam u svojim dobrim starim krpicama, koje su sada bile znatno komotnije nego kad sam ih zadnji put nosio. Željeli smo samo bazati uokolo, bez ikakva cilja, no završilo je tako da smo nabasali na društvanje preplanulih momaka, pa smo s njima razmjenjivali grozovite priče.

U utorak je k nama došla Katie, pa smo vrijeme proveli gledajući kasetu Robina Hooda i uvježbavajući visoko zabacivanje nogu.

U srijedu sam bio opet na poslu.

Pukovnija je htjela doznati što se i zašto dogodilo te može li se iz svega izvući ikakva pouka za buduće operacije.

Nas petoricu posjeli su pred fotografije iz zraka, pa smo zajednički složili sve podrobnosti našeg kretanja od trenutka kad smo primili zapovijed da se pripremimo pa do trenutka oslobađanja.

Posjetili smo udovice i rodbinu. Stan i Chris proveli su stanovito vrijeme kod Vinceove žene i njegove braće, opisujući im potanko što se zbilo i nastojeći ih utješiti. Ja sam pak otišao Legsovoj ženi; našao sam je u vrlo jadnu stanju, posve dotučenu. Susret s njom za mene je bio koristan. Uspio sam pričati o stvarima bez onog kojeg nije važno.

Dana 16. ožujka otišli smo na par dana u Aberdovev, mjesto u koje smo Jilly i ja otišli kad smo se istom upoznali.

Kad smo prvi put bili ondje, rekla mi je da su joj to najljepši praznici u životu. Očekivala je da se to ponovi, ali smo oboje osjetili da je sada nekako drukčije. Ni na što nismo mogli uprijeti prstom, ali se sada osjećala nekakva napetost. Prekinuli smo putovanje te otišli u posjet Bobovoj majci i sestri u Bangor. Gubitak sina, odnosno brata, strašno ih je pogodio. Uopće nisu znale da je u Pukovnici - nije to znao ni njegov rastavljeni otac, koji je morao prestati raditi u londonskom restoranu kojim je upravljao. Fizički se razbolio od tuge.

Debrifiranje je potrajalo otprilike tri tjedna. Zatim nas je ponovno posjetio gospodin Gordon Turnbull, pa smo se za dvosatne sesije napripovijedali u časničkoj blagovaonici. On i jedan njegov kolega proveli su na nama jednostavni kontrolni test kako bi odredili naše stupnjeve stresa. Stoje rezultat viši od 10, to je emocionalna poremećenost veća. Svima je nama rezultat bio 11. Gordonov je bio 13.

Zaključili smo da su naše žene i cure ovi događaji više pogodili nego nas. Morale su svašta proći: bol zbog neizvjesnosti, koju nisu smjele ni s kim podijeliti, pa onda tugu, jer im je rečeno da smo gotovo sigurno poginuli - da bi zatim, nekoliko dana kasnije vidjele face nekih od nas na TV. Gordon Turnbull posvetio je jednu sesiju samo njima, objašnjavajući im osobito simptome posttraumatskih poremećaja.

Kad je debrifiranje napokon završilo, najavili su nam da ćemo govoriti pred čitavom Pukovnicom. Održali smo mnogo proba jer smo htjeli da to predavanje bude dobro. Bio je to nezapamćen događaj - da sve raspoloživo osoblje prisustvuje debrifiranju - no kad smo se digli, suočili smo se s morem lica. Svi su došli, od helikopterske parade do koordinatora ekipe za traženje i spašavanje. Generala, sir Petera de la Billiere - DLB, kako smo ga zvali - posjeli su u prvi red zajedno s čitavom svitom iz najvišeg vojnog zapovjedništva.

Govorili smo dva sata. Prvo sam izložio izvješće o fazama prvotnih planiranja, a onda nastavio do razotkrivanja i razdvajanja. Zatim je svatko ispričavao svoju priču, kao i to kakvu je lekciju naučio. Chris je bio zadnji.

Njegova je priča bila jedinstvena.

Kad je Stan odlazio sa starim pastirom u potragu za vozilom, dogovorili su se da će, ne vrati li se Stan do 18,30, Chris poći dalje, ostavljajući za sobom Stanovu opremu i nešto streljiva. Točno je tako i postupio, uputivši se zatim prema instrumentima na sjever, prema Eufratu. Proteklo je 36 sati otkako su ostali bez vode.

Chris je hodao jedva četvrt sata kad je iza sebe, u području PS-a, spazio svjetla automobila. Potrčao je natrag, misleći da se Stan uspio dokopati vozila te da ide na dogovoreno mjesto. A onda je ugledao još jedan par svjetala. Srce mu je malaksalo.

Preostali dio noći Chris je prehodao. Bilo je vedro - dobro svjetlo za naočale za noćno promatranje - ali i vrlo

hladno. Oko 04,30.gledajući kroz naočale, spazio je ispod sebe rijeku. Po natopljenom je zemljištu tu i tamo bilo nekakvih naselja, a čuo je i lavež. Bio je, međutim, toliko žedan daje krenuo prema rijeci. Neočekivano se našao u blatu do pojasa. Koprcao se, da bi se nakon dugog vremena nekako uspio iskobeljati. Iscrpljen i sav na oprezu, ispuzao je preostali put do vode. Napunio je boce, ispio, pa još jednom natočio. Voda je bila puna mulja. Sada već samo što nije svanulo. Pronašao je mali wadi u kojem će se sakriti, ali je, kad je već bilo prekasno, spoznao da se nalazi tek 500 metara od nekog zaseoka, s tim daje vrh wadija bio izravno izložen pogledu. Nasukao se. Pokušao je spavati, no bilo mu je toliko hladno i bio je toliko mokar da bi se, svaki put kad bi malo zadrijemao, budio nakon nekoliko minuta i nekontrolirano drhturio. Pregledavajući stopala, otkrio je da su mu otpali svi nokti te da su se žuljevi sa strana spojili u duge posjekotine iz kojih se cijedio gnoj. Toliko što se tiče specijalnih planinarskih čizama, vrijednih 100 funti.

Kad se smračilo, krenuo je ponovno. Uskoro je morao zaobilaziti vojna i civilna naselja. Činilo mu se da ih ima na stotine; ishod je bio taj daje između 18,30 te večeri i 05,00 sljedećeg jutra prevalio samo 10 kilometara.

Da bi našao svoje sljedeće sklonište, Chris se malo spustio s vrha dvjesto metara visoke litice. Ležao je u pukotini stijene i promatrao svakidašnji život na drugoj obali - dečke koji se naganjaju, žene u crnim haljama, muškarce kako se peru i ribare.

U prvi mračak ponovno je pošao. Našao se u sendviču između rijeke s desne strane i ceste s lijeve. Priječeći vvadije izmorio se, pa je na kraju išao gotovo samom cestom. U jednom je času čuo zvuk nekog vozila, pa se bacio u jarak. Zirnulo je kroz naočale i vidio da iznad njegove glave tutnji konvoj scudova. Pribilježio je vrijeme i mjesto te pošao dalje.

Uskoro je pri punim svjetlima prošlo još jedno vozilo, osvi-jetlivši pred sobom prometni znak. Ono što je ugledao slomilo ga je. Bio je 50 kilometara dalje od granice nego što je procijenio. To je značilo još dvije noći puta - bio je jako potišten.

Uzoru Chris nije mogao pronaći pristojan PS, pa se usplahirio. Nakon silnog letanja, na kraju se uvukao u veliki propust ispod glavne ceste. To mu se rješenje činilo dobrim sve dok nije začuo zloslutni, poznati zvuk kozjih zvonaca.

Stado koza uspinjalo se propustom - krećući se, pretpostavio je, prema poljanama na drugoj strani ceste. Chris se maknuo iz skrovišta; uspio se uspentirati kojih metar i pol uz nasip prije nego što se pomolio neki stari kozar s magarcem, morem koza - i parom pasa. Psi će ga sigurno nanjušiti. Preostao mu je djelić sekunde da se odluči hoće li, sigurnosti radi, ustrijeliti staroga ili hoće li jednostavno pobjeći. Umjesto njega, odluku su donijeli psi koji su protrčali kraj njega i ne pogledavši ga. Sva ostala procesija prošla je niti ne trepnuvši. Nije mogao vjerovati. Pa bio im je na domet pljuvačke. Jedino objašnjenje koje je mogao smisliti bilo je daje pse zaveo smrad koza - ili smrad starčevih prljavih halja.

Oni će se, gotovo je sigurno, prije mraka vraćati istim putem, pa je Chris znao da se mora maknuti. Počeo je puzati uzduž wadija, prinuđen da pri prolazu svakog vozila zaliježe na tlo - stoje bilo vrlo često. Teren se sada bio promijenio: od bujne vegetacije prešao je u sustav vvadija i brešćića pokrivenih trnjacima. Napredovanje je bilo teško. Nakon otprilike 10 kilometara naišao je na veliku udubinu, pa je u njoj proveo ostatak dana.

Chris je bio potrošio svu svoju zalihu zamuljene riječne vode i gadno je dehidrirao. Znao je, međutim, da se mora držati podalje od Eufrata, jer ondje kao daje svaka kuća imala psa. Morao je jednostavno ići dalje, nadajući se da će uskoro negdje drugdje naći vodu.

U mrak se podigao i krenuo na zapad hodajući nekoliko sati. U jednom je trenutku negdje ispred njega zatulila sirena protuzrakoplovne obrane; kroz svoje specijalne naočale vidio je topnički položaj, koji je sačinjavalo nekoliko S60 i radiojarbola te straže koje su uokolopatrolirale. Obišao je tu lokaciju te naletio na potočić koji je tekao bijelim kamenjem. Ne časeći časa, otkopčao je čuture i žurno ih napunio. Zatim je smjesta pošao dalje.

Neprijateljskih je djelatnosti bilo sve više i više; naposljetku se našao pri nekom cestovnom raskrižju, uklješten između kontrolnog cestovnog bloka i nekog protuzrakoplovnog položaja. Do svanuća više nije ostalo mnogo vremena, pa se stoga zavukao u propust ispod ceste. Ovo se mjesto koristilo za istovar smeća, pa je smrad bio nepodnošljiv.

Stopala su mu bila u jadnom stanju, no ničim ih nije mogao izliječiti.

Utješio se legavši na otkatke i otpivši dobar gutljaj iz čuture.

Istog trenutka kad je tekućina doprla do njegovih usnica, one su se osule plikovima i zapekle. Samo što nije kriknuo od boli. Onim topničkim položajem mora da se štitila nekakva kemijska tvornica, a onaj potočić najvjerojatnije je bio nekakav izljev. Chris se našao u gadnom položaju. Nije imao ništa čime bi isprao goruća usta, a i čuture su sada postale neupotrebljive. U jednom je trenutku pomislio da će umrijeti.

Ležeći u propustu, Chris je pažljivo procijenio situaciju. Dva je već dana bio bez vode, a sada mu je trebala i

liječnička pomoć za usta. Neke posjekotine na rukama bile su se zagnojile, a stopala su mu bila u tako lošem stanju da su jedva nosila njegovu težinu. Znao je da mu nije preostalo mnogo vremena.

Na put se dao čim se smračilo. Bilo je vrlo oblačno i tmurno, što je značilo da bi se mogao neopažen prokrasti kraj kontrolnog bloka. Pronašao je, zaista, nekakav mrtvi kut pa se onako bolnih nogu nekako provukao. Šepesao je što je bolje mogao otprilike jedan sat, kadli je odjednom nebom nešto bljesnulo. Mислеći da je aktivirao poteznu signalnu raketu, bacio se na zemlju. Zatim je začuo eksplozije. Osvrćući se preko ramena, shvatio je daje u toku zračni napad na kemijsku tvornicu.

Znao je da se sada mora nalaziti blizu granice; gledao je dva stražarska tornja na uzvisini. U daljini je vidio neki grad, blještavo osvijetljen, a uskoro se našao pred navojima bodljikave žice. Je li onaj grad u Siriji, ili je ipak s iračke strane, te jesu li ove žice nekakva lažna granica?

Provezla se nekakva ophodnja. Svojom gaje pojavom uvjerila daje ovo zaista granica, i on je odlučio daje prijeđe. Pronašao je mjesto na kojem su žice bile poduprte koljem pa se počeo penjati. Izderao je i ruke i noge, ali se uspio prebaciti. Sjeo je na drugu stranu i ponovno razmislio. Grad kao da se nalazio na pogrešnom mjestu. No kako god bilo da bilo, razumno je bilo ići prema zapadu.

Chris je sada već bio na izmaku snaga. Klatio se hodajući i samo što se nije srušio od dehidriranosti. U ustima nije imao slina, a jezik mu se slijepio s unutrašnjom stranom obraza. Dok je hodao, u glavi mu je glasno pucketalo - onako kao kod statičkog elektriciteta. Vidio je bijeli blijesak i mora da se onesvijestio. Osvijestio se na zemlji.

Ponovno se podigao i pokušao krenuti. Dogodila se ista stvar. Kad je ovaj put došao k sebi, lice mu je bilo u lokvi krvi. Pao je licem na zemlju i razbio nos. Odvukao se u obližnji wadi i zaspao.

Probudio se u praskozorje kad je čuo Stana koji ga zove da izađe jer su svi ostali odmah tu iza ugla. Uspravio se i počeo hramati u smjeru iz kojeg je čuo Stanov glas. Strašno se razveselio što će patrola opet biti na okupu. Izlazeći iz wadija, u trenu je spoznao da halucinira. Znao je da će, ne ulije li u sebe vodu, uskoro umrijeti.

Nešto podalje ugledao je nekakav kućerak, vjerojatno neku pastirsku nastambu. Chris je odlučio da će, makar još bio u Iraku, morati otići do nje i domoći se vode - ustreba li, i silom.

Na ognjištu je žena pripremala hranu. Oko nje su se igrala djeca, a u daljini je vidio muškarca sa stadom koza. Kad se Chris dogegao do vatre, iz kuće je izašao mladac od petnaestak godina i pozdravio ga. Dečko se držao prijateljski, tresući Chrisa za ruku i smiješeći mu se.

- Gdje je ovo? - upitao je Chris.

Dječak ga nije razumio. Zbunjeno je gledao Chrisa, a zatim je stao pokazivati iza njega. - Irak! Irak! - široko se smijao.

Chris je shvatio. Ponovno je potresao dječakovu ruku i rekao: - Hvala kurcu za to!

Pozvali su ga unutra i ponudili mu veliku zdjelu vode. Iska-pivši je jednim gutljajem, smjesta je zatražio još. Neka bakica tetovirana lica u kutu prostorije hranila je dijete. Osmjehnula mu se krezubo. U istoj prostoriji na jednoj su se hrpi nalazili pokrivači za čitavu obitelj i slama za životinje. Chris se prikućio petrolejskoj peći i upijao toplinu. Djeca koja su se igrala vani ušla su i pokazala mu svoje crteže na komadima papira. Slike su prikazivale nebo puno aviona i tenkove u plamenu.

Ušla je žena s vrućom štrucom kruha od metvice, što ju je upravo ispekla, te je poklonila Chrisu. Ganula ga je.

Kruh je očito trebao biti obrok za čitavu obitelj. Progutao je jedan zalogaj i smjesta osjetio da je sit. Mora da mu se želudac silno smanjio. Dečko mu je donio vrućeg slatkog čaja; kako se Chrisu činilo, bilo je to najbolje piće koje je ikad popio.

Chris je pokušao objasniti da treba naći nekakvog policajca. Dječak gaje, čini se, razumio; rekao je da će ga odvesti do policajca. Chris je svukao radno odijelo i remenje te rasklopio 203 kako bi izgledao što manje agresivno ako ikoga susretne. Zamotao je dijelove u radno odijelo i sve skupa strpao u plastičnu vreću od umjetnog gnojiva koju mu je dao dječak. Otišli su domahujući se i osmjehujući se; dečko je nosio vreću, a Chris je za njim bolno šepesao. Djeca su ih pratila sve dok kućerak gotovo nije nestao s vidika.

Nakon otprilike sata hoda pokraj njih se zaustavio land cruiser; šofer im je ponudio da će ih prevesti u grad. Sjeli su otraga, a vozač i dječak razmijenili su šalu, no većim su se dijelom puta vozili šutke. S vremena na vrijeme Chris bi uhvatio vozača kako u retrovizoru zuri u njega.

Na samom ulazu u grad vozilo se zaustavilo pred nekom kućom, a vozač je pozvao nekoga iznutra. Izišao je jedan Arapin tridesetih godina, od glave do pete odjeven u crno. On i šofer upustili su se u dugu raspravu, na kraju koje je vozač Chrisovu prijateljku rekao da izađe. Ovaj je nevoljko učinio što se od njega traži, a Chris je primijetio daje bio jako zabrinut dok su se opraštali.

Povezli su se dalje, a šofer, za kojeg se pokazalo da zna više engleskog no stoje prije želio prikazati, počeo je trućati

o ratu. Sav se bio uzrujao.

- Ne biste trebali biti ovdje - rekao je. - Ovo nije naš rat. - U osnovi je to značilo: - Odjebi natrag u Irak, bijelce. Chris mu je pokazao svoju ceduljicu na kojoj je na arapskom jeziku, pisalo da će onaj koji ga dovede u bilo koje britansko veleposlanstvo ili savezničkoj vojsci dobiti nagradu od 5 000 funtu. Arapin je vozeći bacio pogled na papirić, a onda ga gurnuo u džep košulje. Chris mu je rastumačio da ta isprava sama za se ne vrijedi ništa; uz nju mora biti živ čovjek. Tek toliko da mu da na znanje kako misli ozbiljno, u nekoliko je navrata Arapina mrko pogledao.

Stali su pred nekom garažom. Jedan drugi Arapin, koji je očito poznavao šofera, izašao je iz radionice, otišao do putničkog dijela vozila, pogledao Chrisa, okrenuo se na peti i otrčao natrag u zgradu. Chrisu se učinilo da ga ovi ovdje kane ukokati, pa je počeo izvlačiti oružje iz vreće. Vozač ga je ščepao za ruku, a Chris mu je uzvratilo dobro ga odalaminvši laktom. Iskočio je iz auta, a vozač se presamitio preko sjedala gurnuvši glavu na Chrisovu stranu. Udarivši vrata nogom tako da su zviznula vozača po vratu, Chris je potrčao - ili, bolje, ubrzano zašepesao. Zašao je za ugao i spazio uniformirana čovjeka naoružana kalašnjikovom kako stražari pred nekim bungalovom. - Policija? - viknuo je Chris.

- Da!

- Britanski avijatičar!

Čovjek gaje grubo ugurao u zgradu, za koju se pokazalo daje policijska stanica. Po prostoriji su se motali službenici u kožnatim jaknama i naočalama za sunce, mračna izgleda.

Nakon nekoliko trenutaka ušao je vozač land cruisera držeći se za vrat i psujući Britance. Chris je iščupao ceduljicu iz čovjekova džepa i pokazao je policajcima. Njezin ih je sadržaj nasmijao. Chrisu je počelo svitati da će biti problema. Baš u trenutku kad je razmišljao da li da se silom probije iz policije, jedan je policajac prišao šoferu i oštro ga pljusnuo po glavi. Ostali su priskočili i odvukli vozača izvan zgrade.

- Pizda blesava - nacerio im se Chris. - Upravo je ostao bez pet somova.

Pretresli su Chrisovu opremu, a onda ga uveli u ured svoga šefa. Ovaj nije znao ni riječi engleski- nijedan zapravo nije znao - ali je Chrisu pokazao da mu na papir napiše svoje ime i ostalo. Chris je naveo svoje pravo ime, ali je napisao da je bolničar iz ekipe za spašavanje zrakoplovaca.

Šef se mašio telefona. Nekome s drugog kraja žice pročitao je sve što je Chris napisao, slovo po slovo. Zatim je nazvao neki drugi broj; prema broju znamenki koje je okrenuo, Chris je zaključio da se radi o internoj vezi. Došao je jedan policajac s arapskim haljama i velom te rekao Chrisu da sve ovo obuče. Hitro su ga zatim otpremili u auto, a do njega je sa svake strane sjeo jedan policajac. Za Chrisa uopće nije bilo sumnje daje njihov zatvorenik: nije imao pojma o tome kamo ga vode. Što se njega tiče, mogli su lako ići natrag prema granici.

Otpribliže jedan sat vozili su se pustinjском cestom, a na kraju su stali iza nekoliko mercedesa parkiranih uz kolnik. Šest je mračnih tipova dangubilo kraj crnih limuzina, svi sa sunčanim naočalama na nosu. Jedan od njih držao je u ruci makharov.

Chrisu su stavili povez na oči i natjerali ga da klekne na asfalt. Glavu su mu gurnuli prema naprijed, pa je pomislio: evo ga, dakle, smaknuće. Gadno se ljutio na samog sebe stoje upao u klopku.

Nekoliko sekundi nije se dogodilo ništa. Zatim su ga podigli na noge i gurnuli u stražnji dio jednog od svojih automobila. Mora da su se samo malo zabavljali. Vozili su se zatim još dva sata, a onda je Chris ugledao veliku oznaku sa strelicom i riječ BAGHDAD.

Jedan od ljudi sa sunčanim naočalama rekao je: - Da, idemo u Bagdad. Vi ste ratni zarobljenik. Mi smo Iračani. Hvatao se mračak, a sunce je pred njim zalazilo. Chris je sada bio toliko zbunjen da se više nije mogao sjetiti zalazi li sunce na zapadu ili na istoku. Prisjetio se svoga djetinjstva u Tynesideu i onih vremena kad je promatrao kako se jutrom sunce diže iznad obale. Ako je izlazilo na istoku, zaključio je, onda mora da se sada voze na zapad.

Znao je da ima pravo kad su se počele pojavljivati oznake s natpisom DAMASK. Bio je mrak kad su se dovezli u predgrađe. Snagatori su ugasilu cigarete i počeli zatezati kravate. Zaustavili su se iza jednog automobila. Iz njega je izašao neki čovjek te prišao i sjeo na suvozačevo sjedalo Chrisova vozila. Bio je srednjih godina, elegantno odjeven, i izvrsno je govorio engleski.

- Je li s vama sve u redu? - upitao je.

- Da, hvala. Dobro mi je.

- Dobro. Ne brinite se, neće dugo trajati.

Chrisu je bilo jasno da su se druga dva klipana praktički usrala od straha pred ovim čovjekom. Kad su stigli do nekakvih zgrada i zaustavili se, oba su iskočila i otvorila čovjeku vrata. Chris je pokušao izaći, ali je pao na koljena. Noge su mu konačno otkazale. Čovjek je pucnuo prstima i Chrisa su unijeli u zgradu.

Uveli su ga u veliki ured, gdje gaje pozdravio neki čovjek u mornaričkom blejzeru, prugastoj košulji i kravati. Čovjek mu je pružio ruku i rekao nešto.

- Dobro došli - preveo je prevodilac.

Ured je bio uređen u stilu engleske omladinske mode šezdesetih godina: namještaj od tikovine iz Harrodsa, pozlaćeni AK 47 na zidu i ostalo. Razabrao je da se nalazi u stožeru tajne policije.

Posredstvom prevodioca glavni je upitao Chrisa bi li se želio okupati. Chris je kimnuo, pa su ga kroz neka vrata uveli u spavaću sobu s kupaonicom i dvoranom za tjelovježbu. Čovjek je u svoj aparat stavio novu britvicu, razmotao sapun i šampon te ih, izlazeći, stavio na kadu.

Chris se upravo počeo svlačiti kad je ušao neki mladić s krojačkim metrom. Obavio ga je oko Chrisova prsnog koša, a onda uzeo i ostale mjere. Chris se ponadao da mu mjere uzimaju zbog odijela, a ne zbog lijesa.

Voda u kadi pocrnjela je čim je u nju ušao, pa je stoga još jednom napunio kadu. Došao je jedan drugi dečko. Donio je Chrisu šalicu kave. Fine kave. Chris se počeo osjećati sigurnije. Da ga kane ucmekati, ne bi valjda na nj trošili ovako dobru kavu.

Vratio se prevodilac i počeo mu postavljati pitanja. Chris je odgovarao držeći se naše priče. Arapi su ga gledali sumnjičavo, no nisu ništa komentirali. Chris se digao iz kade i ogledao u zrcalu. Nije mogao povjerovati koliko je izgubio na težini. Bicepsi su mu bili veličine zglavaka. Zatim mu je netko donio svježe rublje. Divno je bilo opet navući svježe gaće, pa bijelu košulju, kravatu, čarape, cipele i -pazi sad ovo - novo-novcato odijelo s tankim svijetlim prugama, koje mora daje bilo sašiveno u zadnjih pola sata, dok je bio u kadi - i to usred noći. Hlače su u struku bile malo preširoke, pa se šef gadno okomio na dečka s metrom. Dečko je pokazao Chrisu da ponovno skinu hlače, pa se izgubio odnoseći ih preko ruke.

Uveli su liječnika. Previo je Chrisova stopala. Uto se vratio dečko s hlačama. Ovaj put su savršeno pristajale.

Šef je upitao Chrisa bi li možda nešto pojeo, pa ga poveo u svoju blagovaonicu. Stol se slamao pod težinom odrezaka, čevapa, povrća, voća, svježe ispečena kruha. Chris je iskapio litru vode, a onda se primio odreska. Uspio je pojesti samo nekoliko zalogaja.

Šef se sada još više raspištoltio pa je Chrisu ponudio provod u gradu.

- Žao mi je - rekao je Chris - ali mislim da bih trebao što prije u Britansko veleposlanstvo.

Šef je izgledao uistinu razočarano dok je telefonirao u ambasadu i dogovarao da netko dođe po Chrisa. Vjerojatno se bio veselio noćnom provodu na račun službe.

Kad je stigao šofer Britanskog veleposlanstva, i on se poklonio šefu. Zatim je pokupio Chrisove prljave stvari i odnio ih u auto, dok se Chris rukovao sa svojim novim prisnim prijateljem.

Veleposlanstvo je odmah poslalo obavijest Združenom stožeru u High Wycombeu i u Riyadh, pa se pobrinulo da Chris odleti već sljedeće večeri. Bila je to prva vijest koju je itko dobio o BRA VO TWO ZERO od trenutka ubacivanja.

Chris je u osam noći svoga izvlačenja ishodao više od 300 kilometara. Sve to vrijeme nije imao nikakve hrane, osim dvaju paketića dvopeka, koje je bio podijelio s Vinceom i Stanom, a praktički ništa za piće. Izgubio je strahovito mnogo na težini, a što je preživio, treba zahvaliti tome da se njegov organizam hranio vlastitom rezervom.

Prošla su dva tjedna prije no što je Chris uspio opet prohodati kao nekad, a šest tjedana do povratka osjeta u prste ruku i nogu. Ustanovilo se da je ona lokacija na kojoj je našao vodu koja mu je spalila usta tvornica za obradu urana. Imao je gadne probleme s krvlju, a i s jetrima zato stoje pio prljavu riječnu vodu - ali se zatim vrlo brzo vratio u operativne postrojbe. Bilo je to jedno od najznamenitijih izvlačenja u povijesti Pukovnije; što se mene tiče, nadmašio je i onaj legendarni bijeg kroz sjevernoafričku pustinju što ga je 1942. ostvario Jack Sillitoe, jedan od jedinstvenih ljudi Davida Stirlinga.

U onom "našem" području bilo je daleko više vojske no što smo očekivali. Zapravo sada smo doznali da je područje u koje smo otišli bilo jedinstven veliki vojni rezervni položaj: dvije su se iračke oklopne divizije smjestile između granice i našeg prvog PS-a. A kao da ni to nije bilo dovoljno, svaki muškarac, žena i dijete na tom području dobili su zadaću da motre na nas. Djeca su bila oslobođena od nastave kako bi se uključila u hajku. Unatoč svemu, dobro smo se iskazali: prema obavještajnim izvorima, utvrđeno je da smo za sobom ostavili 250 što mrtvih, što ranjenih Irana.

Baza je primila naše operativno izvješće od 23. siječnja, ali vrlo izobličeno, što mora da ih je vraški zbunilo. Dana 24. siječnja u 16,00 po lokalnom vremenu - vrijeme razotkrivanja - primljen je još jedan nejasan signal.

Kasnije su uhvatili slabašan signal radiofara te shvatili da smo u gužvi. I to je bilo sve što su čuli prije nego što se Chris 31. siječnja pojavio u Siriji.

U skladu s postupkom koji slijedi nakon gubljenja veza, a nakon izobličenih signala, poslana su dvije spasilačke ekipe. Prva, ona od 26. siječnja, morala se vratiti odmah nakon prelaska granice zato što je pilotu chinooka naglo pozlilo. Bilo je, dakle, dobro što nismo dangubili čekajući ih. Drugi je pokušaj bio 27. Ovaj put posrijedi je bila zajednička američko-britanska akcija. Zavedeni lokacijom slabašnog signala radiofara, nadletjeli su južni koridor, ali, jasno, bez ikakva rezultata. Američki obavještajni izvori počeli su javljati o izraelskom napadu na sirijskoj granici, no kako se smatralo da mi idemo prema jugu, ovo nije dovedeno u vezu s BRAVO TWO ZERO.

Što nije bilo u redu s našim radiom? Ništa. U svakom kraju svijeta može se raditi samo na nekim frekvencijama, a i tada ih tijekom dana valja mijenjati zbog promjena u ionosferi. Frekvencije koje smo dobili, na našu veliku nesreću, bile su pogrešne. Zakazao je ljudski faktor, i samo se valja nadati da se tako što neće više nikad ponoviti.

Što je pak s av/acsima i uvelike reklamiranom reakcijom u roku od 15 sekundi? Kako god okreneš, bili smo 300 kilometara izvan njihova dometa. Došlo je do male štucavice negdje na liniji, a potpuno je nebitno što je izražena nada da se to više neće dogoditi. Američki pilot s kojim smo uspostavili vezu radiofantom izvijestio je o tom slučaju, no to je izvješće ljudima u našoj bazi stiglo tek nakon tri dana.

Jedna stvar koju smo dobro napravili bila je moja odluka da krenemo prema Siriji, a ne da se vraćamo na mjesto sastanka, s helikopterom. Riječ "razotkrivanje" stigla je čitava. Međutim, bez ikakva drugog objašnjenja, što je značila? Jesu li je trebali shvatiti kao moguće razotkrivanje ili kao konačno razotkrivanje? I, kako god je shvatili, jesu li trebali uzeti da znači razotkrivanje u okršaju ili bez njega?

Pukovnik jednostavno nije imao dovoljno informacija da djeluje, pa je morao sjesti i odlučiti da li da na mjesto sastanka pošalje helikopter ili ne pošalje, a odlučio je da ga ne šalje, unatoč tome što su dečki iz eskadrona stajali u repu i čekali da pođu, stvarajući mu silne neugodnosti. No imao je pravo. Čemu izložiti opasnosti jedanaest ljudi - posadu i dečke otraga - uz to i letjelicu, s tim da se uopće ne zna u što odlaze? Bilo mi je drago što ja takvu odluku nisam morao donijeti. Kako smo čuli od naših istražitelja, chinook kojim smo ubačeni otkrili su čim se spustio, zato je i bolje da drugi nije ni poslan. Jedino što bi nam u trenutku razotkrivanja moglo poslužiti bio je prelet brzog mlažnjaka. Mogli bismo tada porazgovarati s njima preko radiofara i navesti ih na S60, a zatim dogovoriti propisno izvlačenje.

U idućih nekoliko tjedana podnosili smo izvještaj svima i svakome. Jednosatnu dotjeranu verziju izložili smo lordu Bramallu, vrhovnom zapovjedniku Pukovnije, koji nas je zatim zadržao na ručku. Dojmio me se kao vrlo štosan čovjek - doduše, gluh kao top, ali vrlo štosan.

Došao je Schwarzkopf sa svojom klapom; s njim smo proveli dva sata.

- Žao mi je zbog ovoga - rekao je. - Da sam tada znao što se zbiva, ne biste išli, jasna stvar.

Priredio nam je divnu večeru i vrlo ljubezno potpisao svilenu kartu za bijeg koju smo poplašili iz prostorije za planiranje u Rivadhu.

Naposljedku smo izvještaj dali B eskadronu. Samo nekoliko dana po povratku u Veliku Britaniju većina se dečki počela pripremati za druge poslove ili je čak već bila otišla, ali u kolovozu smo se uspjeli svi okupiti, prvi put te godine, te provesti vlastitu analizu minulih događaja. SAS-ova junačka djela iza neprijateljskih linija bila su vrlo značajna. Od 26. siječnja, svega devet dana od početka rata, nikakvi scudovi nisu više lansirani iz sektora zapadnog Iraka, područja dodijeljenog Pukovnji -kraja zemlje koji obuhvaća stotine i stotine četvornih kilometara.

Mugger je sudjelovao u jednoj takvoj akciji. Njegov polues-kadron operirao je iza neprijateljskih linija od 20.

siječnja. Dana 6. veljače dobili su zadatak da napadnu sredstva veze, koja su bila od životne važnosti za djelovanje scuda.

Prema planu, trebali su se u suton 7. privući na udaljenost od jednog kilometra do mete, provesti izviđanje bliskog cilja, dati odobrenje te izvesti napad. Otkrili su da je meta zaštićena dva i pol metra debelim betonskim zidom i dva metra visokom ogradom, kao i posadama neprijateljskih bunkera s lijeve i desne strane. Četvorici je ljudi naređeno da protutenkovskim projektilima i dodatnom vatrom iz vozila unište te bunke. Osmorica su se meti privukla preko 200 metara ravnog, otvorenog zemljišta, s namjerom da obave zadatak razaranja. Zbog oštećenja nastalih prilikom savezničkog bombardiranja nisu mogli pronaći sklopku. Mugger je zbog toga dobio zadatak da sruši čelični antenski jarbol. On i njegovi kompići uspjeli su postaviti eksploziv i tempirne uređaje namjestiti na dvije minute, ali su se pri povlačenju našli pod paljbom.

Grupa za razaranja zaklonila se na samoj meti, svjesna da joj preostaje vrlo malo vremena do detonacije. Po Muggerovu pričanju, dok su sekunde odmicala, jedan je od momaka kriknuo: "Detonatori! Trebamo zaklon! Trebamo zaklon!"

- Zaklon? - uzvratilo mu je Mugger, imajući na umu tone i tone čelika koje samo što im nisu počele padati oko ušiju.

- Za koji časak dobit ćeš najbolji mogući zaklon.

Tek što je to rekao, ekipa za vatrenu podršku iz pinkieja pronašla je svoje ciljeve i kad je neprijatelj na trenuak malo utišan, Muggerovo se društvo diglo i potrčalo. Kod vozila su se pregrupirali s ostalom polovicom postrojbe pa se uspješno izvukli iz neprijateljskih linija. Uslijedio je zasljepljujući blijesak i za njim zračni val: eksploziv je detonirao. Toranj je pao.

Vozilo i oprema primili su mnogo pogodaka, ali nitko nije nastradao. Sljedećeg se dana, međutim, pokazalo da nisu samo Mugger i njegovi dečki imali jeziv dan: dva su dečka također našla rupe od metaka na tkanini svojih odora. Jednom drugom zgodom neki je zapovjednik ophodnje, ugledavši ravan jednoličan teren, odustao od svoje zadaće. Smatrajući da ondje gdje jest nikako ne može ostvariti svoj cilj, povukao je ljude u helikopter i vratio se u bazu. Time je doveo u sumnju vlastiti integritet. Što se mene tiče, držim daje to bila jedna od najhrabrijih odluka u ratu. Da sam bar ja bio sazdan od takva materijala!

Iračani su našli tijelo Vincea Phillipsa i predali ga Crvenom križu, koji ga je zatim proslijedio u Veliku Britaniju.

Tijela Boba Consiglia i Stevea "Legsa" Lanea istim su zrakoplovom dovezena u domovinu.

Legs je posmrtno dobio Vojno odlikovanje za, kako je u službenom nekrologu navedeno, "nepokolebljivo vodstvo". Po meni, on je to pokazao tijekom borbi, a još više za vrijeme izvlačenja. Legs je bio taj koji je želio da nađemo bolju poziciju za zasjedu prilikom otmice vozila, i dobro daje to tražio -jer bismo inače zaustavili dva kamiona puna vojske, a ne stari američki taksu. Legs je također bio onaj koji je navukao Dingera u vodu kad je ovom sama pomisao na 500 metara plivanja u ledenom Eufratu bila nešto najnezamislivije. To je to vodstvo.

I Bob je te večeri dobio isto odličje. Bilo daje odlučivao sam, bilo da je odluku donio netko drugi, išao je naprijed kao opsjednut nastojeći se borbom izvući iz okršaja. Takvim je načinom na se navukao strahovitu neprijateljsku vatru te tim činom, bez ikakve dvojbe, pomogao nama ostalima da se izvučemo. U glavu ga je pogodio metak koji je potom izletio kroz trbuh, aktiviravši pritom fosforu granatu o njegovu remenu. Umro je trenutačno.

Po običaju, održali smo rasprodaju pokojnikovih stvari. Sva oprema poginulih prodana je najboljem ponuđaču, a prihod proslijeđen najbližoj rodbini ili u eskadronsku blagajnu. Ovaj običaj nije sablastan, nego samo dio pukovnijske kulture. Strepiš li zbog toga hoće li ljudi biti ranjeni ili mrtvi, život ćeš provesti na sedativima. Pritiska ćeš se osloboditi budeš li se sprdao svemu i svakomu. Jednom se kad smo bili na terenu neki momak survao u planini. Tri su nam sata trebala da spustimo tijelo u naš bazni logor. Stigao je helikopter da ga pokupi, a jedan je klipan upravo prekapao po opremi nastradaloga da iz nje izvadi rum i sve ostale korisne stvarčice.

- Jebi ga, sad mu više ionako neće trebati, zar ne? - rekao je, i to s punim pravom. Prije nego što je itko išta rekao, navukao je pokojnikov džemper i udaljio se sa svim ostalim. Kad smo se vratili u Hereford, sve posuđene stvari vraćane su i prodane na dražbi. To je dopušteno, no ne znači da se time hoće reći kako nisi uzrujan. Momak koji je mrtav neće zamjeriti, a, osim toga, i on je sudjelovao na dražbama iza drugih ljudi te radio istu stvar.

Bob je u svom ormariću na poslu imao veliki meksički som-brero, tipični turistički suvenir, za koji sam pouzdano znao da ga je koštao pukih deset dolara, jer sam bio s njim kad gaje kupio. Često sam mu vadio mast zbog toga što baca novac na ovakve tričarije. Na dražbi je, međutim, neki idiot za nj platio više od stotinu funti. Držao sam šešir neko vrijeme kod kuće, a onda ga odnio na Bobov grob zajedno s vrpcama odličja koje su on i Legs dobili.

Imali smo problema na zajedničkom pogrebu u Herefordu.

Legs je kremiran, a Vince i Bob su pokopani na pukovnijskoj čestici. Nakon toga su u klubu održane karmine - indijska jela i piće. Skupina Vinceovih rođaka jako me je izgnjavila. Po njihovu shvaćanju, onako snažan čovjek nikako nije mogao umrijeti od hipotermije. Pokušao sam im rastumačiti da tu uopće nije bitno koliko si dobar ili koliko si snažan; zapadneš li u stanje pothlađenosti, tu se ne može ne znam što učiniti. Dopuštam da žalost na različite ljude različito djeluje, no nadam se da će Vinceovi rođaci s vremenom prihvatiti istinu.

Sljedećeg tjedna, iskorištavajući povlasticu British Airwaysa "dvoje po cijeni za jednoga" koju je ta tvrtka ponudila vojnicima koji su bili u Zaljevu, Jilly i ja otišli smo na kampiranje u Kaliforniju. Bili su to fantastični praznici i zbilja su mi pomogli da sve gurnem u stranu.

Četrnaest dana kasnije vratio sam se na posao. Mark je bio u odjelu za oporavak, gdje je ostao idućih šest mjeseci dok se nije vratio na dužnost u eskadron. Chris je otišao u odsjek za obuku kao jedan od instruktora nadležan za izbor. Dinger je već otišao na jednogodišnji posao u inozemstvo. I Stan je otišao u roku od dva mjeseca, a kad su liječnici završili s mojim rukama i zubima, otišao sam i ja.

EPILOG

Otkako sam se vratio, naši računi za grijanje postali su užasni. Divno je kad ti je toplo.

Kad sada pada kiša, a ja sam kod kuće, skuham si čaj i sjednem do prozora te razmišljam o svim onim sirotim dečkima koji drežde po vrhovima brda.

Kao što je pokazao stresni test, nisam emocionalno oštećen onim što se zbilo. Sigurno je da nemam m5re. Veliki smo dečki i znamo pravila po kojima igramo. Svi smo i prije bili blizu smrti. To prihvatiš. Ne želiš, naravno, da ti se to dogodi, ali ponekad ima i toga - rizik profesije.

Na neki čudan način, gotovo da mi je drago što imam to svoje iračko iskustvo. Ne bih ga želio ponoviti, ali drago mi je da sam ga stekao.

Neke će stvari, međutim, zauvijek živjeli sa mnom.

Zveckanje ključeva.

Tresak zasuna.

Zveket limene ploče.

Mržnja prema zoološkim vrtovima.

Vonj svinjetine.

U vojsku sam stupio da se izvučem iz dreka u koji sam upao sa zakonom, ali nikad nisam u njoj kanio ostati pune dvadeset i dvije godine. Bio sam vrlo sretan. Obišao sam čitav svijet, radio stvari koje su bile grube, ali vrlo zabavne. Sad je trenutak da se prenem i radim nešto drugo. Imam 33 godine, a ponašam se kao da mi je 17, jer sam uvijek bio previše zaokupljen igranjem vojnika. Želim raditi ono što sam oduvijek želio raditi.

Naša omiljena zatvorska šala bila je "Pa, dobro, barem nas ne mogu dovesti u drugo stanje." Naučio sam da ništa nikad nije onako loše kao što se čini. Za stvari koje su me ranije mogle uzrujati sada je to manje vjerojatno - auto koji ne radi, crnjak koji se prolio po našem sagu svijetlih boja, perilica koja curi, neka vrijedna stvar koja se izgubila. Sada bolje poznajem vlastita ograničenja, a opet osjećam se bolje i samopouzdanije. Ništa više ne prihvaćam kao gotovu činjenicu. Više cijenim jednostavne, svakodnevne stvari; umjesto da odem u grad autom, potrudit ću se da se prošećem parkom.

Pukovnija je prije imala prednost, posao je uvijek bio na prvom mjestu. Sada ću se, ako Katie ima školsko sportsko natjecanje, potruditi da budem ondje i bodrim je.

Za svoga boravka u Bagdadu, a i kad sam se vratio, neprekidno sam preispitivao odluke koje sam donio, nastojeći dokučiti jesu li bile ispravne ili ne.

Zaključak do kojeg sam došao bio je da su neke odluke bile dobre, neke loše, a neke pak neutralne. No, na koncu konca, morale su se donijeti. Iskrnsne ti neki problem, odvagнеш ga i doneseš odluku. Ne doneseš li odluku, mrtav si. Jesam li trebao krenuti prema granici umjesto što sam se skrivao? Odgovor je bez sumnje da. Jesam li trebao istupiti da popustim Iračanima onda kad sam to učinio? I opet, da - znam da sam učinio pravu stvar. Taktički i moralno. A što se tiče ratne pravde i krivde - no, time se nikad nisam zamario. Bio sam vojnik, za to sam bio plaćen. Bilo je vrlo uzbudljivo, sjajno sam se pritom osjećao.

Što se pak tiče ljudi koji su me ispitivali, da sutra na ulici sretnem nekog od njih i da pomislim da bih se mogao provući da me ne uhvate, proburazio bih ga.